1980 NOBEL EDEBİYAT ÖDÜLÜ

CZESLAW MILOSZ

İSSA VADİSİ

LEHÇEDEN ÇEVİREN: MELAİKE HÜSEYİN

onokl Edebiyat

CZESLAW MILOSZ

İSSA VADİSİ

Kimilerine göre şeytan bir tür halüsinasyondan, içteki acıların bir ürününden başka bir şey değildir. Eğer öyle yeğliyorlarsa, dünya onlara anlaşılması daha da güç görünüyor olsa gerektir çünkü insan dışında yaşayan başka hiçbir varlığın başına böyle halüsinasyonlar görmek gelmez. Diyelim ki bazen bardaktan taşıp dökülmüş bir içkinin Baltazar'ın parmağıyla masaya yayılmış çizgileri etrafında sıçraya sıçraya gezinen küçücük yaratık, varlığını ayyaşlığa borçluydu. Yine de hiçbir sonuç çıkmaz bundan. Yaşama sevincinin Baltazar'a geri geldiği günler oluyordu; sabanın ardında bir ıslıktır tutturuyor ve sonra ansızın içini bir fırtınanın alameti olan bir ürperti basıyordu. Kendisine belirlenen çemberin dışına birkaç adımcık atmayagörsün, yabancı bir güç onu gerisin geri dehleyiveriyordu. Evet, yabancı bir güç. Çünkü ızdırabını hiç de kendisinin bir parçasıymış gibi hissetmiyordu; mutlaka ki kendisi, derinlerde bir yerlerde, hâlâ hep saf bir sevinç olarak kalıyor; ona musallat olan şey, onu dışarıdan kuşatıyordu. Dehşet vericiydi çünkü umutsuz zamanlarında yaptığı akıl yürütmelerin o inceliği ve keskinliğini, kendisinin yapabileceği bir şeyden almıyordu; insanüstü bir görüş açıklığı mağlup ediyordu onu. Kendi gülünçlüğü – yaptığı muhasebelerin içine bir de o giriyor, orayı kaşıyordu tacizcisi.

– Demek ki şöyle, Baltazar'ım – diyordu.
– Bir hayat var. Milyonlarca insan milyon işle uğraşmakta, sense Surkont, Helena Yuhnieviç, toprak moprak, bir de şu, hımm, şu tüfekle olan iş, bunların hepsi ufak şeyler. Bunlar sana ne için verilmiş, peki? Bir yıldız gibi şurada, burada uyuyabilirdin.
Ama demek, senin yatacak yerin bura olmalıymış.
Ve artık asla ikinci bir kez de doğmayacaksın.

₺39 | KDV'den muaftır.
ISBN: 978-605-06775-6-0
9 786050 677560
www.monoklkitap.com
monokledebiyat
/monoklkitap
Monokl Edebiyat

İSSA VADİSİ

CZESŁAW MİŁOSZ

MonoKL Edebiyat

Yapıtın Özgün Adı: *Dolina Issy*
İssa Vadisi

© Monokl Yayınları, 2020
© Czesław Miłosz, 1955

Bu yapıtın hakları The Wylie Agency aracılığıyla alınmıştır.

Sertifika Numarası: 22834

ISBN: 978-605-06775-6-0

Birinci Basım: 2020 Kasım
Lehçeden Çeviren: Melaike Hüseyin
Kitap Editörü: Osman Fırat Baş
Kapak Tasarımı: Sancar Dalman
Baskı Hazırlık: Yeşim Ercan Aydın
Dağıtım: Arasta / Emek

Baskı: Optimum Basım San. Ve Tic. Ltd. Şti.
Tevfikbey Mah. Dr. Ali Demir Cad. No: 51/1
39295 Küçükçekmece-İstanbul
Sertifika Numarası: 41707

MonoKL Yayınları
Uğur Mumcu Mah. Serçe Sok. No:33 D:3
Kartal - İstanbul
e-posta: editor@monokl.net
www.monoklkitap.com

İSSA VADİSİ

CZESŁAW MİŁOSZ

Lehçeden Çeviren: Melaike Hüseyin

monokl
Edebiyat

Czesław Miłosz (1911-2004) 1980 Nobel Edebiyat Ödülü'nün sahibi Czeslaw Miłosz deneme, şiir ve roman türlerinde yapıtlar vermiştir. İkinci dünya savaşının karanlığı yapıtlarında doğrudan hissedilen etkiler bırakmıştır. Yapıtlarında sürgün, dilin tek ev oluşu ve entelektüellerin baskıcı yönetimlere karşı tutumlarını konu edinmiştir. 1960'lara kadar daha bilimci bir tutumla varoluşu ele alan Miłosz'un sonraki dönem yapıtlarında metafizik ve esrik bir yaklaşım görülür. 1953'te yayımlanır yayımlanmaz Avrupa Edebiyat Ödülü'nü alan *Tutsak Edilmiş Akıl*, baskı altındaki toplumlarda entelektüelliğin yüksek zihin gücüyle değil vicdan ve yürek gücüyle ilişkili olduğunu ifade eder.

Monokl, Miłosz'un yapıtlarını yayımlamayı sürdürecektir.

I

Tomaş'ın[1] yaşadığı Göller Yöresi'ni tasvir ederek başlamalı. Avrupa'nın bu kısımları uzun süre buzullarla kaplıydı, bu yüzden manzarasında kuzeyin haşinliği vardır. Bu yöredeki topraklar çoğunlukla kumlu ve taşlıdır, yalnızca patates, çavdar, yulaf ve keten yetiştirmeye uygundur. Bölgeyi Baltık Denizi'nin rüzgârlarından koruyan ve iklimi bir nebze yumuşatan bölge ormanlarını insanın yok etmemiş oluşu da bundandır. Ormanlarda çoğunlukla çam ve ladin ağaçlarına rastlanır, huş ağacı, meşe ve gürgen ağaçları da vardır, kayın ağaçları ise hiç görülmez, onların görüldüğü alanın sınırı güneyde çok daha ötelerden geçer. Burada ormanlarda gözleri hiç yormadan uzun seyahatler yapılabilir çünkü tıpkı şehrin insanları gibi ağaç topluluklarının da kendilerine has eşsiz özellikleri vardır; şurada burada kumda tekerlek izleriyle bir yol, bir ormancı kulübesi, dağılıp dökülmekte olan bacalarını yeşilliklerin kapladığı bir eski reçine atölyesiyle işaretlenmiş adacıklar, bölgeler yaratırlar. Ve tepeden bakıldığında gölün mavi yüzeyi bir anda bir dalgıç kuşunun beyaz, güç bela seçilen yansımasıyla ve sazlıkların üzerinde ip gibi dizilmiş ördeklerin süzülüşüyle dolabilir daima. Bu bölgedeki

1 Lehçe yazılışı "Tomasz". Çevirmen, okuma kolaylığı olsun diye, metindeki Lehçe özel isimlerden bazılarını, okunuşları en farklı olup en sık tekrarlananlarını, Türkçe okunuşlarıyla vermeye çalışmıştır [ed. n.].

bataklıklarda envai çeşit bataklık kuşu yuvalanır, bahar zamanı buranın soluk göğünde sürüler hâlinde dönüp duran bir homurtu, çullukların va-va-vaları sürüp gider; aşkı ifade eden yeknesak akrobasilerini yaparlarken, tüylerden yapılma istikamet dümenlerinde biriken hava böyle bir ses çıkarır. Kara orman tavuklarının bu boğuk uğultusu ve ufuk sanki uzaklarda bir yerlerde kaynıyormuşçasına çıkardıkları homurtu ve varaklaması binlerce kurbağanın (ki onların sayısı kulübe ve ahır damındaki leyleklerin sayısını da belirler), karların birden eriyip gidişinin ardından bataklık nergisi ve defnenin – henüz yapraksız çalılarda leylak pembesi küçücük çiçeklerin – açtığı bu mevsimin sesleridir burada. Bu yöreye yılın iki mevsimi yaraşır, sanki yöre sırf onlar için yaratılmışçasına: ilkbahar ve – uzun, genellikle günlük güneşlik, ıslak keten kokusuyla dolu, keten tokmaklarının takırtısı ve uzaklardan koşup koşup gelen yankılarla dolu – güz. Güz oldu mu kazları bir huzursuzluktur sarar; yükseklerden onları çağıran yabanların peşi sıra uçup da gitmek için boşuna atılıp dururlar; bazen birinin tutup eve kanadı kırık bir leylek getirdiği olur: Kanun bekçilerinin Nil semalarına uçmaya takati olmayan yoldaşlarına gagalarıyla biçtikleri ölümden kurtulmuş leylektir o; kurdun biri şurada burada birilerinin süt domuzunu kapıp götürmüş diye anlatılır; ormanlardan av köpeklerinin musikisi işitilir: Bir hayvancığı kovalarken soprano, bas, bariton seslerle havlarlar ve bir tavşanın mı yoksa karacanın mı izini sürdükleri ses tonlarındaki değişiklikten belli olur.

Karışıktır burada fauna, henüz tamamen kuzey faunası değildir. Kar kekliklerinin görüldüğü olur ama çil keklik de vardır. Sincabın kışın kürkü grimsidir ama tamamen gri de değildir. İki çeşit tavşan vardır: Biri yaz kış aynı görünen, adi tavşan. Diğeri dağ tavşanı; postunu değiştirir ve kardan ayırt edilemez olur. Türlerin bu bir aradaki varoluşları bilim insanlarına üzerinde kafa yoracakları bir malzeme verir; adi tavşanın, avcıların söyledikleri şekliyle, bazen dağ tavşanı kırması da olan tarla ve orman tavşanı şeklinde iki türü olması ise işi daha bir çetrefil hâle getirmektedir.

Burada insan, daha az vakit öncesine kadar, ihtiyacı olan her şeyi evinde yapardı. Kadınların güneşte beyazlasın diye otların üzerine serip suladıkları kalın çul giyerdi. Şarkı ve masal zamanında,

geç sonbaharda, çıkrık pedallarının ölçülü vuruşu ile beraber parmaklar yün çilelerinden iplik çekerdi. Ev hanımları bu ipten, desenin – şura balıksırtı, şura ağ örgü, çözgüsüne şu, atkısına şu renk olacak tarzı – sırlarını kıskançça esirgeyerek, kumaşlar dokurlardı ev tezgâhlarında. Kaşık, fıçı, kap kacak gibi ev eşyaları, tıpkı takunya gibi evde yontulurdu. Yazın, özellikle ıhlamur ağacı kabuklarından yapılmış çarıklar giyilirdi. Süt kooperatifleri ve tahıl ile et ürünleri satım alım ofisleri ancak Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmaya, köy sakinlerinin ihtiyaçlarının tipi de değişmeye başladı.

Köy evleri burada ahşaptan yapılır, üstleri samanla değil, padavrayla[2] kaplanır. Çatal bir kütüğe dayalı sırıktan ibaret ve bir ucuna ağırlık bağlanmış kaldıraçlar, kuyulardan kovayla su çekmeye yarar. Girişteki küçük bahçe gurur kaynağıdır ev kadınlarının. Orada yalnızca toprağı süslemekle kalmayıp duvar dibinde fışkırıp büyüyen ve bahçe çitinden bakıldığında görünür de olmayan bir şeyler; yıldız çiçekleri ve ebegümeci yetiştirirler.

Bu genel tablodan, birçok bakımdan Göller Yöresi'nde istisna sayılan İssa Nehri vadisine geçmek gerek. İssa Nehri karadır, derindir, akışı yavaş, üzeri sıkı sıkıya söğüt fidanlığıyla kaplıdır; yüzeyi ise nilüfer çiçeklerinden yer yer zorlukla görünür; nehir, çayırların arasında dolanıp akar; her iki tarafındaki hafif eğimli tepelere yayılmış tarlaların ise toprağı verimlidir. Vadi bizde nadir olan kara toprakla, bağların bereketi ve bura insanının gözüne hiçbir zaman rahatsız edici gelmemiş bir dünyadan kopmuşluk hâliyle takdis edilmiştir. Başka yerlerin köylerinden daha zengindir buranın birkaç haneli küçük köyleri – ya bir büyük yolun yanına kuruludurlar bunlar ya da o yolun yukarısında, terasların üzerinde yerleşiktirler ve akşamleyin pencerelerinin ışıklarıyla çekiç vuruşlarının, köpek havlamalarının ve insan seslerinin tıpkı bir ses tablası gibi yankılandığı bir enginlik içerisinden seyrederler birbirlerini (ve belki de bu yüzdendir vadinin, buralarda asla tek sesli değil, ama parçalara bölüne bölüne çok sesli söylenen ve hep de karşı köydeki ahaliyi müzikteki ifadelerin daha güzel, daha ağır okunuşuyla alt etmeye

2 Günümüzdeki kiremit işlevini gören ince tahta parçalarıyla yapılmış çatı örtüsü. *Kubbealtı Lugatı* [ed. n.].

çalışarak söylenen halk şarkılarıyla bu denli bilinir olması). Halk müziği derlemecileri, İssa kıyısında tarihi putperest zamanlara kadar uzanan – mesela en azından, (bizde erkek bilinen) Ay'ın, karısı Güneş ile birlikte uyuduğu evlilik yatağından kalkıp da doğuşunun anlatıldığı o öykü gibi – birçok ezgiyi kayda geçirmişlerdir.

II

İssa Vadisi'nin ayırt edici özelliği cinlerin sayısının diğer yerlerden daha fazla oluşudur. İnsan gözüne ancak kendi istedikleri zaman görünür olan bu varlıklar için çürümüş söğütler, değirmenler, kıyılardaki çalılar belki de en uygun yerlerdir. Onları görmüş olanlar, cinin büyük olmadığını, dokuz yaşında bir oğlan çocuğu boyunda olup yeşil frak, fırfırlı gömlek giydiğini, saçlarının arkadan örülü, konçlu çoraplarının beyaz olduğunu, utanç duyduğu toynaklarını yüksek ökçeli ayakkabıları yardımıyla saklamaya çalıştığını anlatırlar. Bu hikâyelere belirli bir ihtiyat payıyla yaklaşmak gerekir. Cinlerin – ticaret, icat ve de bilim erbabı – Almanlara karşı ahalinin batıl hayranlığını bilerek, Königsbergli Immanuel Kant gibi giyinip de kendilerine ciddiyet katmaya çalışıyor olmaları da muhtemeldir. Karanlık gücün İssa kıyısında "şeytan ilerlemeden yanadır" anlamına gelen başka bir adı olması boşa değil: "Alamancık." Gelgelelim, her gün bu kılıkta dolandıklarını düşünmek de zor. Örneğin, en sevdikleri oyun, genellikle binalardan uzak bir kuytulukta duran, içlerinde keten ezilen boş hangarlarda dans etmektir; fraklar içindeyken, usturuplu görünümlerini korumayı dert etmeksizin, ortalığı nasıl yumak yumak toza ve sap kıymığına katabilirler ki? Ayrıca, eğer bu yaratıklara ölümsüzlük bahşedilmişse, kendileri için niye tutup da on sekizinci yüzyıldan kalma bir kılık seçsinler?

Aslında dış görünümlerini ne ölçüde değiştirebildikleri bilinmiyor. Bir genç kız, Aziz Andrea Yortusu arifesinde yan yana iki mum yakıp aynaya baktığında geleceği, bazen ileride hayatını birleştireceği erkeğin yüzünü, bazen de ölümünkini görebilir. Cin midir böyle

kılık değiştiren, yoksa sihirli başka güçler mi iş başındadır? Burada Hristiyanlıkla birlikte ortaya çıkmış varlıklar ötekilerinden, buranın eski yerlilerinden, yani çocukları beşiklerindeyken değiştiren orman cadısından ya da kara mürver kökleri altındaki saraylarından geceleri çıkan minik insancıklardan nasıl ayırt edilebilir? Cinler ve diğer çeşitli yaratıklar arasında bir anlaşma mı var acaba, yoksa sadece öylesine mi yan yanalar, hani tıpkı alasıyla karasıyla kargaların ve serçelerin de yan yana oluşları gibi? Ya neredeydir hem onların hem de ötekilerinin sığındıkları o diyar, tank paletleri toprağı ezerken, birazdan kurşuna dizilecekler nehir kıyısında kendilerine sığ mezarlar kazar ve Tarih'in halesinde, kan ve gözyaşı içinde, sanayileşme doğarken? Mağaralarda, toprağın derininde, gezegenin akışkan çekirdeğinin ateşiyle artık sımsıcak olan bir yerlerde bir meclis olduğu düşünülebilir mi acaba; frakları içinde yüz binlerce minik cinin oturmuş, cehennem merkez komitesini temsil eden hatipleri ciddiyet ve kederle dinledikleri bir meclis hani? Bakın işte hatipler ormanlarda, çayırlarda yuvarlanıp gitme işinin davanın selameti için artık sona erdirildiğini ilan ediyorlar ve zaman – diyorlar – başka araçlar gerektirmektedir ve bundan sonra yüksek vasıflı uzmanlar öyle bir şekilde iş görecekler ki onların var olup olmadıklarından bihaber olacak sıradan ölümlülerin aklı. Alkışlar yükseliyor, ama zoraki alkışlar çünkü oradakiler yalnızca geçiş dönemi için gerekli olduklarını, ilerlemenin onları kasvetli derinliklere kapatmakta olduğunu ve bundan böyle artık güneşin batışını, yalıçapkınlarının uçuşunu, kıvılcımlanan yıldızları ve engin dünyanın bilumum mucizelerini göremeyeceklerini anlamaktalar.[3]

İssa kıyısındaki çiftçiler, evin kapısına, insanlardan korkmayan, zehirsiz su yılanları için süt kâseleri bırakırlarmış. Sonra gayretli birer Katolik oldular, cinlerin varlığı ise onlara insan ruhu üzerinde kesin hâkimiyet kurmak uğruna verilmekte olan savaşı hatırlatır oldu. Ya yarın ne olacaklar? Anlatırken insan hangi zaman kipini

3 Bu bölümde Milosz'un, George Orwell'in *1984*'üne açık bir gönderme yaptığına dair çıkarımlar yapılmıştır. Yani, herkesin ve her şeyin kontrol altında tutulduğu totaliter bir düzene geçiş aşamasını tasvir ettiği düşünülebilir. Şeytanların-cinlerin zamanı dolmuştur, onlar emekliye sevk edilmektedir; yerlerini yepyeni ve öylesine de şeytani bir düzen almaktadır ki artık kimse bu yeni düzenin şeytanları-cinleri var mı, yok mu diye şüphe etmeyecektir. Var olduklarından herkes emin olacaktır [ed. n.].

seçmeli bilemiyor, şimdiki zamanı mı yoksa geçmişi mi; sanki geçmiş olan, kuşakların ya da belki tek bir tarihçinin belleğinde yaşadığı sürece, sanki tamamen de geçmiş gibi değil.

Cinler belki de İssa'yı suyundan ötürü sevmişlerdir? Bu suyun, kıyılarında doğan insanların mizaçlarına etki eden özellikleri olduğu söylenir. Eksantrik, sıra dışı davranışa meyilli, huzurdan azade olurlar; mavi gözleri, açık renk saçları ve birazcık hantal yapıları ise Nordiklere has sağlamlığın yalnızca aldatıcı bir görünümüdür.

III

Tomaş, İssa kıyısındaki Ginie'de, olgunlaşmış bir elmanın öğleden sonrasının sessizliğinde tok bir sesle yere düştüğü, buralarda hasat bitiminden sonra mayalanan fıçı fıçı esmer biranın sahanlıklarda öylece durduğu bir mevsimde dünyaya gelmişti. Ginie her şeyden önce meşe ağaçları ile kaplı bir dağdır. Bu dağın üzerine ahşap bir kilisenin inşa edilmiş olmasında eski dine karşı düşmanca bir kasıt ya da belki eskisinden yenisine sarsıntısız bir geçiş isteği saklıdır: Bir zamanlar bu yerde yıldırımlar tanrısının rahipleri kurban ayinleri yaparlarmış. Koca taşlardan örülmüş bahçe duvarına sırtını yaslayıp aşağı baktığında nehrin kıvrımları, yol ile ağaçların arasındaki çatılar ve duyun üzerinde ağır ağır kayan mavna görülürdü, ki burada köprü bulunmaz, mavnacının eli de düzenli aralıklarla çekerdi mavnayı. Birazcık yanda durur, tahta kiremitlerden yapılmış, tablolardaki yelkenlilere benzer boz çatısıyla papazın evi. Ufak basamakları çıkıp da kapının kolunu indirince, balıksırtı deseninde verev dizilmiş, yıpranmış tuğlalardan yapılı bir zemine adım atılır, onun üzerine de çocukların hayranlığını uyandıran yeşil, kırmızı ve sarı cam parçalarından süzülen ışık vurur.

Meşelerin arasında, yamaçta mezarlık, onun içinde de, taş direkleri birleştiren zincirlerin çizdiği bir kare alanda Tomaş'ın anne tarafından ataları yatmaktadır. Mezarlığın bir tarafında yazın minik kertenkelelerin geyik otlarının arasında kaçıştığı oval yükselti-

ler uzanmaktadır. Bunlara İsveç-Tabyaları[4] denilir. Ya deniz ötesinden buralara gelmiş olan İsveçliler yığmıştır bunları ya da onlarla vuruşmuş olanlar; burada bazen zırh kalıntıları da bulunur.

Tabyaların ardında, parkın ağaçları başlar, onun kıyısından da karların eridiği zamanlarda sel yatağına dönüşen çok sarp bir yol geçer. Yol kenarında, gizemli bir alıç çalısından bir haçın kolları çıkar. Ona basamak kalıntılarını saran çimenlikten geçip de ulaşmak gerekir ve bu yapıldı mı, kaynağın yuvarlak gözü altta kalır, kenar taşı altından bir kurbağa pörtletip diker gözünü ve artık oraya diz çökerek ve yüzeydeki su mercimeklerini kenara iterek dipte dönüp duran su girdabına uzun uzun dalınıp da gidilebilir. Başınızı kaldırdınız mı, üzerini yosun kaplamış, ağaçtan bir İsa belirir birden. Bir şapelde otururcasına tek elini dizine koymuş, diğerini çenesine dayamıştır çünkü kederlidir.

Yoldan eve doğru bir hıyaban[5]dan gidilir. Bir tünele benzer, ıhlamur ağaçları burada işte öyle sıktır, ambar[6] civarından gölete kadar iner. Göletin adı Karasu'dur çünkü güneş buraya hiç erişmez. Geceleyin buradan geçmek yürek ister; homurdanan, patikalarda toynaklarıyla yerleri döven ve istavroz çıkarılınca kaybolan kara bir domuz görülmüştür sayısız kez. Göletin ardında ana yol yine belirir ve çimlik bir aydınlık alan açılıverir. Ev beyazdır, öylesine basıktır ki tahtalarının arasına yer yer yosun ve çim yuvalanmış olan çatısı evi eziyormuş gibi gözükür. Taneleri diş kamaştıran yaban üzümü verandadaki pencereleri ve iki sütuncuğu sarıp sarmalar. Arkaya bir bina kanadı daha-eklenmiştir: Kışın herkes oraya taşınır, çünkü ön cephe zemin altından geçen nemden küf tutar ve dökülür. Bu kanat birçok odadan oluşur, içlerinde çıkrıklar, dokuma tezgâhları ve bez hareleme mengeneleri durur.

Tomaş'ın beşiği, evin eski bölümüne, bahçeden tarafa konulmuştu; onu karşılayan ilk ses mutlaka pencerenin ardındaki kuş cıvıltıları olmuştur. Yürümeye başladığında odaları ve köşe bucağı gezmek bir hayli zaman öldürdü. Yemek odasındaki muşamba

4 Toprak tabya, metris ya da meteris de deniyor [ed. n.].

5 İki tarafı ağaçlıklı yol [ed. n.].

6 Litvanya'da çiftliklerde ürün ve gıda depolamakta kullanılan müstakil yapı. Mimari açıdan Karadeniz bölgesine özgü "serender"i andıran bir görünümü var. Milosz, bu yapının yöresel ağızdaki ve bugün artık eskimiş adını kullanıyor [ed. n.].

kanepeye – zırh giyinmiş, mor pelerinli, sert sert bakan bir adamın portresinden çok, raftaki kilden yapılma, acayip eciş bücüş iki surat yüzünden – yaklaşmaktan korkardı. "Salon" denen bölümün derinlerine asla, hatta artık büyükçe bir çocuk olduğunda bile sokulmazdı; orada kendisini bir tuhaf hissederdi. Sahanlığın ardındaki "salon" her zaman boştu; parkelerle mobilyalar sessizlikte kendi kendilerine gıcırdardı ve birinin ara sıra orada bulunduğu az çok belliydi. İçinde bulunmayı en çok arzuladığı yer kilerdi ama nadiren olurdu bu. Olduğunda da ninesinin eli, kızıla boyalı kapıdaki anahtarı çevirir ve bir koku yayılırdı. Önce tavan altındaki kirişlere asılı tütsülenmiş salam ve jambon kokusu; yalnız, birbirinin üstünde duvarlar boyunca yükselen küçük çekmecelerden gelen bir başka koku daha karışırdı onlara. Nine minik çekmeceleri açar ve kokla diyerek anlatırdı: "Bu tarçın, bu kahve, bu da karanfil". Ancak yetişkinlerin erişebildikleri daha yukarılarda ise parıl parıl parlardı insanda arzu uyandıran koyu altın rengindeki küçük küçük tencereler, havanlar ve hatta badem ezme makinesi ve bir de fare kapanı: Farenin seyyar merdiven gibi basamak basamak oyulmuş bir ufak köprüden koşup içine girebileceği bir teneke kutu; domuz yağına uzandığı an kapak açılıverir ve fare de suya düşerdi. Kilerin ufak penceresi demirliydi ve kokuları saymazsak burası serin ve gölgeli sayılırdı. Tomaş, koridorda, mutfağın oralardaki bir bölmeyi daha; içinde peynirlerin kurutulduğu ve sıklıkla tereyağı da dövülen "gardırop"u severdi. Bu dövme işine o da katılırdı zira yayık altı sütü delikte fışır fışır fışırdarken değneği aşağı yukarı oynatmak pek eğlenceli olurdu, gerçi çabucak usanırdı çünkü kapağı kaldırılıp değneğin ucundaki kancanın etrafını sarı topakların sardığı anı göresiye kadar epey bir çabalamak lazım gelirdi.

Ev, ardında meyve bahçesi, önünde çimenlik, işte ilk bunları öğrendi Tomaş. Çimin üzerinde üç sabır otu, en büyüğü ortada, diğer ikisiyse yanlardaydı, bu otlar metal çemberlerin latalarda, altta ve üstte pas izleri bıraktığı saksılardan dışarı taşmıştı. Parkın aşağısında büyüyen ladinlerin tepeleri bu sabır otlarına uzanırdı, aralarında da dünya vardı. Başlarda aşağıya, nehre ve köye, yalnızca Antonina tekneyi kalçasına dayayıp üzerine de tokuç ya da diğer adıyla köteği koyup yıkanacak çamaşırları götürürken inilirdi.

IV

Tomaş'ın ataları toprak ağasıydı. Ne şekilde ağa olmuşlar, unutulmuştur. Onlar miğfer ve kılıç taşırlarken, civar köylerin halkı da onların tarlalarını işlemekle yükümlülerdi. Zenginliklerini, sahibi bulundukları arazinin büyüklüğünden ziyade, altlarındaki canların, yani serflerin sayısı belirlerdi. Çok eskilerde köyler onlara vergi olarak yalnızca yetiştirdikleri şeyleri verirlermiş, sonradan mavnalara yüklenip Neman Nehri'nden denize götürülen tahılın büyük kârlar getirdiği ve ormandan ağaç kesip tarla açmanın zahmete değdiği fark edilmiş. Bu fark edilince de, zorla çalıştırılan insanlar isyanlar çıkarıp ağaları öldürür olmuşlar, onlara ağalardan da, özgürlüğün sonu ile eş zamanlı gelmiş Hristiyanlıktan da nefret eden kocamışları önderlik edermiş.

Tomaş ağalığın artık zamanının geçmekte olduğu bir tarihte doğmuştu. Birkaç maraba ailesinin birlikte ekip biçtiği çok fazla toprak kalmamıştı; bunlar emeklerinin karşılığını ağırlıklı olarak patates ve tohumla alır, bu yıllık pay defterlere yarıcı payı diye geçirilirdi. Onlar dışında "bey sofrasında" belirli sayıda yanaşma da bulundurulurdu.

Tomaş'ın dedesi Kazimierz Surkont, bir zamanlar ilk iş olarak uygun binek atlarının seçimi ve hangi silah türü daha iyidir kavgalarıyla uğraşıp durmuş buranın adamlarını hiçbir yönüyle hatırlatmazdı. Pek uzun değildi, birazcık toplucaydı, en fazla kendi koltuğunda oturup dururdu; şekerleme yaparken, çenesi göğsüne dayandığında, pembe kelliğinde arkaya doğru taranmış kır saç tutamları kayar, pins-nezi[7] ipek ipinde sallanıp dururdu. Cildi bir çocuk cildi (yalnızca burnu soğuktan sıkça erik rengini alırdı), kılcalları kırmızı kırmızı olan gözleri maviydi. Kolay üşütürdü ve kendi odasını açık havaya yeğlerdi. İçki, sigara içmez, tarlaya her an atılıp girmeye hazır olduğunu göstermek için konçlu ve hatta mahmuzlu çizme giymesi lazımken, diz yerlerinde şişkinlik yapan uzun pantolon ve bağcıklı potinlerle gezerdi. Malikânede tek bir

7 Pince-nez – 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında kullanımda olan, burun kemerine tutturulan tel gözlük türü [ed. n.].

av köpeği yoktu, gerçi avludaki ahır civarında, her türlü sorumluluktan azade türlü Karabaş sürüleri kaşına kaşına üzerlerindeki bitleri ayıklardı. Hiç tüfek de yoktu. Surkont dede, huzura ve bitki yetiştiriciliği kitaplarına her şeyden çok değer verirdi. Belki insanlara da birazcık bitkilere yaklaştığı gibi yaklaşıyor ve onların ihtirasları onu kolay kolay çileden çıkaramıyordu. Anlamaya çalışırdı onları ve "fazla iyi" oluşu, iskambil oyunlarından ve gürültücülükten haz almayışıyla da birleşince, toplumsal düzeyi ona denk komşuları ondan uzaklaşırdı. Adını anar anar, sonra da ona hiçbir açık seçik suç isnat edemeden omuz silkip geçip giderlerdi. Surkont Bey, ona gelen herkesi gelenin makam ve mevkisi ne olursa olsun aynı nezaketle ağırlardı. Bilindiği üzere bir beye, bir Yahudi'ye ve de köylüye farklı farklı davranmak gerekir, o ise bu kuralı korkunç Haim'e[8] karşı bile uygulamazdı. Haim, birkaç haftada bir elinde kırbacı, üzerinde kara kaftan, paçaları çizmelerinin konçları üzerine dökülen pantolonu olduğu hâlde faytonuyla gelip eve dalardı. Sakalı, ateşin islendirdiği bir odun gibi, diken diken dikelirdi. Konuşmaları tahıl ve dana fiyatlarından başlatsa da, bu yalnızca bir patlamanın girişi olurdu. Bir patladı mı da bağırıp çağırarak, elini kolunu savura savura, bütün izbelerde[9] koşturup ev ahalisini kovalar, saçını başını yolarak, ödemesini istedikleri miktarı öderse iflas edeceğine feryat figan yeminler ederdi. Görünüşe göre, bu "yandım, bittim" oyununu oynamadan, iyi bir tüccarın vazifesi saydığı bir şeyi yerine getirmediği duygusuyla ayrılmış olacaktı çiftlikten. Tomaş, bağırış çağırışın ansızın kesilivermesine şaşardı. Haim'in dudaklarında artık bir gülümseme olur, dedesiyle dostça sohbet ede ede otururdu.

İnsanlara karşı iyi niyetli olması, Surkont'un hakkı olandan vazgeçmeye meyilli olduğu anlamına gelmiyordu asla. Ginie köyü ile bey malikânesi arasındaki eski kırgınlıklar silinip gitmişti ve toprak da kavgaya gürültüye hiç mahal bırakmayacak bir biçimde dağıtılmıştı. Fakat öte yandaki, orman kıyısındaki Pogiri[10] köyünde

8 Lehçe yazılışı "Chaim" [ed. n.].

9 Slav dillerinde tek göz köy evi, kulübe veya oda anlamına gelen "izba". Türkçedeki "izbe"nin kökeni zaten bu kelime oluyor. Buradaki anlamı, "odalar". Sözcüğün etimolojisi *Nişanyan Sözlük*'te kontrol edilmiştir (ç. n.).

10 "Pogiry" [ed. n.].

durum farklıydı. Orası otlak hakkı için ardı arkası kesilmeyen inatlaşmalara girerdi ve bunlar onu bayağı zorlardı. Toplaşır, meseleyi görüşür, sonra öfkeleri kabarır, bir aksakal heyeti belirlerlerdi. Ancak aksakallar, Surkont'la, üzerinde votka ile dilim dilim füme et bulunan masaya oturduklarında, tüm hazırlıkları amacını yitirirdi. Surkont dede, bir avucuyla diğer elinin üzerini okşaya okşaya, hiç acele etmeksizin, samimiyetle konuşurdu. Meseleyi yalnızca adaletli bir şekilde çözmeyi hedeflediği açıktı. Gelenler her dediğine kafa salar, yumuşar, yeni bir uzlaşma yapar, söylememiş oldukları şeyler ancak dönüş yolundayken akıllarına gelirdi; onları bir kez daha efsunladı ve köylüye yine mahcup olacaklar diye kızarlardı ona.

Surkont, gençliğinde şehirde eğitim görmüş, İssa Vadisi'nde onun dışında pek az kişinin bildiği Auguste Comte ve John Stuart Mill'i okumuştu. Dedesinin anlattıklarından, Tomaş'ın aklında özellikle, erkeklerin frak giydiği balolara dair anılar kalmıştı. Dedesi ve arkadaşının ortaklaşa kullandıkları sadece bir frakları varmış ve biri baloda dans ederken diğeri evde beklermiş, birkaç saat sonra ise rolleri değişirlermiş.

İki kızından Helena, o civarlardan bir tarım arazisi kiracısı ile izdivaç yapmış, Tekla ise şehirden biriyle evlenmişti ki Tomaş'ın annesi de işte oydu. Bazen Ginie'ye birkaç aylığına gelirdi ama nadiren, çünkü ekmek parası derdinin, sonradan da savaşın oradan oraya sürükleyip durduğu kocasına yoldaşlık ederdi. Tomaş'ın gözünde annesi, gerçek olamayacak denli büyük bir güzellikti; ona bakarken aşkla yutkunurdu. Babasını neredeyse hiç tanımıyordu. Yanında olan kadınlar, iyice ufak olduğu yıllarda öncelikle Pola, daha sonraları Antonina olmuştu. Pola'yı bir ten beyazlığı, keten ve yumuşaklık olarak duyumsardı ve bu sevgisini sonradan kızın adıyla benzer bir tınıya sahip bir ülkeye: Polonya'ya taşımıştı. Antonina'nın çizgili önlüğü içindeki göbeğini öne salardı. Kuşağının yanında bir anahtar tomarı taşırdı. Gülüşü at kişneyişini andırır, kalbinde ise herkese karşı iyi niyet beslerdi. İki dili karıştırarak konuşurdu, yani Litvanca ana diliyken, Lehçe ise sonradan öğrendiği dildi. Lehçesi örneğin şu sevgi dolu seslenişin gösterdiği gibiydi: "Tomaş keliver, sana reçel verem!"

Tomaş dedesini çok severdi. Hoş kokardı, dudağının üzerindeki kırlaşmış sert kıllar yanağını gıdıklardı. Kaldığı küçük odada, yatağın üzerinde, direklere bağlanmış insanların gösterildiği bir gravür asılıydı; diğer yarı çıplak insanlar da direklerin yanına meşaleler koyuyorlardı. Tomaş'ın ilk okuma alıştırmalarından biri bu resmin altındaki yazıyı hecelemek olmuştu: Neron'un Meşaleleri. Böyleydi gaddar kralın adı, ancak Tomaş bu adı köpek yavrularından birine vermişti çünkü ağzına bakan büyükleri, damağının kara olduğunu, bunun da hayvanın saldırgan olacağı anlamına geldiğini söylemişlerdi. Neron büyümüş ve hırçınlık göstermemiş aksine çok akıllı olduğunu belli etmişti; ağaçlardan düşen erikleri yer, yerde bulamadığında da patileriyle ağaç gövdesine dayanıp ağacı sallamayı bilirdi. Dedenin masasında çok sayıda kitap durur, içlerindeki resimlerde de bitki kökleri, yapraklar ve çiçekler görülürdü. Bazen dedesi, Tomaş'ı "salona" getirir ve orada kapağı kestane rengindeki kuyruklu piyanoyu açardı. Sanki ödemli, uçlarında incelen parmakları tuşların üzerinden kayıverir, şaşırtırdı bu hareket ve şaşırtırdı ses damlalarının dökülüşü de.

Dedesini sıkça kâhya ile toplantıda görmek olasıydı. Konuşurken sıvazladığı ve iki ucunu ayırıp durduğu keçi sakalıyla Bay Şatıbevko'ydu[11] o. Ufak tefek, dizlerini büke büke yürüyen biriydi; konçları fazla geniş ayakkabılarından çıkarırdı ayaklarını. Kendisine kıyasla koskocaman bir pipo içerdi. Çubuğu aşağıya döndürülür, yanma haznesi de delikli metal kapakla kapatılırdı. Ahır, arabalık ve yanaşma odasının bulunduğu binanın ucundaki odası saksılarla, hatta teneke kupalardaki sardunya çalılarıyla yeşile bürünürdü. Duvarda, karısı Paulina'nın kâğıttan çiçeklerle süslediği bir dolu aziz resmi vardı. Şatıbevko'nun gittiği her yere peşi sıra pıtı pıtı bir köpekçik, Mopsçuk giderdi. Sahibi dedenin odasında otururken, Mopsçuk bahçede bekler ve huysuzlanırdı çünkü büyük köpeklerin ve insanların arasında her an korunup kollanmaya ihtiyaç duyardı.

Haim gibi olanlar ve çeşitli konuları konuşmaya gelen çiftlik sahipleri haricindeki misafirler, yılda bir ya da iki defadan daha

11 "Szatybełko" [ed. n.].

sık gelmezlerdi. Evin beyi ne onların yolunu gözler ne de onlardan rahatsız olurdu. Fakat neredeyse her ziyaretleri Surkontowa[12] ninenin neşesini kaçırırdı.

V

Mihalina[13] nineden, yani Mişia'dan hiç hediye aldığı olmamıştı Tomaş'ın ve kadın onunla hiç mi hiç ilgilenmezdi de, kişilik sahibi olan oydu işte! Kapıları çarpar, herkese sövüp sayar, ne insanları ne de ne diyeceklerini asla umursamazdı. Sinirlendiğinde, kendini günlerce odasına kapatırdı. Kendini onun yanında buldu mu, Tomaş'ın içini bir sevinç – tıpkı sık bir yeşillik içinde bir sincaba yahut sansara rastlanıldığında hissedilen o aynı sevinç – kaplardı. Tıpkı onlar gibi ninesi de orman yaratıklarındandı. Onların suratlarına benzerdi ileriye çıkık yanakları arasındaki büyük, dümdüz burnu ve o yanaklar öylesine ileriye çıkıktılar ki hani biraz daha çıkık olsalar aralarına girip gizlenebilirdi bile Tomaş. Fındık gibi gözler, düz taradığı koyu saçları, sağlık, temizlik. Mayıs ayı sonlarında nehir seferlerine başlar, yaz boyunca günde birkaç kez yıkanır, sonbaharda ilk buzu ayağıyla kırardı. Kışın da çok zaman geçirirdi en çeşitlisinden abdest alma ritüellerinde. Evin, yani aslında evin kendi yuvası saydığı kısmının derli toplu olmasına da aynı özeni gösterirdi. Bundan başka hiçbir şeye ihtiyacı yoktu. Tomaş'la ninesi ve dedesi, masaya nadiren beraber otururlardı çünkü nine düzenli öğün diye bir şey kabul etmez, bunu gereksiz meşguliyetten sayardı. Canı istediğinde mutfağa koşar, tencere tencere ekşi süt tıkınırken, bir yandan da tuzlu salatalık ya da sirkeli aspik[14] dişlerdi zira acılı ve tuzlu olan her şeye bayılırdı. Ninenin tabak-çanak merasiminden hoşlanmayışı, kimseler görmesin diye bir köşeye gizlenip de gizli gizli atıştırmak gibi keyifli bir şey varken, törenle zaman kaybedildiğine inanmasından olduğu kadar cimriliğinden de ileri geliyordu. Misa-

12 Slav dillerinde soyadlarının kadınlar için başka türevleri kullanılır, yani "Surkontowa" aslında "Surkont'un eşi", "Bayan Surkont" demek oluyor. Aynı şey "Dilbinowa" için de geçerli [ed .n.].

13 "Michalina". Lehçe "Misia" ise bu adın kısaltması oluyor [ed .n.].

14 Ekşili, jöleli et yemeği [ed. n.].

firlere gelince, onlar, hiç havasında değilken bile onları eğlemek ve bir de önlerine bir tas da olsa yemek koymak gerektiğinden nineyi sinirlendirirlerdi.

Ne cepken giyerdi ne yünlü iç entarisi ne de bağcıklı korse. Kışın en sevdiği uğraş, sobanın yanında durmak ve eteğini kaldırıp ardını ısıtmaktı; bu pozisyon, konuşmaya hazır olduğu anlamına gelirdi. Onun bu göreneklere meydan okuyan tarafı, Tomaş'ı büyülerdi.

Mişia ninenin öfkelenmeleri galiba görünüşte kalıyor, içinde gülmekten çatlamak gibi bir şey oturuyor ve bir aldırmazlık çemberi içine alınıp da bir başına bırakılmışken, herhâlde acayip iyi eğleniyordu. Tomaş, ninesinin katı bir maddeden yapılmış olduğunu ve içinde kurulmayı gerektirmeyen bir makinenin, dış dünyanın ona gereksiz geldiği bir devridaim makinesinin, işlediğini keşfediyordu. Nine, kendi içinde tortop olabilmek için türlü cinlikler yapmaktaydı.

Onu öncelikle büyüler, ruhlar ve ölüm sonrası hayat ilgilendirirdi. Kitaplardan yalnızca azizlerin hayatını okur, ancak onlarda herhangi bir içerik aramaz, daha ziyade sırf dilin kendisi, dindarca sözlerin tınısı onu esrikleştirip hayallere daldırırdı. Tomaş'a herhangi bir ahlak eğitimi vermezdi. Sabahları (şayet bal mumu ve sabun kokan yuvasından çıktıysa) Antonina ile oturup rüya yorumları yaparlardı. Birinin şeytan görmüş olduğunu ya da civardaki bir evin kullanılmaz hâle geldiğini, çünkü içinde birinin zincir şakırdattığını veya yerlerde varil yuvarladığını işitti mi, yüzü aydınlanıverirdi. Öte dünyadan gelen her türlü işaret, yani insanın bu dünyada tek başına olmadığının ama ona yoldaşlık eden bir şeylerin olduğunun kanıtı, keyfini yerine getirirdi. Çeşitli ve ufak tefek hadiselerde G ü ç l e r' in uyarı ve işaretlerini keşfederdi. Çünkü sonuçta bilmek, doğru davranabilmek gerekir, çevremizi saran güçlerin işte o zaman bize iyiliği ve yardımı dokunacaktır. Mişia nine, havada uçuşarak etrafımızda kaynaşıp duran ve bilmeden her an dokunup durduğumuz yaratıklara öyle meraklıydı ki sırlar ve büyülere vakıf köylü kadınlara başkalarına davrandığından tümüyle başka türlü davranır, hatta ağızlarından laf alabilmek için kâh bir parça kumaş, kâh bir dilim salam verdiği bile olurdu.

Çiftlikle de az, yalnızca dedenin kendi adamlarına evden bir şeyler götürüp götürmediğini kontrol edecek kadar ilgilenirdi çünkü dede, kavga gürültü çıkacak korkusuyla, araklayıp götürürdü. Kimseye iyilik yapmazdı; başkalarının ihtiyaçları ninenin hayal gücüne ulaşmıyordu; vicdan azabından ve komşularına karşı bir sorumluluğunun olup olmadığı muhasebesinden muaf, sadece yaşayıp giderdi. Tomaş, eğer onu kalın perdeyle örtülü nişte, arkalığı oymalı ve yastığı kırmızı kadifeden dua sandalyesinin yanındaki yatağında ziyaret etmeyi başarmışsa, ayakucuna oturur ve (nine içi doldurulmuş yorganlara hiç katlanamadığından) battaniyenin altındaki dizine yaslanırdı; ninenin ise gözleri etrafında kırışıklıklar toplaşır, elma yanakları her zamankinden daha bir öne fırlardı ki bu da dostluk ve komik komik hikâyeler demekti. Bazen bir afacanlığından ötürü ninenin homurdanmalarına katlanmak zorunda kalırdı, yaramaz ve soytarı derdi ona nine ama Tomaş dert etmezdi bunu çünkü ninenin onu sevdiğini bilirdi.

Pazar günleri kilise için, boynun altından, göğüs fırfırının üzerinden çengelli iğnelerle tutturulan koyu renkli gömlekler giyerdi. Minik çengelli iğne başlarını andıran tanelerden oluşan altın zinciri takar, Tomaş'ın açmasına izin verdiği (ki zaten içi boştu) madalyonu da kemerinin iç kısmına dikili küçük cebe saklardı.

VI

Güneşin alnında ve yeşillikler içindeyken Tomaş'ı çok çeşitli G ü ç l e r gözler ve onu kendi bilgilerinin kapsamına göre yargılardı. Bunların kendilerine zamanın ötesine çıkma yetisi verilmiş olanları, şeffaf başlarını melankolik melankolik sallardı, zira içinde yaşadığı coşkunun sonuçlarını kavrayabilmek yetisindeydiler. Bu güçler için, örneğin mutluluğu ifade etmeye çalışan müzisyenlerin besteleri bildiktir, ne var ki güdük kalır bütün o çabalar, pencerenin ardında bir sarıasma kuşunun ıslığı, avludan bir vakvaklama, gıdaklama ve de varaklama korosu, gün ışığında hiç sonlanmayacak bütün o sesler işitilirken bir yaz sabahına uyanan çocuğun yatağı-

nın yanına çömelince. Mutluluk dokunmaktır da; Tomaş, döşeme tahtalarının pürüzsüzlüğünden koridorun taş zemininin serinliğine ve bahçe yolunun üzerlerinde çiy tanelerinin kuruduğu taşlarının yuvarlaklığına yalın ayak koşup geçerdi. Ve şunu da dikkate almalı, kendi gönlü ne şekle bürünmesini diliyorsa o şekle bürünen bir krallıkta yalnız bir çocuktu o. Yanlarına koşup geldi mi çabucak büzülüp yaprakların altına giren cinler, ürkmüşken boyunlarını ileriye çıkartan ve gözleri sersemlemiş tavuklar gibi davranırlardı.

Çimlerin arasında bahar zamanı Aziz Petro anahtarcıkları denilen çiçekler yeşerirdi. Tomaş'ı sevindirirdi bu çiçekler çünkü tekdüze yeşilliğin içinde ansızın, dümdüz bir sap üzerinde açık sarı, tıpkı küçük anahtar destesi gibi beliriverirler, her birinin ortasında da minik bir kızıllık halkası olurdu. Aşağıda buruşuk, dokunulması hoş, süet gibi yapraklar. Tarhlarda şakayıklar çiçeklendiğinde, Antonina ile birlikte onları kiliseye götürmek üzere keserlerdi. Gözlerini onlara daldırır ve tüm varlığı ile bu pembe şatonun içine girebilmeyi isterdi; duvarları arasından güneş ışır, dipte altın rengi polen içinde bok böcekleri koştururdu ve bir defasında öyle kuvvetli bir koklayışla içine çekmişti ki birini ta burnunun içine kadar çekivermişti. Antonina, bahçede toprak içine kazılmış mahzene et almaya giderken, onun peşi sıra tek ayak üstünde seke seke koştururdu. Aşağıya seyyar merdivenle inerler; Tomaş, İssa'dan getirilip üzerine saman dökülmüş buz parçalarının soğuğunu ayak parmaklarıyla tadardı. Yukarıda kimin aklına gelirdi ki orası kavrulurken, buranın bambaşka olacağı? Bu deponun uzaklara kadar devam etmeyip de sadece burada, nem lekeleri olan tuğla duvarda bittiğine inanamazdı. Ya da salyangozlar. Yağmur sonrasında, ıslak patikalardan bir çimden ötekine geçerlerken, peşleri sıra gümüşten bir iz bırakırlardı. Ele alındıklarında kabuklarına çekilir fakat eğer onlara "Çık dışarı salyangoz, aç gözlerini, annem babam selam eder" denirse, hemen yine dışarı çıkarlardı. Bunların hepsi yetişkinlere haz veriyorsa, Güçler, bunun birazcık utandırıcı bir haz olduğunu, misal, bir salyangozun kabuğundaki beyaz alyans deseni üzerine düşüncelere dalıp gitmenin onlara göre bir şey olmadığını nasıl söyleyebiliyorlardı?

Nehir, Tomaş için bir devdi. Yankılar yükselirdi kıyısında hep: tak-tak-tak diye takırdardı tokaçlar; sanki aralarında biri diğerine

karşılık verecek diye bir anlaşma varmışçasına, başka bir yerlerden başkaları da ses verirdi. Tüm orkestra ve çamaşır yıkayan kadınlar, asla ritmi şaşırmaz, bir yenisi katıldı mı, o da hemen önceki ritme katılırdı. Tomaş çalıların arasına dalar, kesilmiş bir söğüt ağacının gövdesine tırmanır ve orada sesleri dinleye dinleye suya bakarak saatler geçirirdi. Su yüzeyinde örümcekler bacaklarının çevresinde kıvrımlar çizerek koşturur, suyun ıslatamayacağı bir metal parçası kadar kaygan böcekler ha bire fır dönerek dans ederdi. Güneş ışığında bitki ormanları dipte, aralarında fışkırıp her yana dağılan ve – birkaç kuyruk hareketi, aniden hızlanış, birkaç kuyruk hareketiyle – yine bir araya toplaşan balık sürüleri durur. Bazen derinlerden daha büyükçe bir balık aydınlığa gelir, o an Tomaş'ın kalbi heyecanla çarpardı. Nehir suyunda bir sıçrama sesi duyulduğunda, bir şeyler parlayıp da su halka halka çevreye yayılmaya başladığında oturduğu ağaç kütüğünün üstünde zıplardı. Eğer bir kayık gelip geçmişse, olağanüstü bir şey oldurdu bu; öyle çabuk görünüp kayboluverirdi ki çok da bir şey görülemezdi. Kayıktaki balıkçı alçakta, neredeyse suyun üzerinde oturur, iki palası olan küreği göğsüne göğsüne çevirir, peşi sıra da bir ipi çekip götürürdü.

Tomaş, kendisine erkenden uyduruk bir olta yapmıştı, hem sabırlıydı da ama sonuç alamıyordu. Kancaların nasıl takılacağını, ona ancak Akulonisler'in çocukları, Yuziuk[15] ile Onutè, gösterdiğinde tam öğrendi. Köyün en ucundaki evlerine başlarda kısa süreliğine uğrardı, sonra gide gele alıştı; eve dönmediği zamanlarda nerede olduğunu artık herkes biliyordu. Öğlenleri ahşap kaşık eline verilir, herkesle birlikte masaya oturup diğerleri gibi aynı tastan kaymaklı "bonduki"[16] yerdi. Akulonis iriydi, sırtının düzlüğü Tomaş'ı düşündürürdü çünkü böyle dimdik duran başka hiç kimse bilmiyordu. Baldırlarında biten dokuma pantolonunu laptilerinin[17] kayışlarıyla dizlerine kadar sarardı. Balık tutmakla keyif aldığı için uğraşırdı ve en önemlisi de bir kanosu vardı. Elma ağaçlarının ardında, ambar civarında zemin, aşağıda hazanbel basmış koya doğ-

15 "Józiuk" [ed. n.].

16 Doğu Polonya ve Litvanya'nın geleneksel mutfaklarından bir hamur işi. Patates ve buğday unundan yapılan, üzerine bol yağ ve krema dökülerek servis edilen bir tür mantı (ç. n.).

17 Ihlamur ya da huş ağacı kabuklarının liflerinden örülen hasır ayakkabı. Ruşça "lapti" deniyor (ç. n.).

ru inerdi; orada kano hazanbelleri ezerek bir geçit oluşturmuştu ve yarısına kadar dışarı çekilmiş halde yatardı. Çocuklara onu suya itmek yasaklandığından, yalnızca uç kısmında sallanarak sanki kanoyla gidiyorlarmış gibi yapabiliyorlardı. Kolay alabora olabilir cinstendi, oyulmuş bir ağaç gövdesi ile dengeyi sağlamaya yarayan iki kanattan oluşuyordu. Akulonis, buna binip olta kaşığıyla turna balığı avlamaya giderdi. Arkasında bıraktığı misinayı, balığın kancaya takıldığı ânı fark edebilmek için kulağının arkasına takardı. Geceleri bırakma olta atardı, bir bırakma olta da Tomaş'a vermişti. Kamışın hemen yanlarına fındık ağacından çatal çubuklar[18] bağlıydı, bunların üzerine bir yarıktan geçirilen, devamında boşta kalan parçasına da çift çengel takılı misina sarılmıştı. Yem olarak en işe yarar olanı küçük levrektir, yandan bıçakla derisini kesip kancayı taktın mı, tüm gece canlı kalıp yüzer, diğer küçük balıklar bu kadar dirençli değildir, çok çabuk ölürler. Başarı, olta atılacak yeri seçen ve oltayı atan Akulonis'in hesabına yazılmalıdır. Tomaş gece uyuyamamış, sabah erkenden yataktan fırlamış ve şafak sisleri henüz yerinde duruyorken, bir koşu nehre inmişti. Su yüzeyinin pembeliği üzerinde, yükselen buharların üstünde çatalları gördü; boştular. Hâlâ inanamıyordu, çekiyordu ve ağır bir şey geliyordu, su çalkalanıyordu. Eli kadar büyük balığı herkese göstermek için sevinç içinde koşturmuştu yukarıya. Gerçekten de koşup bakmaya geldiler. Turna değildi, başka bir balıktı ve Akulonis, nadir yakalandığını söylemişti. Tomaş, o âna kadar hiç böyle bir şey yaşamamıştı ve birkaç yıl bunu gururla anlattı durdu.

Pola kadar akça pakça olan Akulonis'in karısına sokulur, onu öpsün, okşasın isterdi. Evlerinde Litvanca konuşulur, bir dilden diğerine nasıl geçtiğinin farkına bile varmazdı. Çocuklar iki dili birbirine karıştırırdı, elbette yüzyıllardır taklit edilen bir nidanın münasip görüldüğü yerlerde değil; örneğin oğlanlar, cumburlop suya atlamak için çırılçıplak koşarlarken, ancak ve ancak "Ey, Vırai!", yani "Ey, erkekler!" şeklinde çığlıklar atabilirlerdi. "Vir", Tomaş'ın daha sonra öğrendiğine göre Latince aynı anlama gelirmiş ancak Litvanca kesinlikle Latinceden daha eskidir.

18 Kamış tutucu olarak kullanılan çatal dal; günümüzün balıkçılık terminolojisinde "olta sehpası" da deniyor [ed. n.].

Fakat yaz geçer. Yağmurlar, pencere camına dayayıp burnu yassıltma, büyüklerin canını sıkma geçer. Akşamları kızların yün eğirmek ya da fasulye ayıklamak için Antonina'nın etrafında toplaştıkları mutfakta, hep daha yeni yeni hikâyeler beklenir ve eğer bazen olduğu gibi bir şey çıkıp da eğlenceyi bozmuşsa insanın içini bir umutsuzluktur basardı. Tomaş şarkıları dinler, özellikle biri kanını çok kaynatırdı, çünkü Antonina gizemli davranır ve bu şarkının ona göre olmadığını söylerdi. Yanında sadece bir nakaratını okumuştu:

Vuu, vuu uçuşur eteciğin,
Ay kız, hiç mi titremez yüreciğin?

Gerisini bölük pörçük yakalayabilmişti. Şarkı bir şövalye üzerineydi: Savaşa gidip ölmüş, sonra sevdiği kıza geceleyin bir ruh olarak geri dönmüş ve kızı atına attığı gibi şatosuna götürmüştü. Aslında şatosu falan da değil de sadece mezarlıkta bir mezarı vardı.

Kızlardan Ponieviej[19] taraflarından olan biri ise, Tomaş'ın kafasında canlandırdığı şekliyle bir ev inşa eden dülgerler hakkındaki şu şarkıyı sık tekrarlardı:

Gayrı iş tutmayacağım burada
Ustabaşı gör bizim hesabı
Ver hakkım olanı
Yarın düşüyom yollara gayrı

Ve yollara sözcüğü de, gidilecek yolun uzun olduğunu göstermek için uzatıldıkça uzatılırdı.

Toplanmış valizim,
Sahanlıkta durur eşiğin ardında,
Öpülmüş çoktan Kaşia'm,
Ağlar öbür odada.

19 "Poniewież" [ed. n.].

Bundan daha neşeliydi kısa ezgiler, hiç değilse şu:

Bir şişe aldı, bir de kadeh
Gitti Grınkişki'ye[20].
Grınkişki'den de Vayvoda'ya[21]
Kendine gelin aramaya.
At üstünde tak tak,
Kilise kapısında tokmak.
Ben hiç kimselere varmam,
Mihalek olsun kocam.

Ya da:

Kızlar oynayın,
Pabuçları yırtmayın,
Yırtılırsa da bir kardeşim var, Kondrat,
Dikiverir pek rahat.
Tüylü tüylü köpeciğim,
Pabuç arar bebeciğim.

Bal mumu dökülerek bakılan fallarda en heyecanlı an, akışkan bal mumunun soğuk suda hışırdayıp Kader'i gösteren figürlere dönüştüğü andır. Sonra bir gölgede, falın başında toplanmışlar ah, vah edesiye kadar çevrile çevrile ve falın içinde çelenkler, hayvan figürleri, haçlar ve dağlar görüle görüle bakılır fala. Aslında Aziz Andreas falları[22] yüzünden Tomaş'ın az daha aklı çıkacak olmuştu. Aynaya yalnızca kızların ve hem de ciddiyetle bakmaları, sonra da gece yarısı izbeye[23] kapanmaları şarttır. Nihayete ermişti bu iş çünkü aynada kızıl boynuzlar görmüştü. Belki arkasında duran kızlardan birinin gömleğindeki nakışlardı ansızın ardında parlayıp sönmüş olan, ancak kesin oydu da denemezdi,

20 "Grynkiszki" [ed. n.].
21 "Wajwoda" [ed. n.].
22 Aziz Andreas, evlenmek isteyen genç kızların hamisidir. 29 Kasım günü, yani Aziz Andreas Yortusu arifesinde bir fal gecesi düzenlenir. Yazar, işte bu geleneğe gönderme yapıyor. [ed. n.].
23 Burada "oda", yani odalarına kapanmaları gerekirmiş [ed. n.].

bu yüzden uzunca bir süre her gördüğü aynanın uzağından dolanıp geçmişti.

Kışlardan bir kış (ki her birinin de gece yağmış karın üzerinde yürünen bir ilk sabahı vardır) Tomaş, İssa kıyısında bir sansar ya da gelincik gördü. Ayaz ve güneş, karşı kıyının sarp yamacı üzerindeki çalı dalları, yer yer gri ve mavi renkle işlenmiş altın renkli buketlere benzemekteydi. Olağanüstü bir hafiflik ve zariflikte bir balerin, bir eğilip bir doğrulan beyaz bir orak görünüyor. Tomaş, ağzı açık, şaşkın şakın bakıyordu ona ve canını yakıyordu arzu. Sahip olmak arzusu. Elinde bir tüfek tutuyor olsa, ateş ederdi çünkü hayranlık, o hayranlığı uyandıran şeyi alıp sonsuza kadar saklamaya çağırıyorken, öylece durup beklenemez. Yalnız o zaman ne olacaktı ki? Artık ne sansar ne de hayranlık olacaktı, yerde yatan ölü bir nesne, o hâlde, gözlerinin fal taşı gibi açılmış ve bundan öte hiçbir şey yapamıyor olması daha iyiydi.

Bahar vakti, mürver çiçeklenirken, ayakkabılar çıkartılır, tabanlar büzüştürüle büzüştürüle yürünür zira her bir ufak taş çivi gibi batardı. Ancak deri hemen kalınlaşırdı ve Tomaş da ilk ayazlara kadar patikalarda yalın ayak dolaşır, pazar günleri potinler ayaklarını âdeta yakar ve kiliseden hemen sonra kurtulurdu onlardan.

VII

Pakienas'ın başına gelen cinsten bir maceranın kahramanı olamaz herkes. Tomaş, bu adama daima hürmetle yaklaşırdı. Parlayan sivri burnuyla levreğe benzeyen Pakienas, büyük bir atölyede dokumacılıkla uğraşır ve el dokumalarının iki mukavva arasına konulduğu bir baskı makinesi kullanırdı; çok uzun süre kullanılmaktan ve içlerine sinen boyalardan kararırdı bu mukavvalar. Komşular konağa sıkça aprelenip ütülenecek kumaşlar getirirlerdi. Sözü edilen macera uzun süre önce olmuşsa da, geriye hatırası ve bunun öyle bir yerlerde işitilip geçilecek bir şey olmadığına dair kanlı canlı kanıtı kalmıştı çünkü Pakienas bu işin gerçekten öyle vuku bulmuş olduğunu istenilen her an (isteksizce de olsa) onaylayabilirdi.

Mesele Çamlık ile, yani İssa yakınlarında bulunan bir çam korusuyla alakalıydı. Çamlarda kargalar yuva yapar ve ağaç tepeleri üzerinde gaklayarak dönüp dururlardı. Çamlık'ın halk arasında pek iyi bir ünü yoktu. İçinde bir zamanlar peynir yerken boğulup ölen bir yaşlı bir ekenin, yani baş sığırtmacın mezarı vardı. Ne demek boğulmuş? – diye sorardı Tomaş. Boğulmuş işte, otlakta yemeğini yerken ve herhâlde ölümünün tuhaf olması nedeniyle olacak, cenazesi mezarlığa defnedilmemişti. Bundan başka koru içinde bir de Napolyon ordusunun gömdüğü sandık vardı. Dediklerine bakılırsa, eke için mezar kazarlarken, metal bir kapağa denk gelinmişti. O hâlde niye çıkarmamışlardı? Köşesini bulamamışlar, zaman ve güç yetmemiş – şeklindeki yanıtlar açıklayıcı sayılmazdı.

Pakienas, geç bir saatte, gece yarısı gibi, nehrin öbür tarafındaki bir akşam eğlencesinden[24] dönüyormuş. Giderken sakladığı kayığı bulup nehrin öbür tarafına geçmiş. Kayıktan inip tarlada daha birkaç adım atmış atmamış ki Çamlık tarafından sanki direk gibi göğe uzanan bir buhar kütlesi ona doğru gelmeye başlamış. Adımlarını hızlandırmış, direk de onun peşi sıra. Kafasındaki saçlar dimdik oluvermiş, koşmuş, peşindeki direk ise mesafeyi koruyormuş. Pakienas parka doğru yokuş yukarı aynen bir tavşan gibi zıplaya zıplaya gitmiş ve bir korku kükremesiyle Şatıbevko'nun kapısına dayanıp yardım istemiş.

Pakienas'ın bu olayı anımsarken bir çeşit utanç duymasına, akşam eğlencesinde olanlar bir açıklama getirebilir. Ekenin ruhunun gelişinde bir ceza ve işaret görüyor, yani – "şirk" denir ya hani – şirke düşüyordu. Kardeşi gibi Amerika'ya göç etseydi de, Brooklyn'in uyduruk bir sokağındaki bir fabrikada pantolon ütülüyor olsaydı, o gecenin anısı hızlıca kaybolup gider, bu olayı ilk başta başkalarına sonra da kendine anlatıp durmayı bırakırdı. Askere alınmış olsaydı da aynısı olurdu. Bu olay belleğinde tazeliğini, ambardaki kiralık odasından çıkıp da içinde atölyenin bulunduğu kulübeye yürüdüğü sırada her gün görüp durduğu Çamlık'ın ağaçlarının tepeleri sayesinde koruyordu. Bu arada, görüş alanında beliren tüm şahıslara ilişkin ayrıntılar vermenin kronikçinin

24 Köylerde müzikli-danslı geleneksel eğlenceler, akşam oturmaları [ed. n].

görevlerinden olmadığını da unutmayalım. Bu yaşantının aslı astarını kimse öğrenemeyecektir ve burada buna yalnızca ve yalnızca, zamanın bir ânında, fakat hortlakların da tanrıların da var olmadığına dair risaleler yazan pek çok bilginden çok sonraları, Pakienas diye birinin var olmuş olduğunu söyleyebilmek için değinilmektedir. Vesveselerinin ve utangaçlığının ona evlenmeyi yasak ettiğine; diğer kızlar ve Antonina, müzmin bekârlığından dem vurarak ona laf soktuklarında da yalnızca burnunu çekip hiç cevap vermediğine ilişkin malumat yeterli olsun.

Yeleğinin içinde yaka çevresine kırmızı nakış işli beyaz gömleğinin üçgeni, orada olmayan bir yüz ifadesi ve tezgâhtaki ipler koptuğunda hareketlerini alan telaş. Bunlardan başka, ambarın kocaman anahtarı da Pakienas'ın emrindeydi. Çıkarken onu ahşap eşiğin altındaki yarığa gizlerdi. İçeride – Tomaş artık demir mıhlı kapıları açmasını öğrendiğinde – adımlar yere saçılmış tohum ve kara sıçan pisliklerine basılarak atılır, siloda da serin tahıl içine oturulur ve avuç avuç atılan tanelerle ayakların üstü örtülürdü. Tavan arasında (öylesine kalındır ki duvar, adeta bir tünelden geçilerek ulaşılan) küçük pencereden, aşağıdaki manzara, bütün bir vadi seyredilebilirdi. Pakienas'ın odasında un çuvalları ve bir yatak dururdu, onun üzerinde de kutsanmış su için kalaylı bir kâseyle haç ve haçın kollarından birine takılmış serpmelik[25] asılıydı.

Tomaş, Yuziuk ve Onutė ile kazların otlatıldığı tarlada oynarken, bazen koşup Çamlık'ın ucuna kadar gelirdi. Yukarılarda rüzgârın uğultusu, kargaların gaklamaları, aşağıda sessizlik, gizemli ve huzursuz edici. Bir keresinde birbirlerine cesaret vere vere, ekenin mezarına kadar ulaşmışlardı. Üzerinde sıkı bir ahududu ve ısırgan otu çalılığı boy atmıştı. Demek ay ışığıyla ak pak olmuş, beyazımsı direk bu yeşilliklerden doğrulup kalkıyor ve ağaçlar arasında geziniyordu. Onlar oradayken ısırgan otunun yaprakları kıpırdamış mıydı, yoksa kıpırdamamış mıydı? – bunu düşünüp durdu, Tomaş.

25 Kropidło – Aspergilium. Hristiyanlıkta kutsanmış su serpmeye yarayan, delikli, metal, içi boş, sapı olan bir topuz (ç. n.).

VIII

Kiliseye İsveç Tabyaları'ndan gidilirdi. Gömleğinin üzerinden tenine diken gibi batıp duran ev dokuması mantosuyla Tomaş, beyaz pelerinli ministrantların[26] hareketlerini takip ederdi. Altın parıltısıyla parıldayan sunağın tam dibine çıkan basamaklara çıkmak onlara yasak değildi, buhurdanlıkları sallar, hiç çekinmeden pedere cevaplar verir ve ağızları taze hilale benzer sürahileri uzatırlardı. Nasıl oluyordu da kerevit avlarken suya çığlık çığlığa batıp çıkan, birbirlerinin saçlarını çeken, babalarından kemerle dayak yiyen o oğlanlar bu oğlanlar olabiliyor? Haftada bir kez herkes onlara baktığı için bambaşka çocuklara dönüşmelerini kıskanırdı.

Ginie'de yılda birkaç defa kermes yapılırdı. Kentli tüccarlar, tenteli kumaş kulübelerini aşağıda yol civarına, mezarlıktaki meşe ağaçlarından inen patikanın hemen yanına kurarlardı. Kalp şeklindeki piernikler[27], horoz biçimli kil düdükler satarlardı fakat Tomaş'ın dikkatini özellikle mor, kırmızı ve siyah muskaları ile tespih desteleri, ufak nesnelerin renkleri ve çokluğu çekerdi.

Hiçbir bayram Paskalya'yla boy ölçüşemezdi; üstelik sadece o bayram kil kâselerde haşhaş tohumu öğütüldüğü ve mazurek kekleri içine parmak sokulup da cevizleri çıkarılabildiği için de değil. Mübarek Haftada, resimlerin kefen kumaşından yapılma perdelerle örtüldüğü kilisede, el çanları yerine kullanılan tahta tokmakların kuru sesleri eşliğinde, İsa Efendimizin mezarı ziyaret edilirdi. Mağara önünde, gümüş kaplamalı ve tüy miğferli, ellerinde mızrak ve baltalı kargılar tutan gardiyanlar beklerdi. İsa bir yükselti üzerinde yatardı; dev haçtakinin aynısıydı, sadece bu merasim için haçın kolları Cezayir menekşesi yapraklarıyla örtülü olurdu.

Kutsal Cumartesi günü yapılacak temsil sabırsızlıkla beklenirdi. Çok öncesinden aralarında sözleşip hazırlanmış olan on beş, on altı yaşlarındaki erkek çocukları, ellerinde uzun sopalar, sopaların uçlarına ise ölü kargalar bağlanmış hâlde, çığlıklarla dalarlardı

---

26 Ministrant – kilisede ayin sırasında pedere yardım eden küçük erkek çocuklarına verilen ad (ç. n.).

27 Piernik – baharatlı geleneksel kurabiye (ç.n.).

kiliseye. Saatlerce dua etmiş ve sıkı perhizden[28] bitkin düşmüş, yaşlı dindar kadınlar, kafalarını gittikçe daha aşağı eğerlerken, çocuklar kargayı burunlarının dibine sokup onları şekerlemelerinden uyandırır ya da bohçalarında kutsanmak üzere yumurtalar getiren insanlara bunlarla vururlardı. Kapı önündeki çimenlikte komedilerini oynarlardı. Tomaş, en çok Yehuda'ya yapılan işkencelerden hoşlanırdı. Yehuda kaçabildiğince kaçar, onu küfürler ede ede kovalayıp dururlardı; sonunda dilini dışarı çıkararak kendini asardı ve ağaçtan indirildiğinde bir ceset olurdu ama böyle birinin bu kadar kolayca sıvışmasına izin verilebilir miydi mi hiç? Karınüstü çevrilip yatırılır, çimdiklenir, o inlerdi, sonunda çekilip indirilirdi donu, oğlanlardan biri kıçına bir kamış sokar, ta ki Yehuda hayattayım diye bağırıp da yerinden fırlayasıya dek bu kamıştan içine can üfürürdü.

Tomaş biraz daha büyüdüğünde, Antonina ile Surkontowa nine onu Diriliş Merasimi'ne de götürür olmuşlardı. Hüzünlü şarkılar ve ağıtların ardından gürlerdi koro: Aleluya; alay yola düşer, kapıda itişilip kakışılırdı, dışarıda henüz hava karanlık, rüzgâr mum alevlerini titreştirirdi. Yukarılarda ağaç dalları kayıp geçmekte, hava soğuk, artık gün ağarmaya başlamaktadır, geçip geçip duran kadın başörtüleri ve erkeklerin şapkasız başları; kilise binasının etrafında, taş bahçe duvarı boyunca yürüyüş, bunların hepsini Tomaş baharın başlangıcı olarak görmeye alışmıştı.

Sonra sıra uykulu bayram gevezeliklerine, çöreklerin tatlılığına ve yumurta yuvarlama oyununa gelirdi. Çocuklar, içi hafiften çökük, ivme kazansın diye sac parçalarıyla kaplı bir kulvar yaparlardı çimden. İki yumurta yoktur ki birbiriyle aynı şekilde yuvarlansın; oluğun kıyısına yerleştirildiğinde nasıl, solundan nasıl ya da ortasından nasıl gideceğini tahmin etmeyi bilmek gerekir. Hah işte iyi, iyi, bir inek sürüsü gibi yayılmış diğer yumurtalara yetişiyor, artık çarptı çarpacak ve sahibini zengin yapacak, ama yok, kendi gönlünce yalpalaya yalpalaya bir gıdım ötesinden geçer ya da hızı yetişmez, önüne kadar gelip değmeden dururdu.

Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi Yortusu için kilise meşe ve akçaağaç yapraklarından çelenklerle süslenmiş olurdu. Ahşap

28 Katolik inancında "oruç" kastediliyor [ed. n.].

tavanın kirişlerinden iyice alçağa, başın hemen üzerine kadar sarkarlardı bunlar. Meryem Ana figürü altına Mayıstan itibaren çiçekler konulur, ama ancak şimdi bütün sunağı kaplarlardı. Çocuklar sacristiada[29] toplanır, ellerine gül ya da şakayık yapraklarıyla dolu minik sepetler verilirdi. Surkontowa nine, Tomaş'ın yürüyüş alayına katılmasını isterdi. Papazın altında Monstrance'i[30] taşıdığı tentenin önünde geri geri yürünürdü ve bir taşa falan takılıp da düşmemek için bayağı dikkat etmek gerekirdi. Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi Yortusu'nda dışarısı neredeyse her zaman kavrulur, herkes kan ter içinde, kendisini kutsal emanetleri taşınmasına kaptırmış olur. Ancak bu sevinç dolu bir bayramdır: aydınlık, kırlangıç sesleri, dörtlü zil çınlamaları, beyazlık, kırmızılık ve altın renkleri.

IX

Dünyada büyük savaş sürmekteydi ve Göller Yöresi bu savaşın hemen başında orduları mağlup edilmiş olan Rus çarının toprağı olmayı bırakmıştı. Almanları sadece bir kez görmüştü, Tomaş. Üç kişiydiler, güzel atlara binmişlerdi. Avlu içine at sırtında girdiler; o sırada Tomaş, çalışmak için fazla yaşlı olduğundan sepet örme işiyle uğraşan Grzegorzunio'nun yanında oturuyordu. Bir genç kız gibi al yanaklı, beli ince genç bir subay, atından aşağıya atlayıp hayvanın boynunu sıvazladıktan sonra kvartadan[31] süt içmeye başladı. Mutfaktan kalfa kadınlar toplanmıştı etrafına, bir tek Grzegorzunio yerinde kalmış ve bıçağını ayırmamıştı ince daldan. Bir erkeğin böyle – çimen gibi – renkli giyinmiş olması, sırf bu bile şaşırtıyordu insanı. Kaldı ki bir de kemerinde deri kılıf içinde kocaman bir tabanca vardı; metal kabza fırlıyordu kılıftan dışarıya ve aşağıda da upuzun bir namlu. Tomaş, subayın kıvraklığına ve o güne değin bilmediği bir şey oluşuna adeta vurulmuştu. Alman subayı, kvartayı geri uzatıp atına atladı, bir asker selamı çaktı ve askerleriyle

29 Sacristia – kilisede ayin eşyalarının tutulduğu oda (ç. n.).

30 Katolik ayinlerinde İsa'nın bedenini temsil eden sembol. Efkaristiya sembolü [ed. n.].

31 Kwarta [kvarta] – 1 litrelik sürahi (ç. n.).

beraber, mandıra yanından geçerek gerisin geri ıhlamur hıyabanına yürüdü.

Anlatılacak bir şey kaldıysa eğer, herhâlde subayımızın bundan sonraki yazgısını, olasılık hesapları dışına katiyen taşmayan yazgısını anlatmak kalmıştır bir tek. Ginie'deki kilisenin etrafını dolanmış, bahçe duvarına yaslanıp not defterine hırsla çizimler yapmıştır. Kim bilir belki de savaştan önce Norveç'te gördüğü buna benzer ahşap Kirche'leri[32] hatırlamıştır. Ayakları üzengilerde bir yükselip bir inerken kayışları gıcır gıcır eden eyerin üzerine, İssa Nehri çayırlarının kokusunu solumuş ve batı cephesindeki, kısa süre önce çarpışmış olduğu Fransa'daki çatlamış toprağı düşünmüştür. Farkına varmamıştır Tomaş'ın ne şimdi ne de (niçin olmasın?) yirmi yıl sonra, Führer'in ordusunun daha yeni fethetmiş olduğu Doğu Avrupa kentlerinden birinin bir caddesinden termos ve battaniyelerin olduğu general arabasıyla, tombik çenesini üniformasının yakasına yapıştırmış geçerken... (Varsayalım ki) Tomaş da ceplerinde sıkmıştır yumruklarını ve tanımamıştır bu fatihin şahsında kısa süren aşkını.

Savaşın Ginie için tek sonucu artık kasabaya inmeye değmiyor oluşuydu zira oradan artık hiçbir şey alınamıyordu. Tomaş'ı yakinen ilgilendiren birçok iş de bundan çıkıyordu. Mesela sabun kaynatmak. Bağda ateş yakılır, üç ayak üstünde kazan durur, burunlar tıkanıp içindeki esmerimsi bulamaç sopayla karıştırılırdı. Hadi pis kokusu neyse de ama ya o koşuşturmalar, bağırış çağırış, sabun iyi çıkıyor mu, çıkmıyor mu diye tartışmalar! Sonra bulamaç katılaşır ve doğranırdı. Ya da mum yapma işi. Bunun için dibi kesilen ve ortasına fitil konulduktan sonra yağla doldurulan şişeler kullanılırdı. Şişe petrol içinde ıslatılmış bir iple kesilebilir: ip şişeye dolanıp ateşe verilirse, cam ortadan tam ipin bulunduğu yerde çatlayıverirdi. Bunlardan başka bir de kokusu Tomaş'ı heyecanlandıran iki karbür lamba satın alınmıştı. Çay yerine, Surkontowa nine yaban çileği yapraklarını kurutur, şeker yerine bal kullanılırdı, tam o aralar sakarini keşfetmiş ve o andan itibaren de bir daha hiç şeker kullanmamıştı çünkü tatlıysa o da tatlıydı, üstelik daha ucuzdu.

32 Kirche – Alm. Kilise. Yazar bilerek Almanca kullanıyor (ç. n.).

Tomaş'ın okuması lazımdı okumasına ancak evde hiç kimse bu meseleden anlamıyordu, bu yüzden köye, Kara diye çağırdıkları Yuzef'e[33] yollamışlardı onu. Kara'nın gerçekten de kalın kalın çizikler gibi kaşları vardı, yüzü zayıftı, saçları ise şakaklarında hafiften beyazlamaya başlamıştı. Kardeşi yanında kalıyor, çiftlikte ona yardımcı oluyor, türlü işe koşturuyordu. Bir yerlerden kitaplar alıyordu, bir tahta parçasıyla sıkıştırılan gazeteler arasında bitkiler kurutuyor, insanların mektuplarını yazıyor ve de siyaset konuşuyordu. Bir zamanlar bu siyaset yüzünden hapislerde yatmışlığı vardı, kentlerde çalışmıştı, ancak hiç kentlilik taslamaz, gömleklerinin dikimleriyle köylü kalmış olduğunu belli ederdi. Zamanımız kronikçilerinde milliyetçi unvanı kazanmış bir familyadandı, yani O'nun[34] adının övülmesine kendini adamak arzusundaydı. Ne var ki sıkıntı, dertlerinin nedeni tam da bundandı işte. Çünkü elbette Litvanya'ydı derdi, Tomaş'a ise her şeyden önce Lehçe okuma yazma öğretmek zorundaydı. Surkontlar'ın kendilerini Polonyalı saymalarını bir ihanet olarak algılıyordu çünkü daha fazla buralı bir soyad bulmak zordu. Hem bey oldukları için ve halk ile aralarına bir duvar örüp kendilerini iyice ayırmak amacıyla dillerini değiştirdikleri için beylere olan nefreti hem ona torununu emanet etmiş Surkont'tan nefret etmenin zorluğu ve hem de çocuğun gözlerini O'nun adının mükemmelliğine ayıktırabileceği umudu – işte duyguları böylesine karmakarışıktı, Tomaş'ın karşısında okuma kitabını açarken tıksırdığında. Nine, bu derslerden ve "hödüklerle" kardeş olmaktan fazlasıyla rahatsızdı, Litvan[35] diye birilerinin var olmasını kabullenemiyordu, hâlbuki kadının fotoğrafı Litvanya'da asırlardan bu yana nasıl insanların yaşamış olduklarını anlatan bir kitaba resim diye konulabilirdi. Ama eve salt bu amaç için bir hanım öğretmen alınması da nineye lüzumsuz bir heves gibi geliyordu ve mecburen, çocuğu hödükleştirecekler diye homurdana homurdana, Yuzef'e rıza göstermişti. Tomaş, bu karmaşık işleri ve gerginlikleri anlamıyordu, anladığında da bunu istisnai bir şey saymıştı. İrlanda'da büyümekte olan küçük bir İngiliz ya da Finlandiya'da büyümüş

33 Lehçe yazılışı "Józef" [ed.n.].

34 Rab, Tanrı (ç. n.).

35 Litvanyalı; Türkçede bazı metinlerde "Litvin" şeklinde de kullanılmaktadır [ed.n.].

küçük bir İsveçli ile karşılaşmış olsa, belki oralarda da çok sayıda benzerlik olduğunu keşfedebilirdi fakat İssa Vadisi ötesindeki toprakları bir sis kaplıyordu ve bildikleri, ninesinin hikâyelerinden öğrendiği kadarıyla, herhâlde ancak şu kadardı: İngilizler sabah kahvaltısında komposto yiyorlardı – ki bu nedenle de onlara sempatisi vardı; Ruslar Artur dedesini Sibirya'ya sürmüşlerdi ve mezarları Krakov'ta[36] bulunan Polonya krallarını da sevmeliydi. Ninesi için dünyanın en güzel şehriydi Krakov ve Tomaş'a büyüyünce oraya gideceğini vadediyordu. Tomaş'ın içindeki güvensizlik, ileride birileri onun yanında haddinden fazla arma, sancak falan diyecek olduğunda hissedeceği güvensizlik, bir yerlere bağlanmadaki bir tür ikilik hâli, işte ninesinin uzaklarda bir yere konuşlandırılmış bu vatanseverliği, milliyet meselelerine genelde kayıtsız dedesinin hoşgörüsü ve Yuzef'in "biz", "bizim ülkemiz" deyişlerinin toplamından türemişti.

Yuzef'deki dersler, içinden küçük Litvanya Cumhuriyeti'ni çıkartacak geçiş yıllarının kargaşalarından ötürü uzayıp gitti. Ondan sonra da Yuzef'in çabalarıyla Ginie'deki ilk okul inşaatı başlatıldı, kendisi de oranın öğretmeni oldu.

Ne var ki savaş ateşi şimdilik daha yeni yeni sönmekteydi ve savaş zamanları, mesela parkın bir ucundaki köhne bir kirevite oturup da bakıldığında aşağıda, yolda izlenebilecek şeylerle beraber diğer zamanlardan farklılaşmaktaydı. Oradan genellikle uzaklardan, göllerin ardından, kent taraflarından gelen yersiz yurtsuzlar geçiyordu. Oralardaki açlıktan kaçıyorlardı. Sırtlarına bağladıkları küçük çuvalları ve bohçaları taşır, çoğunlukla da artları sıra tahta arabalarda küçük çocuklarını çekerlerdi. Anne ve iki çocuktan oluşan böyle bir aile, artık bir yetişkin olan büyük oğlan Staşiek'in[37] güzel org çalabiliyor olması, kent şarkıları söyleyişiyle ama her şeyden önce de Lehçeyi tamamen Mazury aksanıyla konuşuyor olmasıyla büyülediği Antonina'nın desteğiyle konağa yanaşma olarak girdi. "Şive yapıyor!" diye haykırırdı Antonina ve keyfinden yumardı gözlerini. Kepçe kulaklı, ince boyunlu Stasiek, ona sahici bir tüfeğe pek benzeyen yaylı namlulu ve dipçikli bir silah yapmasına

36 Lehçe "Kraków" [ed.n.].

37 "Stasiek" [ed. n.].

rağmen, Tomaş'ı kendine ısındıramamıştı. Akşamleyin ıhlamur ağacının altında kızların gülüşmeleri ortalığa yayılır; Staşiek, Antonina ile tek başına oturacak olsa Tomaş da etraflarında dolanır, sonunda bıkmış bir hâlde onları yalnız bırakır ve nedendir bilinmez, hani sanki öğle vakti güneş bulut arkasına saklanmış gibi, bir şeylerden rahatsız olurdu.

X

Cinlere gelince, onlar musallat olmak için öncelikle Baltazar'ı seçmişlerdi. Bunu tahmin edebilmek kolay değildi çünkü mutluluk için yaratılmış bir insana benzerdi. Teni Çingene teni, dişler beyaz, iki metre boyunda, yuvarlak yüzlü ve tüy gibi sakalları olan biriydi. Üstünde kemerle çepeçevre sardığı bluzu, başında altından bir saç tutamının sarktığı, bir yana eğik takılı lacivert şapkasıyla beliriverdi mi malikânede, Tomaş, bağıra çağıra onu karşılamaya koşardı: ya bir sepet mantar – şapkaları kırpılmış kızılağaç renginde, sapları beyazımsı, benekli çörek ve bal mantarları – ya da avladığı kuşlardan – su çulluğu ya da gözünün üstü kızıl şeritli orman horozları – getirmiş olurdu. Baltazar, gerçi tam anlamıyla değilse de, bir ormancıydı. Kimse ona bir şey ödemez, o kimseye para vermezdi, ormanda otururdu, kendisine ev yapsın diye bedava bir kerestelik verilmişti; patatesi, tahılı orman içindeki küçük yeşilliklerde dağılmış durur, toprağı her yıl bellerdi. Her gelişinde kapı çarpmalar ve dolap anahtarlarını çevirmeler artar, Surkontowa ninenin migrenleri tutardı. Dedeye söylendiğini işitirdi: "Aha da geldi gözden! Evden bir şeyler vereyim demeyesin sakın!"

Birçokları Baltazar'ı kıskanırdı ki kıskanmakta haklılardı da. Ormancı olurken hiçbir şeyi yoktu ama şimdi bir çiftliği, inekleri, atları ve de evi olmuştu; hem de kulübe değil, basbayağı yerleri ahşap döşemeli, verandalı, dört izbeli bir evdi. Ginie'den varlıklı bir çiftlik sahibinin kızı ile evlenmişti ve iki çocuğu vardı. "Baltazarcık" ne istese, Surkont hayır demezdi ki işte tam da bu noktada onun için kafadan çatlak hareketi yapmak mümkündü. Baltazar, düşman

edinmemişti çünkü nerede nasıl davranacağını bilirdi: Eski meşelikte ağaç kesilmemesi için tetikte durur ancak Pogirı köyünden birileri ladin ya da gürgen ağacı indirse, buna karşı çıkmazdı, yeter ki ağacın gövdesi yosunla iyice örtülmüş olsun da iz kalmasın.

Mutluluk. Baltazar, ufacık verandasında bir sürahi ev yapımı birayla yan gelip yatmayı severdi. Kupadan içer, ağzını şapırdatır, esneyip kaşınırdı. Tıka basa yemiş bir kedi gibi ki delilikleri de işte o zamanlar ortaya çıkardı. Arada dedesi, Tomaş'ı brıçkada[38] kendi yanına oturturdu ve ormancının evine giderlerdi çünkü yeri epey bir uzaktı, konağa ait olmayan tarlaların ötesindeydi. Bu brıçka ve bir de – üzerine bir ata biner gibi binilen, dört teker üzerinde bir tür silindir olan – "cetvel" gündelik kullanım içindi. Arabalıkta başka arabalar da dururdu, örneğin üzerini toz ve örümcek ağları kaplamış, kızaklı kupa arabası, üstü açık bir tür kızak ve – rengi parlak sarı, uzun, ön tekerleri kocaman, üzerlerinde arabacı ya da uşak için yüksek bir tabure bulunan arka tekerleri küçük bir araba olan – "örümcek"; "örümceğin" (ki daha çok eşek arısını hatırlatmaktaydı) birinci kısmı ile ikinci kısmı arasında ise yalnızca, üzerilerinde zıplanırsa insanı yukarıya yukarıya atan tahtalar bulunurdu. Arabanın üzerindeyken dedesi, yana yatacak olduklarında, Tomaş'ı belinden tutardı; tarlaların bittiği yerde otlaklar ve arı kovanları başlar, tekerlerin açtığı izleklerdeki kara suları, sarkık sarkık otların altında ta dingile kadar içine düşülen çukurlar gizlerdi. Sıkı gürgen ağaçlığı önünde yükselen dumanlar az sonra köpek havlamalarının duyulacağı, evin çatısı ve kuyu direğinin görüleceği anlamına gelirdi. Tomaş, böyle bir ıssızda, boyunlarını yeşilliklerden uzatıp uzatıp çevredeki hareketi izleyen hayvanlarla birlikte yaşamayı isterdi. Ev reçine kokar, ahşap henüz kararmamış, tıpkı bakırdanmışçasına parlardı. Baltazar, dişlerini göstererek sırıtır, karısı masaya ikramları koyar, ha bire "Hele bi' atıştırın hele" diye diye kurutulmuş etleri yemeye zorlardı. Zayıftı, çıkık çeneliydi, bundan başka da ağzından bir şey çıkmazdı.

Tomaş büyükleri bırakıp, alakargaları ya da yaban güvercinlerini gözetlemeye koşardı, bu civarlarda kuş çeşidi ve sayısı boldu. Bir

38 Rusçadan geçme bir sözcük. Hafif, yaylı araba [ed. n.].

defasında bal üretilen çayırlıkta taş yığınları içinde bir ibibik yuvası bulmuştu, elini uzatıp henüz uçmayı bilmeyen, yalnızca korkutmak için kafası üzerindeki yelpazeyi açan yavruyu yakalamıştı. Yanında alıp götürmüştü onu, ancak ibibik hiçbir şey yemek istemiyor, duvar diplerine sokuluyordu, o yüzden kuşu salması gerekmişti.

Baltazar, ona sıkıntı veren şeyin ne olduğunu hiçbir surette Tomaş'a açmazdı. Ayrıca, hâlinin gittikçe daha kötü olduğunu esasında kendisi de pek anlamıyordu. Evi yaptığı sırada, ittire kaktıra ilerlemişti iş. Sonraları pulluk başındayken durup bir sigara sardığı ve ansızın nerede olduğunu unuttuğu, aralarından tütün dökülen sıkılı parmaklarıyla uyandığı oluyordu. Tek çare kendini işle yormaktı ancak tembelliğinden her bir işte kolayına kaçıyor, bira ibriği elinde tahta sıraya uzandığında ise onu iğrenç bir yumuşaklık basıyor, yavaştan dönüveriyor içi ve kaskatı bir hâlde, sanki uyukluyormuş gibi, dudakları sımsıkı kapalı içten bağırıyordu da, keşke gerçekten bağırabilseydi ama hayır. Bir şeylere ihtiyacı olduğunu seziyor: doğrulmak, yumruğuyla masaya vurmak, koşup gitmek bir yerlere. Nereye? Bir fısıltı çağırıyordu onu, o yumuşaklıkla birlik oluyordu ve bazen Baltazar elindeki kupayı, kâh içine giren kâh uzaktan uzağa onun taklidini yapan tacizcisine fırlatıp atıyordu, işte o zaman karısı gelip botlarını çıkarıyor ve yatağa götürüyordu. Baltazar, teslim oluyordu karısına, ama bütün diğer başka şeylere teslim olduğu gibi teslim oluyordu, yani bir sıkıntıyla ve bunun olması gereken şey olmadığı inancıyla... Kadının çirkinliği itiyordu onu, karanlıkta yine neyse, ama ya gündüz vakti? Uyku rahatlama getiriyor ancak uzun sürmüyordu, geceleyin uyanıyor, ona sanki duvarları yüksek bir çukurun dibinde yatıyormuş, oradan hiçbir zaman çıkamayacakmış gibi geliyordu.

Bazen yumruğunu masaya vurduğu gibi koşmaya başladığı olurdu. Sırf gerçekten içmeye başlamak için. Bu da üç, dört günden az sürmezdi ve öylesine içerdi ki bir defasında votka içinde alev almış ve kasabadaki Yahudi kadın, üzerine çömelip ağzına işemek zorunda kalmıştı – ki bilinen ama insanın adını lekeleyen bir yöntemdir. Baltazar'a yine bir hâller olduğu haberi hızlıca yayılır, bazıları bunun yağdan ve zenginlikten olduğunu söyler, bazıları ise şeytanla iş tutup kendini ziyan ettiğine yanarlardı ki bu yalnızca

onların uydurduğu bir şey de değildi zira Baltazar sarhoşken ağlayarak değişik değişik şeyler anlatıp duruyordu.

Tomaş, Ginie'den ayrılmasından ancak çok uzun yıllar sonra, ona dair işittiği masalları ve de masal olmayan olayları bir bütünde toplayarak kafa yormuştu Baltazar'a. O zaman hatırlamıştı sıkıldı mı taşa dönen kol kaslarını (pehlivandı Baltazar) ve uzun kirpikli ceylan gözlerini. Ne acarlık ne de tedbirlilik koruyordu ruhu hastalıktan – Tomaş, onu ne zaman düşünse, kendi yazgısı için, henüz daha yaşamadığı, ileride yaşayacağı her şey için kaygılanırdı.

XI

Keçi sakallı gözleri fıldır fıldır, ellerini hafiften üst üste koymuş ve dirseklerini masaya dayamış, kentli bir beyefendiydi, Herr Doktor Alamancık – onu işte böyle görüyordu Baltazar. "Defol" diye homurdanıyordu ve istavroz çıkarmaya çalıyor ama bunu yapacağı yerde, bağrını tırmalayıp duruyordu; ötekinin ise ikna etmek için söylediği laflar kurumuş yapraklarının hışırtısıyla dökülüyordu.

– Fakat, kıymetli Baltazar – diyordu. – Ben sana sadece yardımcı olmak istiyorum, durmadan ve bütünüyle boş yere üzüyorsun kendini. Toprak senin değil, ama yine de sanki seninmiş gibi, aynı zamanda da senin olmadığı için de çiftliğim ne olacak diye dertleniyorsun. Haydan gelen huya gider, öyle mi? Yarın başka birinin Ginie'yi alacak ve seni buradan atacak olması da Tanrı'nın lütfu değil mi?

Baltazar inliyordu.

– Ama derdin gerçekten de toprak mı? Hadi açık söyle. Hayır, sen kalbinin derinliklerinde başka bir şey saklıyorsun. Şu anda burada, fırlayıp buralardan sonsuza dek çekip gitmeyi arzuluyorsun. Lakin dünya büyük, Baltazar. Büyük kentler; geceleri müzik ve kahkahalar, oralarda bir nehir kıyısında uyursun, bir başına, özgür, peşinde hiçbir şey yok; bir hayatın bitmiş, diğeri başlamış. Utanmazdın günahtan, sonsuza dek kapalı kalacak şeyler açılırdı önünde. Sonsuza dek. Çünkü sen korkuyorsun. Toprak üzerine, yaban

domuzlarının üzerine titriyorsun. Nasıl olur, yine mi hiçbir şeyim olmayacak, diye soruyorsun. Tamam, içinde bir başka Baltazar, bir ikincisi ve üçüncüsü de var, fakat sen tutup onların en aptalını seçiyorsun. Öteki Baltazar'ın nasıl olduğunu asla deneyimlememeyi yeğliyorsun. Yanlış mı diyorum?

– Oy, İsa.

– Sana hiçbir şey yardımcı olamaz. Güz, kış, bahar, yaz, yine güz, dönüp dönüp aynı şey, sonra seni bir çukura koyacaklar, sen çek kafayı daha, hayattan alıp alabileceğin bütün tat bundan ibaret. Geceleri mi? Sen kendin de biliyorsun. Senin gönlün yokken, ben değildim ki çıkıp sana evlenme aklı veren, babası zengin diye tutup kızların en çirkinini eş seç diyen. Korku, Baltazar. Hepsi bundan. Sen kendini sağlama aldıydın. Ya ne zaman daha iyiydin, yirmi yaşındayken mi yoksa şimdi mi? O akşamları hatırlıyor musun? Kolun balta için, ayakların dans için, gırtlağın şarkılar için iyiydi. Ateşe nasıl odun attığınızı, dostlarını hatırla. Fakat bugün yapayalnızsın. Bir çiftlik sahibisin. Gerçi almazlar demiyorum, bu evi senin elinden alabilirler.

Baltazar felç geçiriyordu. İçi bir talaş çuvalı gibiydi. Beriki bunu ânında sezmişti:

– Sabah evin önüne çıkarsın, çiğ taneleri, kuşlar öter, ama bunların tümü senin için mi? Hayır, sen saymaktasın. Senin için bu günlerden bir gün daha işte ve sonra biri daha ve yine biri daha. Yeter ki çekedurasın. İdiç[39] gibi. Ya bir zamanlar? Saymakla falan işin olmazdı. Şarkılar söylerdin. Ya şimdi? Meşeleri seyreder durursun ya onlar sanki elyaftan yapılmış gibidir. Belki de hiç yoklar, ha? Kitaplarda bunlar akıllıca anlatılmıştır. Nasıl anlatıldığını sen öğrenemeyeceksin. Kafası böyle bulanık biri, iyisi mi hemen assın kendini çünkü dünya üstünde yürürken rüya görüp görmediğini bilmeyi bırakır artık. Bunlar kitaplarda durur. Sen asar mısın kendini? Hayır.

– Hayat neden başkalarına iyi de bana değil?

– Çünkü, kıymetlim herkese şöyle bir ip verilmiş, buna kader derler. Ya onun ucuna tutunulur ve o zaman gerektiği gibi davranıldığı için sevinilir. Ya da ipe tutunulmaz. Sen başaramadın, kendi

39 İdiç – enenmiş, kısırlaştırılmış at [ed. n.].

ipini aramayanlardan, şuna buna, onlar gibi olayım diye bakanlardansın. Ama onlara mutluluk veren sana mutsuzluk verir.

– Ne yapayım, söyle.

– Hiçbir şey. Çok geç. Çok geç, Baltazar. Günler, geceler geçiyor, gitgide cesaretin eriyor. Ne kendini asmaya cesaretin var ne de kaçmaya. Çürüyüp gideceksin böyle.

Bira bulanık bir sel hâlinde akıyordu sürahiden, içiyordu, içi yanıyordu durmaksızın. Beriki gülümsüyordu.

– O sır için de kendini yemeyi bırak. Kimse öğrenemeyecek. Aramızda kalacak. Herkese ölüm biçilmemiş mi? Ha biraz erken, ha biraz geç, aynı şey değil mi? Adam gençti, doğrudur. Ancak uzun süre savaştaymış, köyünde onu artık biraz biraz unuttular bile. Karısı azcık daha ağlar, ağlar, sonra teselli olur. Oğulcuğu, tombilik oğlan, boynuna sarılırmış ama çok küçük, hatırlamaz babasını. Fakat votka içerken, millete vicdanımda cinayet azabı var falan diye gevelemenin âlemi yok.

– Peder...

– Evet, evet günah çıkardın. Fakat günah çıkarma odasında hiçbir şey açık edemeyeceğini bilemeyecek kadar da aptal değilsin. Bir yalan atıverdin. Elbette günahların affedilmemesi insanı üzer. O yüzden elinde baltayla üzerine atladığı, senin de onu öldürmek zorunda kaldığın yalanını uydurdun. Atladı, evet, ama sonra ne olmuştu? Ha, Baltazar? Vurdun, çalıların içine oturmuş, ekmeğini yerken vurdun adamı. Kanlı ekmek kırıntılarını da adamın peşi sıra çukura atıp öylece gömdün, doğru mu?

İşte o anda Baltazar kükredi ve kupayı fırlattı. Alamancık'ın ona görünmesi, meyhanelerde masa, sandalye devirip lambaları kırarak yaptığı kavgaları da açıklıyor.

XII

Köknar ormanı içindeki çukurluk yerin izi kolay kapandı; Baltazar, kazmaya başlamadan çimli toprağı kürekle olduğu gibi kaldırıp almış, sonra yeniden toprakla kapatmıştı. Genelde buraya

akşamüstleri gelir, oturur, alakargaların çığlıklarını ve pamukçuk kuşlarının orada burada pıtır pıtır aranma seslerini dinlerdi. Acısı hafiflerdi; bu olaya buradayken katlanmak, onu uzaktan düşünmekten daha kolay geliyordu. Burada yatanı neredeyse kıskanıyordu. Huzur ve ağaçların üzerinden kayıp kayıp giden bembeyaz bulutlar. Peki ya onun önünde kaç yıl kalmıştı?

Tüfeğini bir meşe kovuğuna koymuş, bir daha da ellememişti. Asker tüfeğinden bozma, namlusu kesik bir silahtı, kaftan altına saklanabiliyordu ve karşısındaki Baltazar'ın silahsız geldiğini sanıyordu. Patikanın yanındaki çalılıktan "Eller yukarıya," diye bağırarak fırlamıştı önüne, elinde havaya kaldırılmış bir balta. Kızıl sakallı, üzerinde yırtık pırtık bir Rus parkası: Alman kampından kaçmış, evine ormanlarda gizlenerek dönen bir savaş esiri. Ne istiyordu? Sivil kıyafetlerini almak mı yoksa kafasını patlatmak mı, ya kafası karışıksa? Baltazar, tüfeği kalçası hizasına kaldırıverince, beriki döndü, çalılıklar içinde ıslık ıslığa öylece kaçıyordu. Öte yandan bütün kıstakları ve geçitleri bilecek değildi. Hayvan, aynı yerde dönüp durmuş olsa bile, sonunda hep olması gereken yer neresiyse oraya varacaktır. Acele etmeden etrafı kolaçan etmeye başladı. Adam o yöne doğru koştuysa, ladin ormanının oraya çıkmayı ve orada dinlenmeyi hesaplıyor olmalıydı. Baltazar'ı buna iten neydi? Kindarlık mı, yoksa berikinin yoldaşları vardır, geceleyin saldırır korkusu mu? Yoksa avcılık damarı mı tutmuştu? O şu yana gittiyse, ben de şuraya gideyim diye diye bir hayvanın peşinden gitmek miydi bu? Tepelerde sessizce ilerliyordu ve hemen hemen görmeyi umduğu yerde boz parka bir parıldayıp kayboluverdi. Bıraktı onu ve sürünüp daha yakınına yanaşabileceği fidanlık tarafından yine dolandı arkasına. Ve işte artık namlu adamın sırtındaydı (Baltazar'a göre yanlamasına oturuyordu), boynundaydı, sipersiz şapka takılı başındaydı. Sonra tetiğe neden basmış olduğunu var gücüyle hatırlamaya çabalıyor ama ona bir seferinde kesinkes şu nedenden ötürü, başka seferinde ise bütün bütün başka bir nedenden ötürü gibi geliyordu.

Rus, yüzükoyun düştü aşağıya. Baltazar bekledi, sessizlik, yükseklerde şahinler çığlık atıyorlardı. Yok, hiç hareket yok. Emin oldu ve emin olunca da bir kavis çizerek öldürülenin yanına vardı.

Sırtüstü döndürdü. Açık mavi gözleri bahar göklerine bakıyordu, parkasının kenarında bir bit yürüyordu. Kurutulmuş ekmek çıkını açıktı, üzerinde kan lekeleri vardı. Botlarının topukları dibine kadar aşınmıştı; uzaklardan, Almanya'da bir yerlerden yürüyüp gelmiş olmalıydı. Ceplerine baktı ve yalnızca bir çakıyla iki Alman markı buldu. Bunların tamamını ve baltayı cesetle birlikte pençe pençe köknar dallarının altına ittirip sakladı çünkü akşam buraya kürekle geri gelmesi gerecekti.

Yardım aramaya da işte burada düşünüp taşınırken karar vermişti. Bu kararı ona bir şekilde Rus'un verdirttiğinden neredeyse emindi. Belki boşuna öldürmemişti onu. O gece iyi uyudu. Şafakla birlikte yola koyuldu.

Şaman Masiulis'in çok sayıda koyunu vardı ve avlusuna ulaşmak için kapı üstüne kapı açmak gerekiyordu. Baltazar, hediyelerini – bir ufak fıçı tereyağı ve kangal kangal sucuk – çıkarıp koydu. İhtiyar, metal çerçeveli gözlüklerini düzeltti. Derisi sanki tütsülenmiş gibiydi, burnu ve kulaklarından kırlaşmış tüyler çıkıyordu. Önce civar komşulardan türlü havadisler konuştular. Sohbet koyulaşıp da artık niye uğradığını açıklamanın vakti geldiğinde, Baltazar eveleyip geveledi. Sadece kalbini gösterip, "Eziyet ediyorlar bana" diye mırıldandı. Şamandan hiç ses çıkmadı; başını salladı, onu alıp bağa çıkardı, bal peteklerinin arkasına; orada elma ağaçlarının arasında her yanını ot bürümüş, eskilerde kullanılmış bir demirci ocağı duruyordu. Sırıklarda asılı keseleri aldı, bir köşeden çalı çırpı topladı ve bunlarla dört tepecik yaptı, Baltazar'ı da ortadaki kütüğün üzerine oturttu. Çalı çırpıyı tutuşturdu ve bir şeyler fısıldaya fısıldaya keselerden aldığı otları ateşe serpti. Sağlam tütüyor, kafa bulandırıyordu duman, gözlüklü kafa ise ya bu yandan ya öteki yandan gelip duruyor, sanki dua eder gibi mırıl mırıl bir şeyler mırıldanıyordu. Sonra ayağa kalkmasını istedi ve onu alıp yeniden kulübeye götürdü. O baktıkça Baltazar, sanki birçok kabahatini itiraf etmişmiş gibi gözlerini yere eğiyordu.

– Hayır, Baltazar – dedi nihayet ihtiyar. – Ben sana yardımcı olamam. Krala kral, Sezar'a Sezar gerek. Her gücün bir gücü vardır ve benim gücümün yeteceği bir iş değil bu. Belki bununla uğraşmak için gereken güce sahip birine denk gelirsin. Sen onu bekle.

Umudu işte böyle tükendi. Azıcık sonrasında dişleri parıldıyordu; hiçbir şey sezmeye uğraşmayanların dingin dingin gülümsemesi gibi.

XIII

Malikaneye ender gelirdi papaz ve papaz eviyle tanışıklığının tarihi, Tomaş'ın Antonina'yla birlikte ufak basamaklarda, küçücük sihirli camlara baka baka dikildiği, Antonina'nın ise başörtüsünün yanak bitişiğindeki kıvrımlarını bir mahcubiyet içerisinde düzelttiği o günden başlıyordu. Ezik büzük ve kamburu çıkmış pedere, ortada buna mahal verecek hiçbir neden yokken ha bire araya sıkıştırdığı sözcüklerden ötürü "Teigi-Teigi"[40] denirdi. Tomaş'dan Göklerdeki Babamız, Selam Sana Ey Meryem, İnanırım-İman Akdi dualarını okumasını istemiş, sonra da ona küçük bir resim hediye etmişti. O resimde Meryem Ana, ahırın üzerine ve hatta içeriye, samanlığa çıkan merdivenlerin üzerine yuva yapan kırlangıçlara benziyordu. Koyu mavi bir elbise, yüzü bakır rengi ve çevresinde hakiki altından bir halka... Bu resmi takvimin içinde saklıyor ve sayfaları açarken renklerin olduğu yere yaklaştıkça seviniyordu.

Tomaş, Kateşizmi[41] kolay öğreniyor ama duyduğu sempatiyi eşit bölüştürmüyordu. Tanrı Baba, sakallı, sertçe çatar kaşlarını ve bulutların üzerinde yükselir. İsa, yumuşak yumuşak bakar ve içinden ışınların çıkıp geldiği kalbini gösterir ama göklere dönmüştür ve o da uzaklarda oturmaktadır. Kutsal Ruh ise başkadır. O, ebediyen yaşayan bir güvercindir ve bir ışık demetini doğrudan doğruya insanların kafalarına göndermektedir. Günah çıkarmaya hazırlanırken, güvercin üzerilerinde dursun diye dua ediyordu çünkü günahları hesap etme işi zordu. Parmaklarıyla sayıyor, sayıyor, sonra kaçta olduğunu hemen karıştırıveriyor, yeni baştan sayıyordu. Günah çıkartma bölmesinin pürüzsüz parmaklıklarına dudaklarını

40 Litvanca "onaylamak", "söylemek" ya da "demek" anlamına gelen "teigti" fiilinin şimdiki zaman ikinci tekil şahıs çekimi: "tu teigi". Yani pederimiz vaaz verirken, ikide bir araya "dersin-dersin" katarmış. Bu yüzden adı, "Dersin-Dersin Peder"e çıkıyor [ed. n.].

41 Dinî tören ritüellerinin, dua ve ilahilerin öğretilmesi [ed. n.].

dayayarak ve pederin ağır ağır soluk alıp verişlerini işiterek, aceleyle sayıverdi ezberinden listesini. Ancak İsveç Tabyaları'na geldiklerinde kuşkular sardı içini, gittikçe daha yavaş yürüyordu ve sonunda hıyabandalarken hüngür hüngür ağlamaya başladı ve yıkılmış bir halde Mişia ninesine koşup ne yapması gerektiğini sordu çünkü itiraf etmeyi unuttuğu başka günahlar vardı. Ninesi geri dönmesini tavsiye edince, utancından daha da beter ağlamaya başladı. Başka çaresi yoktu, Antonina onu elinden tutup pedere götürdü, onun yanındaki varlığı Tomaş'ı nasılsa biraz sakinleştiriyordu, belki hoş değildi, yine de tek başına olmaktan iyiydi.

Demek ki Tomaş'ın hemen daha en başında, ilahiyatçıların vesveseli vicdan dedikleri ve onlara göre, şeytanın kazandığı birçok zaferin nedeni olan bir şeye yatkınlığı vardı. Hiçbir şeyi atlamamaya uğraşırken, kabahatleri arasına tek bir sırrını katmıyordu. Bunu dışarıdan görmeyi beceremiyordu, bunun var olduğu ve onun olduğu, en fazlasından ona ait, ona ve Onutè Akulonis'e ait bir şey olduğu – aynı zamanda onların dışında var olmuş, onlardan önce başkalarının çoktan keşfettikleri bir şey olduğu gelmiyordu aklına. Örneğin dildeki ve davranışlardaki kirlilik[42], çirkin sözler söylemek, göbek delikleri altında birer kara kargası olan kızları yıkanırlarken gözetlemek ya da onları cumartesileri akşam danslarında, iki dans arasındaki arada bahçeye çıkıp bağda eteklerini kaldırıp çömeldiklerinde korkutmak da değildi sadece.

Onutè ile birlikte, diğer çocukların sürüsünü bir yerlerde kaybediyor ve İssa kıyısında yalnızca onlara ait olan bir yere kaçıyorlardı sık sık. Oraya ulaşmanın bir karaçalı asması altındaki tünelden dizüstü sürünmekten başka yolu yoktu; tünel de kıvrılıp durduğundan, onu iyi bilmek lazım geliyordu. İçeride, bir kum tepeciğinin üstünde, güvende olma hissi onları birbirine yaklaştırırdı, kısık sesle konuşurlar, oradayken onlara kimse, hiç kimse erişemez, onlar ise oradan bir balığın suyu şapırdatışını, iribaşların[43] tak tak vuruşunu, yoldaki tekerlerin tıkırtısını duyabilirlerdi. Çıplak, başları birbirlerine çevrili yatarlar, gölge ellerinin üzerine düşer ve böylece bu zor erişilir sarayda daha da küçük – ve içinde gizemli şekilde

42 İncil'e yapılan bir gönderme. Matta 15-19 [ed. n.].

43 Kurbağa lavrası (ç. n.).

bulunulan ve bir şeyin – ama neyin? – fısıltıyla anlatılmak istendiği – bir saklanma yerleri olmuş olurdu. Onutė, annesi gibi (ve de Pola gibi) sarışındı, saçlarını örerek toplardı. Ve şöyleydi Bu[44]: Onutė sırtüstü yatar, Tomaş'ı kendine doğru çeker ve dizleriyle sıkıştırırdı. Uzun süre öyle kalırlardı, kayıp giderdi güneş yukarıda, Onutė'nin ona dokunmasını istediğini bilirdi ve bir Tatlılık olurdu. Ama bu herhangi başka bir kız değil, Onutė'ydi o ve onunlayken yaşadığı şeyi anlatamazdı pedere.

Sabahleyin kutsal komünyondakileri[45] alırken, kendini hafiflemiş hissederdi ki bu aynı zamanda aç karnına aldığı ve karnı burulduğu içindi de. Kollarını göğsünde çapraz yapıp ayakkabılarının uçlarına baka baka giderdi yerine. Damağına yapışmış olup diliyle cesaretsizce kazıyıp kopardığı Hostia'nın[46], Rab İsa'nın Bedeni olduğunu gözünün önüne getiremezdi. Bunun onu değiştirdiğini, en azından tüm gün sessiz ve uslu yapışını da düşünmezdi ama görünür bir şeydi bu. Onun imgelemine özellikle pederin, 'insanoğlunun ruhu, Misafiri içeri buyur edebilmek için temizlenmiş ve derlenip toplanmış olması gereken bir izbe[47] gibidir', sözleri ulaşırdı. Hostia belki eriyor ama ruhta yine büyüyor ve parıldayan o kadehteki yeşilliğin içinde duruyor, diye düşünürdü. Onun da yani Tomaş'ın da içinde böyle bir izbe taşıyor olması içini gururla doldurur ve o izbeyi bozmayacak ve yıkmayacak bir şekilde hareket ederdi.

Kilisede, verilen sözlere göre, ministrant olacağı gün ağırdan yaklaşmaktaydı ve anlamadığı Latince yanıtları bile öğrenmeye başlamıştı ki eski peder ayrıldı ve büyük değişiklikler oldu. Genç, iri yarı, gıdığı öne çıkık ve kaşları burnunda bitişen bir adam olan yeni peder, hareketlerinin hiddetiyle korku uyandırıyordu. Eski ministrantları tutup yenileriyle uğraşmadı. Zaten onu daha ilgilendiren daha önemli sorumlulukları vardı.

---

44 Yazar, Tomaş'ın bu ilk cinsel deneyimine kutsal bir anlam yüklüyor. O yüzden büyük harfle yazıyor "Bu" ve "Tatlılık sözcüklerini [ed. n.].

45 Komünyon ayininde sunulan ekmeği ve şarabı alıyor (ç. n.).

46 Hostia (ya da "Hostie") – Kutsal Ekmek niyetine, kiliselerde ayin sırasında inanlara dağıtılan, mayasız hamurdan yapılmış bir tür ekmek. Polonya geleneğinde bunun adı "opłatek"tir; şekersiz gofret hamuru yaprağına ya da çok ince kâğıt helvaya benzer bir üründür. Üzerinde kutsal figürler vardır. Küçük ve genellikle de yuvarlak olur (ç. n.).

47 Burada tek göz köy evi, kulübe anlamında [ed. n.].

Vaazları, o zamana kadar Ginie'de alışılmış olan, geniz temizleme sesleri ve monoton "Teigi-Teigi"lerle iç içe geçmiş, monoton sohbetleri hiç andırmıyordu. Tomaş da gerçi henüz daha anlatılanı pek takip edebilecek gibi değilse de herkes gibi pederin ambona[48] çıkacağı ânı nefesini tutarak beklerdi. Önce evdeki gibi gündelik bir konuşmayı andıracak şekilde mırıldanıyordu. Sonra birkaç cümlesinden birini yüksek sesle söylüyor ve bu da kulağa müzik gibi geliyordu. Sonunda kollarını yukarı kaldırma ve bir bağırma ki duvarlar zangır zangır titriyordu. Günahların üzerine yıldırımlar yağdırıyor, ileri uzattığı parmağını kalabalığa nişanlıyor, herkes titriyor çünkü herkes kendisinin işaret edildiğini sanıyordu. Ve ansızın – sessizlik. Kıpkırmızı, alev alev yanan bir yüzle dikiliyor ve bakıyordu; sonra ambonun kenarlığına dayanıp aşağı doğru sarkıyor, zor bela duyulur bir sesle, sevecenlikle, hani kalpten kalbe konuşur gibi uyarıyor; kurtuluşa erenleri bekleyen saadetin tasvirlerini veriyordu. İşte o an dinleyicileri burunlarını çekerlerdi. Peder Peikswa'nın şöhreti çabucak Ginie ve komşu köylerin ötesine erişti, diğer kilise cemaatlerinden günah çıkartmaya ona geliniyor ve hayran kadınlar stolasını[49] veya elini öpmeye çalışırlarken, çevresi hep eğilip eğilip kalkan eşarplarla çevrili oluyordu.

Akulonis'in karısı, yanaşma kızlar, hepsinin ötesinde de Antonina bayılıyordu ona ("günahları söküp atıyor ya, demir bir fırça gibi içimizi çizse de fark etmez" – deyip iç geçiriyordu.) İlke olarak Litvan vaazlarına karşı olan Mişia nine bile, Lehçe birkaç nutkunu dinledikten sonra ona ısınmıştı. Fakat tüm bu coşku pek de uzun sürmedi. Ginie büyük bir şerefe nail oldu, evet, yabancılara karşı kadınlar bunları hâlâ böyle anlatıyorlardı anlatmasına ama artık surat ekşiterek sohbetin yönünü de hemen başka yere çeviriyorlardı. Tomaş ve köyün diğer çocukları da papaz evine gitmemelerinin daha iyi olacağını kısa süre sürede bellemişlerdi artık.

48 Ambon – Kiliselerde, din adamlarının vaaz vermek için çıktıkları küçük balkona verilen ad [ed. n.].

49 Stola – Din adamlarının kullandıkları uzun eşarp görünümlü, kâhinlik kuşağı [ed. n.].

XIV

Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi Yortusu'nda Magdalena'nın tabutu getirildi. Ata koşulmuş, zemini samanla örtülü büyük bir yük arabasına yüklenmiş, üstü desenli battaniye ile örtülüydü. Ihlamur ağaçlarının gölgesinde duran atlar, yem çuvalları içindeki kafalarını iyice eğmiş, uykulu bir şekilde sinekleri kovalamaya uğraşarak, çuval diplerinden yulaf tırtıklıyorlardı; uzak yoldan gelmişlerdi. Haber öyle çabuk yayıldı ki cenazeyi getirmiş olan arabacı dizginleri bahçe çitine daha bağlar bağlamaz, ahali toplaşmaya ve bir sürü hâlinde dinelip acaba ne olacak diye beklemeye başladı. Yukarıda yassı taşların üzerinde Peder Peikswa göründü. Hareketsizdi, sanki inip inmeyeceğine karar verememiş ya da güç toplamaya çalışıyormuş gibiydi. Sonunda ağırdan adım atmaya başladı, tekrar durdu, mendilini çıkardı ve elinde ezdi, parmakları arasında çeviriyordu.

Magdalena rezaleti yaklaşık altı ay kadar sürdü ve ortaya çıkması da kadının kusuruydu. Çıkmayabilirdi oysa. Peikswa geldiğinde, papaz evinin işlerinden sorumlu kadın olarak o vardı, aralarında ne olup bittiği kimseyi ilgilendirmezdi, peder de bir insandır sonuçta. Ancak Magdalena yakışıksız işler yapmaya başladı. Gıdığını öne çıkartarak, salına salına, neredeyse dans eder gibi yürür olmuştu. Diğer kadınlara açıkça, "Siz onun elini ve cüppesini öperken, ben adamın tamamına sahibim" hissini verebilmek için, pederin yanına bu şekil yanaşmak ya da bir şeyler söylemek, ona görünür bir haz veriyordu. Bu durum, kilise mihrabı önündeki o aynı adamın, onunla bir yatakta nasıl çırılçıplak yattığının, birbiriyle nasıl konuştuklarının ve neler yaptıklarının kafalarda canlandırılmasına kadar vardırdı işi. Bu türden meselelerde, kafada rahatsız edici, akıldan bir türlü savılamayan bazı resimler belirmediği müddetçe, birçok şeyin affedilebileceği herkesçe bilinir.

Genel olarak (yaşlı pedere de iki yıl hizmet etmiş olan) Magdalena'nın davranışı değerlendirilirken, Ginieliler, uzun, bitmek bilmez konuşmalarında, onunla ilgi olarak her şeyin aslında önceden de olması gerektiği gibi olmadığını belirtiyorlardı. Eğer evlilik işi neticeye varmamış ve oğlan da hemen bir başkasıyla evlenmişse,

bu sırf yaşından dolayı – ki o vakitler mutlaka yirmi beş vardı yaşı – ve belki tamamen de fakir, topraksızların kızı ve de yaban olmasından ötürü böyle olmuş değildi. Hiçbir ikna sözü işe yaramıyordu ve oğlan, ana babasına bile karşı gelmeye hazırdı – ki bunda Magdalena'nın özel yeteneklerinin payını görmek gerekir. Ancak oğlan son anda caymıştı. Korkmuştu: fazla ateşli, ölçü nedir bilmez bir kızdı. Benzer başka olaylar da şimdi daha farklı bir ışık altında görünür oluyor, karşılıklı olarak birbirini tamamlıyordu. Bu saate kadar hâlâ acaba diyen biri kalmış ise, onun için de şimdi ortadaki şu tabut hazırda bekliyordu işte.

Gerçi Tomaş'ın Magdalena'dan hoşlanmamak için herhangi bir belli bir nedeni yoktu ama sırf Antonina onun adını anarken yere tükürüyor diye, Tomaş da Magdalena'ya karşı pek iyi duygular beslemiyordu. Peder "Teigi-Teigi"nin zamanında her ne zaman papaz evine gelmişse, Magdalena onu mutfağa çağırıp kurabiyeler vermişti. Aslında o anlar ona hayranlık duyar ve boğazı düğümlenirdi o yanındayken. Eteği hışır hışır eder, ocağın üzerine eğilip de kaşıkla yemeklerin tadına baktığında, kemerindeki kopça sıkıştırıp batardı etine, kulağının etrafında bir tutam saç sarkar, bluzunun yanından ise bir memesi sallanırdı. Onları birbirlerine, Tomaş'ın Magdalena'nın nasıl göründüğünü bilmesi, Magdalena'nın ise Tomaş'ın bunu bildiğini bilmemesi bağlardı. Tomaş, günah çıkartır ama üstüne görürdü de. Su üzerine iyice eğilmiş bir ağaca çıkmak ve yaprakların arasına saklanmak mümkündü. Kalbi çarpar: Acaba gelecek mi, gelmeyecek mi? İssa batmakta olan güneşten artık pembeleşmeye başlamışken, balıklar çıldırır. Uçup geçmekteki ördeklere dalıp gitmiştir, Magdalena ise bir ayağıyla suyun ılık olup olmadığına bakmıştır çoktan ve gömleğini başından çekip çıkarıyordur. Su sıçrata sıçrata birkaç kez çömelip kalkan köylü kadınların suya girişleri gibi girmezdi suya. Ağırca, usul usul girerdi. Memeleri iki yana ayrılırdı, göbeğinin altı da o denli kara değil, orta karardı. Dalar ve ta nilüferlerin nehri örttüğü yere kadar, arada ayağını çırpıp yukarı bir fıskiye kaldırarak, "köpeklemesi"ne yüzerdi. Sonra geri döner ve sabunla yıkanırdı.

Tomaş'ın kulağına çalınanlar, onun için pek açık şeyler olmuyordu, yine de korkunçtular. Cehennem ateşi diye diye kükreyen birinin, günahkâr olması herhâlde imkânsızdır. Ve insanlara şefaat

eden o da eğer bütün diğerleri gibiyse, şefaatinin ne değeri vardır ki? Aslında net sorular sormuyordu kendisine, bunları büyüklerinden sorup soruşturmaya da hiçbir surette cesaret edemezdi. Magdalena, onun için yasak edilen şeylerin çekiciliğine bürünmüştü. Büyükler ise kadına öfkeleniyorlardı. Tomaş'ın yapmayı bilmediği bir ayrım yapıyorlardı; Magdalena ayrı, beyaz cübbesini giydi mi peder ayrıydı. Ama kadın düzeni bozmuş, huzurlarını kaçırmış ve vaazlardan aldıkları keyfe limon sıkmıştı.

Peikswa aşağıya iniyor, herkesi bir meraktır sarıyordu: Acaba tabutla ne yapmalarını isteyecek? O artık arabanın yanındayken, kafalarını başka yöne çevirmeye başladılar. Ağlıyordu çünkü. Yanaklarından süzülüyordu gözyaşları, peş peşe, dudakları titriyordu; sıktı onları ve ancak cenazeyi yukarı, kiliseye götürmelerini söylemek için açtı. Kendi canına kıymış bir kadına Katolik cenaze töreni hazırlıyordu. Örtü kaldırıldı ve akçam kerestesinden yapılma tabut çıktı ortaya. Dört kişi tabutu omuzlayıp dik yamacı tırmanmaya başladılar, öyle ki Magdalena neredeyse dimdik ayakta duruyordu.

XV

İnsanın fare zehri içip de canına kıyabilmesi için, her türlü ümidini yitirmiş ama aynı zamanda da kendi düşüncelerine öylesine yenik düşmüş olması, bu düşüncelerin tüm dünyanın önüne, hem de öyle ki insanın kendi yazgısından başka hiçbir şey algılayamaz hâle geleceği kadar önüne geçmiş olması gerekir. Magdalena birçok şehir, ülke görüp insan, icat, kitap tanıyabilir, insanoğlu için erişilebilir olan farklı deneyimlerden geçebilirdi. Yapabilirdi bunları ama bunları yapabileceğini ona anlatmak ya da kendisine benzeyen ve acılar çeken milyonlarca başka kadını bir sihirli değnek yardımıyla ona göstermek, boşa olurdu. Kendisine ölümü verirken o, bir saat, bir dakika daha yaşayabilmek için mücadele eden başka insanların çaresizliklerini derinlemesine görüp anlamış olmasının bile herhâlde ona yardımı olmazdı. Düşünceler sonunda geri çe-

kilip gittiklerinde ve beden kendisini nihai dehşetle karşı karşıya bulduğunda, artık çok geçti.

Eski pederin ayrılmasından kısa bir süre önce çok kötü bir ruh hâline girişini anlamak gerek. Nişanlısı ondan tam o aralar ayrılmıştı. O aşkın yaşattığı hüsranın ardından geriye, içinde bir soğuma ve hiçbir şeyin değişmeyeceği, artık hep böyle olacağı inancı kalmıştı. İçindeki her şey burulup duruyor ve isyan ediyordu, öyle kalamazdı; ne yapılır "günler, aylar ve yıllar birbiri ardına geçecek ve bir de bakmışsın ki yaşlı bir kadın olmuşsun" kesinliğiyle? Şafakta uyanıyor, gözleri açık uzanıp kalıyor, kalkıp günlük hayata başlamak ona korkunç bir şeymiş gibi görünüyordu. Yatağın üzerinde oturup göğüslerini avuçlarına alırdı – tıpkı kendi gibi onlar da terk edilmişti ve kız kuruluğu yazgısını paylaşarak hiçbir işe yaramadan kuruyup gideceklerdi. Ya sonra? Kendisiyle ambara ya da çayırlığa gitsinler, sonra da ardı sıra alaya alıp gülsünler diye akşam eğlencelerinde oğlan mı tavlayacaktı? Yani, Peikswa'nın papaz evini devraldığı tarihlerde Magdalena, tam bir umutsuzluğun içine batıp gitmişti.

Salıncaktayken havada bir durma ânı vardır – sonra aşağı doğru öyle bir inişe geçilir ki nefes tutulur. Yer ve gök ansızın farklı oluvermişti; penceresinden bakıp da gördüğü o ağaç artık başka bir ağaçtı, bulutlar eski bulutlara benzemiyordu; tüm canlılar sanki içlerine nefes üfürülmüş de altınla doldurulmuşlar gibi içten içe parlamaktaydı. Bu kadarının gerçek olabileceğini asla düşünemezdi. Çektiği acılar için bir ödül lütfedilmişti ona, sonrasında yüzyıllar boyunca acı çekse bile yine de değerdi. Bu esrikliğin belirli bir dozu, sonunda tatmin edilmiş bir hırsın tavan yapmasından kaynaklanıyordu: yani ben, fakir, doğru dürüst okuma-yazma bile bilmeyen, üstelik kendine koca da bulamamış bir ben; onun tarafından, onun gibi mürekkep yalamış, kimselerin denk olamayacağı biri tarafından seçildim.

İşte tam da böyle düşündüğü bir sırada elindeki her şey alınmış ve ayazın orta yerine itilip bırakılmıştı, üstelik bu kez sonsuza dek – bunu anlamak gerekir. Peikswa, bir skandal çıkacağının farkına varıp seçim yapmak zorunda kaldığında, Magdalena'yı uzaklardaki başka bir pederin yanına odacı olarak gönderdi; gittiği yer öylesine

uzaktı ki ilişkilerinin bitmiş olduğu herkes için apaçıktı. Magdalena, gölün kıyısında, bu yaşlı ve hırçın adamın yanında uzun süre değil, ancak bir süre – mutlu günlerinin öncesinden bildiği kapkara geceye dönmesine yetecek kadar bir süre – eğleşti. Rüzgâr kamışların arasında ıslık çalar, dalgalar beyaz köpüklerden katlarını çakıl taşlarının üzerine bırakarak ahşap kayıkların diplerine vururken, zehri başından aşağı dikiverdi.

Oranın pederi, Magdalena'yı gömmek istememişti. Kendi yük arabasını, iki atını ve bir de arabacı vererek, belayı başından atmayı yeğlemişti.

Magdalena'nın, onu eski zaman leydilerinin karşıladıkları diyara girmesinden önceki son yolculuğu, sabahın erkeninde başladı. Göklerde kuzuları andıran bulutlar kayıyor, atlar dinç, tırısa kalkmış koşuyor; bu ekim yılında otları bir kez daha biçecek erkekler tırpanlarını biliyorlar ve metalin bileme taşına değişi çınlamalar hâlinde yayılıyordu. Ardından ardıçların arasında, çam fidanlıkların arasından gitgide daha yukarı, ta ki açık renkli bir kolyeyi andıran, kendi aralarında yeşilliklerle bağlanmış, üç su yüzeyi düğümünün görünmekte olduğu yol ayrımına varasıya kadar uzayıp giden kumlu yol. Oradan yine bayır aşağıya, ormanların içinden ve sonra da köy sokakları; Magdalena, öğle saatleri boyunca, gölgelerin uzamaya başladığı, sıcağın artık atları yormadığı ve yola devam edilebilecek âna kadar, koca akçaağaç yapraklarına baktı durdu. Toprağın elverişsiz yerine yapılan geçitte atlar yürüyordu yürümesine ya, araba tekerleri zıplıyordu; pamukçuk kuşlarının akşam konseri işitiliyor, kürelerin ve âlemlerin devridaimiyle köpüklenen bir yıldızlı gökyüzü açılıyordu artık. Koskocaman bir huzur, lacivert bir boşluk; bakıyor mu acaba oralardan biri ve kendi kalbinin hareketini, kan dolaşımını kendisi durdurmayı bilmiş ve kendi iradesiyle hareketsiz bir şeye dönüşmüş o küçücük varlığı görüyor mu? Kokusu atların, yanındaki adamın onlara tembel tembel söylenmesi, akşamın ta geç saatlerine kadar. Sonra sabah, tepeciklerden, fidanlıklardan geçiş, az kaldı artık, işte İssa Vadisi'nin inişi, orada da Peder Peikswa, karşısında söğüt dalları arasında nehir ışıltılarının manzarası, dua kitabını okuyor.

Yazın ceset çabuk bozulur, o yüzden sanki Magdalena'yı toprağa vermek istemiyormuş gibi duayı uzattıkça uzatmasına şaşırıyorlar-

dı. Fakat nihayet cenazeyi kiliseden dışarıya çıkardıklarında, hiçbir kötü koku alınmamıştı ki sonradan insanlar arasında konusu da geçti bunun. Peikswa, Magdalena'yı mezarlığın kenarına, yokuşun başladığı ve köklerin gevşek zemini düğüm düğüm tuttukları yere gömdürdü.

Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi Yortusu'nda tekdüze, sakin bir sesle kısa bir vaaz verdi. Adına leke düşmemiş O'nun cennete girişini bir ruh olarak değil ama tümüyle kendisi olarak, hani insanlar arasında nasıl dolaştıysa o hâliyle girişini tasvir ediyordu. Ayakları önce çimenin hemen az üzerinde, sonra onları hiç oynatmadan ağır ağır göklere yükseliyor, bir esinti dalgalandırıyor uzun – Yahudiye'de giyilenler tarzındaki – elbisesini; sonunda artık bembeyaz bulutların arasında bir noktacık oluyor sadece; biz günahkârlara hak edersek Yehoşafat Vadisi'nde verilecek olan şeyi almış oluyor O artık: Ebediyen genç, dünyevi duyularıyla duyumsayarak seyrediyor simasını Kadir-i Mutlak'ın.

Peikswa, bu olayın üzerinden kısa bir zaman geçtikten sonra Ginie'den ayrıldı ve ondan sonra da kimse ona dair bir şey duymadı.

XVI

Komşu kadınlar dirseklerini çitlere dayayıp bunu konuşuyorlardı. Erkekler, bakışları bir tutam tütüne çakılı, sigara kâğıdını tükürüklüyor ve tüm dikkatlerini sanki bu işe veriyorlarmış gibi yapıyorlardı. Şimdilik sadece bu olanların nedenleri aranıyor, tahmine çalışılıyor ve tehlikeli sözcüklerden kaçınılıyor olsa da, ağırdan ağıra artmaktaydı endişe.

Dedikodunun yayılmasına en başta yeni peder; tostoparlak, kel ve de asabi bir adam olan Monkieviç[50] neden olmuştu. Korkmuş ve uzun süre saklayamamıştı bunu. Duvardan ha bire (üçer kere) tıklama sesi gelmesine doğal bir neden bulamıyordu. Duyup öğrendiği şeylerden sonra evde kendini iyi hissetmiyor ve işte bu tıklamalar ya da kapı koluna hafifçe değmelerle kendisini belli eden

50 "Monkiewicz" [ed. n.].

mevcudiyet ona ağır geliyordu. Yerinden fırladığı gibi açıyordu kapıyı ama kimsecikler olmuyordu orada. Bu belirtilerin sona ereceğini umuyordu fakat aksine güçlendikçe güçleniyorlardı. Papaz evinde kalması için kilise hademesi çağrıldı ve o andan itibaren de varsayımlarla sınırlanılmak mecburiyeti ortadan kalktı. Zaten Peder Monkieviç, bunun çaresine kendisi bakamayıp az bir zaman sonra oranın yerlilerinden yardım istemişti. Birkaç kişi toplanıp geceleyin mutfakta nöbet tutmaya başlamışlardı.

Magdalena'nın zavallı ruhu, mutluluğu tattığı o yerden ayrılmak istemiyordu. Göze görünmez bir baltayla göze görünmez odunları kırıyor, sanki gerçekmişçesine alev alev yanan ve çıtırdayan bir ateş yakıyordu. Sonra tencereleri yerlerinden oynatıyor, yumurta kırıp sahanda pişiriyor, üstelik bunu ocak soğuk ve üzeri boşken yapıyordu. Peki, neydi aleti-edevatı? Bunlar yalnızca sesler miydi, doğanın seslerini taklit eden hışırtıların bir tür geniş kaydı mı, yoksa var olabilecek bütün kovaların, tavaların, odunların özü gibi olan bilindik kovası, bilindik tavası, bilindik odun yığınıyla ayrı, ikinci bir mutfak mı verilmişti ruha? Bunu çözmek olanaksız; yalnızca kulak kesilmek ve olsa olsa en fazla kendi duyularına aldanmamak mümkündür. Kutsanmış suyun faydası olmuyordu. Peder, kutsanmış su serpiyor, mola kısa sürüyor ve hemen sonra yine yapılıyordu işler. Hem de her geçen gece gittikçe daha cüretkârca gürültü patırtı yapmalar, tencere fırlatmalar, su şakırtılarıyla. Daha da fenası benzer işler yatak odasına da taşınmıştı. Duvara vurulması, kapı kolunun hareket ettirilmesi dışında da artık ayak sesleri işitiliyor, kâğıt ve kitaplar uçup uçup yerlere düşüyordu; ve bir şey daha peyda olmuştu: boğuk bir gülme gibi bir şey. Peder Monkieviç, istavroz çıkarıyor ve odanın bir köşesine kutsal su serpiyor, tık yok; ikinci köşeye aynısını yapıyor, yine tık yok; üçüncüye de aynısı ve tık yok, dördüncünün yanına giderken ise bir boğuk kahkaha ve rüzgârın çürümüş fındık ağacındaki ıslığı gibi bir ıslık yükseliyordu.

Bu olanların haberi komşu köylere çabuk yayıldı. Ginie'nin insanları, bu olanların her ne olursa olsun bir tek onların meselesi olduğunu ve yabancıların bu işlere hiç sokulmaması gerektiğini düşünmüyor olsalar, mutfakta gece nöbetine oturanlar üç kişi olmaz, bir üç yüz kişi oraya gireyim diye uğraşırdı. İşin içinde faal olarak

yer alamasalar da, en azından konuşuyorlardı ve parish[51] abartılı söylentilerle çalkalanıyordu.

Magdalena'nın ruhuna papaz evinin yetmediğine kanaat edilmesinde Baltazar'ın da bir rolü oldu. Bir tek ayrıntı olmamış olsa, anlattığı bu hikâyenin bütün hak edebileceği anca bir gülüp geçme ve belki bir parçacık ciddiye alma – ama hani sarhoşların anlattığı hikâyelere sırf gücenmesinler diye "evet, öyledir" denilir ya, işte o kadarcık bir ciddiye alma – olurdu. Baltazar, ne bir fazlası ne bir azı, Magdalena'yı beyaz bir ata binmiş, mezarlık tarafından nehre doğru inerken görmüş olduğunu iddia ediyordu. Güya Magdalena çırılçıplaktı ve hem o hem de at karanlıkta ışıldıyordu. Kayınpederinin evinde çokça insan toplandığında, Baltazar dönüp dönüp bunu anlatıyor ve birileri onu bir köşeye çekip de ihtiyatla, gördüklerinin belki hayal olduğunu ima falan edecek oldu mu da, küsüyordu. Birinin aklına pederin ahıra gidip de doru atının orada olup olmadığına bakma fikri o zaman geldi. Gidip baktılar, oradaydı doru, ama terli – sanki dörtnala koşturulmuştu.

Malikâne de hâliyle kaynıyor ve Antonina eve her gün yeni bir porsiyon dedikodu getiriyordu. "Korkunç bir şey!" – diye tekrarlayıp duruyordu Mişia nine ve mezarın öte yanındaki muziplikklerden keyif alıyordu; içini döksün diye pederi eve davet etmişti. Peder, yaban çileği çayından şapırtıyla bir yudum aldı ve yüzünde sıkıntılı bir ifadeyle, artık sağlığının bozulduğunu, bu işin arkası kesilmezse, başka bir cemaate naklini isteyeceğini itiraf etti – yani, Mişia nine kusursuz bir zafer kazanmıştı ve "Neler diyorsunuz?" şeklindeki inanamama nidalarında bir coşku tınısı vardı, değil mi ki o, insanlardan değil, ama ruhlardan taraftı. Fakat çok geçmeden, artık iyiden iyiye yakın bir yerlerde bir şey oldu. Biraz iyileşir gibi olduğunda Şatıbevko'nun yatağına yanaşmasına izin verilen Tomaş'ın diken diken olmuştu tüyleri korkudan. Hasta, ona söylenenlere bitkin bir sesle karşılık veriyor, sakalı yorganın üzerine yayılıyordu; yolluğun üzerinde de Mopsçuk yumak olmuş yatıyordu; rezilce davranmış, kesik kuyruk parçasını bacaklarının arasına kıstırdığı gibi kaçmıştı ama öyle yaptı diye sahibinin bir gücenmişliği

51 En küçük cemaat birimi (ç. n.).

de yoktu ona. İşte o karşılaşmanın ayrıntılı hikâyesi: Avluda tahıl öğütülüyormuş. Lokomobil[52] ambarın yanındaki barakada duruyormuş ve iş bitirildikten sonra pahalı transmisyon kayışı da kapısı anahtarla kilitlenen bu barakanın içine konulmuş. Şatıbevko, o akşam ayacıklarına yumuşak terliklerini giyip odacığında oturur ve piposunu tüttürürken, aniden endişelenmiş; kilitte anahtarı çevirdi mi, çevirmedi mi, bir türlü hatırlayamıyormuş ve görevini yerine getirip getirmediğini hatırlayamaması fena hâlde sıkmış canını. Sonunda, birileri kayışı çalar korkusuyla, öfkeli öfkeli homurdanarak ayakkabılarını, napasını giymiş, fenerini alıp odasının sıcağından soğuğa ve yağmura çıkmış. Zifirî karanlıkmış, ancak fener ışığının aydınlattığı bir daire içinde olanları görebiliyormuş. Baraka kapısını gerçekten de açık bulmuş. İçeri girmiş, duvarla lokomobil arasındaki dar aralıktan geçip bakmış; kayış yerindeymiş. Tam dönmeye davrandığı sırada önüne bir yaratık fırlayıvermiş. Şatıbevko, bu yaratığı olanca genişliğince yere paralel olarak kayan, kalın bir kütük olarak tarif ediyordu. Dediğine göre, bu kütüğün üzerinde Tatar suratlı, iğrenç iğrenç mimikler yaparak sırıtan üç kafa varmış. Yaratık üzerine geliyor, o ise istavroz çıkararak geri çekiliyormuş, yalnız bu şekilde gerileyerek kendi kaçış yolunu kendisinin kesmekte olduğunu fark etmiş ve elindeki feneri sallaya sallaya sıyrılıp geçmeyi denemiş. İşte o ara ayakkabısıyla yaratığın yumuşak, "içi saman dolu çuval gibi" olan gövdesine basmış. Kendini dışarı atınca koşmak istemiş, ancak sırtını dönmeye cesaret edemiyormuş. Müştemilattan kendi kapısına kadar olan arayı adım adım geçmiş, üç lanet kafa ise hemen yakınında, ayakları olmayan bir gövdenin üzerinde kıvrım kıvrım kıvrılarak sürünüyormuş sürekli. Binbir zorlukla nefes alıp verebiliyormuş, kapısının eşiğinden içeri girerken yuvarlanıp düşmüş. Hemen fırlamış ateşi, üstelik bütün bu olanlar toplasan çeyrek saatten daha uzun sürmemişken ve o âna kadar da sağlığından yana hiçbir şikâyeti yokken.

Belki de Tatar Mezarlığı tepeciğinden bir Muhammedi'nin[53]

52 Çoğunlukla buharla çalışan ve özellikle tarımda harman makinelerini, sulama araçlarını, sabanları vs. yürütmeye yarayan bir taşıma aracıdır (ç. n.).

53 Müslüman. "İsevi" İsa'nın müridi ise, "Muhammedi" de Muhammed'in müridi, onun yolunu izleyenler oluyor (ç. n.).

ruhu çıkıp gelmişti, öyle olduğunu tahmin ediyordu Mişia nine. Geride bu isim de kalmamış olsa, Ginie'de çok eskilerde çalıştırılmış Tatar esirlerin hatırası tamamen unutulmuş olurdu. Ama neden tam da şimdi ortaya çıkmıştı ki? Biri onu cesaretlendirmiş ya da huzurun bozulmasında payı olmasını emretmişti. Bunu da yapsa yapsa Magdalena yapardı, galiba artık müdiresiydi yeraltı güçlerinin.

Bütün bunlar, yavaş yavaş köy ile Peder Monkieviç'in arasında bir çatışmaya kadar gitti dayandı. Nedenin ne olduğu konusunda hemfikir olunca, mantıken nedenin ortadan kaldırılması gerektiği şeklinde bir akıl yürütmeye başvurmuşlardı. Bunu ona önce çekingence, genellemeler yaparak, konunun etrafında dolanarak, benzetmeler ve kıssalar kullanarak ima ettiler. Sonuç alamayınca, açık açık buna bir dur denilmesi gerektiğini ve bir hal çaresinin de bulunduğunu söylediler. Omuz silkti bu denilene ve asla ve asla razı olmayacağını haykırdı, pagansınız diye bağırıp çağırdı onlara. İnat etmişti ve ikna etmenin de mümkünatı yoktu. Bazıları iznini almayalım diyordu fakat onların da buna kendi başlarına cesaret edemeyecekleri biliniyordu. Dolayısıyla hiçbir şey yapılmadı. Bu arada pederin yanına birkaç günlüğüne başka bir peder ziyarete gelmiş, beraberce bir şeytan kovma ayini yapmışlardı.

XVII

Tomaş hava karardıktan sonra dışarılarda koşturmaktan korkar olmuştu ancak bu hâli gördüğü bir rüyayla son buldu. O rüya büyük bir tatlılık ve güç, aynı zamanda da korku rüyasıydı ve bunlardan hangisinin daha baskın olduğunu anlamak zordu. Ne o gecenin sabahında ne de sonra sözcüklere dökülebilecek bir rüyaydı. Kokuların karışımını ya da bizi bazı insanlara çeken şeyin ne olduğunu kavrayamazken sözcükler, içlerinden boylu boyunca uçulup da geçilen, bildiğimiz varoluşun diğer yanına geçilen kuyulara dalışı hiç ama hiç kavrayamaz.

Magdalena'yı toprağın içinde görmüştü, koskocaman toprağın yalnızlığı içinde; yıllardan beri oradaydı ve sonsuza dek de orada

olacaktı. Elbisesi lime lime olmuştu ve kumaş parçacıkları kuru kemiklere karışıyordu; perçemi, ocağın üzerine eğildiğinde yanağına kayıp düşen perçemi yapışıktı şimdi kurumuş kafatasına. Fakat aynı anda da nehrin sularına girdiği hâliyle yanındaydı Tomaş'ın ve bu aynı andalıkta sıradan bir şekilde erişimimiz altında olandan daha başka bir zamanı bilmek vardı. Kendisini boğazın düğümlenmesiyle ifade eden bir his, baştan aşağıya dolduruyordu içini; göğüslerinin ve boynunun şekli sanki Tomaş'ın içinde yaşamayı sürdürüyor ve dokunuşları bir yakınmaya, bir ezgiye dönüyordu: "Oy ben niye geçip giderim, niye geçer ellerim ve bacaklarım, oy niye ben, bir kez, yalnız bir kez yaşamış ben, hem benim hem de değilim, en başından dünyanın ta sonuna dek olacak da gökyüzü, güneş, ben olmayacağım oy, kalır benden geriye bu kemikler, oy benim değil, benim değil hiçbir şeyler." Ve onunla birlikte Tomaş, ufacık bir taşın yuvarlanarak kayıp gittiği ve solucanların kendilerine yol açtıkları toprağın katmanları altındaki sessizliğin içine düşüyor, şimdi bir avuç kaval kemiğine dönüyor, Magdalena'nın ağzından konuşarak yakınan oydu ve oydu, kendisiydi keşfeden de o soruları: Neden ben benim? Nasıl mümkün olabiliyor da bir bedenim, sıcaklığım, elim varken ölmek ve ben olmayı bırakmak zorunda kalıyorum? Aslında belki bu rüya bile değildi çünkü gerçek olguların altında, bir çukurun en dibinde öyle uzanmış yatarken vücut bulan kendisini bir mahkûm, ölümden sonra çürüyüp dağılan biri olarak hissediyor, bu yok oluşa katılırken, aynı anda da, buradaki kendisinin, oradakinin aynısı olduğunu saptayabilme yetisini koruyordu. Bağırdı ve uyandı. Fakat eşyaların çizgileri de kâbusunun bir parçası oluyor, rüyadan hiç de daha keskin gözükmüyorlardı gözüne. Hemen yine aynı esrimenin içine düştü ve her şey hep daha yeni şekilleriyle tekrarlanmaya devam etti. Anca sabahın ilk ışığı kurtardı onu bu cendereden ve endişeyle açtı gözlerini. Uzaklardan dönüyordu. Işık, masa ayaklarını birbirine tutturan tahtayı, tabureleri, sandalyeyi yavaş yavaş açığa çıkartıyordu. Ah, ne rahatlama, uyanıkken bu dünyanın ahşaptan, demirden, tuğladan yapılma şeylerden oluşması ve onların da çıkıntıları ve pürüzlerinin olması! Dün gerçek olduklarını zar zor ayırt ederek incitmiş olduğu alet edevatı selamlıyordu. Şimdi gözüne birer hazine gibi

görünmüşlerdi. Hatlarına, kıvrımlarına, çatlaklarına daha bir alıcı gözle bakıyordu. Öteki dünyadan ise geriye güzel mi güzel bir pus, o zamana değin varlıklarını hiç sezmediği diyarların hatırası kalmıştı.

O andan itibaren Tomaş, Magdalena eğer karanlık hıyabanda yanına yanaşacak olursa, bağırmamaya karar verdi zira ona hiçbir kötülüğü dokunmazdı. Hatta kendisine görünmesini arzu bile ediyordu, gerçi bu düşünce tüylerini diken diken ediyordu ama kötü anlamda değil, kadife bir kurdele okşadığında hissedilen türde bir diken diken olma. Rüyasını ise kimselere anlatmadı.

XVIII

Her ne yapılmış ise, gizli yapılmıştı. Tomaş içinde büyük bir üzüntü ve korku uyandıracak bu eylemi, yapılmasından hemen biraz sonra öğrenmiş de değildi.

Bunu yapma izni sadece köyün en ihtiyarlarına, on küsur çiftlik sahibine verilmişti. Akşama doğru toplanıp epey bir votka içmişlerdi. Yine de hiçbirinin kafası çok net değildi ve birbirlerini cesaretlendirmeye uğraşıyorlardı. İzin çıkmıştı bir kere; yani daha doğrusu, Peder Monkieviç sadece "Ne istiyorsanız yapın!" demişti ama bu elindeki çarelerin tükendiğine dair yeterli bir itiraftı. Arkadaşının gitmesinden az bir zaman sonra – tam da o gece ev sahibiyle yaşlı hizmetli kadın dışında başka kimse yoktu papaz evinde çünkü şeytan kovma ayinlerinin ardından Magdalena onları artık rahat bırakacak sanılmıştı – ansızın bir çığlık geldi yatak odasından ve Monkieviç, keten bezi parça parça aşağıya sarkacak şekilde birkaç yerinden yırtılmış uzun gece gömleği içinde göründü kapının eşiğinde. Magdalena, pederin üzerinden yorganı çekip almış ve gömleğini yırtmaya başlamış. Pederin hastalığını – gül hastalığına[54] tutulmuştu – hem kendisi hem de bütün herkes büyük bir korku yaşamış olmasına bağlıyorlardı. Korkunun neden olduğu gül hastalığının da okuyup üfleme dışında etkili bir ilacı yoktur. Dolayısıyla

54 Döküntülü bir cilt hastalığı (ç. n.).

başında durup ona efsun dualarını[55] fısıldayacak bir üfürükçü kadın getirildi. Bu sözlerin, bedeni terk etmesi için doğrudan hastalığa yöneltilmiş emirler ihtiva ettiği bilinir; bunlar tehdit sözleri, Hristiyan dualarından ve daha eski bazı dualardan parçacıklarla desteklenmiş olur, ancak sözler bir kez ifşa edildiler mi güçlerini yitirirler ve bunları bilen kişinin ölümünden önce onları yalnızca tek bir kişiye aktarmasına izin vardır. Peder, kendine güle oynaya yaptırmıyordu bunları. Ama iş insanın sağlığını yeniden kazanması olunca, kuşkulanmanın vakti saati değildir artık, olur ha belki tutar diye umarız. Direncinde önceki gibi giderek artan bir zayıflama – canını bezdiren olayların kesileceğine dair cılız mı cılız umudu, pederi ikinci olurunu da vermeye itmişti.

Bu işe karanlıkta girişmek lazım gelir. Belki kural bu değildir ama buna bir saygının da eşlik etmesi uygun düşer ki bu da öncelikle sessizlik demektir. Yani etrafta boş boş bakacak adamlar değil ama ciddi ve güvenilir insanlar olmalıdır. Küreklerinin uçlarını sınadılar, el fenerlerini yaktılar, bağlardan birer-ikişer sessizce süzülüp geldiler.

Sert bir rüzgâr esiyor ve meşe ağaçların kuru yapraklarıyla hışırdıyordu. Köyde artık ateşler sönmüştü ve sadece karanlık ve o uğultu vardı. Kilise önündeki küçük meydana herkes geldiğinde, topluca hedefe yöneldiler ve artık burada sarp olan yamaçta yapabildiklerince etrafını saracak şekilde dizildiler. Fenerlerin yuvarlak camları içinde rüzgâr esintilerince kovalanan alevler, metal çubuklardan muhafazanın ardında sıçrıyor, oraya buraya atılıyorlardı.

Önce haç. Tahtanın gücü yetesiye dursun, yıllar sonra, küflensin ve toprağa gömülü kısmından çürüsün ve ağır ağır bir yana yatsın diye dikilmiş haç; çıkardılar onu ve dikkatlice bir kenara koydular. Ardından, mezarın üzerinde kimselerin çiçek bakıp büyütmediği tepe kısmını birkaç kürek batırışıyla dağıtıverdiler ve işe koyuldular, aceleyle çünkü ne de olsa bir korku vardı. İnsan toprağın bağrına bırakıldı mı sonsuza kadar bırakılır, birkaç ay sonra ne olup

55 Burada söz konusu olan şey, bir belanın, hastalığın savuşturulması için okunan mistik dua. Sözlüklerde efsun, büyü ya da sihir olarak da açıklanıyor. Kaynağını semavi dinlerden çok daha eski inançlarda bulan bir gelenek. Türkçedeki en eski adlandırmalarından biri "arpağ", yani şamanların okuduğu şifa duası oluyor. Bkz. Deniz Karakurt, Türk Söylence Sözlüğü, Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü, 2011 [ed. n.].

bitmiş diye mezarını açıp bakmak doğaya aykırıdır. Bu tıpkı bir meşe palamudu ya da kestane dikip, sonra acaba artık filiz veriyor mu diye bakmak için toprağı açmaya benzer. Ama belki yapmaya niyet ettikleri şeyin anlamı tam da, garip davranışlara garip bir şekilde mukabele etmek için bir iradenin, bir kararın gerekli olduğu düşüncesine dayanmaktaydı.

Çakıl gıcırdıyor ve o an yaklaşıyordu. Kürek bir yere vuruyor, bakıyorlar çukurun içine, ışık tutuyorlar, yok, şimdilik sadece bir taş. En sonunda tahtalar işte, toprağını alıyorlar, açığa çıkartıyorlar ki tabut kapağını kaldırılabilsinler. Gerçekten işe yaramıştı votka: Ağaçlar, taşlar, rüzgârın ıslığı, gecenin hayaletleri şöyle dursun, yaşayan kendilerini o an onlara daha az canlıymış gibi gelen başka her şeyin de karşına çıkartmalarına izin veren o iç sıcaklığını veriyor votka.

Buldukları şey, tüm tahminleri doğruluyordu. Bir kere, ceset hiç bozulmamıştı. Anlattıklarına göre sanki dün defnedilmiş gibiydi. Yeterli bir kanıt: Yalnızca azizlerin ve hortlakların cesetleri bu şekilde olur. İkincisi; Magdalena sırtüstü yatmıyordu, yüzükoyun dönmüştü ki bu da bir işarettir. Bu iki kanıt olmadan da zaten ne gerekiyorsa yapmaya hazırdılar. Kanıtları da olunca, daha da bir kolay, tereddütsüz yapılmıştı yapılan.

Cesedi sırtüstü çevirdiler ve gruptan biri, küreklerin en keskiniyle büyük bir güçle vurarak Magdalena'nın başını kopardı. Ucu sivrileştirilmiş titrek kavak kazığı yanlarında hazırdı. Kazığı kadının göğsüne dayayıp, alttan tabutu deşip geçecek ve iyice derine saplanacak şekilde kazmanın kör tarafıyla vurarak çaktılar. Ardından başını saçlarından tutup, ayakları arasına koydular, tabut kapağını kapatıp artık bir ferahlamışlıkla ve hatta büyük gerilim anlarını izleyen zamanlarda hep olduğu gibi gülerek örttüler mezarın üzerini.

Kim bilir belki de Magdalena fiziksel yok oluştan öyle çok korkuyor; ona yabancı, bambaşka bir ebedî zaman boyutuna geçmeye öylesine umutsuzca direniyordu ki her türlü bedeli ödemeye razı olmuş, insanları korkutmayı kabul etmiş ve bu ağır görevi karşılığında zarar görmemiş bir bedene sahip olma ayrıcalığını edinmişti? Belki de. Çünkü görenler yeminler ederek anlatıyorlardı ki

dudaklarının kırmızılığı kalmıştı. Başı koparılarak, kaburgaları ezilerek, onun o bedensel kibrine; dudaklarına, kollarına ve göbeğine olan o putperestçe bağlılığına son verilmişti. Artık o da herkes gibi, içi iğne ile deşilmiş bir kelebek gibi, ayaklarında Peikswa'nın onun için satın aldığı hoş pabuçlar, kendi kafatasına dokuna dokuna, toprağın özlerine karışacağını kabullenmek zorundaydı.

Papaz evindeki tekinsizlikler ânında sona erdi, o günden sonra Magdalena'nın herhangi bir vukuatı işitilmedi. Kaldı ki Tomaş'ın rüyasına girerek ömrünü, görünmez bir mutfakta yemek pişirmeye, patırtı yapıp ıslık çalmaya kıyasla daha sonuç alıcı bir biçimde uzatmış olması da kuvvetle muhtemeldir.

XIX

Magdalena'nın insanları korkuttuğu o sonbahar, meyve bahçeleri olağanüstü iyi ürün verdi, satacak yer olmadığı için, yalnızca en iyi türler evde günlük kullanım ve depolama amacıyla toplanıp geri kalanıyla da domuzlar besleniyordu. Çimler içinde yığın yığın elma ve armut, üzerilerinde çok sayıda bal ve eşek arısı vızıldarken, çürüyüp gidiyordu. Eşek arılarından biri Tomaş'ı dudağından ısırmış, tüm gün yüzü şişik gezmişti; çünkü her zaman kolayca fark edilemiyorlardı, tatlı bir armudun içine daracık deliklerden geçerek sığışıyor ancak armut sallandığında titreşen bir çizgili arı göbeği ortaya çıkıveriyordu. Tomaş, ağaçlara tırmanarak hasada yardım ediyor ve büyüklerin en ince dallara bile kendisinin bir kedi misali tırmanıverdiği gibi tırmanmayı beceremeyişleri onu gururlandırıyordu. Hep daha yeni türler olgunlaşıyordu: "sarı armutlar", "dalkıranlar", "yağ armutları", "bal armutları", "bergamotlar".

Yaz sonu – sonbahar başı, Tomaş'ın yolu kütüphaneye düştü. O âna kadar, evin – yaz sıcaklarında bile titrenecek denli soğuk – dış kanadındaki, duvarları yağlı boyayla kaplı olan bu oda, ona ilginç gelmemişti. Ama şimdi komodinlerin anahtarlarını yalvar yakar alabildikten sonra dolaplardan durmadan ilginç ilginç şeyler çıkarıyordu. Kapakları camlı olan dolapların birinde, kapaklarında

simli süslemeler, içlerinde de bir sürü resim bulunan, kırmızı kaplı kitaplar buldu. Yazılanları okuyamıyordu çünkü Fransızcaydı, bu resimlerdeki kızın adı Sophie idi ve uçları dantelli uzun bir don giymişti. Duvara gömülü diğer dolapta, örümcek ağları ve sararmış kâğıtlar arasında, "Şekspir Trajedileri" başlıklı kalınca bir kitap buldu, onunla hayli zaman geçirdi çimlerin üzerinde, tam kenarında çimenliğin, çalılar duvarının yanında yosun ve geyik otunun koktuğu yerde. Ondan başka bu kuytuyu bir de büyük kızıl karıncalar seviyordu, bir topuğunu ötekine deliler gibi sürttüğü çok oluyordu çünkü ısırınca can yakıyorlardı. Ladin ağaçlarının tepeleri arasındaki aralıkta boşluk titreşiyor, vadinin öbür yanında ufacık arabalar, peşlerinden kaldırdıkları tozu sürüyüp götürüyordu. Kitapta insanlar zırhlar içindeydiler ya da kısacık elbiseler giyinmişlerdi (ve bacakları çıplak mıydı, yoksa üzerilerinde sıkı sıkıya saran külotlu çoraplar mı vardı?), kılıç tokuşturuyorlar, hançerlenince devrilip düşüyorlardı; pas lekeli sayfalardan küf kokusu geliyordu. Parmağını harf sıraları altından sürmüş, ancak yazılar Lehçe olsa bile, şevki kırılarak sonunda bunların büyükleri ilgilendiren bazı meseleleri anlattığına kanaat getirmişti.

Seyahat kitapları ona daha fazla keyif veriyordu. Bu kitaplarda Zenciler, çırılçıplak, ellerinde yayları ile sazdan yapılma kayıklarının üzerinde dikiliyor ya da doğa tarihindeki gibi bir su aygırını halatla çekiyorlardı. Bedenleri çiziklerle kaplıydı ve derileri gerçekten böyle çizik çizik mi, yoksa yalnızca öyle mi resmedilmişler diye düşünüyordu. Rüyalarına sıkça, Zencilerle birlikte kayıkla hep daha az erişilebilir, insandan daha uzun papirüsler[56] içindeki koylara gittiğini ve orada kendisine hiçbir yabancının erişemeyeceği bir köy kurduğu giriyordu. Lehçe olduklarından bu kitaplarından ikisini okumuş (aslında hiç elinden düşürmediğinden, okumayı onlarda sökmüştü) ve işte o zaman tamamen yeni bir aşamaya adım atmıştı.

Yay yapmak için fındık dalları seçmeye başladı ancak güneşin alnında büyüyenlerini değil, çünkü çoğunlukla eğri olurlardı. Çalılıkların altında çimin olmadığı, yalnızca iç içe geçmiş kuru ot destelerinin bulunduğu, aralarında ise çalı kuşlarının ürkek cikciklerle

56 Latince "cyperus papyrus" denilen papirüsgiller familyasından otsu bir bitki [ed. n].

hızlı hızlı yer değiştirip durduğu gölgeye sürünerek girerdi. Orada fındık ağacı ışığa çıkabilmek için, yukarıya yukarıya tırmanır, öyle yapınca da dümdüz, budaksız olur ki en uygunu odur. Yine böyle karanlık bir kovukta silahlarını da sakladığı bir zula yapmıştı.

Daha iyi uçabilsin diye hindi tüylerini iliştirdiği oklarla avlanmaya çıkıyor, hayvanı ise kendi kafasından uyduruyordu ve hayvan, örneğin yuvarlak bir amla[57] kümesi olabiliyordu. Sulama ibriğine göletten, ama Kara olanından değil de, ev kanadı, bağ ve çiftlik binaları arasında kalanından su doldurmakta kullanılan küçük iskelenin üzerinde otururdu. Yüzmekte olduğunu hayal ederek ördeklere ok atardı; bu işin sonu bir defasında bir soruşturmaya kadar uzanmıştı çünkü göletin orta yerinde ölü bir ördek bulunmuştu ama Tomaş bunu kabul etmedi. Zaten ördek belki de başka bir nedenden ölmüştü. Kızılderililer balıkları okla avlarlarmış, o da oklarını harcamamak için sığ yerlerde balıkları gözlüyordu ancak balık daima tam vaktinde kaçıp gidiyordu.

Yağmurlu günlerde verandada, yere çakılıp sabitlenmiş sehpaya oturup kılıç, yay ve olta resimleri yapardı. Burada karakterinin bir özelliğine lütfen dikkat buyuralım. Bir keresinde yay resmi yapmaya başlamış, ancak ansızın yarıda bırakmış ve kâğıdı yırtmıştı. Çünkü yayları seviyordu ve aklına sevilen bir şeyin başkalarına sunulmaması, bunun bir sır olarak kalması gerektiği gibi bir düşünce gelivermişti.

Mişia nine, bir keresinde Tomaş'ı yanına alıp çatı katına götürdü ve ona ağzına kadar hurda eşya dolu bir sandık gösterdi. Bunların içinde kitap kapakları da vardı! Bir gemiye gizlice binen, orada güvertenin altında yemek diye anca ekmek kırıntıları yiyen, sıçanlardan yana da başı büyük tehlikede olan bir çocuğun maceralarına denk geldi. Çocuk orada bir de fıçılar içinde su bulmuştu: tatlı suydu. Yani şekerli miydi? Tomaş, suyun öyle olduğunu canlandırdı kafasında ve fıçıda bir yarık açmayı başarmış olan kitap kahramanı çocuğun duyduğu sevinci bu şekilde açıkladı kendine.

Okuduğu hikâyelerle ilgili hayaller kurması için hela da elverişli şartlar sunuyordu. Üzerinde Frenk üzümü çalılarının asılı olduğu

57 Türkiye'de "bektaşi üzümü" diye bilinen bir üzüm çeşidi [ed. n].

patikadan gidilirdi ona. Kapısı içeriden bir çengelle kapatılır ve tahtadaki kalp şekilli boşluktan, ayakyoluna kim geliyor, gözlenirdi. Güneş ışınları tahta aralıklarından sızar, çevrede durmaksızın sinek, bal ve eşek arısı vızıltıları duyulurdu. Böyle tüylü bir eşek arısı bazen arkadan girip ağır ağır vızıldayarak aşağıya, Tomaş'ın hoşlanarak içine çektiği pis kokunun üzerine salardı kendini. Köşelere örümcekler ağlarını gererlerdi. Enine çakılan bir kirişin üzerine yapıştırılan mumlar, stearin lekeleri bırakırdı. Duvarların iç yanlarında da, her ne kadar aralarından bakıldığında mürver yapraklarından başka hiçbir şey görünmese de, delikler olurdu.

Tomaş, kapının üstündeki kalpte Antonina'yı bir anlığına görüverse, düşüncelerine ara verip hızlıca donunun düğmelerini iliklerdi. Antonina, patikanın öbür ucunda, lağım çukuru yanında, tavuk keserdi. Tavuğu bir ağaç kütüğü üzerine yatırarak satırla vurmaya hazırlanırken, dudaklarını büzüp ağzını sımsıkı kapatırdı; tavuk ürkmüş ama bir ölçüde, mutlaka bu işten ne çıkacağına kafa yoruyor olurdu ya da belki de hiçbir şey düşünmezdi. Satır parıldar, Antonina'nın yüzü acı içinde büzüşürdü (fakat aynı zamanda sanki gülümserdi de) ve sonra bir tüy yumağının yerde çırpınmaları, hoplayıp zıplamaları. Tomaş'ı bir ürpertidir alırdı o zaman ve bu yüzden de tavuğun çırpınmalarına eşlik ederdi. Bir seferinde bu iş gerçekten de sıra dışı bir biçimde oldu. Altın renkli, parıl parıl parıldayan tüylerle süslü kocaman bir horoz, artık başı yokken, önünde kötürüm kalmış bir kırmızı boyun parçası taşıyarak uçmaya davrandı. Bu sessiz uçuş, Antonina'nın hayretten ve sanki takdirden de ağzının açık kalmasına değer bir uçuştu çünkü horoz anca ıhlamur ağacının gövdesine çakıldığında düştü yere.

Tomaş, oltasını alıp da nehir kıyısına artık daha az gider olmuştu ve Akulonisler'e daha az uğramaktaydı, belki de sebep Magdalena'ydı ya da kitap okumaya başlamış olmasıydı. İssa kıyısındaki ücra yerler, kendisine artık tehlikeli gelmeye başlamış, okla avlanmalarını diğer çocuklarla paylaşmayı istememişti; balık tutma ya da hasırdan düdük bükme gibi ciddi işlerden olmadığından, onun bu hâllerini mutlaka gülünç bulacaklardı. Ayrıca da kendi başına oynadığı oyunları kimsenin görmemesini yeğlerdi; büyük bir oğlan

için fazla çocuk oyunuydu bunlar: Kuma dizdiği çubuklardan iki ordu yapar, kendisi önce birinden, sonra öteki taraftan olur, ufak taşlar atıp düşman ordularını sözde topçu ateşiyle vururdu.

XX

Kış başlarken Estonya'nın Dorpat kentinden Dilbinowa nine gelmişti ve ona verilen oda Tomaş'ın ilgi odağı olmuştu. Ondan pek de uzun olmayan, pespembe bir kadın; Mişia nineden farkı, her şeyle alakadar olmasıydı: Tomaş'ın çorap ve pantolonlarındaki sökükleri diker, derslerini yaptırır, onu dinden sınava çekerdi. Ama en önemlisi herkesten başka oluşuydu. Uzun ağızlıklı sigaralar içerdi; bunu kendi deyimiyle, dertleri öğretmişti ona; sigaralar derdine, tasasına bir nebze yardımcı oluyordu. Yanında getirdiği sandıktan yassı bir kutu çıkarılır, içinde teneke ve tahtadan yapılma küçük kutucuklara, kurdelelere sarılı minik minik paketlere, özenle gazeteye sarılmış türlü küçük nesnelere ulaşılırdı. Sandık boşaltma töreni öyle sık sık yapılmaz, törensellik korunurdu. Açıldığında Tomaş'ın payına da mutlaka bir hediye düşerdi, mesela hakiki Çin mürekkebi levhası; ne işe yaradığını nine açıklamıştı ancak Tomaş'ı özellikle şekli, siyahlığı ve köşelerinin sivriliği büyülemişti.

Tomaş o zamana değin dünyayla ilgili şimdi öğrendiği kadar çok şey öğrenmemişti hiç. Nine gençliğini Riga'da geçirmişti; Tomaş'a Majorenhof'a yapılan gezileri ve gerçek bir denizde yüzmelerini anlatırdı; bir defasında az kalsın bir dalganın onu alıp götürecek gibi olmasını, Dilbinowa'nın babası (dolayısıyla Tomaş'ın büyük dedesi) Ritter'i anlatırdı; çocukları tedavi ettiğini ve eğer ailenin durumu yoksa para almadığını. Çok sevilirmiş doktor Ritter; şakalarıyla ünlüymüş, çünkü sık sık masum şakalar yapar, kılık değiştirir, komik komik suratlar yaparmış. Tomaş tiyatro ve operayı da ondan duymuştu: kuğu sahneye yüzerek girerdi, salınırdı, hani gerçekten de onu suyun taşıdığına yemin etsen yeridir. Nine, Adelina Patti diye bir şarkıcının adını anıp anıp iç geçiriyordu. Birçok

gencin toplandığı, birlikte çalınıp söylenildiği, canlı tablolar[58] yapıldığı Riga akşamlarını hatırladığında da iç geçirirdi. Bir de köydeki, Dynaburg yakınlarındaki, ninenin anne tarafından olan Mohl'ların Imbrody malikânesini anardı. Yani eşkıya dolu ormanlarda kupa arabasıyla yapılan yolculuklar, eşkıyalarla anlaşmalı tenha hanlar, geceleyin baldakeni[59] aşağıya inip yolcuyu öldüren giyotin-yatak; sonra hem yatak bedenle beraber zeminin altına girermiş, öyle bir düzeneği varmış. Bir vapur karşıya geçirirmiş kupa arabasını, bir seferinde atlar ürkmüş de vapuru batırmış, yolcuların hepsi ölmüş. Imbrody'daki hizmetçi kız; delikanlılar aynanın arkasına (çünkü süslenip püslenmeyi pek severmiş kız) uzun uzun pipo çubukları sokup aniden üzerine duman salıp korkuturlarmış onu. Bir sabah yatağıyla birlikte evden çıkarıp göletin orta yerine bırakmışlar da kız uyanmamış bile, çok sonra uyanıp da nerede olduğunu anlayamayınca basmış çığlığı. Sonra bu göletteki yelkenli gezintileri. Tomaş, onu pek de ilgilendirmeyen olaylar ve adlar arasından bunları çekip almıştı.

Tüm Litvanya'da nam salmış, obur mu obur ve orijinal bir adam olan Bitowt'a dair fıkraları da ninesine borçluydu. Yaz gelince Bitowt, tahta arabasının hazırlanıp üzerine atları için yem yüklenmesini istermiş; seyahat pardösüsünü[60] giyip arabacının arkasına oturur ve birkaç ay sürecek seyahatine koyulurmuş; birkaç ay, çünkü yol üzerinde geçtiği her malikâneye uğrar, oralarda krallar gibi ağırlanırmış ki insanlar bunu aynı zamanda onun iğneli dilinden çekindikleri için sonradan arkalarından sayıp sövmesin diye yaparlarmış. Arabasıyla giderken puro içer, son kısmı söndürmeden arkaya atarmış; hatta bir keresinde arkadaki samanlar alev alıvermiş de kendini arabadan zor bela aşağıya atmış. Bir gün de bir kasaba pazarında portakal satan bir Yahudi'ye yanaşmış ve bunlardan en fazla kaç tane yenir diye sormuş; bunun üzerine Yahudi beş, Bitowt altmış demiş; Yahudi, bunu yapacak adamın yediğinden para

58 Fr. "tableau vivant". Gençlerin bir resimdeki pozu almaya çalışarak oynadıkları bir oyundan bahsediyor (ç.n.).

59 Taht, katafalk ya da burada olduğu gibi yatakların üzerine yapılan ve üzerine kumaş geçirilen saçak [ed. n].

60 Atlı arabayla yapılan yolculuklarda giyilen bir çeşit ince pardösü, Alm. pudermantel (ç.n.).

almam deyince, bizim Bitowt tam beş onluk götürmüş, tabii Yahudicik avaz avaz: "Yetişin, yardım edin, adam bir yiyin apeltsin yedi, ölüverir bu adam az sonra!"[61] Bitowt, evinde mükemmel bir aşçı çalıştırırmış ve bu hizmetlisiyle de didişir dururmuş. Akşamleyin aşçıyı yanına çağırır, "Seni gidi beş para etmez herif seni, bak atarım seni işten, yine leziz leziz yemekler yapmışsın, öyle tıka basa yedim ki uyuyamıyorum," diye paylarmış adamcağızı. Ancak kısa bir süre sonra tekrar çağırır, ertesi gün öğlene hangi yemeği yapacağını sorarmış.

Tomaş nineyle yaptığı sohbetlerde şurasından burasından biraz tarih de öğrenmekteydi. Sandıktan çıkarılarak yatağı üzerine asılmış Meryem Ana rıngrafı[62], masanın üstünde de çıplak boyunlu güzel bir kadının iki yana ayrılan geniş yakalı küçük portresi vardı. Bu güzel kadının adı, Emilia Plater'miş ve Mohllar üzerinden Tomaş'la kan bağı varmış ve bundan da gurur duyması gerekirmiş çünkü bu hanımefendi bir kahramanmış. 1831'de atına atlayıp ormandaki ayaklanmacı bir birliğe kumandanlık etmiş. Ruslarla yapılan çarpışmada aldığı yaralardan ölmüş. Rıngraf, o da gençliğinde ormana gitmiş olan Artur Dilbin'inmiş; sene 1863 yılı (unutma Tomaş, bin sekiz yüz altmış üç). Ayaklanmacıların sloganı "Bizim ve sizin özgürlüğünüz için", Rusların özgürlüğü için de savaştıkları anlamına geliyormuş ancak çar o zamanlar çok güçlüymüş, onların elinde ise ancak çifte ve kılıçlar varmış. Artur dedenin komutanı olan Şerakovski'yi[63] çar astırarak idam ettirmiş, dedenin kendisini ise Sibirya'ya sürmüş, dede oradan yıllar sonra gelebilmiş ve işte o zaman evlenmişler. Tomaş'ın babası ve dayısı şimdi yine Polonya'da ordudaymışlar ve yine Ruslarla savaşıyorlarmış.

Dilbinowa nine, evde sanki her an şehre inecekmiş gibi dolaşırdı, hatta kehribardan yapılma yaka iğnesini bile takardı. Tomaş onu gözetlemiş, üst üste birkaç yünlü jüpon giydiğini, belini bir tür korseyle sıktığını görmüştü. Mişia nine, ocak yanındayken alışkın olduğu üzere eteğini kaldırdığında, solgun mavi gözleri bir yana kaçırıverir, dudaklarında çaresiz bir kıvrılma belirirdi. İnsanların

61 Yahudi aksanı [ed. n].

62 Ryngraf [rıngraf] – din ve vatan konulu armalı demir kakmalı levha (ç.n.).

63 "Sierakowski" [ed. n.].

duygularıyla alay edilmesi ya da taklitlerinin yapılması onu rahatsız ediyordu. Çünkü mesela birinin bir kızı sevdiğini söylese, Mişia nine, oturağını soba çinilerine sürter ve Litvancaya kaçan bir aksanla, "Peki neden onu seviyormuş, hanımefendi?" diye sorardı. Sanki insanların bunu kendiliklerinden arzu etmeleri, titremeleri, ızdırap ve aşk acısı çekmeleri bir başına yetmezmiş gibi, her seferinde "Peki neden?" diye sorardı. Öfkeyle omuz silkiş, "putperest gelenekler" deyip homurdanma – evet, ama Tomaş, Dilbinowa ninenin tarafını tutmazdı çünkü onda bir zayıflık seziyordu. Üstelik onun tüm o şefkatine rağmen. Tomaş'ın bakımsız, hırpani olmasına ve bir yabani gibi büyümesine dertlenirdi. Böyle yaparak çocuğu bozuyordu çünkü o zamana kadar Antonina'dan aldığı bir iğne ve iplikle kendi düğmelerini dikmeyi olağan bir şey saymış Tomaş, artık birisi onunla ilgilendiğinden ve işlerini gördüğünden en ufak iş için dahi yardım ister olmuştu.

Dilbinowa ninenin toparlak sırtını eğişinde, şakaklarının kılcal damarlarında kırılgan bir şeyler gizleniyordu. Odasına sabahın hangi erken saatinde olursa olsun, beşte ya da altıda, baktığında, nineyi yatağında oturmuş, sesli sesli, hatta bağırarak dua ederken bulacağından emin olmuştu; bilinçsiz, yaşlı bakışlarını döndürür ve gözyaşları iki nemli dere yatağı oyarak inerdi yanaklarından. Mişia nine, kışın saat ona kadar yatar, uyanınca bir de kedi gibi keyifle esnetirdi kendini. Akşamları odasından uzun süre adım sesleri gelirdi. Yürürken sigaralarını içerdi. Evin sessizliği içinde yayılan bu monoton patırtı, uyuturdu Tomaş'ı. Gündüz bahçe gezmesine nine asla bir başına çıkmaz, illa onun da yanında olmasına ihtiyaç duyardı çünkü baş dönmelerinden muzdaripti; patikanın orta yerinde kollarını uzatarak durur, düştüğünü söyleyip gelip tutsun diye seslenirdi ona. Bir defasında atla komşulara giderlerken, yolun bir yamaç kenarından geçtiği yerde, gözlerini kapatmış ve hemen sonra da o uçurumu geçip geçmediklerini sormuştu.

Nineyi üzmek ve sınamak Tomaş'ı çok cezbederdi. Yürüyüşe çıktıklarında koluna girsin diye çağırdığında, hemen yanıt vermez, bir ağaç gövdesinin ardına saklanırdı ve genel olarak, bu tostoparlak pembe yumaktan endişe dolu "Oy, oy!" yakınmaları çıkarabilecek işlere imza atardı.

XXI

Kont Von Mohl'un kızı, doktor Ritter ile evlenmiş ve bu evlilikten altı kız çocuğu doğmuştu ki bunların en küçükleri olan Bronislawa'yı geçen zaman Dilbinowa nineye dönüştürecekti. On sekiz yaş öncesinin sıcaklık, aşk ve mutluluk döneminden minik minik el yazılarıyla dolu defterler saklardı. O zamanlar şiir yazıyormuş. Kurutulmuş birkaç çiçek, yakını olan insanlardan daha uzun yaşamıştı.

Konstanty güzel piyano çalar, bariton sesiyle şarkılar söylermiş ve Riga'da gençlerin katıldıkları tüm akşam buluşmalarında yurtsever şiirler okumasıyla ünlüymüş. Ancak ninenin anne-babası ona karşılarmış çünkü fazla genç, aklı fazla havada, üstelik beş parasızmış. Ayrılmalarından az bir zaman sonra yeni bir aday çıkmış ve Bronçia[64], ilk bir başına ağlama ve kaderin ağlarının örüldüğü korku gecelerini böylece tatmış. Artur Dilbin, o zamanlar artık pek genç değil hatta yaşlıcaymış ama oturaklı bir insan diye biliniyormuş, bunun dışında vatan uğrunda çektiği cefalar takdirlere mazhar olan da bir şahsiyetmiş. Ayaklanmaya katıldığı için mal varlığına el konulmuş, ancak akrabalarının mal varlıklarının idaresini o yaptığı için, hâli vakti yerindeymiş. Damatlığa o kabul edilmiş ve Bronçia, gençliğinin kentini terk ederek ücra bir köye, hizmetçilerle yaşanan sorunlar ve faturaların arasına, diğer yanında Artur'un pipo içtiği abajurun dibinde oturarak geçireceği suskun akşamlara taşınmış.

İşte Artur'un portresi: geniş bir alın, dar bir yüz, bakışlarında atılganlık ve gurur, açık sarı renkte kabarık, yanaklarının çöküklüğünü daha da belirgin hâle getiren saçlar. Geniş omuzlu, kuru; elini tokalı deri kemerinin arkasına sokar. Malikânede bir yığın köpek besler ve her boş ânında avcılığa koşar. Tarantas[65] yarışlarına da, hani gerilmiş dizginler avuç içlerinin derisini soyarken sürücüyle atlar arasında yapılan o güç denemesine bayılır. Şefkatli bir kocadır ve civarlardaki evlilik dışı çocuklarının annelerine, karısının fark

64 "Bronćia" – Bronisława adının kısaltması, "Ayşe – Ayşecik" gibi [ed. n.].

65 Rusya'da kullanılan dört tekerli at arabası [ed. n.].

etmeyeceği bir biçimde yardımlar yapar. Zaten bu çocuklar çoğunlukla bekârlık zamanlarındaki ilişkilerindendir. Civardaki herkes, Artur Dilbin'in henüz daha gençken, kocası su katılmamış ahmak olan bir kontesi sık sık ziyaret etmek suretiyle, bir asilzade ailesinin soyunu kurumaktan kurtardığını bilir. Bu dedikodular utandırmaz onu. Bıyığını burar ve genç kontla olur da karşılaşırlarsa, artık çam yarması gibi bir adam olup çıkmış delikanlıya göz ucuyla uzun uzun bakar.

Kendinden vazgeçiş ve sorumluluk. Sonra çocuklar ve Bronislawa, tüm sevgisini çocuklara akıtır. Büyük oğlu Teodor yedi yaşındayken, yazın onu alıp Majorenhof'a denize götürür ama oranın eskilerden bildiği o güzelliğini bulamaz. Küçük oğlu, avda üşütüp hastalanan Artur'un öldüğü yıl doğar. Konstanty[66] adını verir ona.

Dilbin, Ritter ve Mohl sülalelerinin tarihçesinde ne kadar geriye gidilirse gidilsin, Konstanty'ya benzeyen birinin izine asla rastlanmaz. Gözler kara, basık alnını örten saçlar kömür gibi kapkara, teni bir güneylinin yanık teni, burnu kemerli. Zayıf ve sinirli. Çocukken herkesin gönlünü kazanır çünkü altın gibi kalbi vardır ve yeter ki biri ondan bir şey istemiş olsun, neyi var neyi yoksa, hatta üzerindeki paltoyu-gocuğu çıkarıp hemen vermeye hazırdır. İleride müthiş yetenekli bir delikanlı olacağı umudu vermektedir. Ancak Bronislawa, oğullarının iyi terbiye almaları için (çünkü her şey bir tek onun başına kaldığından bu işi zar zor yapmaktadır) Wilno'ya[67] taşındığında, anlaşılır ki Konstanty'nın pek okuyası yoktur. En ufağından bir çaba bile yormaktadır çocuğu. Annesi yalvarır, önünde diz çöker, hediyeler alma sözü verir, korkutur. Annesinin tehditlerinden bir şey çıkmayacağını bilmektedir, hediyelere gelince, annesinden isteyip de alamayacağı hiçbir şey zaten yoktur. Çok geçmeden kötü bir arkadaş çevresine, kumarcı ve âlemcilerin arasına girer. Kafayı çeker, borç yapar, kabarelerden fahişelerle gezer tozar. Sonunda ortaokul dörtten atılır ve eğitim hayatı orada biter.

Bu arada büyük oğul Teodor, Dorpat'ta veterinerlik okumaktadır, diplomasını aldıktan sonra annesiyle kardeşinin geçimini üstlenir. Siması ve yapısıyla babasını andıran Teodor, daha uysaldır,

66 Türkçe okunuşu "Konstantı" [ed. n.].

67 Lehçe "Wilno", Litvanya'nın bugünkü başkenti "Vilnius" [ed. n.].

romantik hayallere meyillidir. Aldığı sorumluluk ve kendisinin her sorumluluğunu layıkıyla yerine getirme ahlakı ezmektedir onu; yolculuklarda ve maceralardadır aklı – ki bu arada Dilbinler'in hepsi biraz maceraperest olmuşlardır; mesela biri Napolyon'un ordusunda görev alıp İtalya ve İspanya seferlerine katılmıştır. Ginie'ye yakın bir yerlerde oturan kuzenlerini ziyarete gittiğinde tanışacağı Tekla Surkont'la evlenir. Tomaş'ın babası odur. Savaşın patlak verişini, değişikliklerin müjdecisi olarak öfkelenmeden karşılar: Kuzey'in Tiranı'nın büyük gücünü yerle bir edecek ve neredeyse bir asırdır geleceği söylenen "halkların savaşı", bu savaştır işte.

Bronislava Dilbinowa'nın önceleri gizlice yutkunduğu gözyaşları, şimdi artık gittikçe daha büyük bir cüretle iniyordu yanaklarından. Tanrı'ya, Konstanty'ya acıması ve eğer oğlu onun günahları yüzünden cezalandırılmışsa, kendi günahlarını affı için dualar ediyordu. Yakarışları, senetlerde ağabeyinin imzasını taklit ettiği ve sonra, Rus Ordusu'na alındığında, astsubay okuluna verildiği ve oradan da doğrudan cepheye sevk edileceğinin öğrenildiği şafak saatlerinde yükselmekteydi boşluğa. Sonrasında cephede savaşırken de, bir uzman olarak cephe gerisinde bir yerlerde bulunan Teodor için değil de, onun için titrerdi yüreği. Nihayet yaralanıp esir düştüğü haberini aldı. O andan itibaren de kontrplaktan yapılmış, ketenle kaplanmış, Kızıl Haç adresli paketler... Almanya'nın bilinmeyen bir noktasındaki ona ulaşıyordu. Günleri bir paketten bir pakete sayıyor, şeker ve kakao için keseler dikiyor ve paketin içine olabildiğince çok şey sıkıştırmak için hesaplar yapıyordu. Nihayet 1918 ve aldığı şarapnel yarasının göğsünde sadece bir ufak yara izi bıraktığı; tünel kazıp esir kampından kaçmaya çalıştığı, fakat yakalandığı; şimdi artık özgür olduğu ve Polonya süvarisine katılacağını bildiren mektubu onun.

Polonya ile Rusya arasında, çarın öldürüldüğü savaş ötelerde sürüyordu. Teodor'la karısı, vatan müdafaası için Pskov[68] civarlarından güneye giderlerken, Dorpat'ta ziyaret etmişlerdi onu. Gece yürüyüşlerini, kar fırtınasında ve yağmurda atının üzerinde tortop olmuş Konstanty'yı, kılıçlar havada yapılan hücumları ve onun artık

68 Lehçe "Psków". Bugün Rusya sınırları içinde bulunan bir kent [ed. n.].

bir kez parçalanmış, şimdi de kurşunlara siper göğsünü gözünde canlandırarak çekiyordu tespihinin tanelerini. Cesetlerin yüzleri gitmiyordu gözünün önünden: Almanlar, Dorpat'ı aldıklarında, Bolşevik komiserlerini kurşuna dizmişler ve cesetlerini meydana atıp gömülmelerini de yasak etmişlerdi. Kırağı kesmiş, camlaşmış yatıyorlardı.

Konstanty yaşasın diye yalvarıyordu. Ancak şafak vaktinin bu saatlerinde başka bir endişe, zamanın endişesi, birbiri içine dolanmış geçmişin ve geleceğin endişesi sızıyordu içine. Ah, bütün o yalanları onun. Teodor'un çekmecesi üzerine bütün o eğilişleri, oradan banknotları gizlice çekişleri, bunu fark ettiğini ona söyleyebilmek için cesaretini toplamak zorunda kaldığındaki titreyişler. Önce beti benzi atardı, sonra kızarırdı, annesi acınırdı hâline ve sonra hep o aynı an gelirdi: başını yukarı silkişi, sonra hemen utanmazlığı ele alışı. Ve söylediğine, yalan olarak söylediğine kendisi de inanırdı ki en acı verici olanı da buydu. Dünyayı olduğu gibi yaşamada bir beceriksizlik çöreklenmişti içine, fantastik fikirleriyle süslerdi dünyayı; servet yapmanın yepyeni – ve anlık haytalıklarını da mazur gösteren – bir yolunu bulmuş olduğundan daima emindi. Oğlunun değişemeyeceğini biliyordu. Geri dönsün diye efsun duası[69] okurken vesvesesiz değildi kalbi. Resim resim aralıksız gözünün önüne gelip duruyordu, döndüğünde zayıflığı, hiçbir işte sebat gösterememesi, mesleksiz oluşu yüzünden yaşanacaklar. Büyük şehirlerin batakhane gibi yerleri, kâğıt oynayan erkekler ve onların omuzlarına yaslanmış fahişeler, bu resmin içinde de o, anacığın küçük Kostuş'u[70]. Vesvesesiz değildi kalbi ve bundan dolayı suçlu hissediyordu kendisini, bu yüzden yükseltiyordu sesini ve bu hareketiyle acısını defetmeye çabalayarak, yakarış duasının sözcüklerini söylerken sallanıyordu. Tomaş, işte o "Ey Fildişi Kule", "Ey Ahit Sandığı" haykırışlarını işitiyordu kapının öte yanından.

Günahları. Kimse öğrenemeyecek onları. Kim bilir, belki kendi içine, kendi kanının akışına, dilin kimseye aktarmayı becereme-

69 55. dipnotta verilmişti, ama bir kez daha tekrarlayalım: Burada söz konusu olan şey, belaları savuşturmak için okunan mistik bir dua. Kökeni semavi dinlerin de gerisine uzanıyor. Türkçede Arpağ [ed. n.].

70 "Kostuś" – Konstanty adının kısaltması [ed. n.].

yeceği tüm o bedensel kendiliğinin içine girerek, orada bir kusura, bizatihi kendisinin var olmuş olması ve de çocuklar doğurmuş olması hatasına rast gelmişti. Böyle bir şey de varsayılabilir. İnce eleyip sık dokuyan bir vicdanı ve her şeyde kendini suçlama eğilimini herhâlde ondan miras almıştı, Tomaş. Aslında ninesini kızdırarak, o "Oy, oy" yakınmasının, sanki yakınan kendisiymiş gibi onda doğurduğu utancın hıncını alıyordu.

XXII

Bahar yaklaşıyor, göletin üzerindeki buz suyla kaplanıyor ve Tomaş'ın ayak izleri buzun üzerinde gittikçe görünmez oluyordu – yosun yapraklarının ve haşerelerin donup içine gömüldüğü yeşil buz yüzeyin üzerinde kayar ya da sırf buza vurarak kendini eğlendirirdi. Kar artık yorgundu; öğlenleri çatılardan damlalar düşer, gitgide derinleşen bir sıra minik minik çukur, ev duvarı boyunca uzayıp giderdi. Akşamleyin beyaz tepe sırtlarının üzerindeki açık pembelik koyulaşır ve sarı-kırmızıya dönerdi. İnsan ve hayvanların kardaki ayak izleri, içlerinde biriken nemle kararırdı.

Tomaş, Dilbinowa ninenin getirmiş olduğu resimli Alman mecmualarından aldığı hızla çizimler yapıyordu büyük bir hırsla. Bu mecmuada çok hoşuna giden toplara, tanklara ve "Taube" aeroplane'nine bakıyordu. Aeroplane Ginie semalarında iki kez görünmüştü, yalnız yükseklerdeydi, insanlar toplanmıştı ve parmaklarıyla gökyüzünü işaret ediyorlardı, oradan bir zırıltı geliyordu. Tomaş, uçağın aslında neye benzediğinden şimdi iyice emin olmuştu. Resimlerinde hücuma kalkmış koşuyorlardı (ayakların hareketini çizmek zor değildir, çizgileri dizin olduğu yerden bir büküvermek gerekir), namlulardan düz çizgiler çıkıyordu demet demet ve mermiler – sıra sıra kesik çizgiler – fırlayıp gidiyordu. Ve bütün bunların üzerinde "Taube" süzülüyordu.

Kâğıdın üzerinde uydurduğu sahnelerle şöyle ya da böyle ilintisi olan olaya giriş yapmadan önce, odaların evin bu kanadındaki dağılımını vermek gerekir. Kışın, evin sadece pencerelerin bahçeye

bakan bölümünde, yani eski malikâne ile ona eklenen kısmın oluşturduğu açının içine doğru olan bölümde oturulurdu. Önce dokumahane (Pakienas'ın çalıştığı yer), ondan sonrasında bir şey yok, yün ve tohum deposu, devamında Dilbinowa ninenin odası, onun arkasında da Tomaş'ın uyuduğu oda. Sonrasında Mişia ninenin kovuğu ve tam köşede de dedesi.

O sabah Tomaş erken uyanmıştı çünkü nedense üşüyordu; bir yanından ötekine dönüp duruyor, büzülüyordu fakat nafile, üzerine doğru buz gibi bir hava üfürdükçe üfürüyordu. Sırtını pencereye döndü, yorganı boynuna kadar çekti ve güneşin duvardaki yansımasını izledi. Duvarın dibine büyük bir bez üzerine kurutmak için un serilmişti. Tembelce gözlerini üzerinde gezdirirken, birden meraklanıverdi; içinde bir şeyler, sanki tuz ya da buz kristalleri gibi bir şeyler parıldıyordu. Yerinden fırladı ve çömelip dokundu: cam kırıkları. Şaşırmıştı, arkasındaki pencereye baktı. Camda iki yumruk büyüklüğünde bir delik, çevresinde de çizikler dört yana püskürmüş gidiyordu yıldız yıldız. Gece birinin bahçeden içeriye taş atmış olduğunu bağıra bağıra, koştu hemen Mişia ninesine.

Ancak atılan şey, taş değildi. Epey bir aranıp tarandı, sonunda dedesi, Tomaş'ın yatağının altında, tam köşede siyah bir şey buldu ve hiç ellenilmemesini söyledi. Askerlik yapmış birini bulup getirmesi için köye biri gönderildi. Siyah bir nesne; Tomaş sonradan onu dilediğince inceleyebilecekti; büyük bir yumurtaya benziyordu, çok ağırdı. Ortasında tırtıklı yakaya benzer bir şey sarıyordu etrafını. Bahçede, pencerenin altında ayak izleri ve bir de ateşleyici bulundu. Köpeklerin gece özellikle saldırganca havladıkları da hatırlanıyordu.

El bombası patlamamıştı ama patlayabilirdi ve o zaman da Tomaş herhâlde meşe ağaçlarının altına, Magdalena'nın yakınında bir yerlere gömülürdü. Hayat yine devam edecek, her yıl olduğu gibi kırlangıçlar, leylekler ve sığırcık kuşları deniz ötesindeki seyahatlerinden geri dönecek, bal ve eşek arıları bugün olduğu gibi yine armutların tatlısını içeceklerdi. Neden patlamamıştı acaba, bunu burada yargılayıp hüküm vermek bizim işimiz değil. Duvara çarpmış, geri sekmişti ve Tomaş'ın yatağına doğru yuvarlanıyordu ki içinde, tam da evet ya da hayır sınırındayken bir karar olgunlaşmıştı.

Surkont dede kaygılanmıştı. Bütün o malikâne baskınları hikâyelerini dinleyince, ki hemen doğuya doğru gidildiğinde bunlara örnek bulmak da zor değildi, hafifçe öksürür ve korkuları hemen şakaya çevirirdi. Hatta eşkıyalıkla geçinen Rus "plennik"[71] sürüleri ormanlarda sürterken bile, hiçbir tedbir alınmasını istememişti. Civar halktan kim onun evini basardı ki? Çocukluğundan beri tanınmaz mıydı buralarda, kimseye bir kötülüğü dokunmuş muydu? Dokunmuşsa da, istemeden olmuştur herhâlde? Lehler ile Litvanlar arasındaki nefrete gelince, Litvanların da kendi devletlerine sahip olmaya hakları olduğunu, Lehçe konuşanlarının da tıpkı kendisi gibi "gente Lithuani"[72] olduklarını anlatırdı Lehlere. Ancak bir el bombası atılmıştı işte. Kim tarafından ve kime karşı? Pencereler sayılıyor, dedenin odasında bir tane, Mişia ninenin odasında iki, Tomaş'ın odasında iki. Evi iyi bilen biri yapmış olsa, çocuğun odayı hedeflemezdi herhâlde. Dolayısıyla ya uzaklardan biri ya da evi pek az bilen biriydi ve bu yüzden de pek şaşırmıştı.

Kendisinden bu derece hoşlanılmıyor olunabileceği, Mişia nineyi hiç mi hiç bozmadı. Dedenin üzerine alışıldık bir porsiyon "Litvancıydın, köylücüydün, al işte ödülün!" boca etti. Kendi güvenliğinden pek endişe ediyormuş gibi de durmuyordu, hoş, onun odası için bir şeyler yapmak zaten zordu: tahta panjurları dışarıdan kapanıyordu; ve yalnızca Dilbinowa ninenin panjuruna bir kilit aranıp bulundu çünkü o gerçekten korkuyordu; o mucizevi kurtuluşundan sonra Tomaş'ı daha önce hiç olmadığı kadar şımartmaktaydı ve hiçbir zaman sonuna kadar araştırılmamış hazineler barındıran sandığın derinlerinden, içinde gerçek boyalar ve bir de fırça bulunan uzunca bir küçük kutu çekip çıkardı. İlk resmi, bir şakrak kuşunun resmiydi çünkü şakrak kuşu (ki evin çevresindeki çalılıklarda tohumcuklarını çitleyip dururlardı sürekli) bir kocaman kızıllık kütlesidir, buna azıcık gri, azcık siyahla karıştırılan mavi eklenir. Şakrak kuşu ve yükseklerde tak-tak takırdayıp bembeyaz kırçı ağaçlardan silkeleyen alaca ağaçkakan, en büyük sürprizleridir kışın.

---

71 Rusça "esir" demek [ed. n.].

72 Latince bir deyişe atıf yapılıyor: "gente Lituanus, natione Polonus". "Kavmen Litvanyalı (Litvan), milleten Polonyalı (Leh)" şeklinde tercüme edilebilir. Yani, Litvanların Polonya ulusunun bir kavmi oldukları söyleniyor [ed. n.].

Tomaş'ın seyahat ve askerlik fantezilerinin kapsamına giren bir olay değildi el bombası olayı. Bunu yapan hayalindeki askerler ve korsanlar değil ama gizlice sokulan bir güç, gecenin karanlığıydı. Gerçi kardaki izler, kafasında uzun çizmeleri, palaskayla belden büzülmüş parkaları, fısıltıyla yapılan planları canlandırmaya kışkırtmıştı onu. İçinde bir kuşku peyda olmuştu ve tavırlarında askerlikte kazandıkları tehlikeli bir şeyler sezilen o delikanlılardan birine rastladığında, ürküyordu. Doğrusu artık yaz geldiğinde bile, her ne zaman yaklaşmışsa İssa'ya, hep bir Kızılderililin temkinliliğiyle atıyordu adımlarını çünkü onlar orada, çalıların en sık yerinde oturuyor oluyorlardı; gülüşmeleri ve ıslıkları işitiliyordu. Tüfek atarlardı ve mermileri suyun yüzeyinde yassı minik taşlar gibi seker giderdi. Köyle araları yoktu, kendilerini diğerlerinden ayırırlardı. Akulonis, yumruğunu sallayarak korkuturdu bunları, serseriler diye sövüp sayardı çünkü balıkları ürkütüyorlardı ve hatta bir seferinde el bombalarıyla avlanmışlardı da herkesi öfkelendirmişlerdi: Balıkçılığın öylesi kolaydır, yakışık alan şey değildir.

Güvenlik tedbirlerinden aslında sadece biri uygulandı. Dokumahaneye bir yatak konuldu ve Pakienas ambardan oraya taşındı ki öyle aman aman bir bekçimiz var demek de değildi bu. Onun, ihtimal ki çoban hayaletinden kaçtıktan sonra kanlı canlı insanlara denk geldiğinde attığı çığlıklardan itibaren, felaket ödlek olduğu söylenirdi. Aslında insanları bu türden yargılara birinin dış görünüşü meylettirir ki Pakienas özelinde bu, pırtlak, tıpkı ıstakozunkiler gibi hareket eden gözleriydi. Pakienas'ın budaklı sopası dışında, bir de eski bir revolveri vardı fakat mermisi yoktu.

XXIII

Kara Yuzef azimle tırmanıyordu köy yolunu. At dışkısıyla karışmış buzkarların[73] içine batıp çıkıyor, kızakların ayaklarıyla karda açıp gide gele içini dümdüz yaptığı oyuklarda da ufak dereler şap

73 Bayatlamış; topak topak olmuş, yarı buz, yarı kar özelliği kazanmış eski kar kütleleri [ed. n.].

şap şapırdıyordu. Ev dokuması kalın kır keçeden yapılmış kabanının önünü açtı. Haçın karşısında şapkasını çıkardı ve parıltıdan gözlerini kırpıştırdı: bembeyaz yamaç, onun üzerinde, parkın bir kenarında malikânenin tahıl ambarı duvarının beyazı. Aşağıda, Çamlık'ın kıyısında, İssa'nın inletinde[74] ilkbahar öncesi gaklamalarıyla dönüp duruyorlardı kargalar.

Hıyabana[75] sapmadı, oranın girişini geçti ve bahçe boyunca gidip marabalığa[76] yöneldi. Eskiden yolun her iki kenarındaki bütün damlarda marabalar, yani başka bir deyişle ağa toprağında çalışan ortakçılar[77] otururdu. Bugün bunlardan sadece birkaçında onlar oturuyordu, geri kalanında türlü çeşit insan, ekmek parası peşinde oradan oraya gezen fakir fukara vardı. Yuzef, "hoş gelmişsin" diyenlere nazikçe karşılık veriyordu fakat duramayacak kadar çok acelesi vardı. Marabalığı geçince, üzerinde tenekeden yapılma saçağı olan haçın oralarda sağa, Pogirı köyü ve ormanın karanlık çizgisi tarafına döndü.

Pogirı upuzun bir köydür ana caddesi bir küsur verst[78] kadar uzar gider, bir de bunu kesen ikinci bir caddesi daha vardır. Oldukça zengin bir köydür, burada çatısı samanla kaplanmış ya da bacasız kulübelere rastlanılmaz. Bağı bahçesi Ginie'dekilerden hiç geri kalmaz. Karabuğdaydan, çayır üçgülü ve orman çayırlıklarından koyu renk bir bal toplayan çokça arı da beslerler. Yuzef, Baluodis'in, Amerikalının, yeşile boyalı avlusunu geçince üçüncü evin yanında durdu ve çitin sivri sivri tahtaları üzerinden içeriye bakındı. Üzerinde yünden yapılma kahverengi bir kaftan olan (Pogirı'da genelde kahverengi ve kara koyun beslerler) yaşlı bir adam, bahçede bir tomruğun budaklarını temizliyordu. Yuzef, ittirdi bahçe

74 Küçük koy [ed. n.].

75 İki yanı ağaçlıklı yol [ed. n.].

76 Burada söz konusu olan şey, Lehçe "Kumietynia"dır ve çiftlikte çalışan ırgatların aileleriyle birlikte kaldıkları bina anlamına gelmektedir. Çiftliğin müştemilatı olarak düşünülebilir. Litvanca "kumietis" (köylü) sözcüğünden üretilmiş olduğu bilgisine ulaştım ki bu da bu iki kültürün – Leh ve Litvan kültürlerinin – karşılıklı etkileşimine bir örnek oluyor [ed. n.].

77 Kendi toprağı olmayan, toprak sahibinin işlerinde çalışan çiftçi. Ücret olarak ürünlerden belli oranlarda pay alır (ç. n.).

78 Versta – Çarlık Rusya ve bağlı topraklarda kullanılmış olan 1,0668 km uzunluğundaki mesafe ölçü birimi (ç. n.).

kapısını ve tokalaşmalarının ardından, köknarın iyi olduğunu belirtti. Yaşlı adam bunu onayladı ve işine yarayacağını söyledi çünkü ambara destek yapılması gerekiyordu. Bu köknar buraya mutlaka Baltazar vasıtasıyla gelmişti ama Yuzef'i ilgilendiren bir şey değildi.

Genç Wackonis[79], bir yerlerden çıkıp geldi uykulu uykulu. Saçlarındaki saman ve tavuk tüylerini silkeledi, Yuzef'e hafif mahcup saygılarını sundu sunmasına ama aynı zamanda da onu kuşkulu bakışlarla izliyordu. Galife[80] kesim lacivert renkli pantolon ve asker bluzu giyinmişti. Yuzef onunla bir şey konuşmaya geldiğini söylediğinde, geniş yüzü bulutlandı.

Kalay kupayı kenara bırakıp bıyıklarını avucunun üst kısmıyla sıvazlarken, Yuzef, genç adamın yüzüne sessizlik içinde bakmaya devam ediyordu. Sonunda dirseklerini masaya dayayıp konuştu:

– Biliyorum.

Karşısındaki oturduğu sıra kenarında göz kapaklarını hızlıca kırptı, hemen sonra gözlerini uykulu bir hâlde yere dikti. Omuz silkti.

– Burada bilinecek bir şey yok.

– Vardır, yoktur. Ben sana gelmişim çünkü gerzeksin. Sana okumayı öğreten kimdi? Onu da mı unuttun?

– Siz.

– Vay ki vay, sen insanlara el bombası atasın diye mi öğretmişim?

Wackonis, gözlerini kaldırdı. Yüzü şimdi erişkin ve ciddi bir adam yüzüydü.

– Bensem ne olmuş? Hem insanlara değil ki, ağalara…

Yuzef, cilalı tütün kutusunu masaya bırakmıştı ve kendine bir sigara sarıyordu. Ağızlığına taktı ve yaktı, dumanı içine çekti.

– Sen hiç benim ağalarla bir olduğumu gördün mü?

– Görmedim ya, şimdi görüyorum.

– Baban sana demez ama ben derim. Sen, senden akıllı olanlara kulak ver, senin gibi olanlara değil. Kafalarınız bomboşmuş sizin.

---

79 Bu soyadının okunuşu "Vatskonis" şeklinde [ed. n.].

80 "Galliffet". Baldır kısımlarında iki yana şişkinlik yapan askerî pantolon kesimi, büyük ihtimalle adını Fransız kumandan ve zamanının harbiye nazırı Galiffet'den alıyor. Fransız Komünü'ne karşı savaşmıştır [ed. n.].

Wackonis kollarını göğsünde birleştirdi, çenesi titremekteydi.

– Ağalar kanımızı içti, onlara ihtiyacımız yoktur. Bir ikisini öldürdün mü, Polonya'larına kaçıp giderler. Toprak bizim olur.

Yuzef, alaycı alaycı iki yana salladı başını.

– Litvanya'da ağaya ihtiyacımız yok, toprak bizimdir. Bunları kimden duymuştun? Benden. Şimdi bana mı öğreteceksin? Ruslar gibi yakıp yıkma peşinde misin?

– Şimdi çarları yok.

– Yoksa bile, olacak. Sen Litvansın. Litvan eşkıya değildir. Toprağı ağalardan zaten alacağız.

– Kim alacak?

– Litvanya alır. Tüm Slavlar, Leh'i, Rus'u, hepsi aynı pisliktir. İsveç'te çalıştım, biz onlar gibi yaşamalıyız.

Wackonis, kaşlarını çatmış pencereye bakıyordu.

– Her Polonyalı düşmanımızdır.

– Surkontlar, yüzyıllardan beri Litvandır.

Beriki güldü.

– Ağa olduktan sonra, Litvan olsa ne olur?

Yuzef, sürahiyi önüne çekti, bira koydu ve sordu:

– Hedefin o muydu?

Delikanlının yüzünde umursamaz bir ifade vardı.

– Yoo, benim için hepsi birdi.

Yuzef, kafasını yine iki yana salladı başını.

– Vay ki vay, ne güzel. Bombanın patlamadığına şükret. Sana kimi öldürmüş olabileceğini söylediler mi?

– Söylemediler.

– Küçük Tomaş'ı. Yatağının altında bulmuşlar bombayı.

– Ufak Dilbin'i mi?

– He, onu.

Sustular. Wackonis, dudaklarını kupasından ayırmadan konuştu:

– Onun babasının nerede olduğunu herkes biliyor. Elma ağacı neyse, elması da odur.

– Gerzek. Çocuğun cenazeye mi gidecektin?

– Ne gidecekmişim.

Yuzef'in dudağı kalkmış, dişleri görünmüştü. Kıpkırmızı kesilmişti.

– Sen, Wackonis, şimdi beni iyi dinle! Sana bu akılları kim vermiştir, gece orada yanında kim durmuştur, onları da bilirim. Senin Demir Kurtlar'ından korkmam ben. Siz ancak karı ve bebelerle savaşmayı bilirsiniz.

Wackonis yerinden fırladı.

– Akıl vermiştir, vermemiştir, sizin üstünüze vazife değil!

Yuzef, sandalyenin üzerinde geriye doğru yatıp aşağıdan dikkatle baktı.

– Ne oldu? Herhâlde Lehlerdensin de böylesine onurlusun – dedi küçümsemeyle.

XXIV

İssa üzerinde buzlar top atışlarının gümbürtüsüyle çatlamaktaydı. Ardından yüzen buz kütleleri geliyor, nehir saman, tahta parçaları, yakacak dal desteleri, ölü tavukları sürüklüyor, kargalar yüzmekte olan buzların üzerinde küçücük adımlarını atarak geziniyordu. Bu arada dişi köpek Mirza, ahırda yavrulamış, yavruları tiz sesle viyaklayıp durduklarından, yuvasını uzun süre saklayamamıştı. Tomaş, bu sıcacık yün yumaklarını yüzüne dayıyor, mavimsi bir zarla kaplı gözlerine bakıyordu. Mirza, kızılımsı bir köpekti, ne tilki ne kurt, benek benek karalı bir suratı vardı; dilini dışarı sarkıtarak esner ve okşanmasına izin verirdi.

Pakienas yavruları bir sepete koydu, Mirza'yı ise, en iri ve cevval yavrusunu yanında bırakarak, odunluğa kapattı. Tomaş, Pakienas'ın peşinden koşup adamı nehre inen yamaç üzerinde yakaladı – bu türden yamaçlar kıyı kırlangıçlarının delik deşik ettikleri sarı kille parıldardı. Buz kütleleri artık geçip gitmiş, yer yer girdap daireleri dönmeye başlamıştı.

Pakienas, savurdu kolunu ve fırlatıp attı bir yavruyu. Şapırdadı su, hepsi bu, halka dağılmış ve akıntı, ta ötelerde başı suyun üzerine çıkasıya dek alıp götürdü köpekçiği, yine battı ve dönemeçte bir kez daha göründü. Şimdi Pakienas, sepetten ikişer ikişer alıyor, birini atarken, diğerini göğsüne basılı tutuyordu. Sonuncusu

yalnızca bir saniyeliğine gömülüp çıktı suya, akıntı onu ortalara götürene dek cesurca savaştı ve onu o hâldeyken uğurladı Tomaş bakışlarıyla.

Bir sıcaklığın içinden, henüz ne olduğunu ayırt edemedikleri bir şeylerin arasından alınmış, buz gibi bir suyun içine atılmışlardı; bir yerlerde böyle bir su olduğunu bile bilmiyorlardı. Tomaş, dalgın dalgın dönüyordu. Aklını kurcalayan sorulara Magdalena'yla ilgili olarak gördüğü o rüyanın gölgesi de sızmıştı gizlice. Odunluğun kapısını açtı ve huzursuzca mızırdanan, hemen atılıp üstünü başını koklamış Mirza'nın kafasını okşamıştı.

İlk güneşli günler. Tavuklar yarmalıkta[81] eşeleniyor, yaşlı Grzegorzunio[82] kirevitine oturmuş tahta yontuyordu; bıçağı kullanıla kullanıla öylesine eskimişti ki ucu neredeyse bir kunduracı bizi[83] olmuştu; dalı tek bir hamlede kesiveriyordu; Tomaş'ta olduğu gibi değildi, o aynı bıçağı kullansa bile, dal her iki tarafından bükmeden kopmuyordu.

Malinowska, Surkont dedeye bağı ekim için kiralamaya gelmişti. Alışılmadık bir istekti fakat bunu denemek istediğini söylemişti çünkü oğlu Domcio'nun artık on dördüne gelmişti ve beraberce bunun altından kalkabilirlerdi. Dede, ona bağ sözü verdi ve kadın da erken gelmiş olmakla kârlı çıktı. Birkaç gün sonra, kiralık işçi olarak kendi akrabalarını önermeye gelmiş olan Haim'in arabasının tekerleri gıcırdadı evin önünde. İşin hakkıyla yapılacağı garantisi ve bir alışkanlık, zira toprakları hep Yahudiler kiralar, Haim'in lehine olan şeylerdi. Fakat verilmiş iş sözü bağlayıcıdır ve o yüzden bu konuşma bilindik saç baş yolmalar, bağırış çağırışlar, yukarılara kalkıp kalkıp inen yumruklarla sonuçlanmıştı.

Malinowska duldu, tüm Ginie köyünün en fakiriydi; bir şey ekip biçmezdi, sahip olduğu tek şey nehir geçidi kıyısında, topraksız bir izbeydi. Kısaydı, enliceydi, başörtüsünün çilli alnı üzerindeki üçgeni, hani neredeyse kendisinden büyük bir çatı gibi kalkardı yukarıya. Onun ziyaretiyle Tomaş için ufukta yeni bir arkadaşlık görünür olmuştu.

---

81 Avluda odun kırılan yer için Türkçede uydurulmuş bir isim [ed. n.].

82 Okunuşu: "Gjegojunio" [ed. n.].

83 Kunduracıların kullandıkları çok kesici bir alet [ed. n.].

Birkaç ay sonra, yolu istemeden bahçenin arı kovanlarının olduğu kısmına düştüğünde (patika orada kovanların hemen yanından geçiyor ve arılar sıkça saldırıyorlardı) bir baraka görmüştü. Harika bir baraka, seyislerin kendilerine gecelemek için çayırlarda kurdukları türden değildi. Ortasında durduğunda kafayı eğmek zorunda kalmayacağın kadar yüksek damını örtmek için, çubuklarla tutturulmuş saman destelerinin tamamı kullanılmıştı. Bu ters V'nin keskin ucunun denk geldiği yerdeki birleşim çivilerle sabitlenmişti. Girişe bir ateş yakılmış, önüne de bir çocuk oturmuş, bir dalın üstünde yeşil elmalar kızartmaktaydı; Tomaş'a bu barakanın her yanını ve içerisini de o çocuk göstermişti işte.

Dominik Malinowski, anası gibi çilli ama uzun boylu ve darmadağınık saçları kızıldı; ona "sen" diye hitap ettiği için kendisini biraz tuhaf hissetmiş, neredeyse yetişkin olmuş birine "sen" diye hitap edebilme ayrıcalığına canı sıkılmış Tomaş'ı hemen alıvermişti avucunun içine. Domcio üzerine bir delik oyulmuş ve ucuna ağızlık sokulmuş bir tüfek mermisinden sigara tüttürmesine izin vermişti. Tomaş'ın o zamana kadar hiç tütün içmişliği yoktu; boğazı deliniyor gibi olsa da, ev işi tütün tabakasının rulo yapılmış yaprağını tutuşturmaya çalışarak çekmişti sigarayı içine. O gri, soğuk gözlerin onayını alabilmek için ne gerekliyse yapmaya çabalıyordu – ve o günden sonra da hep buna çabalayacaktı.

Eskiden bir yerlere kaybolacak olsa, Antonina soranlara "Bir koşu gitmiştir gene Akulonisler'e" yanıtı verirken, şimdi ise "Barakadadır" diyordu. Ağaçların arasından yükselen küçük duman sütununun bitimsiz cazibesi, saman içindeki hafiften çürük elmaların kokusu ve ateş başında geçirilen o saatler. Domcio, tükürüğünü birkaç adım öteye atabiliyor, dumanı burnundan çıkartabiliyor, bunu yaptığında da duman iki çizgi hâlinde havaya yükselip gidiyordu; kuş ve sansar tuzakları kurabiliyordu (parkta bir sansar ıhlamur ağacının etrafında sincap kovalayıp duruyordu fakat bu tuzakları kurmak için gelecek kışın beklenmesi gerekirdi); bunların dışında Tomaş'a küfretmeyi de öğretiyordu. Karşılığında kitaplarda yazılan şeylere dair öyküler anlatmasını istemişti. Kendisi okuma yazma bilmiyor ve her şey ilgisini çekiyordu. Başlarda Tomaş utanıyordu, ona sanki harflerden öğrenilen bilgi daha kötü bir bilgiymiş gibi

geliyordu (örneğin Dilbinowa nineyle dayanışmasından duyacağı utancın aynısını duyuyordu), fakat Domcio ısrar eder ve hiçbir zaman da kolayından memnun olmazdı; ha bire "Niye öyle?", "Eğer öyleyse, niye öyle?" diye sorar ve de bunları ona açıklamayı da her zaman başaramazdı çünkü önceden üzerinde düşünmemiş olurdu.

Bir tutkunluk, biat. Belki kaba ve hırçın olana tutkunluk? Domcio gerçeğin başkâhini oluyordu çünkü onun hicvi, söze dökülemeyen alaycılığı, Tomaş'ın bildiği, ama gerçek bir şeylerin ancak onun altında kaynaştığını hissettiği şeyin yüzeyini hedef almaktaydı. Topladıkları ve büzülsünler diye kömürde kızarttıkları o uzun, kabuksuz salyangozlar, karnına bir saman sokuşturulup da uçurtulan sinekler ve hatta Domcio'nun akkor kömürlerden bir tünelin içine saldığı o sıçan bile değildi gerçek. Daha ileride, daha derindeydi o. Bahçedeki barakaya her koşuda bir vaat vardı.

Birtakım tahminlerde bulunmak en doğrusuydu çünkü Domcio ona doğasının yalnızca bir kısmını açıyor ve karşısında temkinli davranıyordu. Ondan üstün olduğunu apaçık göstermeye ihtiyaç duymuyor, biadını anlayışla kabul ediyordu. Ayrıca kolluyordu onu. Bunu, naifçe güven duymak insanı savunmasız bıraktığı için ya da malikâneyle arayı bozmamak daha akıllıca olduğundan yapıyordu. Tomaş, ona uygun olmayan, ona yasak işlere atılmalarında ısrar edecek olduğunda, onun o "hımm" diye homurdanması ve elleriyle dizlerini sarışı Tomaş'a bilmediği birçok şeyler anlatıyordu ki ufaklığın bağlandığı şey de buydu aslında. Onun bu kendine hâkim oluşu en sonunda bir yerde aniden kırılıvermişse eğer, İssa kıyısı cinleri ya da hayran olunan insanlara her zaman ve her yerde salça olmamak gerekir şeklindeki yasayı hafife almış olan Tomaş'ın bir aptallığı yüzündendi bu. Esasen hep kendi sanrılarıyla yaşamış ve kimse de burnunu şöyle adamakıllı sürtmemişken, doğru davranmayı nereden bilecekti ki?

Malinowska, nadiren uğrardı barakaya. Öğlenleri oğluna yemek getirirdi ama onu da her zaman yapmazdı ve Domcio kendine lahana çorbası yapar, kara ekmek somunundan çakısıyla dilimler keser ve dilim dilim domuz pastırmasıyla yerdi. Bir de tabii kızarmış elma ve armut: Közlenmiş armutlar gibi lezzetlisi yoktur, yine közledikleri patateslerin üzeri çıtır çıtır kabukla kaplanır, pişip pişme-

diklerine sivri bir değnek batırılarak bakılır. Antonina oraya gelirse ya Tomaş'ı ensesinden tuttuğu gibi götürmek için ya da kolunda sepetlerle teftiş için – kiradan malikânenin günlük ihtiyacına karşılık düşen meyve payına "teftiş" denir – gelirdi ve eğer o yüzden gelmişse, taşımasına yardım edilirdi. Domcio'ya muzipçe ama hem de çirkince "gukgil", yani tekmil kurbağagillerin akrabası derdi.

XXV

Burada itiraf edelim ki Domcio tebdili kıyafet bir kraldı. Sessiz bir terör vasıtasıyla hükmeder ve sessizlik kuralına uyardı. Kraliyet makamına kendi gücü ve buyruk vermek üzerine yaratılmış mizacı sayesinde yükselmişti. Dişlerine onun sert yumruğunu yemiş olanlar, bu yasağa uyar ve onu kendi ebeveynine şikâyet etmeye asla cesaret edemezdi. Köy otlağında etrafını saran saray ahalisi, tam da olması gerektiği gibi, en yakınındaki has adamlarından veya nazırlardan ve mesela zarar verecekleri bir yerlere dalan ineklerin peşinden koşturmak gibi ayak işlerinde kullanılan dalkavuklardan oluşurdu. Yaptığı ciddi denemelere ise yalnızca has adamlarının katılmasına izin verirdi.

Hiçbir şeyi hop diye kabul edip de inanmayan, illa bilimsel bir kanıt isteyen eleştirel aklı, etrafta koşuşturan, uçan, zıplayan ve de sürünen her şeye canlı bir ilgiyle yaklaşırdı. Böceklerin bacak ve kanatlarını keser ve bu şekilde canlı makinelerin gizemini iyice öğrenmeye çalışırdı. İnsanları da es geçmezdi, bu durumlarda nazırları deneme nesnesini, yani on üç yaşındaki Wercia'yı bacaklarından tutarlardı. Teknik üretimler de aklını çok kurcalardı ve bir değirmen inşaatını uzun uzun gözetlemiş, sonunda bir derenin İssa'ya döküldüğü yere tam bir modelini, hatta kendinden bazı geliştirmeler de ekleyerek kurmuştu.

Domcio, akranlarına kendi iradesini dayatırken büyüklerden çekmiş olduklarının intikamını alıyordu. Küçüklüğünden beri sadece aşağılanmıştı; hem annesi hem de kendisi başkalarının toprağında, çoğunlukla da altmış ya da seksen dönümlük toprak sahibi

zengin takımı için çalışırlardı ki en beterleri de zaten onlardır. Onların gözlerinin içine bakmak, dileklerini tahmin etmek, hoplayıp birazdan verecekleri emrin önüne geçmek, bunu neşeli neşeli ve sanki kendi isteğinle yapıyormuşsun gibi yapmak, bir şey olur da söz verdikleri bir pud[84] tahılı ya da bir çift eski potini vermezler diye korkmak – işte bundan doğup büyür nefret ve acaba bütün bu dünya bir yalana mı dayalıdır şüphesi.

O yaz başı, bağdaki barakaya taşınmasından önce, Domcio'nun hayatında önemli bir şey olmuştu. Öyle çabalamış ve başkalarının kaprislerini yerine getirmiş, etraflarında dört dönmüştü ki sonunda eski askerlerden biri, tüfeğini arada bir kullanmasına izin vermişti. Aslında bu, bazı meselelerde ağzını sıkı tutması karşılığında verilen bir ücret oluyordu.

Bu tüfeklenme işi, civardaki kuduz olaylarına denk gelmişti ve köydeki bir köpeğin kuduz bir köpek tarafından ısırılmış olabileceğinden kuşkulanılıyordu. Köpeğin öldürülmesi gerektiği ama kimsenin buna yanaşmadığı, Domcio'nun çıkıp köpeğin işini bitirmeye gönüllü olduğu söyleniyordu. Köpeği ona teslim ettiler etmesine, ama pek de içlerine sinerek değil çünkü aslında hiç ısırılmamış da olabilirdi. Büyük bir köpekti, karaydı, kuyruğu kalkık, suratında kır tüyler vardı; üzerine sevgiyle atlıyordu insanın; zincirinden salıverildiği, burada oturup esnemek ve bitlerini ayıklamak yerine tarlalara gideceği için sevinçliydi. Domcio, köpeğe yalını verdi ve sonra onu göletin kıyısına götürdü. Baharda karların eridiği dönemde bu gölet, nehir suyu ve bataklık kanalından beslenirdi; o vakitler ılık sığlıklarına turna balıkları yumurtalarını bırakırdı; yazın ise kurumaya yüz tutar ve içinde sudan çok çamur kalırdı; orada sürekli olarak sadece dikence balıkları yaşardı. Dört yanı kamışlıktı; at üzerindeki bir adam boyunda, kesif bir duvar. Bu kamış dairesinin içinde, kıyılardan birinde bir armut ağacı dururdu. Domcio, köpeği kalın bir urganın ucunda bu ağaca bağladı. Kendisi elinde tüfekle az ötesine oturdu. Fişek haznesinden mermileri çıkarıp yerlerine bu iş için tahtadan oyduklarını yerleştirdi. Köpek, ona kuyruk sallıyor ve neşeli neşeli havlıyordu. İşte o an: Ateş

84 Pud (Rusça: Пуд) – 1918 yılına kadar kullanımda olan 16,3804964 kilograma eş değer Rus ölçü birimi (ç. n.).

edebilirdi ya da etmeyebilirdi; tüfeğin dipçiğini omzuna dayadı ve sırf bu yapabilirliğinin keyfini sürebilmek için oyalanıyordu. İşte buydu keyif, köpeğin hiçbir şey tahmin etmiyor ve seçim hakkının onda, Domcio'da oluşuydu ve kararı onun veriyor olmasıydı. Ve bir de parmağının tek bir hareketiyle köpeğin mutlaka o zamana değin olduğundan farklı bir şeye dönüşebilecek olması, ama acaba nasıl bir şeye: olduğu yere düşer miydi, yoksa sıçrayacak mıydı? Ama bunun olmasıyla birlikte armut ağacının altında ve çevresindeki her şey değişecekti. Böyle kurşunla öldürmeye öldürmelerin hiçbiri denk düşmez, çünkü sükûnet, çünkü sessizlik, sanki insan yokmuş gibi, öfkesiz, çabasız diyecek ki: Şimdi.

Uğulduyordu kamışlar, açık ağzından dışarıya kırmızı, nemli bir dil sarkıyordu. Şapırtıyla kapanıverdi ağız; bir sinek yakalamıştı. Domcio, parıl parıl parıldayan posta nişan aldı.

Şimdi. Köpek, bir salise sanki şaşırmış gibi irkildi. Hemen sonra urganı gererek, hırıltılı bir havlamayla ileri atıldı. Bu düşmanlığına hiddetlenen Domcio, ikinci mermiyi de yolladı. Devrildi köpek, kalktı ve birdenbire anladı: Bu ürkütücü görüntünün karşısında diken diken dikilmiş postuyla geri çekildi. Sıradaki mermileri çok çabuğundan ölmesine izin vermeyecek aralıklarla yedi ve en sonunda bir yanına devrilmiş yatarken kıçını yerde sürüyeceği, iniltiler çıkaracağı ve patilerini istençsiz kasılmalarla ileri geri oynatacağı ana dek yediği her bir merminin ardından başka türlü göründü.

Domcio, bağda kamp ateşin karşındayken, o andan hatırladıklarına dayalı teolojik düşünceler kuruyordu. Eğer o, ona dilediği yazgıyı biçecek kadar üstünse köpeğe, Tanrı Baba da aynı şekilde öyle davranmıyor muydu insana? Tanrı'ya kırgınlığı vardı. Öncelikle de en yürekten yardım dilemelerine bile duyarsız kaldığı için. Bir keresinde, Noel arifesinde evde yiyecek ekmekleri dahi kalmamışken, anacığı bir aziz resmi karşısına diz çökerek ağlar ve dualar ederek bir mucize olmasını dilerken, çatıya çıkmıştı o, diz çökmüş, istavroz çıkarıp kendi kelimeleriyle "Anacığımın nasıl üzgün olduğunu görmüyor olman mümkün değil. Bir mucize yarat, ben de sana kendimi vereyim ve hemen al canımı, sadece izin ver mucizeni göreyim," demişti. Atladı merdivenden aşağıya, sonuçtan emindi,

sakince kirevite oturup beklemişti. Ama Tanrı hiç aldırmamıştı da karınları aç aç yatmışlardı.

Ayrıca elinde tüfekten daha iyi bir silah olan şimşeğe sahip Tanrı, açıkça yalancıları destekliyordu. Pazar günleri bayramlıklarını giyerler, kadınlar yeşil kadife korseleri bağcıklarını bağlar ve sandıklardan çıkardıkları renkli eşarpları çene altından düğümlerler. Hep bir ağızdan şarkılar söyler, gözlerini evirip çevirir ve dua için ellerini kavuştururlar. Ama hele bir evlerine dönmeyegörsünler! Kendilerinde varken, sen onların kapı eşiğinde açlıktan gebersen de bir şeycik vermez, yağlı-kaymaklı bondukileri lop lop götürürler. Dışarıdan duyulmasın diye, ambara sürükleyip dövmeyi de iyi bilirler. Biri diğerinden nefret eder, başkaları önünde diğerine çemkirir. Kötü ve aptaldırlar, anca haftada bir kez iyi insanlarmış numarası yaparlar. Ya bedeli? Tanrı Baba, köydeki en büyük zenginliği kendi öz kızıyla yatıp kalkan birine bahşetmişti; dikizlerdi onları; bir yarıktan onun çıplak dizini, herifin solumalarını, kızın inlemelerini.

Peder uysal olmayı öğütlüyor. Ama yani her hayvan bir diğerini kovalıyor ve öldürüyor, her insan da bir diğer insanın tepesine biniyor. Henüz daha küçükken Domcio'yu herkes itip kakardı. Anca biraz büyüyüp de vurdu mu dişlerden ve burunlardan kan getirebilecek kadar kuvvetli olduğunda ona saygı duymaya başlamışlardı. Tanrı, güçlülerin kazanmasına, zayıflarınsa kaybetmesine bekçilik ediyordu.

Şöyle bir gökyüzüne çıkıp da yapışılıverse sakalına! İnsanlar, uçan makineler icat ettiler artık ve mutlaka daha iyilerini de yapacaklardır. Ama bu arada Domcio, bilinmezlikler içinde kayboluyordu. Çünkü şeytanlar kimleri kaçırıp da götürür cehenneme? Tanrı belki de hiçbir şey onu acındırmıyormuş gibi yapıyordu sadece; kurnazdı, fareyi önce bırakıp da sonra tepesine binen kedi gibi kafasını başka yöne çeviriyordu. Cehennem korkusu olmasa tamamen başka türlü yaşanabilirdi; bildiğin gibi yaşardın ve karşı çıkacak olan oldu mu da sallardın ona tüfekten bir mermi.

Dizlerini kollarıyla sarmış ve Tomaş'ın gevezeliklerini lütfedip de dinlerken, bir yandan da bu dolambaçlı patikalardan bir çıkış arıyordu. Bir defasında yepyeni bir fikir mest etti onu. Ya rahipler masal anlatıp duruyorsa ve Tanrı dünyayla hiç mi hiç ilgilenmiyor-

sa? Ya her şeyi gördüğü yalansa çünkü bunu yapmaya isteği yoksa? Doğal ki bir yerlerde bir cehennem var fakat bu iş artık insanlarla şeytanlar – cinlerin, şu ya da bu kılığa bürünen şeffaf cadı Laume gibi, onlarla muhatap olmaya hazır aptalları avlayanlarından olanları – arasında halledilir. Hatta belki Tanrı hiç yoktur ve göklerde de kimse oturmuyordur. Ama bundan nasıl emin olunacak?

Domcio, yukarıda belirtildiği gibi, denemenin önemini teslim eden bir zihinle sivriliyordu. Yavaş yavaş şöyle bir akıl yürütme geliştirmişti: İnsanın köpek için olduğu şey, Tanrı'nın insan için olduğu şeyin aynısı ise; köpek insanı ısırdığında, insan sopaya sarılır, insan tarafından ısırılan Tanrı da öfkeye kapılacak ve insanı cezalandıracaktır. Tüm mesele, Tanrı'yı şimşeklerini kullanmak zorunda bırakacak denli öfkelendirebilecek bir şey düşünüp bulmaktı. Yine bir şey olmazsa, O'na ihtimam göstermeye değmeyeceğinin kanıtı ortaya konulmuş olacaktı.

XXVI

Sipsivri kunduracı bizi[85]. Domcio, bu aleti cebinde taşırken, ucu yeterince sivri mi diye bakmak için parmağını dokunduruyordu. O pazar güneş sisler içinde doğmuş, daha sonra sisler çökmüş ve havaya bir pastırma yazının ışıldayan ipleri yayılmıştı. İssa'nın yarlarından birinin yakınında, üzeri gevrek yosunlarla kaplı bir büyük taş dururdu. Tıpkı bir sunak gibi üstü yassıydı. Domcio'nun nazırları – kilise sonrası olduğu için, ayakları potinli ve üzerilerinde temiz gömlekler – bu kayanın karşısındaki çimene oturmuşlardı ve sigara tüttürüyorlar, birbirlerine her şey yolundaymış gibi davranıyorlardı. Oysa, göze görünmez varlıkların çoktan gelip yanlarında toplanmış, şimdi seyirlik gösteriyi beklerken boyunlarını ileri ileri uzatıp yalanıyor olmaları gayet de mümkündü.

O sırada Domcio, nehir kıyısında duruyordu ve dalgın dalgın suya ufak taşlar atıyordu. Hâlâ geri adım atabilirdi. Ya o denilenler

85 Kunduracıların kullandıkları ahşap saplı bir çeşit şiş. Daha önce de bir dipnotta verildi [ed. n.].

doğruysa? İşte o zaman ânında düşerdi bir şimşek ve onu öldürürdü. Başını kaldırdı. Bulutsuzdu gökyüzü, yükseklerdeydi güneş, öğle vaktiydi. Hiç değilse görebilseydi böyle apaydınlık bir gökyüzünden inecek şimşeği, ama yok görmeye yetişemezdi. Gittikçe daha geniş daireler içinde birbirlerini kovalayan küçük küçük dalgalar, yüzeye yayılmış yaprakları sallıyordu, bunlardan teki kıvrıldı ve yeşil cildini su bastı. Ne yani? Korkuyor mu? Uzaklara, ta karşı kıyının gölgelik yerine nişanladı taşı, ceplerinde yumruklarını sıktı ve el yordamıyla buldu bizi.

Yaklaştı kayaya. O anda da ötekiler, yani tebaası geri geri çekilmeye başladı. Ondan hızla uzaklaşıyor, uzaklaştıkça uzaklaşıyorlardı; ve dönüp küçümsemeyle baktı onlara. Cebinden buruş buruş bir mavi mendil çıkardı, yaydı ve pütürlü sert zeminin üzerinde dikkatlice düzeltti kenarlarını.

Tomaş, hemen kilise çıkışında yanına yanaşmak istemiş fakat gözden yitirmişti onu. Birisi onu otlaktan tarafa giderken görmüş, dolayısıyla Tomaş, izini sürerek, o yöne doğru seğirtmişti. Yapmamalıydı bunu. Bu şekilde peşinde dolanması zaten Domcio'yu öfkelendirmeye yeterdi ama daha fenası, her şey en yüksek gerilim noktasına eriştiğinde, Domcio'nun kaşları arasındaki dikey kırışıklık bir cesaret ifadesi sergilerken varmış olmasıydı oraya. Domcio, yerine getirilmesi gereken şeyden başka herhangi bir şeyi neden dert etsindi? Ya da aksine, böyle bir anda hesaplar görülmez, mesela birine karşı göstermelik bir yakınlık göstermenin aslında onun arkadaşlığına zar zor katlanmak olmuş olduğu açık edilmez mi? Domcio, her ne kadar yapmaması gereken bir şeyi yapmış olduğunu, acayip gülünç bir duruma düştüğünü oğlanların birdenbire ona dönen yüzlerinden okuyup çıkarmış olsa da, orada olan bitenlere tam bir anlam veremeyen Tomaş'a bağırdı. Verdiği emir üzerine nazırları atıldılar Tomaş'ın üzerine, yere yıktılar onu ve üzerine oturdular. Çırpınıyordu ama oğlanların tütün kokan elleri bastırdıkça bastırıyordu onu yere. Sadece çenesini yukarıya kaldırabilmişti. Ses etmemesini söylediler.

Taştan masa Domcio'nun belinin azcık üzerine erişmekteydi. Mendilin ortasında yuvarlak bir Hostia'nın – Tanrı'nın bedeninin – beyazlığı. Komünyon ayinini başlatmıştı; ellerini göğsünde

çapraz yapmış yürüyor ve dilinin üzerinde taşıyordu Hostia'yı. İşte şimdi Tanrı var mı, yok mu görecek. Kavradı bizi ve aşağıya, Tanrı'ya doğru çevirdi. Yavaşça indiriyor, yine kaldırıyordu.

Sapladı.

O yaranın içinde tutuyordu sivri ucu, bir cezanın gelmesini arzu ederek bakınıyordu etrafına. Ama hiçbir şey olmadı. Küçük kuşların bir sürüsü, bir anız tarlasının üzerinden uçarken yanıp söndü kanat çırpışlarıyla. Hiç bulut yok. Eğildi ve deşilmiş Hostia'dan, bizin altında, kan akıyor mu diye baktı. Yok. O zaman beyaz yuvarlağı paramparça ederek sapladıkça saplamaya başladı.

Serbest bırakılan Tomaş, boğazının orta yerine bir düğüm gibi takılıp kalmış hıçkırıklarla koşmaya davrandı hemen. Kaçıyordu ve ona sanki dünyanın tüm kötülüklerinden kaçıyormuş gibi, başına herhâlde bundan daha kötü bir şey gelemezmiş gibi geliyordu. Sırf ölümcül bir günahın korkusu değildi bu. Ansızın kendi gereksizliğini, Domcio'yu arkadaşı sandığı bütün o anların sahteliğini kavrayıvermişti. Onlardan hiçbirinin arkadaşı değildi. Bir daha asla geri dönmemek üzere kaçıyordu. Evdeyken titriyor ve Dilbinowa ninenin kollarına yapışıyordu; şimdi onun yardıma ihtiyacı vardı, nineyse neler olduğunu soruyor, spazm hâlindeki hıçkırıklardan başka hiçbir şey alamıyordu ondan. Akşamleyin bağırarak korktuğunu, lambayı söndürmemelerini söylemişti. Uykusunda da sayıklamıştı ve ninesi birkaç kez kalkıp elini endişeyle alnına koymuştu.

Bir sonraki pazarı beklemeden, aslında o korkunç eylemi zar zor dile getirebilecek bir hâldeyken, günah çıkarttığı Peder Monkieviç, cemaatindeki bu dinsizliğe öyle bir celallendi ki itiraf bölmesinde dönenip duruyor ve hop oturup hop kalkıyordu: kötülüğü köküyle birlikte bir an önce söküp atabilmek için, dilinin altındaki baklayı çıkartmaya uğraşıyordu. Peder, böyle durumlarda isim vermenin Hristiyanın sorumluluklarından olduğunu anlattı ama Tomaş yine de ihanet etmedi. O isim ağzından çıkmak istemiyordu bir türlü. Arınmıştı günahından ve bu biraz olsun sakinleştirmişti onu.

En güzel meyvelerin toplanma dönemi gelmiş olmasına karşın, bahçedeki kulübeden uzak duruyor, Antonina eline sepet tutuşturmaya çalışsa, bahaneler uydurup almıyordu. Hep bir yerlere kayboluyordu. Ağaçlar arasında Domcio'nun çuval bezinden yapılma

pantolon eskisini görür gibi oldu mu, hemen saklanıyor, onunla hasbelkader karşılaştığındaysa bakışlarını yere indirip onu fark etmiyormuş gibi yapıyordu.

Özünde, İssa kıyısındaki bütün o ayin matah bir sonuçla bitmemişti. Oğlanlar, daha ziyade hayal kırıklığına uğramışlardı – bir gök gürlemiş ya da hiç değilse kan görülmüş olsa, elbette başka olurdu; bir keşfin bilimsel anlamını derinden kavrama yetisinde olmadıklarından, "Ahmak"[86] oyununu en uygun uğraş kabul etmişlerdi hemen. Domcio – bu ayrıntıya dikkat çekmeye değer – Hostia kırıntılarını toplayıp yemişti; delik deşik etmek neyse ne, ama dağıtıp rüzgâra bırakmak ya da ayaklar altında çiğnemek pek yakışık almazdı. Ayaklarını yardan aşağıya sarkıtmış, topuğuyla kilde oyuklar açıyor ve ağızlığı mermiden yapılma piposunu tüttürüyordu. İçinde bir boşluk sızlıyordu. Bir babası olsa yumruk yumruğa birbirlerine girseler, alıp bir değneği sırtında kırsa ya da ateş etse ona, o bile böyle hesaplaşacak hiç kimse olmamasına yeğdi. İçini yetimliğin, çifte yetimliğin hüznü sardı. Demek ki hiç kimse, dönüp de bir şeyler isteyebileceği hiç kimsesi yoktu. Yalnızdı, yapayalnızdı.

İssa yüzeyinde hafiften çizgilenme oldu. Bir su yılanı, suya teğet tutulmuş başını taşıyarak bir kıyıdan ötekine geçiyor, peşi sıra da iki yanında bıyıklar gibi dalga kıvrımları diziliyordu. Domcio, uzaklığı ölçüyor ve yapılacak bir atışın isabet oranını koluyla kestirmeye çalışıyordu. Ancak su yılanı kutsaldır ve onu öldüren bir musibet çeker üzerine.

XXVII

Tomaş, her sonbahar harmanda hazır bulunurdu. Çalıştırıldığında ya da içinden buhar saldıklarında en ilginç makinedir. Kazanının üstünde, biraz kenarda, içine odun atılan ocağın yakınında, kollar gibi aşağı bırakılmış metal çubukların üzerinde, iki büyük

86 Durak (aptal, ahmak) – Rusya'nın geleneksel bir iskambil oyunu; oyunun sonunda elinde kart kalan "ahmak" olur [ed. n.].

küre dönerdi. Bu kolların kalktığı hiç olur muydu, bundan hiç emin olamadı. Bu kürelere çevredeki her şeyi unutarak saatlerce bakabilirdi. Hareket pru-tak, pru-tak biçiminde yavaşsa, birbirlerinden mükemmelen ayırt edilebilir; çok hızlıysa dönüp duran bir daire içinde birbirleriyle kaynaşır ve karalıklarını zar zor göstererek tef-tef-tef diye uçarlar. Sarıya boyalı (çatısından lokomobil bacasının göğe dikeldiği) barakanın bir köşesinde iki sıra dururdu. Birinde Tomaş otururdu ve ahırdaki adamlar da kısa bir an sigara tüttürmeye oraya gelirlerdi. Karşıdaki diğer sırada, koyun derisi napanın üzerinde, kazana bekçilik eden Şatıbevko'nın yeğeni, genç Sypniewski[87] uzanırdı. Bacaklarını altına çekip başını ellerine dayar, düşüncelere dalardı – neler düşündüğü onun sırrı olarak kalacak. Zaman zaman sıradan inip manometreye bakar, küçük kapakları açar ve ateşler saçan ağza meşe kütükleri fırlatırdı; aslında makinenin bakımıyla hep demirci ilgilense de, bazen yayvan dipli yağlıktan makineyi yağladığı da olurdu.

Yüzü alev alev, burnu makine yağları kokularıyla dopdolu Tomaş, kavak yapraklarını dalgalandıran esintiye sanki su yüzeyine çıkarmış gibi fırlardı. Dışarıda onu cezbeden başka bir hareket vardı: kayışın hareketi. Bir dirsek genişliğinde, sık aralıklarla yamanmış deriden yapılma kayış, lokomobilin büyük tekerini patoz[88] yanındaki küçük tekerle birleştirirdi. O büyük tekerden nasıl olur da kayıp düşmezdi? Gerçi devir yavaşlarsa düşerdi ve o zaman yanında kimse dolanmasın diye bağır çağır uyarılar işitilirdi çünkü bir gümbürtüyle devrilirdi ve düştü mü birinin kemiklerini kırması işten bile değildi. İş durdurulduğunda, demirci ile Sypniewski, kayışa değnekler dayar (ki onu iyice ezmeleri gerekirdi) ve böylece hoplayıp zıplamasını yumuşatır, sonra geri sıçrarlardı ve artık kayış gürültüsüzce kayıp çıkardı. Makinenin yavaşlamakta olduğu, kayıştaki yamaların artık görülür şekildeki geçişlerinden bilinirdi.

Ambarda toz bulutları, gümbürdemeler, koşuşturmalar. Demir çengellere takılan çuvallar, çabucak şişerdi. Tomaş, deliklerden dökülen serin danelerin akışına daldırırdı elini. Doldurulmuş çuvalları demirci sürükleyip kenara, kavakların altına, tartıya çekerdi.

87 Okunuşu "Sıpnievski" [ed. n.].

88 Ya da "batöz" [ed. n.].

Harman istifinin üzerinde (toz gözleri yakardı ve zar zor seçilirdi) kadınların beyaz başörtüleri ve terli yüzleri. Dirgenlerde balya bir kavis çizer, işte o zaman patoz tık nefes olurdu: vuhhhh. Arkadaki soluk kırmızı kolları (çünkü bir zamanlar kırmızıydı patoz), beceriksizce eşelenir ve aralarından samanlar etrafa dökülürdü.

Lokomobili ya da patozu yerinden oynatmak için birden fazla çift at gerekir. Patozun, gerçi sık değil ama arada bir, dehlemeler, kamçı ıslıkları ve tekerlerin altına dal koymalarla komşu çiftliklere de götürüldüğü de olurdu. Civarda bir tek malikâne ile Pogirı'da Baluodis'te, yani Amerikalı'da vardı bu makineden. Başka yerlerde harman döven kullanılırdı. Eğer ödünç verilmişse, aşağılara, nehir kıyısında bir yere verilmezdi çünkü hadi aşağıya iniş bir derece, ama yokuş yukarı çekilmesi zorlardı atları.

Harmanda kendini hep evindeymiş gibi hisseden Tomaş, Domcio'yla olan o macerasından sonra ilk kez burada kendisini bir yabancı gibi hissetmişti. Tomaş'ı ayırıyordu onlardan, tütünden sararmış balgamlarını uykulu uykulu yere çakan ve onun oradaki varlığına hiç mi hiç aldırmayan erkeklerin kendi aralarında yaptıkları sohbetler. Sypniewski'nin dalgınlıkları, bir varilin[89] üzerine tırmanacak oldu mu rahatsız etmesin diye homurdanışları kadınların; orada belli bir görevleri olan, kepeğin üzerinde biriktiği brandayı patozun altından çekip alan, elleri yüzleri karalı, yaşıtı çocuklar; bunların hepsi Tomaş'ı bir şekilde bir kenara itiyordu.

Ve belki de, diğer yenilgileri de şimdi bir berraklık kazanıyordu. Mesela tırpan yapmayı ya da çift sürmeyi denediğinde, erkeklerin ona eğlenerek gösterdikleri hoşgörü. Bir de baraban[90] – Şatıbevko'nun sabahları işe başlama, akşamleyin de tarladan çıkış vaktini

89 Tahılların istiflenip saklanmasında kullanılan büyük tahta variller [ed. n.].

90 Türkçenin Büyük Ünlü Uyumu'nu tamamen sağlayan bu sözcük, aksini söyleyen başka bazı tezler olsa da büyük olasılıkla Öztürkçe bir sözcüktür ve "davul" demektir. Slav dillerine Türkçeden geçmiş olduğu kabul edilmektedir. Örneğin, Süreyya Ülker'in *Türk Dili Dergisi*'nde "Tabldan Davula Tüngür" başlığıyla yayınladığı üç bölümlük bir dizi yazısı vardır ve orada Türkçe bir sözcük olan "baraban"ın Slav dillerine geçtiği belirtilmektedir. Romanın fonunu oluşturan coğrafi bölge ve onun tarihi göz önüne alındığında, bu sözcüğün yörenin halk ağzına ya doğrudan Tatarcadan ya da Rusça üzerinden geçmiş olduğu düşünülebilir. Burada ilginç olan iki şey var: Milosz, bunu "davul" anlamında değil, ama "gong" anlamında kullanmaktadır ve ayrıca Lehçede bu müzik aletinin çalınma eylemini anlatan özel bir fiilin varlığı da görülmektedir: "barabanić". Çevirmen, bunu imleyebilmek için "barabanlamak" gibi bir yenitüretim kullanıyor [ed. n.].

bildirmek için çekiçle barabanladığı, tellere asılmış bir koca demir parçası (hasatta bu iş için lokomobilin sireni kullanılırdı, öyle bir ıslık çıkarırdı ki ellerle kulaklar tıkanırdı). Şatıbevko bununla bir bütün melodi tangırdatır, insanlar da baraban "bam kerata, bum kerata, bey kerata" diyor diye gülerlerdi. Öfkesiz gülerlerdi, yine de bu incitirdi biraz Tomaş'ı.

Müştemilatta Antonina ve diğer kadınlar, ağalardan, bir zamanlar nasıl olduklarından, ne eziyetler yaptıklarından konuşurlardı sıkça. Eğlencelerinden biri, Tomaş'ın hayal gücünü özellikle harekete geçirmişti: Bir kızı ağaca tırmandırıp guguk kuşu gibi ötmesini istemiş, kız bunu yapınca da tüfek atmışlardı. Vişne ya da elma toplamak için ağaca tırmanan kızları seviyordu Tomaş, etek altındaki karaltıya bakmaya uğraşırdı (bura kızları altlarına don giymezlerdi dünya kuruldu kurulalı). Kıkırdar, Tomaş'ı azarlarlardı fakat sanki hoşlarına giderdi bu iş. Nasıl yani? Ağacın dibinde ellerinde fuzya[91] ile durup ateş mi etmişlerdi kıza? Antonina'nın iç geçirmelerinde yalnızca öfkeli bir dalgınlık değil ama bir bey de olan kendisine karşı bir üstünlük taslama da sezmişti.

Bu ya da başka nedenlerden ötürü dedesine sokulmaya başlamıştı ve baldırları altına soktuğu elleriyle olduğu yerde sallanarak dinlerdi onun derslerini; bitkilerin soludukları karbondioksit ve saldıkları oksijeni, eskilerde ormanların nasıl yakıldığı ve yılbeyıl tahıl ekildiği, sonunda toprağın verimsizleştiğini, sonradan ekim alanının üçe bölünmesinin düşünüldüğünü ve bu yöntemin neye dayandığı üzerine anlattığı derslerini. Dedesi, yavaş yavaş en iyi arkadaşı oluyordu ve Tomaş, onun kitaplarının, yeni yeni açıklamalar gerektiren, sayfalarını çeviriyordu. Yapraklar sararmış ve dökülürken – gerçekte olandan başka bir krallığa – bitkilerin yeşil krallığına adım atmıştı. Güven içinde bulunuyordu orada; kötü değildir bitkiler, orada hiçbir dışlanmayla karşılaşmayacaktır.

Dedesinden yana hiçbir tehlike yoktu. Asla sabırsız, asla büyüklerin birtakım işleriyle Tomaş'ın dileklerini hafife alacak denli meşgul değildi, içinde mizah ve sempati olan o öksürüşüyle, ciddiye alarak yanıtlar verirdi Tomaş'ın sorularına. Yıkanırken ya da hatta

91 Fuzja [fuzya] – XVII-XIX. yüzyıllar arasında kullanılmış bir av tüfeğine halk arasında verilen ad. Fransızca "fusée"den geliyor (ç. n.).

kelindeki saçlara fiksatör[92] sürüp tararken bile yanıtlardı sorduklarını. Fiksatör, kâğıt tüplü bir tür sabundu; Tomaş ellerine bundan sürer ve koklardı. Dedesi genellikle ılık suyla yıkanırdı, bunu yaparken beline bir havlu dolardı; göğsünü ve göbeğini kırlaşan bir kürk kaplamış olurdu.

Dilbinowa nine, Tomaş'ın ortaokula gerektiği şekilde hazırlanmadığına dertleniyordu çünkü neydi ki Kara Yuzef'de aldığı eğitim; kendisi de dersler veriyordu ona fakat eski zamanlardan bu yana onca şey değişmişti ki. Annesinin geleceğine ve onları alıp yanında götüreceğine sözler veriyordu, ama bu hep erteleniyordu. Doğruya doğru, her şeye eşit dağılmıyordu bilgisi. İyi okuyordu, çünkü merakı onu buna itiyordu. Kargacık burgacıktı yazısı, belli belirsiz karalamalar; buranın ağzıyla, araya Litvanca sözcükler katarak konuşuyordu (ki ileride bu yüzden bazı aşağılayıcı tavırlarla da karşılaşacaktı okulda). Dedesine aniden dönüşü sayesinde şimdi hiç de fena olmayan bir botanik bilgisi edinmişti ve belki bir asker ya da korsan olmak yerine, çiftçi olacağına seviniyordu. O günlerden bugüne hiçbir fotoğrafı kalmadı çünkü zaten hiç fotoğraf çekinmemişti. Daha o zamanlarda aynaya bakar fakat kendisini başkalarıyla kıyaslayarak görmeyi bilmezdi. Saçlarını zapturapt altına almak için tarak ve fırça kullanmak bile aklına gelmez; sert ve gür, koyu sarı saçları tepesinde dikelir durur, fırçayla ancak şöyle bir üzerilerinden aşağıya gezinmekle yetinirdi. Yanakları tombul, gözleri gri, (büyük ninesi Mohlowa'nın leylak rengi fotoğrafındakiyle aynıydı), burnu bir domuz yavrusunun burnu gibi yukarıya kalkıktı. Yaşına göre uzun boyluydu.

"Tomaş'ın Tatar götü gibi suratı var" – Koreyviuk'lardan[93] biri diğerine fısıldarken işitmişti bunu. Onlara olan nefretinin tuzu biberi olmuştu bu laf. İssa'nın karşı kıyısından komşuları Koreyva'nın[94] bu iki oğlu, Ginie'ye sadece bir kez anne babalarıyla misafir olmuşlardı. Tutmamıştı birlikte oynadıkları oyunlar; onu yönetmek istemişler ve aralarında kavilleşmeleri, dirsekler atmaları ve alay sözleri gücendirmişti onu.

92 Briyantin [ed. n.].
93 "Korejwiuk" [ed. n.].
94 "Korejwa" [ed. n.].

İnsanlarla iyi ilişki kurmakta zorlanmayı birilerinden miras almış olabileceği kuşkusu doğuyor ki bu miras da ya Surkontowa ninenin kendi kendine yeterliliği ya da Dilbinowa ninenin çekingenliğidir. Belki de burada yalnızca deneyimsizliği girmişti devreye. Bir defasında dedesiyle ninesi, onu beraberlerinde uzak bir misafirliğe götürmüşlerdi. Ev sahiplerinin küçük kızlarına göz ucuyla bakmış, bahçeyi gezdirmek için elinden tuttuğunda titremişti. Gergin adımlar atıyor ve onu heyecanlandıran o dar, çıplak dirseklerinden korkarak nefesini tutuyordu. Bahçedeki derenin küçük köprüsü üzerinde huş ağacından korkuluklara yaslanmışlardı, kızın kendisinden bir şeyler beklediğini hissetmişti ama susmuştu yalnızca. Çünkü aslında Onutė ile oyunlarından bir hava eser gibi olmuştu da ürkmüştü.

Tomaş'ın aldığı iyi aile terbiyesi: misafirleri selamlarken, ayaklarını birleştirir ve yüzü kızarırdı. Kasabada birkaç defa bulunmuşluğu vardı ama herhâlde gepgeniş dünyayı tanımaktan sayılmazdı bu. Sadece at arabasının yanında dinelmiş, Antonina'nın sattığı elmaları dizmesine yardımcı olmuştu. Kasabanın evlerinden bazıları, burada daha farklı, genişçe yayılarak akan İssa'nın neredeyse içinde ıslanıyorlardı; sokaklara öyle büyük taşlar döşenmişti ki bilekler burkuluyordu; Yahudiler, ahşap merdivenlerde dikiliyor ve dükkânlarına müşteri çağırıyorlardı. En büyük bina, prenslerin su mercimeği ile kaplı göletlerin kıyısındaki ak sarayı şimdi boştu, içi ya bir okula ya da hastaneye dönüştürülüyordu. Az biraz kenarda kalmış tren istasyonunun hatırına, birazcık daha uzun, ama daha iyi olan, demir yolunu kesen yoldan dönmelerini yeğlerdi çünkü o zaman tren görülebilirdi. Dönüşü bir iç ferahlamasıyla selamlardı. Antonina dizginleri ona bıraktığında, kamçıyı şaklatırdı havada. Yola bir başlarına çıkıyorlarsa, Antonina en iyi atların koşulmasına özen gösterirdi çünkü yolda karşılarına otomobil çıkması da mümkündü ki böyle bir şey olduğunda, Tomaş, samandan yapılma oturağı örten battaniyeyi çekip aldığı gibi koşup atların alınlarına örterdi ki huysuzlanmasınlar.

Dedesiyle bir araya gelişleri, başka insanlarla karşılaşmalarından farklı, zoraki nezaketten uzak; bitkilerin yer altında filiz verişleri, bitki saplarının yukarılara tırmanması, çiçeklerin taçları, taç

yaprakları, tepecik ve başçıkların anlatıldığı bir masalın içine seyahat ediyormuşçasına gerçekleşirdi. Bir sonraki yaz, bitki familyalarını artık yeterince öğrenmiş olacağından, kendi başına bir bitki koleksiyonu herbaryumu yapmaya karar vermişti.

XXVIII

İyice küçükken, huysuzlanacak oldu mu onu bir ayı postuna oturturlarmış, ağlaması falan kesilirmiş çünkü bu tüylü tüylü hayvana dokunmamak için ellerini havaya kaldırır ve yarı ürkmüş, yarı büyülenmiş bir hâlde taş kesilirmiş. Post kararmış ve güvelerce yenilmişti, herhâlde bu civarlarda – dedesi henüz daha küçük bir çocukken, yani çok eski zamanlardaki bir avda – öldürülen son ayınındı. Onları bu posttan ve de resimlerden bildiğinden, ayılar ona tanıdık gelir, içinde dokunaklı hisler uyandırırdı. Ve belki de sadece Tomaş'ta da değil çünkü yetişkinler de sık sık ayılardan söz ederlerdi. Eski zamanlarda ayılar çiftliklerde tutulur ve türlü işlerde – örneğin dolap beygiri yerine ya da odun taşımada – kullanılırlarmış. Onların da içinde olduğu komik anekdotlar ortaya çıkmıştır. Burada, Ginielilerin hatırlarında, azimli bir ayının hikâyesi kalmış: Bu ayı, armudun tatlısına bayılırmış, sahibi ne zaman sofrasına oturmasına izin verse, armutları adil bir biçimde paylaştırmaya azami dikkat göstermek zorunda kalırmış çünkü payına çürük ya da henüz olmamış armut düşecek olursa, ayı alınır ve kükremeye başlarmış. Tomaş, heyecanlanıp oturduğu koltukta doğruluyor, başka bir ayının zekâsına dair anlatılanları merakla dinleyip öğreniyordu; o başka ayı, tavukları boğarmış, bu yüzden onu zincire vurmaya mecbur kalmışlar, işte o zaman bir çözüm düşünmüş; oturduğu yerde kumu alıp alıp sanki yem döker gibi yere döküyor, bunu gören aptal tavuklar da zincirinin uzanabileceği yere kadar yanaşıyorlarmış, ayı bir pençe attığı gibi kurbanını çekip alıyor, üstüne oturup sanki hiçbir şey yapmamış gibi masum bir yüz ifadesi takınıyormuş. En tuhaf hikâyenin (ki bunu anlatan Dilbinowa nineydi) kahramanı ise bir gün bir malikânenin bahçesinde araba-

cının yanından uzaklaştığı at arabasına tırmanan ayıydı. Atlar coşmuş, ayı da korku içinde yetişememiş kendini arabadan atmaya. Öyle çıkmışlar şoseye. Yol ayrımında bir haç dikiliymiş, at arabası bir savrulmuş, ayı yakalamış haçı ama diğer patisiyle de arabaya tutunduğundan haçı yerinden sökmüş ve haçla köyün bir sokağına at arabası üzerinde bir giriş girmiş ki kızılca kıyamet kopmuş tabii orada çünkü manzara gerçekten de şeytaniymiş.

Büyük bir toprak ağası da ayıları Rusları hor gördüğünü göstermek için kullanırmış. Bir keresinde ziyaretine vali gelmiş ve ne görsün: sundurmanın önünde teber[95] tutmuş dikilen iki ayı, merdivenlerde de yerlere kadar eğilerek selamlar veren o büyük bey, üzerinde bir Rus köylü rubaşkası[96]. Vali, anlamış ki bunun anlamı, "İmparatorun biz yaban kulları, yarı hayvan, yarı insan biz, eşiğimizde karşılarız sizleri," demektir; dudağını ısırmış ve hiç inmeden gidilmesi emrini vermiş.

Ağızdan ağza dolaşan tüm bu fıkralarda ayılar, neredeyse insanlar kadar zeki varlıklardı ve dedesinin anlattığı Smorgon Ayı Akademisi'nde[97] yapıldığı gibi, belki de onlara haksız yere eziyet edilmişti. Yerleri sacdanmış oranın, alttan ateş yakılır, ayılar arka ayaklarında tahta takunyalarla içeri bırakılırmış. Bir müzik çalar, sac kızışır ve ayıcıklar dikelirmiş, çünkü ön ayakları çıplak bırakılırmış. Ondan sonra da her ne zaman o müziği duysalar, kızdırılmış sacı hatırlar ve dans ederlermiş.

İnsanda onlara karşı bir sempati uyanmasına yardımcı olan şey, böyle iri, kuvvetli olan bu hayvanların aslında uysal ve hatta çekingen bir tabiatlarının olmasıydı. Bunun böyle olduğunu, örneğin, ormanlarda henüz daha çok rastlanır oldukları tarihlerde köylünün birinin başına gelmiş bir şey göstermektedir. Hiç söz dinlemez, sürüden sık sık ayrılıp kaçan ineği kaybolmuş. Köylü kızgın; kapmış sopayı eline ve onu bir ahududu çalısı içinde yatarken bulunca var gücüyle indirmiş. Bir kükreme sesidir yayılmış ortalığa

95 Mızrağın ucuna takılı çift ağızlı balta [ed. n.].

96 Rus köylülerinin giydiği bir çeşit yakasız erkek gömleği [ed. n.].

97 Bugünkü Beyaz Rusya sınırları içindeki Smorgon'da Çingenelerin ayı eğittikleri bir merkez. Kuruluşu XVI. veya XVII. yüzyıla uzanır, Kasım Ayaklanması (1830-31) sırasında faaliyetine son verilmiştir. Tüm Avrupa'da ünlü bir ayı eğitme merkezidir ve – biraz da şakayla karışık olarak – Ayı Akademisi olarak adlandırılmıştır (ç. n.).

çünkü ayıymış inek diye vurduğu. Köylü bir tarafa kaçmış, ayı bir tarafa ve kaçarken de tüm çalılığa sıçıp batırmış. Korkudan cırcır olmaya da "ayı hastalığı" denir hatta.

Dedesi, geriye postu kalan bu ayı öldürüldüğünde ve etinden jambon tütsülendiğinde, köpeklerin eti kokusundan tanıdıklarını ve tüylerinin diken diken olduğunu hatırlıyordu.

Mişia nine, kışın yatağının yanına alageyik derisinden bir yolluk sererdi. Ama alageyiğin asıl faydası işlenmiş derisidir, çok kalın ve yumuşaktır; Tomaş'ın pabuçlarının tabanları delindiğinde, nine çekmeceden böyle bir deri parçası çıkarır, ayağının ölçüsünü alır ve tam kurşun kalem çizgilerinin üzerinden giderek kesip çıkartırdı tabanı. Bu da çok eskilerden beri saklanan bir deri parçasıydı çünkü artık pek az alageyik kalmıştı. Ormanlarda, Ginie'den yaklaşık yirmi verst ötede, kaçak avcılar hâlâ daha bazı bazı avlarlardı bunları.

Deriler burada Tomaş'ın bir aşkıyla ilintili olarak anılmaktadır. Bir sonbahar günü çıkıp gelmişti Baltazar ve ona bir hediye getirdiğini söyleyip onunla arabaya kadar gitmesini istemişti. Orada saman sergisi üzerinde, ağaç dallarından çatılmış bir kafes, içinde de bir puhu kuşu vardı.

Surkontowa ninenin, bütün evi batıracak bu kuşcağız, diye söylenmeleri eksik olmadı ama puhu kaldı. Baltazar, kuşu henüz uçamazken tutmuş ve biraz büyütmüştü. Öyle hiç de yaban falan değildi, göbeğinin altından tutulmasına izin veriyor ve o zaman tavuk gibi incecik cıvıldıyordu, bu yüzden Tomaş ona Cıvıldak dedi. Böyle bir sesin bir kuştan çıktığına inanmak zordu. Aslında tavuktan daha büyük değildi ama açılınca, Tomaş'ın iki yana uzattığı kollarından bile daha uzundu kanatları; kıvrıktı gagası, kocamandı ve bir katilin pençeleriydi pençeleri. O andan itibaren bütün kapanlardan fare alınmaya başlandı. Cıvıldak, eti pençeleriyle tutup gagasıyla parçalardı. O sıra kafese el yaklaştırılacak olursa, gagasını takırdatır ama asla kapmazdı parmağı. Tomaş hava kararırken onu odaya salardı. Sessiz bir uçuş, yalnızca bir hava akımı, başka bir şey değil. Odanın tam orta yerine, bir şapırtıyla etrafa sıçrayacak kakasını bırakıverir (bu suçun izleri büyükler görüp de kızmasınlar diye hemen bir bez parçasıyla toplanıp alınırdı) ve artık şimdi sobanın

üzerinde bas sesle uğuldardı. Uçacağı kadar uçtuktan sonra tekrar kafesine konurdu.

Tüylerinin yumuşaklığı, kırmızı-sarı gözleri, başının bir yazıyı okumak isteyen miyop gibi bir aşağı, bir yukarı hareketleri. Tomaş bağlanmıştı ona ve çeşitli âdetleri olduğunu fark etmişti. Mesela onu alageyik derisinden yolluğun üzerine koyacak olsa, öyle hareketler yapardı ki puhu gülmekten çatlardın; sinirli titremelerle ürperir, pençeleri kendiliklerinden kasılır; bir sağ, bir sol pençesini değiştire değiştire kaldırarak tek ayak üzerinde dururdu. Demek ki tüyü kısa hayvan postuna değmek, ceylanlar ve tavşanlar parçalamış bütün atalarına ait hatıraları geri getiriyordu. Ama ayı postunun üzerinde hiç özel bir şey olmazdı ona.

Tomaş kafasında ne oldukları çok da belirgin olmayan bazı çağrışımları açıklayacak olsa kesin utanırdı. Çünkü genel olarak tüylülüğü düşünüp duruyordu. O pofuduk postun üzerinde ellerini kaldırdığı söylenmişti ya, acaba niye kaldırıyordu? Niye herkes sevimli buluyordu ayıları? Öyle tüylü tüylü oldukları için mi? Nehirdeki Magdalena. Puhu kuşu o spazmlara tutulduğunda acaba Tomaş'ın rüyasında hissettiği ürpermeyi mi hissediyordu? Bir biçimde kuşla özdeşleşerek, alageyik postu üzerinde ürperdiği zamanki ona dönüşerek, acaba o da Magdalena'yı paramparça mı etmek istemişti ya da artık onun ölmüş olmasından değil miydi tattığı mutluluk diye sormasına ramak kalmıştı. Sormamışsa eğer, daha iyi olmuştu sormadığı.

Civcivler de cıvıldar fakat onlar zaten öyledir. İkiliği puhu doğasının: savunmasızdır, güvenir sana, bir kalp parmakların altında atan; biçimsiz biçimsiz sarkar ayakları ya da kulağının arkasını kaşıdığında, alttan çıkan göz kapaklarıyla kapanan gözler ve geceleyin yine o: dehşeti ormanın. Hiç de haydut falan değil belki? Ya da öyleyse bile, değiştirmiyordu bu onun iç doğasını. Belki de her Kötülük kendi içinde gizli bir savunmasızlık – bir şüphe, az çok gölgesini düşüncenin – taşıyor.

Helena teyze, baharı geçirmek için onlara gelip de puhuyu görünce, Surkontowa nineyle fısıldaşmaya başladı. Onu satma kararı alındı çünkü avcılar iyi para verecekti: puhu kuşunu bir sopanın

üstüne oturtup kendileri dallardan yaptıkları bir alacığa[98] saklanır ve oradan puhuyu gagalamaya gelen büyük kuşlara ateş ederlermiş. Tomaş, hiçbir aşkı sündürüp de sınırının ötesine geçirmemek gerektiğini sanki anlıyormuşçasına, uysalca kabullendi verilen hükmü. Gerçi vadedilen paradan tek kuruş bile koklatılmadı ona.

XXIX

Kütüphaneye giderken üzerine küçük, kürklü napasını geçirirdi çünkü o odayı ısıtmazlardı, bitki ve hayvanlara dair bir şeylere rastlayabileceği umuduyla, eski parşömenleri karıştırırken elleri soğuktan mosmor kesilirdi. Sıklıkla birkaç kitabı kaptığı gibi onlara göz gezdirmek için sıcak odalara kaçardı. Kütüphaneden bu şekilde çıkardığı kitaplardan birinin başlığı yılan gibi, öylesine kıvrık harflerle bezenmişti ki zar zor hecelemişti: "Eli Kılıçlı Hukuka Dair", ama gerisini okuyamıyordu, bu yüzden, kitabın neyle ilgili olduğunu anlatsın diye dedesinin yanına gitti. Dedesi pins-nezini[99] takıp ağır ağır okudu: "İsa Mesih'in Litvanya Cemaatinin İtirafları / Kitâb-Mukaddes'ten kısa alıntılarla. Simon Budny tarafından fikriyatının tekmil muhaliflerine müdafaası maksadıyla kaleme alınmıştır. İlaveten / Kutsal Kitap'ta işaret edildiği üzere tespit olunmuştur ki / bir Hristiyanın hür yahut köle tebaası olabilir / elverir ki onlardan Tanrı korkusuyla istifade etsin. İsa'nın doğumunun 1583. senesi."[100]

---

98 Dallardan yapılan barınak [ed. n.].

99 Pince-nez – 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında kullanımda olan, burun kemerine tutturulan tel gözlük türü [ed. n.].

100 Szymon Budny ya da Simon Budnii (1533-1593), Leh-Belarus karışımı bir ailede dünyaya gelmiş olan bir ilahiyatçı, Protestan reformcusu, aslında felsefeden tarihe kadar tin bilimlerinin çok çeşitli alanlarında çalışmalar yapmış hümanist bir aydındır. Metinde onun 1583'te yayınlanan *O Urzędzie miecza używającem* adlı çalışmasına atıf yapılmaktadır ki tam çevirisi "Kılıç kullanan devlet makamı (ya da ricali) üzerine" şeklinde de olabilir. Budny, söz konusu bu kitabında halka ve özellikle serflere devlet kurumlarınca, ama özellikle de mahkemelerce yapılan baskılara, onların zorla savaşlardan savaşlara sürüklenmelerine karşı bir polemik yürütmektedir. O yüzden kitabının başlığı mesela Fransızcaya *Le droit de glaive* şeklinde çevrilmiştir ki bunun kabaca anlamı "Eli Kılıçlı Hukuk"tur. Kendini Hristiyan görenlerin böyle görevlerde çalışmamaları gerektiğini savunur. Kitabın adının Türkçeye çevirisinde Fransızca başlıktan esinlenilmiş [ed. n.].

Dedesi pins-nezisinin deri kılıfıyla küflenmiş kitap kapağına vurarak sayfaları çevirdi. Sonra tıksırdı.

– Bu Katolik bir kitap değil – dedi. – Bak, eski, çok eski zamanlarda Hieronim Surkont diye biri yaşamıştı. Galiba ondan kaldı bu kitap. Çünkü Kalvinciydi o.

Tomaş, "Kalvinci'nin" çok kötü biri anlama geldiğini, hatta bir hakaret olduğunu biliyordu. Ama kiliseye yerine kircheye giden o tanrısızlar uzak kentlerin, demir yolu ve otomobillerin dünyasına aittiler. Ama burada, Ginie'de de, ha? Müstehcen bir sırra ortak edilme şerefinin ne denli değerli olduğunu anlamıştı.

– Sapkın?

Dedesinin parmakları pins-nezini kılıfının içine sakladı. Pencerenin ardındaki karlara bakıyordu.

– Hmm, evet, evet, bir sapkın.

– Peki, bu Hieronim Surkont burada mı oturmuş?

Sanki bir uykudan uyanmıştı dedesi.

– Burada mı oturdu? Galiba, fakat onun hakkında az şey biliyoruz – dedi. – Çoğunlukla Kėdainiai'da[101] Prens Radzivill'in yanında kalmış. Kalvincilerin orada bir cemaatleri ve okulları vardı.

Tomaş, dedesinde bir tutukluk, bir direnç, aileden bazı kişiler hakkında alçak sesle konuşan ve aniden içeri girildi mi susuveren büyüklerdeki o sahteliği seziyordu. Bu kişilerin zihinde canlandırılması imkânsız yüzleri, tıpkı kararmış portrelerdeki belli belirsiz bir kaş çizgisi ya da yanak lekesi gibi gölgede kaybolup gidiyordu. Onların bazı suçları, yetişkinleri onlar adına utandırmaya yetecek denli büyük suçları, yaşam süreleri, akrabalık dereceleri fısıltılar ya da üstüne vazife olmayan şeylere karıştığı için yediği zılgıtlarda eriyordu. Fakat bu kez farklı olmuştu.

– Surkont ailesi Almandır. İşte bu Hieronim'den geliyorlar. Yaklaşık üç yüzyıl kadar önce buraya İsveçliler saldırmış. Bunun üzerine Hieronim, İsveç Kralı'nın tarafına geçmiş.

– Bir hain?

Burnunun mor mor kılcal damarlı ucunu iki parmağı arasına almayı severdi, burun kanatlarını havayla şişirir ve parmaklarını birdenbire bıraktığında da bir tıh tıh sesi çıkardı.

---

101 Bugün Litvanya sınırları içinde bulunan bir kent, Lehçe "Kiejdany" [ed. n.].

– Öyleydi – ve yine bir tıh tıh. – Fakat İsveçlilere karşı savaşmış olsa, hizmetinde olduğu prense ihanet olurdu. O zaman hain de olurdu. Radziwill, Karl Gustav'la ittifak yapmıştı.[102]

Tomaş, buruşturdu alnını ve bu karmaşık ikilemi ölçüp biçti.

– O hâlde suçlu Radziwill, diye bir hüküm verdi sonunda.

– Onurlu bir insandı. Karl Gustav'dan Büyük Dük unvanı alabileceğini ve artık Leh Kralı'na tabi olmayacağını düşünüyordu. O zaman Litvanya'yı yönetecek ve herkesin Calvin'in (Kalvin) dinini kabul etmesini buyuracaktı.

– Başarılı olsaymış, biz de Kalvinci mi olurduk?

– Öyle olurdu herhâlde.

Şimdi Tomaş'a dikkatli dikkatli bakıyordu ve gülümsemesinin ne anlama geldiği belli değildi, belki, Tomaş'ın kafasında parlayıp çabucak sönüveren sorular hâlini alan düşünceyi bilmişti. Nasıl oluyor da olduğun şey oluyorsun? Bu neye bağlı? Başka biri olmuş olsaydı, acaba kim olurdu?

– Fakat Hieronim Surkont esasen Kalvinci değildi, Üniteryen'di. Bu, Papa'yı tanımayanlar içinde daha başka bir hiziptir.

Ve dedesi, başka bir öğreti düşünmüş Üniteryenleri ya da diğer isimleriyle Aryanları, onlarda herhangi bir makama gelmenin yasak edildiğini, yani ne vali ne yargıç ne de asker olunamadığını çünkü İsa'nın bunu yasak ettiğini anlattı. Serf sahibi olunamadığını da söyledi. Fakat aralarında kavga etmişlerdi; birçoğu Kitab-ı Mukaddes'in buna açıkça izin vermiş olduğunu söylüyordu ve kitap da herhâlde bunun üzerineydi. Hieronim Surkont'a gelince, İsveçliler buralardan sürüldükten sonra o da ayrılıp gitmiş ve bir daha da

102 Burada anlatılan döneme ve anılan kişilere ilişkin kısa bir bilgi vermek gerekiyor. Boguslaw Radziwill (1620-1669), Polonya-Litvanya Birliği'nde 1646'dan itibaren Litvanya'nın sancak beyi olmuş bir Leh asilzadedir. Litvanya'da Protestanlığın hamiliğini yapmıştır. İsveçliler, 1655-1660 yılları arasında Lehistan üzerine yürüdüklerinde (ki bu bir istila hareketidir ve tarihe "İsveç Tufanı" diye geçmiştir), İsveç kralı Karl X. Gustav ile ittifak kurmuştur. Üzerinde görüş ayrılıkları yaşanan bir tarihi kişiliktir: kimi tarihçiler için Birlik'ten ayrılarak kendi hanedanlığında bir krallık kurma siyaseti izlemiş bir hainken, kimileri onu Litvanya'yı Rus istilasından koruyabilmek için Gustaw'la ittifak kurmuş akıllı bir siyasetçi sayar. Polonya'nın Nobel ödüllü ünlü yazarı Henryk Sienkiewicz'in, bir üçlemenin parçası olan *Tufan* (1886) başlıklı romanında Radziwill'in portresi bir hain olarak çizilmiştir. Tomaş'ın dedesi, Radziwill'in ayrılıkçı siyaset izlediğini doğruluyor [ed. n.].

geri dönmemişti. Prusya'da, Königsberg[103] taraflarında bir yere yerleşmişti.

İçine tohum işte böyle atıldı ve dedesi, o tohumun, kendi zamanlarının gelmesini bekleyen diğer tohumların bitkisel uykusunda daha ne kadar saklanıp kalacağını bilmiyordu. O tohumlar oradaydılar, kara kara cilt sıralarında üzerine numara yazılı ak kâğıtların parıldadığı raflar boyunca kayan adımların altındaki parke gıcırtıları ve yeşil abajurdan düşüp gelen ışık dairesinde masalara dayalı dirsekler ve de kalem – elin başlarda hatları belirsiz, sınırsız, neredeyse bir sis gibi olan bir düşünceye eşlik ederken havada bir ip cambazı gibi dengesini bulmakta kullandığı kalem – bir çıkın[104] yapılmış hâlde yatıyordu orada. Kimse tek başına yaşamaz; gelip geçmiş insanlarla konuşur, onların yaşamı onda vücut bulur, merdiveni çıkar ve onların adımlarını takip ede ede köşe bucağını gezer tarih evinin. Onların umutları ve yenilgilerinden, bir taşın üzerine kazınmış tek bir harf dahi olsa, onlardan geriye kalmış işaretlerden doğar huzur ve kendin hakkında bir yargıda bulunurkenki ölçülülük. Onu elde etmeyi bilenlere verilir büyük bir mutluluk Hiçbir zaman ve hiçbir yerde kendilerini evsiz barksız hissetmez onlar, tıpkı kendileri gibi ulaşılmaz hedeflere yürümüş bütün o insanların hatırası destek olur onlara. O mutluluğa Tomaş da belki bir zaman erişecek, belki de erişemeyecekti ama her hâlükârda dedesiyle geçirdikleri gibi olan o anlar, uzaklığın bastırdığı seslerin değerli oldukları bir yaşı çağırarak kalacaktı içinde.

XXX

İspanyol Miguel Servetus, iki saati aşkın süredir can çekişiyor ama bir türlü de ölemiyordu çünkü az odun dizilmişti ve alevler arasında inildeyerek yakınıyordu Cenevre kentinin eli sıkılığından: "Ne bahtsızmışım ki can veremiyorum şu odun yığınının üzerinde! Beni hapsederken aldıkları iki yüz duka ve de bir altın zincir,

103 Lehçe adıyla "Królewiec", bugün "Kaliningrad" [ed. n.].

104 Eskiden çocuklar okula kitaplarını, defterlerini bir çıkın içinde götürürlermiş. Ona gönderme var [ed. n.].

bencileyin bir bahtsızı yakabilecek kadar odun almaya yeter de artardı bile!"[105]

Bunlar olurken Calvin, odasının alaca karanlığında bir sandalyede kaskatı oturarak İncil okuyor ve diri diri yakılmaktaki sapkına sadece onun bir vekili, dumanın gözlerinin yaşını limon sıkar gibi sıkıp çıkartmakta olduğu Guillaume Farel bağırıyordu: "İman et Tanrı'nın Ölümsüz Oğlu'na, Mesih İsa'ya!"

Fransa'da yirmi yıl papacılar arasında saklandıktan sonra Miguel Servetus'un payına, güvenip gizlice mektuplaştığı ve kaçarak yanına sığındığı Hristiyan reformcusunun talimatıyla öldürülmek düşmüştü. Ama sağlamdı ruhu ve yarı yarıya küle dönmüş ağzındaki dili hâlâ kıpırdıyor, cılız sesi bir küfrün tanıklığını yapıyordu: "İnanıyorum ki İsa, Tanrı'nın hakiki oğludur ve fakat ebedî değildir."

Ardında çeşitli ülkeleri dolaşan bir fısıltı kaldı ve Basel, Tübingen, Wittenberg, Strasburg ve Krakov'ta gıcırdadı kaz tüyünden kalemler, temize çekerken dostlardan gizlice ödünç alınmış, Teslis[106] karşıtı tezleri. Tübingen'deki Polonyalı üniversite öğrencilerinde yasak yazılar ele geçtiğinde, "Schwärmerei!"[107] diye tıslamıştı da Prens, üniversite tir tir titreyip korkusundan bu konuyu örtbas etmeye çalışmıştı. Geçmiyordu Servetus'un adı ve hatta Petrus Gonesius bile, Padova'dan dönüp yeni keşfi Polonya ve Litvanya'nın Protestan cemaatleri içinde yayan o bile, üstadının adını halk içinde açıkça anmamaya özen gösteriyordu. Melanchton, onu anlamışsa da, "Servetus'u cehennemden geri çağırmaya çalışan Litvan'ın kitabını okudum," diye yazmıştı. Jacob Palaeologus, Transilvanya ve Moravya'da hayatının büyük yapıtını, "Contra Calvinum pro Serveto"yu[108], artık açıkça İspanyol'un savunması için yazıyordu ama tutuklandığında ve şehit edilmeye Roma'ya götürüldüğünde, el koymuştu el yazmalarının bulunduğu sandığa Engizisyon.

---

105 Servet'in [Servetusgöson] günlerinin anlatımını Wiszowaty, daha sonradan kaybolacak kaynaklara göre vermiştir. Bkz. *Autour de Michel Servet et de Sebastien Castellion*, 1953, H. D. Tjeenk, Willing and Zoon, N. Y., Haarlem derlemesi içinde Stanislaw Kot, "L'influence de Michel Servet sur le mouvement antitrinitarien en Pologne et en Transylvanie."

106 Üçlü Birlik – Baba, Oğul ve Kutsal Ruh [ed. n.].

107 Hayalperest fanatizm [ed. n.].

108 "Calvinizme Karşı Servet'in Yanında" [ed. n.].

Öyküler anlatırken, insanlar ve olaylar, bilgimize erişmiş ufak ayrıntılardan yeniden oluşturulurlar: Bu konuda, tıpkı doğum ve ölüm tarihlerinin de bugüne kalmamış oluşu gibi, görünümü hakkında da hiçbir iz kalmamışsa eğer, Hieronim Surkont kesinkes uzun boylu ya da kısaydı, siyah ya da sarı saçlıydı demek pek dürüstçe olmayacaktır. Tek bir şey kesin: Roma'yı Deccal'ın yurdu olarak görmüş ve üzerinde geyik derisinden yeleği, İssa boyunca uzanan yolu atıyla yürürken, gerçek inancı kabul etmekten aciz halka hüzünle bakıyordu. Tam da papacı batıl inançların ölçüsüne göre biçilmiş bir Hristiyanlıktı bu; kilisedeki dindar şarkıların ardından kadınlar, yılanlara adak adamaya koşturur çünkü adak adamazlarsa erkekleri güçlerini kaybeder ve kocalık görevlerini yerine getiremezler. Kutsal Kitap değil ama dünyayı birbirlerine elden ele fırlatılan bir tabak gibi fırlata fırlata titreten rüzgâr tanrısı ve su tanrısı üzerine birtakım hurafeler. Bir de sürencilerin[109] hayvana giderken toplandıkları o pagan ayinleri. Ve meşelerin altında hâlâ hep gizli toplantılar.

Öğrenmeye meraklı, her şeyin ta özüne kadar inen biri olsa gerekti ve kendi gibi olanların yoldaşlığını arıyordu – bunu Kėdainiai'de buldu. Mutlaka çok okumuştu orada, kendisini diğerleriyle eşit hissedebilmek için mumların ışıltısında Kitap'tan alıntılarla el enseler çekilen o münazaralarda: Daha ziyade, bir safsata demek icap etmiyor mu, zatıâlinizin aldatıcı diyalektiğine, zira bu yer İbranicede daha farklı izah olunur, nedir yaptığınız, kardeşim, yoksa Grekçe veyahut Latincede açıkça gösterilmemiş midir ki bunun şöyle şöyle izahı icap eder diye? O tarihlerde Calvin'e sadakatle uyan üçlü ve ikili birlikçiler[110] ve hatta Szymon Budny'nın etkisiyle Mesih'i tanrılaştırmayı reddedenler, birbirlerine ezmiyorlardı. Kardeşlerin birbirlerine karşı olan nefretini Prens Radziwill yumuşatıyordu, gerçi o da Cenevre Kilisesi örneğini izliyordu ama ilahiyat alanındaki tartışmalardan yana değildi, hatta yeniliklere açıktı. Sarayına Polonya'dan birkaç Aryan sığınmış ve

109 Sürenci – sürek avlarında avlanacak hayvanı avcılardan tarafa yönlendirmekle görevli kişi [ed. n.].

110 Üçlü Birlik, "Teslis" inancı oluyor; yani Tanrı, İsa ve Meryem'in tek bir kutsal ruh oluşturduklarına inanılıyor. İkili Birlik yaklaşımı ise, Meryem'i dışarıda bırakıyor ve İsa'da iki doğayı aynı anda görüyor: Tanrı'nın doğası ve insanın doğası [ed. n.].

her ne kadar belli bir temkinliliği korumuşsalar da kötülük görmemişlerdi.

Hieronim Surkont suya daldırılmış[111] mıydı, yani bebek vaftizini reddeden kardeşlerin geçerli saydığı erişkin vaftizini olmuş muydu? Bu bilinmiyor fakat her hâlükârda üçlü birlikçi olmayı bırakmıştı ve Servetus'un, üzerinden o zamanlar neredeyse yüz yıl geçmiş olan, çilesi belleklerde hep taze kalmıştı. Şeytanca bir akılla Tek Tanrı'nın yerine konulmuş o üç başlı Kerberos, akla hakaret eden bir canavardır – bir vahiy olarak kabul ediyordu bunu. O zamana kadar süregelmiş düzeni tepetaklak etmiş bir tezin ağırlığını kavramıştı: Tanrı tektir ve kitabı da tektir, açıktır, sırlarına tefsirci gerektirmez; onu okuyan, tek başına öğrenir nasıl yaşaması gerektiğini ve Skolastiğin peygamberlerin ve Mesih'in basit sözlerini karartmaya çalıştığı asırlar üzerinden geçerek Havarilerin zamanlarına döner. Calvin, yarı yoldayken durmuş, gerçek karşısındaki korkusundan öldürmüştü Servetus'u. Kim ki Kerberos'u ortadan kaldırmaz, tam anlamıyla kurtaramaz kendini gevelemelerden, endüljanslardan[112], ölmüşlerin ardından yapılan ayinlerden, azizlerin şefaati için yalvarıp yakarmalardan ve bunlara benzer büyülerden. Eldeki zayıf bilgilerden, Servetus'un, kardeşleri onlarca yıl ihtilafa sürükleyen anlaşmazlıkta, Petrus Gonesius'un[113] düşünsel mirasının takipçisi olduğu ileri sürülebilir. Bu da, ruhunun kurtuluş umudunu İsa Mesih'e bağlarken (kitaplarından birinin üzerindeki şifreli yazıda, "Rabbimle yüz yüzeyim bir çürümüş köpek olarak ben" yazdığı çözülmüştü), Mesih'in tanrılıkta Baba ile beraber var olmadığı, göze görünmez, ölümsüz bir söz olan Logos'un bir bakirenin rahminde bedene dönüştüğü, yani Mesih'in başlangıcını ancak Logos'tan almış olduğu inancını koruduğu anlamına gelebilir. Dolayısıyla korkuyla, minnetle ve hazla yaşıyordu İsa'nın insani doğasını fakat Yeremya, Yeşaya ve İsa arasında hiçbir farklılık görmeyen ve

111 Vaftiz, "daldırmak", "suya batırmak" olarak da adlandırılıyor [ed. n.].

112 Günah Affı Belgesi [ed. n.].

113 Goniadz'lı Piotr (yaklaşık 1530-1573). Katolik bir rahipken, Protestan bir din adamı ve ilahiyatçı olmuştur. Yazılarında çok çeşitli mahlaslar kullanır ve "Petrus Gonesius" bunlardan biridir. Hemen alt paragrafta geçen "De primatu Ecclesiae Christianae" başlıklı çalışması kaybolmuştur [ed. n.].

Yeni Ahit'ten daha çok Eski Ahit'e atıfta bulunan "İsa'ya secde etmeyenlerin"[114] yaşadıkları cinsten değil.

Peki ama, Surkont'un mutlaka incelemiş olduğu, Gonesius'un "De primatu Ecclesiae Christianae"[115] risalesi ve onun haleflerinin risaleleriyle ilgili olan şey neydi? Hieronim Surkont, Kalvincilerin ileri sürdükleri ve Litvanya Kilisesi meclislerinde epey bir homurdanmaya yol açmış savların ilahiyat dışındaki bir alanda, yaşamın içindeki doğruluğunu görmezden gelemiyordu. Zira onların talepleri, kuvvetli bir biçimde İncillere dayanmaktaydı. "Sağ yanağınıza bir tokat atana öbür yanağınızı da çevirin. Mintanınızı almak isteyene abanızı da verin," denmemiş miydi? "Bırak ölüleri, kendi ölülerini kendileri gömsün. Sen gidip Tanrı'nın Egemenliği'ni duyur," denmemiş miydi? "Bu sözlerimi duyup da uygulamayan herkes, evini kum üzerine kuran budala adama benzer. Ev yıkılır; yıkılışı da korkunç olur," denmemiş miydi? Yahudiler, Yunanlılar, köleler ve efendileri birbirlerine eşit ve hepsi kardeş olmalıdır. Hristiyan kan dökmez, çözer kılıcını belinden. Esirlerine özgürlük bağışlar. Varını yoğunu satıp parasını muhtaç olanlara dağıtır. Ancak bu şekilde kurtuluşa layık ve ancak bununla farklı olur amelleri sözleriyle çelişen aşağılıklardan.

Burada sözü edilen dönem, bu sert taleplerin Litvanya Kilisesi meclislerince artık reddedilmiş, bunun da işi Polonyalı kardeşlerle şiddetli sürtüşmelere kadar vardırmış olmasının sonrasındaydı. Dolayısıyla Surkont, Eski Ahit'e ve deneyimden örneklere işaret ederek bu delilleri reddediyordu. Azat etmek mi köleleri (ki gerçekten baskı görüyor ve büyük sefalet çekiyorlardı)? Fakat böyle bir şey putperestliğe, barbarlığa ve eşkıyalığa yol vermek demek olurdu. Zmudz[116] muhtarı Rekuç'un[117] zamanında böyle bir şey

---

114 Latince "non adorant" adı verilen bir tarikatın müritlerinden söz ediliyor. "Adorant", resim ve heykel sanatında bebek İsa'nın önünde diz çökmüş, ona secde eden figürler anlamına geldiğine göre, önündeki olumsuzluk takısıyla "non adorant", bunu yapmayı reddeden kişi olarak anlaşılabilir. Çevirmen bu yüzden yeni bir ad türetmiş: "İsa'ya secdesizler". Bebek İsa'nın karşısında diz çökmeyi reddetmek, aslında bebek vaftizine karşı olunduğunun sembolü. Buna göre; kişi bir dini kabul etmeyi bilinçle ve kendi iradesiyle yapmalıdır, öyleyse (genel olarak Hristiyanlığa kabul töreni olan) vaftiz de kişinin bu seçimini bilinçli olarak yaptığı erişkin yaşında yapılmalıdır [ed. n.].

115 Başlığın İngilizceye yapılan çevirisine atıfla, "Hristiyan Kilisesi'nin Önceliği" [ed. n.].

116 Lehçesi "Żmudź", Türkçe okunuşu ise "jmuç" [ed. n.].

117 Bu ismin Lehçe aslı "Rekuć" ve ana metinde Türkçe okunuşu veriliyor [ed. n.].

denenecek olmuştu da, dağılmışlardı ormanlara ve oralardan baskınlar verip hırsızlıklar yapmış, cinayetler işlemişlerdi. Daha yakınlara gelelim, eski tanrıların diriltilmesiyle birleşen ve İssa Vadisi'ndeki beylerin de canını yakmış olan şu köylü isyanı. Belindeki kılıcı çözmek, ha? İnsanları buna inandırabilmek için kötü bir zaman seçmişlerdi Gonesius'un taraftarları: o aralar doğuda, Dinyeper'in ardında, neredeyse hiç dinmiyordu Korkunç İvan'la yapılan savaşlar. Yenildiler, kilise meclisindeki oylamada yendiler onları ve o günden beri de bir daha bellerini doğrultamadılar.

İşte Karl Gustav tutmuştu da kılıcını elinde tüm Protestanlara bir İmparatorluk vermişti. Hieronim Surkont'un tereddütleri neydi, karar anları nasıldı, kimse bilmiyor. Prensi, kendi taraftarları önüne devasa bir ileri görüşlülük seriyordu. Litvanyalılar, pekâlâ İsveçlilerin kralına da Lehlerin kralına tabi oldukları gibi tabi olup onun yardımıyla papacıların topraklarını ve canlarını alabilirlerdi. Devamında doğuya ve güneye, ta Ukrayna'ya kadar, Kutsal Bizans'ı geveleyip duran ama artık Rumca bilmeyen cahil mahalle papazlarının halka eziyet ettikleri her yere ışığı götürebilirlerdi. Zaten bu işe başka bir çözüm de bulunamazdı: Cizvitler'in istilası, onların akılları çelen kurnaz yöntemleri, tiyatroları, dindarları yıldan yıla dinden soğutan okulları; Wilno'da bir öğrenci çetesi mabetlere hakaret ediyor, cenaze kortejlerine saldırıyordu. Biraz daha zaman geçsin hele, Litvanya'daki reformlardan geriye hiçbir şey kalmayacaktı. Prens, dine ve kendisinin dinin hamisi olarak ilanına hizmet ederek, elindeki son kartı oynuyordu. Evet, hedef uzaktaydı: Taç. Ve kim bilir, Moskova kapılarına dayanmış İsveç, Litvanya ve Polonya ordularıydı belki hedef.

Yalnızca prense olan sadakatinin değil ama papazların sapkınlara karşı kutsal savaşa kışkırttıkları cazgır asilzade kitlesini hor görmesinin de onu bu yola itmiş olduğunu varsaymaya eğilimli olunuyor. Asla serinkanlı düşünmeyen, Kitâb-ı Mukaddes'in kapağını hiç açmayan, evrenin elementlerinden biri gibi yaşayan, içgüdünün körlüğü halinde yaşayan biri.

Sonuna kadar da inançlı. Ama korkunç deneyimler, ilk başarısızlıkların ardından en fazla adanmış denilebileceklerin bile tereddüt edişleri, kardeş kavgası, ordular tarafından perişan edilmiş bir

ülke, müttefikin yağmacı vurdumduymazlığı. Prens, papacılar elde kalan son kaleye de tırmanırlarken ölmüştü. Yenilgilerinin bir muhasebesini yapmak gerekiyordu: herkesin, İsa'nın ağzından "Tanrı'm, Tanrı'm, neden beni terk ettin!" diye tekrarladığı, iradenin ve gururun dağılıp hiçliğe döküldüğü bir an.

Böylesi zor günlerde ona Kitabın destek olduğunu düşünebiliriz. Ve yine belki bir şehitlerinin, yani üçlü birlik karşıtlarının bir şehidinin anısını yaşatmış olmak da yardım etmiştir: O şehit ki başının etrafını kükürde batırılmış bir tutam saman sarmış, bir zincir bedenini direğe çivilemiş ve bir ayağına da üzerine ilk kıvılcımın düşeceği anı bekleyen Surkont'un kitabı bağlanmış haldeyken anlatılır. Servet'in ölümünün tam bir tasviri sadece ve sadece Hieronim Surkont'un Polonya ve Litvanya cemaatlerinden din kardeşleri sayesinde korunabilmişti. El yazmasının nüshasını, bunun dışında yazarı Petrus Hyperphragmus Gandavus olan "Historia de Serveto et eius morte"un[118] kaybolmuş nüshasını da onlar çıkarmışlardı. Hayır, bedene yapılan işkenceye denk olamazdı sürgün.

Öbür yandan Surkont, ruhani işkenceyi, hain damgasını tatmıştı ve davranması gerektiği gibi davranıp davranmamış olduğundan asla emin olamadan, teraziye çıkarıyordu eylemlerini. Krala, Rei Publicae'ye[119] ve teolojik farklılıklarından ötürü ona kin tutmamış prense duyduğu sorumluluk arasında kalmıştı. Papacılardan iğrenme ile yenilmelerini değil, başarılı olmalarını dilemek zorunda kaldığı istilacılara karşı duyduğu nefret arasındaydı. Katolikler için bir sapkın. Protestanlar içinse ucu ucuna hoş görülen bir mürtet. Gerçekten de yalnızca şu sözleri tekrar edebilirdi: "Rabbimle yüz yüzeyim bir çürümüş köpek olarak ben."

Bir rastlantı, Hieronim'in torunlarından sonuncusu, teoloji öğrencisi Teğmen Johan von Surkont'un 1915 yılında Vosgesler'de[120] öldürüldüğünü öğrenme imkânı verdi. Doğu yamacında, uzaktan

---

118 Lat. "Servet'in Ölüm Hikâyesi" [ed. n.].

119 Latince bir kavram. Örneğin Çiğdem Menzilcioğlu'nun Cicero'dan yaptığı *Tanrıların Doğası* kitabının çevirisinde (Kabalcı Yayınevi, 2006), "kamu işleri" olarak, yani kamunun yararına yapılan işler olarak çevrildiği bir yer var. Ama daha genel anlamı, belki "devlet yararına" yapılan işler buraya daha uygun. Burada, Surkont'un devlete, dolayısıyla halkına karşı da olan ödevlerinden bahsediliyor [ed. n.].

120 Almanya ve Fransa arasında bulunan Vosges dağları [ed. n.].

bakıldığında şaraplık üzüm bağları sanılabilecek, sık aralıklarla dikilmiş haç dizilerinin Ren vadisine indiği yerde yatıyorsa eğer, mezarının üzerindeki çimleri tarıyordur yurdu Litvanya'dan esip gelen kuru rüzgârlar.

XXXI

Ginie'nin "bitnik"i (bitè, arı demek olduğuna göre), arıcısı, Tomaş'ın teyzesi Helena Yuhnieviç'ti[121]. Arı kovanlarına bakması karşılığında kendisine bir miktar bal ve bal mumu verilirdi ve aileden biri olsa bile bu eski geleneğe riayet edilmekteydi. Teyzesinin onlara gelişi, bu iş için ayrılan özel bir çekmeceden araç gereçlerin çıkarılması ve sonra bunların giyinip kuşanılmasıyla eş anlamlıydı. Giysiyi kollarının bilek kısmında çengelli iğneyle tutturur ve yüzüne bir maske – yeşil müslin kumaşından yapılma sepeti andıran bir şey – takardı. Zaten arılar onu pek sokmaz, hatta bu nedenle bazen eldiven bile kullanmadığı olurdu. Tomaş'a mutfaktan kömürü ahşap kollu metal tütsülüğe alma görevi verirdi; kömürün üzerine humus dökülür, tütmeye başlayıncaya kadar uzun süre sallamak gerekirdi. Maske, bıçak ve kova bir elinde, tütsülük diğer elindeyken, tarifi güç bir görünümü olurdu. Tomaş bu görünümü bir şeye benzetmeye gayret etse de, bu hiç de kolay olmazdı; neyse ne, kadının yolda arı kovanlarına doğru uzaklaşıp gitmekte olan siluetini izlemeyi severdi. Döndüğünde bir bezi ekşimiş süte batırır, arıların soktuğu yerlere bastırırdı. Tomaş, bal üretilirken metal santrifüj kazanını bir direk yardımıyla çevirir, böylelikle bal bir çerçeve içine konulmuş peteklerden aşağıya süzülürdü.

Helena teyzenin burnu büyük, piramit şeklinde bir burundu ve aynen pek benzediği, yalnızca cüssece iri oluşu ve mavi gözleriyle farklılaştığı annesi Mişia ninede de olduğu gibi, elma yanakları arasından öne doğru fırlamıştı. Tatlıydı gülümsemesi, azizelerinkini andırır yüz ifadesinin herhâlde kendisine bayağı bir yararı oluyordu çünkü işte bu sayede tutkularına masum bir hava katabiliyordu.

121 "Juchniewicz" [ed. n.].

Başlıca tutkusu da cimrilikti fakat öyle tasarruf yapmakla ilişkisi olmayan, hani insanın içine çöreklenip kalan ve şu şekilde değil de başka şekil davranmasını buyuran türden bir cimrilik. Kentte bir işi çıksa, asla atla gitmez: "Aman hava ne kadar da güzelmiş, yürüyerek gideyim bari," der ve on verst yürür, sonra hemen ayakkabılarını çıkarırdı, "çünkü yalın ayak daha bir sağlıklı" olurmuş. Bunun asıl nedenini, yani arabacıya üç-beş kuruş bahşiş verilmesi gerektiği ve ayakkabılarının aşınmasını istemediği için böyle davrandığını, insanlar elbette bilirdi. Bal ya da un üleştirdiğinde de başkalarına daha iyi kısımları ayırmaya özen gösterir, kendi kendisinin iyi yürekliliğine, azize gibi davranışına hislenirdi, ne var ki o daha iyi kısım diye verdiklerinde mutlaka eksik gedik bir şeyler çıkardı. Hizmetçilerin masasına gönderilmesi için, kurtlanmış salamları ayırır, sırf patates ve erişte değil, et de yemeleri gereken insanların dertleriyle dertlenen, iyi kalpli biri olduğunu düşünerek sevinirdi.

Atlara özgü dayanıklılık ve dirençliliğini Mişia nineden almıştı, hiç hasta olmazdı (zaten, Tanrı esirgesin, hasta falan olacak oldu mu, birileri tutup da doktor getirmesin diye, doktorların bir şeyden anlamadıklarını bağır çağır anlatırdı). Yirmi verst ve birkaç saatlik yol, onun için gerçekten de sadece bir gezintiydi; o hafif köylü yürüyüşüyle yüz verst bile gidebilirdi. Doğal olarak, kasım ayı gelene dek nehirde yıkanırdı. Tomaş, onda hiçbir zaman tek bir kitap dahi, hatta dua kitabını bile, görmemişti, âdeta yazılı olan herhangi bir şeye dokunmamaya yemin etmiş gibiydi, oysa bir zamanlar okul da görmüş biri olmalıydı çünkü azıcık Fransızcası bile vardı.

Geliyorsa eğer, kocası da, Luk Yuhneviç, bir tiyatro sergilerdi ki katılmamanın mümkünü yoktu, öyle bulaşıcıydı. Daha arabanın üzerindeyken avazı çıktığı kadar bağırır, omuzlarını yukarı yukarı atar, atlar iner arabadan ve koşardı, kabanı ya da napasının etekleri peşi sıra iki yana savrulur ve o hâlde, sarılmaya hazır bir halde, tiz sesle cıvıldardı: "Anacığım! Aman, aman, aman! Ne sevindum sizi gördüğüme! Nihayet! Aman, aman, aman! Görüşmemişuk kaç zaman!.." Ve mucuk-mucuk ve hımm, hımm... Fakat bütün bunlarda en önemlisi yüzü: Alnına düşen koyu renk perçemiyle yusyuvarlak, samimiyetten, şefkatten öyle bir kırış kırış kırışan bir yüz

ki herhâlde başka hiçbir yüz öyle eğilip bükülemezdi. O sarılınca nefesi kesilmiş ve her yanı salya olmuş Mişia nine, "Benim iyi kalpli Luçek'im[122]" diye karşılık verirdi, gerçi o yokken arkasından yalnızca "İyi kalplidir şu Luçek" deyip iç geçirirdi hoşgörüyle. Buna karşılık Dilbinowa nineye göre, Luk, eskilerden bir sözde gerçeklik payı olduğunun kanıtıydı: Ancak ecinniler ya da gerzekler doğar İssa kıyısında.

O yaz Tomaş, bitki koleksiyonu düzenlemekteyken (bunun için mukavvaları Pakienas'tan yalvar yakar almıştı) arılara yaklaşmaması, doğa araştırmacısının şanına yakışmazdı. Teyzesi, sonunda onu arı kovanlarının olduğu yere götürmeyi kabul edinceye kadar üstelemişti. Hiçbir arının kesinkes içine sızamayacağı şekilde giyinmişti: dedesinin uzun donunu ayak bileklerinden tutturmuş, paslanmış bir tel maske ve plastik eldivenler takmıştı. Bilgeliklerinden ötürü değer verilen ve bal tadının tüm şiiri üzerlerine akan arılar, kovan açıldığında, ıhlamur dallarında vız vız ettikleri zamanlardan tümüyle farklıdırlar aslında. Keskin bir koku ve yüksek ateş, delice bir kaynaşma, katılığı yasaların – ve Tomaş bilinmedik, acımasız bir şey karşısında böyle ürkmüş olduğuna göre, demek ki Ginie onu toplum içinde yaşamaya pek de iyi hazırlamamıştı. İğnelerini batırmak için atılıyor, eldivenlerine konuyor, iki büklüm olup tıslayarak, ayacıklarıyla eldivenlerin kauçuğuna yapışarak titreşiyorlardı, kendileri için ölümcül olacak bir eylemde bulunmak için, sonra çimlerin üzerinde takatsiz titremek ve can vermek için. Teyzesi sakin çalışıyor, arada arıları umursamazca üzerinden silkeliyordu. "Ani hareket yok!" diye uyarmıştı ama Tomaş'ı acıdan çok, arı kovanının insana kendi ritmini dayatan cehennemî hâli etkilemekteydi; buna dayanamamış, kaçmaya başlamıştı, arılar da takılmışlardı peşine (onu kovalarlarken vızıltılarında bir cinayetin sesi duyuluyordu). Tomaş, cıyak cıyak bağırıyor, kollarını sağa sola savuruyordu; yani bir şeyin pratiğini yapma niyeti tamamen rezaletle sonuçlanmıştı.

Bitkiler daha iyidir çünkü sakindirler. Kalınca bir kitap olan "İktisadi ve Fenni Herbaryum"da okunduklarında bazıları, kroze-

122 "Luczek" [ed. n.].

leri, havanları falan hazır edip bir eczane açma isteği uyandırırlar, çünkü bunların şifalı özellikleri acayip şevke getirici bir şekilde anlatılmıştır. Neredeyse görülüyormuş gibi olur, dökülmesi ve elekten geçirilmesi gereken türlü renkteki kaynamış sular, ispirto dökülerek yapılan çözeltiler, genelde işe yaramaz sayılan köklerden yapılmış reçeller. Hayaller, Ginie'deki kilerdeki gibi ıtırlı loşluğun içine batar. Fakat Tomaş, kendisini şimdilik daha pratik bir tür koleksiyon çalışmasına vermeyi yeğliyordu.

Orkidelere zaafı vardı. Onlarda sıcak ve nemli ortamlarda yaşayan varlıkların gizemli büyüsü vardır; kuzey diyarlarına tropikal güneyden haber getirirler. Sapları onların, yeşil bir gövdenin dolgunluğu, onun hemen bitişiğinde de çok kollu bir şamdanın üzerini örten çiçekler, yabanlık ve küf kokan ama hafif hafif kokan çiçekler ki sonunda bu kokunun iyice belirginleşeceği ve adlandırılabileceği ana kadar koklanmayı talep ederler, ne var ki hiç başarılamaz ona bir ad vermek. İssa kıyısında haziranda, çayırlıklarda, otların ışıltısı ortasında, çamur ve sazlık artıklarıyla dolu çukurlarda lagün suları henüz buharlaşıyorken açarlar. Benekli orkide, açık mor renkte olup koyu mor beneklerle bezelidir, tam açıldığı ânı yakalamak zordur zira şurasından burasından solmanın pas rengine hemen yenik düşmeye başlar. Tomaş, diz çöker ve kara toprağı çakıyla karıştırırdı (çakıları, ne yazık ki zaman zaman kaybettiği çakıları, yaşamının çeşitli dönemlerine çentik atıyorlardı. Ahşap kabzalısından sonra, şimdi yassı, tamamı metalden bir çakısı vardı). Parmakları andıran kalınca uzantılarını yaymış soğanın tamamına erişmek için, toprağı dikkatle açardı. Orkide işte bu soğandan güneşle kısacık bir buluşma için fışkırır, sonrasında ta bir sonraki yıla kadar hep toprak altında bekler. Karton arasında sıkıştırılınca, orkide paslaşır, soğanı garip biçimler alarak yassılaşırdı.

Guguk salebi[123]; o hafiflik ve yazın alaca karanlıklarını nergis beyazlığı gibi aydınlatan o beyazlık. Onlarla kaplı çayırlık nehirden gelen akşam sisi içinde minik minik tayflarla doludur. Ne yazık, kurutulmuş guguk salebi yitirir tüm çekiciliğini, geriye bir tek kahverengi narin deseni kalır. Yılanyastığı çiçeğiyle de aynısı

123 Orkidenin alt türlerinden biri [ed. n.].

olur. Emin olmuştu ki kuru yerlerde yetişen çiçekler kusursuz korunuyor, neredeyse değişmiyorlardı ancak onu sulak yerlerin gür yeşillikleri çekiyordu. Kavrulmuş kumların içinde, damarlı sapların arasında dolanan böcekler bile ilgi çekici değildir; birer zırh giymişlerdir, hareketleri çabuktur. Gölgeli tropikleri andıranlar ise daha farklıdır. Çünkü aşırı ışık varlığı azaltır.

Tomaş, kum tepecikleri sakinlerinden sığırkuyruğunu toplardı fakat bitki koleksiyonuna sığamayacak kadar uzun olduklarından, onları zikzaklar hâlinde kırmak zorunda kalıyordu. Doğaldır ki kitabın ender görülürler diye belirttiği çiçekleri daha bir gayretle arardı. Bu yüzden işte, nadir görüldüğü için, mezarlığın bitişiğindeki meşe ağaçlarının arasından kopardığı, büyük düğün çiçeğinin sarı güle benzer bir türü olan altıntop (*Trollius*) çiçeğine başka bir değer veriyordu.

Verandanın her iki tarafında duvar dibindeki çiçek tarhlarının işlenmesinde dedesine yardımcı oluyordu; yani ayrık otlarının temizlenmesi, çiçeklerin yerlerinin değiştirilip yeniden ekimleri ve göletten su taşıma işlerini yapıyordu. Küçük ahşap köprüye tahta pimlerle sabitlenmiş çimden yapılma merdivenlerden inilirdi. Oraya şerbetçi otu ve sarmaşık katları altında göze görünmeyen tahta çitteki (kimsenin niye orada olduğunu bilemediği) bir bahçenin kapısından geçilerek girilirdi. İbriği su mercimeği tabakası içine daldırdığında, onun gelişiyle her yöne sıçrayarak alelacele kaçışan büyük yeşil kurbağalar, gölet ortasında yüzen dalların yanına ulaşınca taş kesilirlerdi. Sonra ibriği, mesafenin uzaklığından ötürü, biraz oflaya puflaya taşır, dedesi sulama yaparken de, acaba su ne kadarına yetecek diye merakla izlerdi. Akşamleyin tarhların kıyılarına ekili ufak ufak mavi-gri yıldızları andıran unutmabeni çiçeklerinin yoğun kokusu hissedilirdi. Dedesi öncelikle kadifenin derin renk tonlarında olan şebboylar ve geç sonbahara, üzerlerini kırağı kaplayana dek kadar çiçek açan yıldız papatyaları yetiştirirdi.

Muhabbet çiçeği gösterişsizdir ve onda güzel bir şey yoktur ancak Tomaş ona öncelik veriyordu çünkü tıpkı orkideler gibi o da derin derin koklama isteği uyandırır ve bu kadar küçük olmasına hayıflandırırdı: Lahana gibi büyük olsa, hele o zaman kokuyu gör sen!

Mişia ninenin, hastalıkların normal insanların başına gelebilecek bir şey olmadığına inanmasından ötürü, bitki dünyasının şifa verici özelliklerinden faydalanmazlardı. Ta eskilerden bu yana kilere "lokman" deniyordu denilmesine ya, küçük çekmecelerinde, yara bereye iyi gelen arnika altın çiçeği ile dedenin üşüttüğü vakitlerde kullandığı kurutulmuş ahududu dışında bir ilaç bulundurulmazdı. Sık sık yaralanıp berelenen Tomaş, en iyi çarenin sinir otu yaprakları olduğunu bilir, bir yaprağını koparıp bir bez parçasıyla yaranın üzerine bağlardı. Yara bir türlü iyileşmemişse, Antonina bir parça ekmeği ağzında ıslatır, sonra örümcek ağı ile yoğurur ve bu hep kesin çare olurdu. Dilbinowa nine, iyot kullanımını başlatmıştı ama yüzünü ekşitirdi buna Tomaş, çünkü sürüldü mü yakıyordu.

Tomaş'ın botanik meraklarının kaderinde bir yaz sezonundan daha uzun sürmek yokmuş. Flora üzerine anıtsal bir eser olması tasarlanmış bitki koleksiyonunu yeni bir numuneyle gittikçe daha nadiren zenginleştirir olmuştu ve görünen o ki yeni mukavvalar da gereksizdi. Dikkati artık kuşlara ve hayvanlara yönelmişti, hem de başka her şeyi unuturcasına yönelmişti. Helena teyzesi sayesinde olmuştu bu, gerçi onun rolünün yeğeninin yazgısının gerçekleştirmekten ibaret sayılıp sayılamayacağını belirlemek de zor. Ama zaten burada önemli olan Helena değil, Romuald Bey.

XXXII

Üzerinde bir gömlek ve pantolon olan Romuald Bukowski, öğleden sonra yonca biçmeyi bitirmiş, tırpanı hendek kenarına saplayıp nehre yüzmeye gitmişti. Dinlenmiş, soyunmuş, dize kadar suyun içinde dikkatlice yıkanırken, boynuna asılı küçük madalyonunun kara deriden kayışı her eğilişinde sallanıyordu. İçeri çökük karnını ve kalçalarını keyifle sabunluyordu: yaşlılık çökmemişti henüz. Paçavra çullarını ıslak bedenine geçirip tırpanı omzunda, bahçeden geçen patikadan evine yöneldi. Barbarka, buzhaneden bir kâse ekşi süt getirmekteydi, dirseğiyle adamın kaburgalarının

altına vurdu sertçe; insanların yanındayken yakın olduklarını açık etmezdi. Kızın arkasına ses getirecek bir şaplak indiriverdi, kızda bir ciyaklama, sütünü dökecek diye.

Barınaklarının çiti ardından sızlanıyordu köpekler; keyfi yerinde olduğundan, duvarında av tüfeği ve ceylan toynaklı kamçıların altında asılı trompetine uzandı. Trompetle verandaya çıktı, hürriyet ve av özlemi dolu sesler çevreye yayılmıştı. Sonra bekâr evinin yatak odasındaki seyahat çantasını açtı, küçük aynanın önünde tıraş olmaya başladı; sakalları sert, mavimsiydi, bıyıklarını fırçayla taradı. Yüzü güneşten kerpiç tonlarına dönüşmüştü, kuruydu, kara bıyıklarındaki beyazlar iplik gibi duruyordu ama ne önemi vardı ki?

Parıl parıl parıldayan çizmelerini geçirdi ayaklarına, boynunun altından ilikledi yakasını koyu lacivert Frenk gömleğinin. "Nereye gidersin?" diye sordu, Barbarka. "Ayı avlamaya. Laklak etme de sen atıştırmalık bir şeyler ver." Köşedeki kayışların arasından iki eyer çözüp çıkartıyordu. "Pietruk'ı çağır da Kara ile Kestane'yi eyerlesin". Çilleri ve pantolonundaki delikten hatır hatır kaşınmalarıyla göründü Pietruk, Romuald da, kolanları gerektiği gibi sonuna kadar sıkmasına göz kulak olmak için, seğirtti onun peşi sıra. Hafifçe atlayıverdi Kara'nın sırtına, mahmuzlarındaki tekercikler çınlıyordu; ikinci atı boş götürüyordu. Buz yalağına[124] ve oradan da yokuş yukarı, korudaki taşlı yoldan. Bir fındık tavuğu patırdattı kanatlarını; atının boynuna uzanıp ve baktı onun peşi sıra nereye indi diye.

Romuald'ın parmağında armalı bir şövalye yüzüğü vardı ama altın değil, demirdendi. Koyuya boyanmış, ev dokuması bezdendi Frenk gömleği. Prens Radziwill'ler eskilerde, on altıncı yüzyıldan başlayarak, İssa Vadisi'ne kolonici çekerlerdi ve Bukowskiler, Lehistan Krallığı'ndan buranın balta girmemiş ormanlarına tenteli arabalarla çam ormanlarını, ırmak geçitlerini ve yolu izi olmayan kırları geçerek gelmişlerdi. İyi de gittiği olmuştu işlerinin, kötü de. Erkeklerinin çoğu İsveçliler, Türkler ve Ruslarla yapılan savaşların meydanlarında, yerleştikleri yerin yakınında ya da uzağındaki savaş meydanlarında kalmışlardı. Soyun bazı dalları fakirleşti ve zanaatçı ya da köylü oldular. Ancak Romuald gelenekleri korudu.

124 Kar ve buzulun oluşturduğu çukurluk alan [ed. n.].

Babasının Vendciagola[125] yakınlarında aileden kalma bir çiftliği vardı, sonra toprak paylaşımları, alıp satmalar ve sonunda buralara taşınmışlardı. Öyle büyük mal mülk kalmamıştı babadan; parası pulu belirlemez kimin kim olduğunu.

Korunun ardındaki yol, birbirlerine çalı çırpıyla bağlanmış kazıklardan yapılma çitlerin karmaşıklığı içindeki çimenliklere doğru alçalırdı. Kuyunun sereni[126], çiftlik evi ile müştemilatının çatıları görünüyordu; evin yanından geçiyorken, her ikisi de şapkalarına dokunarak selamladılar birbirlerini. Masiulis, bir büyücü, sırtını duvara vermiş oturuyor ve pipo fosurdatıyordu. Pek sevmezlerdi birbirlerini. Toprağı Romuald'ınki kadardı fakat komşunun böylesi düşman başına: hem köylü hem de Litvan. Kıstığı gözleriyle takip etti atlıyı, bir nefes çekti piposundan, öksürdü ve tükürdü.

Güzel bir akşam. Aydınlık henüz, ufukta hatları köknar ağaçlarının zirveleriyle keskince belirlenmiş, kapkara bir kütlenin ardından bir pembelik hâlinde zar zor gelmekte olan aydınlık, artık ay da çıkmış – yusyuvarlak, Hostia[127] gibi bir ay; bir çobanın bir yerlerde huş ağacı kabuğuna sarılı tahta kavalını çalışının yankısını alıp getiriyor rüzgâr. Atını tırısa kaldırdı. Dalgalanıyor yer, hiçbir şey yok akılda; yalnızca hareket ediyor olmanın keyfi, hayvanın sıcaklığını ve biçimliliğini hissetmekteki bacağın keyfi. İşte dümdüz otlaklar ve tarlalar görünüyor, onların bir köşesinde bahçenin korusu, onun arkasında, diğer yanda, nehir vadisinin ardında havanın enginliğinde mavimtırak bir sis içinde hayal meyal seçilen tepeler.

Helena Yuhnieviç, bahçenin bir ucunda, kırlaşmış yosun sakallarıyla kaplı bir sıranın üzerine oturmuş, gitgide daha belirginleşmekte olan mehtabı seyretmekteydi. Dinlenmek ve bir yaz akşamının havasını solumak için evden çıkmıştı; kimse çıkıp da Bay Romuald'la bir at gezintisine çıkacağını falan iddia etmesin çünkü öyle olsa herhâlde pantolon giymiş olurdu? Hayır, hayır, arala-

125 Bugün Litvanya'da bulunan bir kasabanın adı. Çevirmen Türkçe okunuşuyla yazmış. Adı Lehçe "Wędziagoła", Litvanca "Vandžiogala". Bu kasabanın nüfusu II. Dünya Savaşı'na dek ağırlıklı olarak Polonyalılardan oluşuyordu; bu yüzden Polonya'nın Litvanya'daki başkenti olarak da anılmıştır [ed. n.].

126 Kuyudan su çekmek için kullanılan, kaldıraca benzer bir tür düzeneğin uzun ağacı [ed. n.].

127 31. dipnotta "Hostia"nın ne olduğu açıklanmıştı. Şeklinin de genellikle yuvarlak olduğu belirtilmişti. O vurgu boşuna yapılmadı [ed. n.].

rında şakalaşırken randevu vermiş olduğunu hiç hatırlamıyordu, adımlarını hiçbir günahkâr istek yönlendirmemişti. Aşağılarda bir yerde atları ağaca bağlamış olan Romuald, oturduğu sıraya doğru tırmanırken, bir "oh" sesi çıkıverdi ağzından; şaşkındı. Romuald eğilip parmak uçlarını öperek nezaket dolu bir selam verdi. Güzel havadan, çiftlikten bahsettiler; Romuald şakalar yapıyor, Helena gülüyordu. Atla bir gezinti yapmalarını önerdiğinde, önce direndi, at gezintilerine olan alışkanlığını çoktandır kaybetmişti, üstelik giyimi de uygun değildi. Ancak sonunda ikna oldu ve sanki süvari olarak doğmuşçasına atıverdi üzengiye ayağını. "Nereye gidiyoruz?" diye sordu. "Şuraya deneyelim", dedi adam. "Olur mu?"

Bir çizgi hâlinde toz toz uzayıp giden bir yol, Ginie'den alıp İssa boyunca götürür tarla yollarının gitgide daha sarp olduğu yerlere doğru. Önce her iki tarafında koylar ve çayırlıklar, daha sonra yükselti tarafından sıkıştırılıp yol kenarı söğütlerinin altına gizlenir, sonunda bir-iki mezrayı geçince, evlerin yanında uzun uzun biçilmiş saz destelerinin kurudukları yerde, ikiye ayrılır: Karşı kıyıya gidenler için burada bir nehir geçidi, düz gidip de yollarını uzatanlar içinse Vilaynia Dağı'na tırmanış vardır. Hızlı akıntı, ortada boz söğüt basmış çakıl yığınlarını yontar ve alıp götürür. Rahattır su geçidi, dingillere erişmez su, sonbaharda ve özellikle yağmur yağdığında tehlikelidir; o zaman atlar hırıldarlar, korka korka giderler ileriye ama onların aklına teslim olunur çünkü önlerinde ne olduğuna bakmamın mümkünü yoktur. Vilaynia[128] Dağı, büyük kayalar ve karanlık figürleri çağrıştıran ardıç çalılarıyla kaplıdır, onda bir koyak oyan nehre doğru sarp sarp kopar da gelir. Zirvesinden bakınca aşağıdaki o masmavi kurdele ve ırmağın geçit yerindeki adacıkların hayranlık uyandırıcı manzarası serilir gözler önüne fakat dağ yabandır, ıssızdır, nedendir bilinmez kötü bir ünü vardır.

Sessizlik artık, geçtikleri bahçelerden akşam sağımının kokusu geliyor, bazen hâlâ daha sütün kovaya damlayışının pıtırtısı ya da evin hanımının, inek suratına indirdiğinde kuyruğunu, sabrı

128 Lehçe "Wiłajnia" (çoğul: Wiłajnie). Bu dağın konumunu ve bugünkü adını bulmak için çevirmenin yaptığı araştırmalar sonuçsuz kalmış. Yazar bu kitabında, belki okuyucunun kafasındaki kalıcılıklarını arttırmak için, bazı coğrafi adları kendince değiştiriyor, başka adlar yakıştırıyor. Örneğin "İssa Vadisi", "İssa Nehri" ya da "Ginie" yazarın kendisinin bulduğu adlar (ya da belki de şifreler). "Vilajnia" da onlardan biri olabilir [ed. n.].

tükenmiş haykırışı: "E be Marga!" Şurada burada evlerin kapılarından yola düşen ışıklar, köpeklerin çitler ardından havlamaları içinde gidiyorlardı alaca karanlıkta. Parlıyordu ırmağın geçit yeri, pul pul dökülüyordu bir dalga Atlar Vilaynia yokuşunda yağmurların cilaladığı taşlara toynaklarıyla vurunca, Helena Kestane'nin[129] dizginlerini çekti:

– Biraz ürkütücü.

Romuald güldü:

– Korkacak ne var?

–Tanrı esirgesin, o adı anmaktan.

– Bende buna bir çare var.

– Nasıl bir çare?

– Nazikçe konuşmak onunla, bize katılmaya davet etmek. O zaman bir şey yapmaz.

– İsa ve Meryem aşkına, hiç olur mu öyle şey! Ben dönüyorum.

– Şaka yaptım yav.

Tırmanıyorlardı; bayırda karanlık kesifleşiyor, hafif bir rüzgâr salınıyordu çimlerde. Ucunda durdular yarın. Altlarında nehir soluk soluk parlıyordu. Bir kuş, alçaktan uçarken ağlamaklı ağlamaklı seslendi: tiu-tiu-tiu.

Hareketsiz duruyorlar, çınlıyor kantarma, iç geçiriyor Helena. Hangisi olabiliyorsa öylesinin seçilmesi mimiklerin ve jestlerin, öylesi uygun düştüğü için midir, yoksa bazen başka türlü olması istenildiği için mi?

Bu ülkede adına Kuşyolu denen Samanyolu, parıltılı işaretlerini seriyordu gökyüzüne.

XXXIII

Kara bir heykel, atın sırtı üzerinde hareketli bir dikeylik – böyle görünmüştü Tomaş'a, Romuald Bey, başında siperliği küçük kasketi, eyeri yanında asılı kamçısıyla, verandanın önündeki aleye[130]

129 Atının adı, renginden ötürü "Kestane" [ed. n.].

130 Ağaçlıklı yol, bulvar [ed. n.].

girerken. Kısa sürede candan arkadaş oldular. Yemek salonundaki masaya geçtiklerinde, Helena teyzesi reçelleri önüne diziyor, dedesi hasatlardan sorgu sual ediyordu. Ancak Tomaş her iki ninesinin tavırlarında neredeyse hiç fark edilmeyen bazı emarelerden, bir mesafenin korunmaya çalışıldığını anlıyordu. Bay Romuald, ziyaretlerine gelebilirdi gelmesine ama onlarla aynı zümrenin adamı değildi. Bunun hiçbir anlamı yoktu çünkü bu kişilikten büyük mü büyük bir çekicilik yansıyordu. Ziyareti ve onunla hayvanlar üzerine yaptıkları sohbet, hayranlık duyacağı yepyeni şeyler göreceğini müjdeliyordu.

Zaten sırf Borkunı bile hayran kalınacak bir yerdi. Tomaş, topu topu üç buçuk verst ötede olmasına rağmen, hiç gitmemişti oraya. Şimdi oraya koyunlar için büyücüden ilaç almaya yollanan teyzesiyle beraber gidiyordu ve bu vesileyle Bukowski'ye de bir uğrayalım demişlerdi. Haçın yanında marabalığı geçince, Pogirı'ye gitmek için yolun sağına ya da az sağına, biraz düz, hani Baltazar'a gidecekmiş gibi değil de, tam sola sapıldığında, orman çizgisinin yaklaştığı yerde ve ormanın ilk ağaçlarının hemen ardında tamamen yeni bir dünya başlıyordu: tepecikten küçük vadiye, şurada çamlık, şurada turbalık, yeşillik buketleri arasında bir tekerlek iziyle kıvrım kıvrım kıvrılan köy yolları. Bay Romuald'ın evi ve avlusu aşağıda bir çam ormanının ardında aniden çıkardı ortaya – verandasının dikmeleri ahşap, her yanını kara leylak sarmış bir küçük malikâne. Ardına saklı bir bahçe, kızılağaçlar, devamında upuzun bir sıra çama varasıya dek katman katman yükselerek giden fidanlar. İçeride ise deri kokusu, köşelerde kemer, eyer, hamutlar; bu yığınların içinde ve duvarlarda hiç alışkın olmadığı bir sürü nesne; borazanlar, düdükler, çantalar, fişeklikler. Tomaş, her bir nesnenin ne işe yaradığını tek tek soruyordu; eline bir tüfek geçti, Romuald silahın içine bakmak için ikiye katlayıp bir göz attı, dolu olmadığından emin oldu fakat tetik sesi gelince oturduğu yerde zıpladı ve böyle yapmaması gerektiğini söyledi çünkü içinde mermi olmayan silahın tetiğine basmak bozulmasına sebep olabilirmiş. Bu tüfek onaltılıktı, orta kalibre; namluda koca bir deliği olan onikilikler bazen daha çok işe yararmış, özellikle büyük hayvan avı için, en küçük yirmilikle ancak küçük kuşlar avlanabilirmiş. Tüfek Romuald

Bey'e babasından miras olarak kalmış; eski olsa da, atışı iyiymiş. Namlusunun tamamını gümüşi bir yılanımsı desen kaplıyordu – böyle olanına hareli[131] denir.

Sofra örtüsü serildi masaya; başını alçak gönüllükle yere indirmiş bir genç bir kız yapıyordu servisi. Tomaş, kıza bön bön bakıyordu; yani, denir ya hani, ayıramıyordu gözlerini ondan, renklerden – yumuşacık bir akışla yanaklarının kızıllığına derece derece akıp karışan beyazlığından, koyu altın renginden topuzunun, kısacık bir an baktığında ona, koyu bir maviliğin gizemli parlayışından – dolayı herhâlde. Kızın bu bakışında sanki bir beğeni varmış gibi gelmişti ona ve bulutlandı, sonradan, çıkarlarken kızın Romuald Bey'e tam yanından geçerken "şutas"[132] diye fısıldadığını işitince – kastedilen oydu; felaket utanmıştı, çünkü Litvanca çirkin bir sözdür bu. Ziyaretin tüm keyfini kaçırmıştı bu fakat aynı zamanda da o günden itibaren Borkunı'ya çeker olmuştu onu, sanki inadına ya da bir şeyleri düzeltebilmek için.

Romuald Bey, onlarla birlikte bindi brıçkaya. Hemen şuracıkta bir yerlerde oturduğunu, bizi görmekten çok mutlu olacağını söyleyerek, annesine de uğramamız için ısrar etti. Borkunı, hiçbirinin ayrı bir adı olmayan üç ayrı çiftlikten oluşur; toprak öyle bir bölünmüştür ki Bay Romuald'ın çiftliği ile annesi yaşlı Bokowska'nın toprağı arasına Masiulis'ınkinin sınırları girer. Bu ev de bir yükseltinin üzerindedir, sundurması bir çanak gibi olan turbalığın dibindeki küçük bir göle bakar. Bayan Katarzyna Bukowska, gerçekten de nezaket sözleri ve buyur etmeler içinde âdeta dağılıp gidiyordu. Ama yüzü! Üstü kıl adacıklarıyla kaplı siğil dolu yüzü; kaşları sarımtırak ve dik dik dikelmişti; Tomaş'ın puhusu bile ona güzellikte fark atardı. Ve sesi: erkek bas sesi. Onun yüzeyselliği aslında yakışıyordu iktidarına ki bunu da çabuk fark etmişti, Tomaş. Evin idaresi bekâr ama pek de genç sayılamayacak oğlu Dyonizy'ndaydı[133]. Hiçbir konuda anasına karşı gelmez, ne kadar bağırırsa bağırsın ona anası,

131 Bu tüfeğin Lehçe adı "dziwerówka [civerufka]", XVII-XIX yüzyıllarda yaygın kullanımda olan bir av tüfeği. Şam çeliğinden, diğer adıyla Damascus çeliğinden yapılıyor. Bu tür çeliğin üzerinde desenler olur ki buna Türkçede "hare", Lehçede "dziwer" deniyor. Adını işte bu özelliğinden alıyor (ç. n.).

132 Palyaço, soytarı [ed. n.].

133 Bu ismin okunuşu "Dıonizı" şeklinde [ed. n.].

indirirdi yelkenleri suya. Tomaş için, dize kadar değil, dizin biraz üzerinde, yumuşak konç kısmından kayışlarla tutturulmuş, uyluk bölgesinde kadeh gibi genişleyen çizmeleri dışında, sıra dışı herhangi bir özelliği yoktu. Üçüncü oğul Wiktor, henüz daha büyüme çağında, pörtlek gözlü, yüz hatları biçimsiz ve kekeme bir ergendi; söylemek istediklerini içinden koparıp dışarı atabilme şansı bulduğunda, kelimelerin bir kısmını yutar ve boğazdan gelen hırıltılı bir sesle karışık, yalnızca sesli harfleri telaffuz ederdi ki bu ses her harfin yerine geçebilirdi, mesela "Samanı toplamışık gari" gibi bir cümle onun ağzından "Gagağı gogaıuğ gagi" şeklinde işitilebilirdi.

Tabii ki de yine bir masa ve illa yedirme ısrarları; ballı-otlu votka dolu koca bir şişe; "beyzademiz çocuk değiller gari, içebilirler" ve "beyimizin şerefine kaldırıyom" ve kadehlerin kaldırılması, çınlaması tokuşturulan camların. Tomaş, dudaklarını kadehte henüz ıslatmıştı ki gözleri yaşardı, içki ateş gibi yakıyordu içini fakat Bukowska tek bir hamlede kafasına dikivermişti kadehi (zaten ileride onun içki şişesine sık sarılan biri olduğundan kesinlikle emin olacaktı; dolapta bir şeyler aranıyormuş gibi yapar, sonra hüp diye çekiverir, ardından hararetli bir suratla dolap kapağını hemencecik örterdi). Dyonizy, kadehleri peş peşe doldurmaktaydı, Helena teyze de geri kalmıyordu, diğerlerinin içtiği gibi içmiyor, gözlerini kırpıştırıyor ve kadehin içindekini sanki suymuş gibi dikiyordu kafasına. Elbette sesler hemen yükselmeye başladı; anlayamadığı şakalar, bütün o yetişkin ahmaklıkları işte; içi sıkılıyordu. Yavaştan şarkı söylemeye başlar gibi oldular, Bukowska yerinden fırladığı gibi duvara koştu ve üzerine kedi işli küçük bir goblen üzerinde asılı gitarı kaptı. Odanın ortasında, ayağını yere vura vura bas sesiyle uğuldamaya başladı:

Ania'm benim, tatlı Ania'm,
Anan neye döver idi seni
Şeker için mi, kahve için mi?
Şan için mi, şeref için mi?

Ne şeker ne kahve için,
Ne şan ne şeref için.

Anam beni döver idi,
Oğlanları sevdiğim için.

Bu başarısıyla iyice coşup artık yerinde oturmuşken de tellerin üzerinde parmaklarını gezdiriyor ve Wurcel'in şarkısını söyleyerek döndür babam döndürüyordu göz bebeklerini. Biliyordu bu şarkıyı Tomaş, Antonina'dan duymuşluğu ve de şaşırmışlığı vardı. Kırk yıl seven biri, nasıl olurdu da onca yıl taze bir böğürtlen gibi kalabilirdi ki? Çünkü şarkının sözleri şöyleydi:

Zalımsın Vurtsel[134]*, zalımsın.*
Ben yanarım, bir dönüp bakmazsın.
Sevmişim seni kırk yıldan beri.
Çekmecemde mektup sayısı bir hayli.

Evleneceksen evlen gari
İblis alsın seni.
Ben ise taptaze bir kızım böğürtlen gibi.
Üzülün sonra, kapıp giderse prensin biri.

Gerçi Bukowska'nın ağzında bu şarkı çok gülünç geliyordu, hele de "Muşa– muşa – muşa – muşa" nakaratıyla "Koşun dört at önüme, gitmeliyim ben yârime"ye geçtiğindeki o romantiklik yok mu, daha da bir gülünçtü. Tomaş, büyüklerin bu şekilde, kendi usullerince eğlenmelerini, tabaklarına durmadan yemek yığıp içki içmelerine yeğliyordu. Tüm bunlara katlanmak zorunda olduğunu kabulleniyor çünkü sabretmek gerektiğini, büyüklerin hiçbir zaman tek bir şeye odaklanmayı beceremediklerini anlıyordu. Bu arada ama merakı da uyanmıştı; Dyonizy, o yakınlarda bulunan bir kurt yuvasını, akşam orada kocamış bir kurt gördüğünü, demek yavruları hani neredeyse kesinkes oraya saklıyor olduklarını anlatıyordu ama Tomaş tam ona bu nedir, ne değildir diye sormaya başlamıştı ki sordukları kaybolup gitti bağrışmalar, gülüşmeler ve tabak çınlamaları arasında. Yine de Borkuni'da daha bir yığın

134 "Wurcel" [ed. n.].

öğrenilecek şey vardı. Hem burada kendisini başka malikânelere misafirliğe gittiklerinde sıkıldığı kadar sıkılmış da hissetmiyordu. Masa başındaki hâlleri ve tavırları – ev sahiplerinin tırnak altlarındaki karalıklar, tarlada çalışmaktan nasırlaşmış elleri ve teyzesiyle kendisine gösterdikleri misafirperverlik – burada kesintisiz olarak bir hazır ol vaziyetinde bulunmayı gerektirmiyordu.

Romuald Bey'in Borkunı'sı bu ikisinden daha ilginçti: Annesinin çiftliğinde "hasat nasıldı, bu sene ne ekelim, keten şimdi kaç paradır ki?" gibisinden laflar işitilirken, Romuald'ta atlar, köpekler, tüfekler vardı. Oraya bir an önce yeniden gitmeyi istiyor ancak belleğinde kalan o olay şevkini kırıyordu çünkü ondan hoşlandığını yalnızca bakışlarıyla göstermişti; biri birinin hoşuna gidince, illa da sanki hoşuna gitmemiş gibi mi yapmalı?

Akşam saatlerinde dönüyorlardı. Teyzesi, atları dizginlerle kaldırdıkça kaldırıyordu dörtnala; neşeliydi, gerçi içkiyi biraz kaçırmış olduğunu da belli ediyordu. Buradaki alaca karanlık, yolun her iki tarafındaki çeşitliliğiyle Ginie'dekinden farklıydı; ıslak çayırlardan yükselen seslerle yankılanıyordu. Bir uğultu, kaplumbağa sesleri, yaban ördeklerinin ya da başka kuşların ötüşleri. Önlerinde çobanaldatan kuşları yana eğik uçarken kanat çırpıyorlardı. Tomaş, karanlıktaki bu kaynaşmaya ulvi bir hayranlık duymuş, her yanını bu cazibe dolu varlıkların tümüne ait alışkanlıkları ve hâlleri izleyip öğrenme isteği sarmıştı. İnsanların tutup önlerine gelen her yeri tarla yapmış olmaları ona aptalca geliyordu. Tarlaların arasına girdiğin zaman, tüm güzellikler ânında sona eriyordu. Eğer ona bırakılsa, ekin ekmeyi çoktan yasaklamış olurdu, varsın her yeri ormanlar kaplasın ve içlerinde hayvanlar koşuştursun. Böyle düşüne düşüne şöyle de bir karara varmıştı: Büyüdüğünde tamamı ormanlık olacak bir ülke kuracak ve oraya insanları almayacaktı, belki anca bazılarını alacaktı. Kimleri mesela? Örneğin, Romuald Bey gibilerini.

XXXIV

Orada birkaç gün kalma izni aldığında, Tomaş'ın Borkunı'da kendisini tutkuyla verdiği uğraş, belki kuşkular uyandırabilir. Bazı yaratıkları koruyan şey insanların onları gördüklerinde kapıldıkları korkudur, korku ya da belki tiksinti, ve eskinin zımni sözleşmelerinin ya da eski törenlerin izlerinin bugünlere kadar kalmış olması da illa belirli bir tehlike olması nedeniyle değildir. İçindeki hiçbir şeyin söze boyun eğmediği bir âleme karşı çıkmak belki yapılması gereken bir şeydir, belki de şart değildir bunu yapmak ama eğer illa da yapılması gerekiyorsa, insanın bunu, neyin nesi olduğu bilmediği bir belayı üstüne çekmemek kaydı şartıyla yapması gerekir. Ama Tomaş yenmişti içindeki korkuları çünkü Kötülükle savaşan bir şövalye gibi hareket ettiğini düşünüyordu.

Sürüngenlerden bahsediyoruz. Borkunı'daki sayıları inanılmazdı; sürüne sürüne verandaya gelir, hatta fırsatını bulurlarsa eve bile sızmaya çalışırlardı, öyle ki bir seferinde Bay Romuald bunlardan birini yatağının altında bulmuştu. Ana mekânları iki tanedir. Dereye giden yolun yanındaki küçük huş korusunda sıktı ağaçlar ve yeri de bir kuru yaprak katmanı kaplardı – bir giriverdiler miydi bunun içine, artık bulamazdın onları. Yol onlar için güneşte ısınacakları bir balkon görevi görür ve fare avlamaya da galiba yine oradan giderlerdi. İkinci kentlerini ise turbalığın üçgeninde, bodur çamların altındaki kara yosunu adacıklarına kurmuşlardı. Onlara orada erişebilmek için, Romuald'ın uzun çizmelerini giymek ve neredeyse yüz hizası yüksekliğindeki bu adacıkların yanından geçerken hafiften sıkışan yüreğinle dalmak gerekirdi bir düşman ülkenin içine.

Kitaplara göre, "Vipera Berus" denilen sürüngen ısırdığında öyle bir zehir bırakırmış ki ağır hasta olunabilir, hatta bazen ölünebilirmiş bundan. Isırığa karşı çare olarak efsunlama, yaranın kızıllaşıncaya kadar kızdırılmış bir demirle dağlanması ya da deliriyum[135] olasıya kadar içilmesi yöntemleri bilinir, bu üç yöntemi bir arada kullanmak en iyisidir. Borkunı'dakiler sırtlarında siyah bir zikzaklı şerit olan boz yılanlardı; ormanda bunlardan başka bir

135 Burada, "bilincin bulanıklaşması" [ed. n.].

de daha küçük, kahverengi olanları bulunurdu, bunların sırt çizgileri kara değil, koyu kahverengiydi. Romuald Bey, Tomaş'a, sürüngenin diğer yılanlar gibi yumurtalarını dışarıya bırakmadığını ama bir dala asılıp karnından doğum yaptığını ve yavrular içinden çıkarken, kendi çocuklarını yemek için, başıyla onları takip ettiğini söylemişti, fakat yavrular hemen en baştan cevval olur ve kayıp çimlerin içine gizleniverirlermiş. Genelde ağaca çıkmaz, ama bazen o da olur, çünkü bir defasında fındık toplayan bir genç kızı, yüzünden ısırmış. Gerçek bir belaydılar Borkunı'da ve Tomaş'ın iz sürücü olmak için yanıp tutuşmasında şaşacak bir şey yoktu.

Romuald, Tomaş'a diğer yılanlarla ilgili hikâyeler de anlatırdı. Buradan yaklaşık yirmi verst ötede, ormanların içinde, koskocaman bir sazlık bölge varmış, oralarda hiç don olmazmış ve insan ayağının basması da mümkün değilmiş. Ki zaten mümkün olsa bile, orada yaşayan yılanlardan ötürü, kimseler buna cesaret edemezmiş. Gövdeleri kara, kafaları kırmızı bu yılanlar ilk kendileri saldırır, atlayıp kurbanın yüzünden ya da elinden ısırırlarmış. O zaman da hiç kaçışı yoktur bu işin, "Aman Tanrı'm!" bile diyemeden, tıpkı yıldırım çarpmış gibi ânında ölür insan. O civarda hangi tür hayvanların barındığına bakmak için, oraya gitmek ilginç olabilirdi. Anlatılanlara bakılırsa, orada geyikler sürek avlarında izlerini kaybettirmeyi başarabiliyorlarmış.

Sıcak havalarda Romuald Bey, uyumak için ambara geçerdi, aslında bunu sıcaktan mı yapardı orası belli değil çünkü çalılıkların siper olduğu ev hiçbir zaman çok sıcak, çok havasız olmazdı ama o daha da havadar olmasını yeğlerdi. Tomaş, ilk başlarda alışamamıştı üzerinde dolanıp duran ve onu gıdıklayan bunca ufak sineğe ya da haşerata. Neyse ki taze saman kokusu onu hemencecik uykuya daldırıyordu. Hele sabahları o uyanışlar! Kuşların cıvıldayışı önce rüyasını doldurur, sonra gittikçe daha kuvvetli bir hâl alır; açardı gözlerini, tepesinde padavra çatının[136] güneş ışığıyla ışıl ışıl yanan yarıkları; bu padavraları tırmalar küçücük pençeler, kanatlar çırpılır ve yukarıda kimlerin yürüdüğü – küçük serçeler midir yürüyen, yoksa daha büyük kuşlar mı, hatta orman güvercinleri midir

136 Ahşap kiremitler (padavralarla) kaplı çatı [ed. n.].

– tahmin edilir. Yerinden fırladığı gibi Romuald'la birlikte kuyuya yıkanmaya giderlerdi. Önünde neşe, upuzun bir yaz günü. Kara ekmek yer, üzerine süt içerlerdi. Tomaş, çizme giyer (burada tehlikelere karşı giyilirdi), fındık dalından değneğini alır ve doğru ava.

Marifet, ürküp de huş ağaçlığına atlayıvermesinler diye, sessizce yaklaşmaktır. Genellikle bu yaratıklardan birkaçını önce uzaktan, uzanmış, güneş banyosu yaparlarken görmüş olurdu. Baskın yapar, sopayla kafalarına nişan alarak vurmaya başlardı. Bundan sonra sıçramalar, kasılmalar, kurtarıcı olacak bir yere doğru sürünme çabaları olsa da, hemen o yollarını kesiverdi. İkinci bir sopası daha vardı; ucuna iki yana doğru ayrılan, çatala benzer başka bir dal takılıydı; bununla sürüngenin boynunu sıkıştırıp dalı geri çekerdi. Hayvanı bu şekilde eve götürürken, yılan titreşir ve dala dolanırdı; aslında olağanüstü dirençli hayvanlardır. Sürüngen bu sopayla birlikte kurutulmak üzere bir yere asılır. Kurutulmuş sürüngenler inek hastalıklarında ilaç olarak kullanıldığından, bunların yaşamadığı nehir kıyısı civarlarının sakinleri, bunları almak isterlerdi.

Turbalıkta avlanmak, gerektirdiği tedbirlilikle diğer avlardan ayrılırdı; çalılar ya da yaban mersini böğürtlenleri arasına saklandıklarında, yumuşak derileri gerektiği şekilde bayıltılmalarına engel olur, dolayısıyla bunları çatala benzer sopayla kovalamak ustalık gerektirirdi. Tüfekle dolaşmaya başladığında (o yaz değil de bir sonraki yıl), bir defasında önünde, sekiz adım ötede, toparlanıp daire hâlini almış bir yılana rastlamıştı. Nişan aldı ve tam o anda garip bir şey oldu; sanki buhar olup uçmuş gibi yok oluvermişti yılan; ama neyse, zaten o mesafeden atışlarda saçma çok gider.

Aslında onlarla giriştiği mücadele Tomaş'ın bu hayvanlar hakkındaki batıl inançlarından, daha doğrusu ne şekilde ortaya çıktığı belirsiz, huzur kaçıran bir enerjinin uyandırdığı, ona yakışmayan titremelerden yakasını kurtarmış olduğunun kanıtı olamaz. Bir halat parçasını andıran canlının içindeki güç, karın kısmındaki halkaların iğrenç iğrenç büzüşmeleri, göz bebeğinin dikeyliği, tüm canlılar içinde onu bir istisna yapıyordu. Eğer doğruysa, o yaklaşırken bir şey korkudan felç edermiş kuşları, kolay anlaşılır bir şey bu çünkü engereğin gücü bir anlamda dışındadır onun, sanki kendisi o güce bir ek ya da enstrüman olarak hizmet eder.

Bahar geldiğinde Tomaş, Borkunı yakınlarındaki ormanda herhâlde az görülür bir manzaraya tanıklık etti: engereklerin çiftleşme dansları. Orman yolunun tam ortasında oldu bu. İlerisinde bir şey görür gibi olup duraklamıştı. Hiçbir şey yok, sadece kasılmalar, bir tür elektrik yükünün boşaltılması. Yerdeki dansı yıldırımların. Bunların iki yılan olduğunu daha yeni çözer gibi olmuştu ki kaybolup gitmişlerdi.

Romuald Bey'le ahbaplık ettiği ilk yaz yalnızca bu tür av işleriyle uğraşmadı. Onun gözetimi altında, çifteyle ateş etme şerefine de nail oldu. Önce, ateş edildiğindeki geri tepmeye alışmak için, ambar duvarına atışlar yaptı. Sonra canlı bir hedefe. Alakarganın gaklamasını işittiklerinde, gizlice, parmaklarını dudaklarında tuta tuta, ta yakınına sokulmuşlardı. Kuş, gençti ve aptaldı, saklanıp de ötmek yerine tutup çıkıntı yapmış bir dalın üstüne konmuştu. Bir el ateş ve sonra Tomaş'ın kuşu yerden almak için ileri atılışı. Kuşu ayaklarından tutarken, kanatları açılmış ve gagasından bir damla kan süzülmüştü ve doğrusu o an itiraf etmek istemediği bir hayal kırıklığı da yaşamıştı. Ama şayet bir doğa araştırmacısı veya avcı olmak istiyorsa, metin olmayı öğrenmesi ve içindeki mızmızlığın üstesinden gelmesi gerekiyordu.

Romuald, fişekleri hazırlarken, artık daha ağır mesleki sorumlulukları alacak kadar yetkinleştiğini düşündüğü Tomaş da metal ölçeklerle barutu böler, sıvı yağla ıslatılmış keten samanıyla tüfekleri, o upuzun dürbünlerinden ışığa bakıldığında namluları ayna gibi parlayacak şekilde tertemiz yapardı. Kuşların tüylerini yolmayı da öğrenmişti. Şahinler sıkça tavuklara saldırır, o zaman Barbarka'nın "Kuş! Kuş!" çığlıkları işitilirdi (çünkü böyle denirdi bütün uçan yırtıcılara) ve nihayet biri, tavukların yanından kovalanınca uçup gitmek yerine, bahçeyi bir kızılağacın tepesinden gözetlemeyi tercih etmiş olduğu için, haklanabildi. Tomaş el pratiğini geliştirecek alıştırmayı onun üzerinde yapmıştı. Göğüs ve karın derisine iki çizik atılır, ete tutunan kısımlar bıçakla sıvanarak iki yana açılır, oralar kolayca yüzülürdü; zorluk kuyruğa gelince başlar; bir de ayak kısmında tüyleri kesilmesin diye tırnaklı ayakları derisiyle birlikte çıkarılmalıdır ve bu yer halledildi mi gerisi artık çorap söküğü gibi iner gider. Kafatasından beyni ve gözleri oyularak çıkar-

tılır ki zor bir müdahaledir, o anda beceriksiz bir bıçak hareketi göz kapaklarının zarafetini zedeleyebilir. Küllerle sıvanmış ve içi keten samanıyla doldurulmuş kuş kurumaya bırakılır. Buna bir dala konmuş bir kuş şekli de verilebilir, yalnız bunun için teller ve gözler için cam düğmeler gerekir.

İnsanın av hayvanlara karşı kullandığı hilelere ilk kez tanıklık edişi, Borkuni'ya birkaç günlüğüne mantar toplamaya yardıma geldiğinde oldu. Sabahlar bulutsuz, soluk maviydi gökyüzü; çimlerde ne soğuk çiy ne de artık kırağı. Evin hemen çevresindeki çamlıkta kara yosunları içinde o kadar çok kırmızı çam mantarı vardı ki bütün sepetlerini doldurmaya yetmişti. Romuald Bey, sepetin askısını omzuna atmış, bir eliyle tutuyordu fuzyanın[137] kayışını, Frenk gömleğinin küçük cebinde bir ipin ucunda, dediğine göre, kemikten yapılma, işe yarar bir düdük bulunuyordu. Düdükler puhu kuşunun kanadından, bazen de – gerçi o zaman sesi o kadar temiz olmaz ama – tavşan kemiğinden yapılırdı. Bu düdükle ela kekliğin ötüşü taklit edilirdi çünkü kuş başka türlü ortaya çıkmaz, bir tehlike sezer sezmez gider bir ağaç gövdesine yapışır ve ağaç kabuğundan ayırt edilemez olurdu. Gelen işaretle, dökülen çam ağacı iğnelerinin sessizliğinde karşı taraftan bir ıslık öttürülmüştü, Tomaş, elinde mantara dayadığı bıçakla dondu kaldı. Usulca gür yeşilliğin içine, loşluğa süzüldüler. Romuald, düdüğü dudaklarına dayamış, hafifçe üfleyerek deliklerin üzerinde parmaklarını gezdirmekteydi. Sessizlik. Tomaş'ın kalbi öyle bir gümbürdeyerek atıyordu ki işitilebileceğinden korkmuştu. Ela keklikten ansızın yanıt geldi ve sonra bir kez daha, bu ikincisinde artık yakınlardaydı. Bir kanat çırpma sesi ve işte karşılarındaki kızıl karanlığın içinde, bir ladin dalına konmuş, kafasını bir yandan ötekine çevire çevire yoldaşını arayan bir gölge seçiliyordu. Sapandan atış öylesine hızlı oldu ki tüfeğin sesiyle eş zamanlı olarak duyuldu, ortalığı saran duman dağıldığında ise (Romuald, dumansız değil de, dumanlı barut kullanırdı) ağacın altında kuru çam iğnelerinden neredeyse ayırt edilemeyen bir ela keklik hareketsiz yatıyordu.

Hak edebilirdi Romuald, sıradan insanların girmesinin yasak olacağı Krallığa kabul edilmeyi. Umursuyordu çünkü av hayvan-

137 Fransızca "fusée". Bir çeşit av tüfeği (ç. n.).

larının varlığını; yanağındaki bir kas seğiriyor, tümden dikkat kesiliyordu ve kuşkusuz ki o an dünyada başka hiçbir şey umurunda olmuyordu. Romuald'ın ev işlerine bakan Barbarka başkaydı ama; erişkinlerdendi o, ne yazık, oysa ne güzel ve neredeyse çocuk gibi görünen bir kadındı. İnsanların en önemli olana kayıtsızlık göstererek yaşıyor olmaları üzmeli bizi; bilinmez neyle doldurdukları hayatlarını. Herhâlde sıkılıyorlardır. Gerçi Barbarka, küçük bahçenin bakımına epey zaman harcar, güzelim çiçekler yetiştirirdi: öbek öbek ıtırlı muhabbet çiçeği, uzun uzun ebegümeciler ve kış boyunca yeşil tutmayı başardığı sedef otu ki bu çiçeği bütün diğer bekâr kızlar gibi o da kiliseye giderken saçının bir kenarına iliştirirdi. Ama bakışlarındaki o parıltılar, merak ve sanki onu gizli bir niyetle süzüş – Tomaş'ın bilmediği, yetişkinlere özgü şeylerdi bunlar. Tomaş, ona hayatındaki ilk lakabı takmış oluşunu bağışlamıştı ve o günden beri de kızı sanki hiç önemsemiyormuş gibi yapıyordu fakat sinirine dokunuyordu gamsızlığı, mesela tüfek temizlemeyi basit bir oyunmuş gibi görüşü. Bir alabilseydi onun dilinden kendisine hayranlık, saygı sözlerini – ama alamıyordu işte. Yılana gidişlerinden getirdiği ganimetlere tiksintiyle yaklaşıyor, "ıyyy" diyordu ve dudaklarının kenarını bir tür gülümsemeyle büküyordu, sanki bu uğraşta yakışıksız bir şey varmış gibi.

XXXV

Romuald'ın üçü tazı, bir de seter olmak üzere dört köpeği vardı. Siyah-kahverengi Oyna'nın kaşları sarımtıraktı ve bas bir sesle havlardı. Yetişkin yaştaydı, inadı ve dayanıklılığına değer verilen bir köpekti, koku alma duyusunun yetersizliğini işte bu inadıyla telafi ederdi. Avda izi kaybedecek olsa, oradan oraya gelişigüzel koşturmak yerine, mantıklı bir tavırla bir daire çizerek sanki avın peşinden gidiyormuş gibi yapardı. Tuna bir tenordu; görünümü Oyna'ya benzerdi, sadece daha zayıftı; biraz uçarı belledikleri için ona saygı duyulmazdı. Mesela bazen en kallavi övgülere mazhar olacak işler yapar, başka bir zaman işe yarar hiçbir şey yapmazdı,

ne becereceği o günkü ruh hâline bağlıydı, gerçi çoğunlukla, "Oynarım oynamasına, ama yerim dar," der gibiydi. Sarı tüylü Lavta ise dişiydi; hiç şaşmaz bir koku alma duyusu ve atılganlığıyla Kostroma kökenli tazı ırkındandı. Romuald Bey'in göğsüne aşkla patilerini dayayıp da sahibinin yüzünü gözünü yalamaya çalışırken, sapsarı gözlerindeki sıcaklık mor ve mavi renklerde ışıldardı. Bu üçlü, yazı zincire bağlı, sıkıla sıkıla geçirirdi çünkü salıverilecek olsalar bir başlarına ormana gidip kovaladıkları hayvanı birbirlerinin önüne sürerek kendi sürek avlarını yapmayı beceririlerdi. Patikalarda görülür olmaya başlayan sonbaharın örümcek ağları, bu üçlü için özgürlük gününün yaklaştığını müjdelerken, seter cinsi Karo için sobanın yanına kıvrılıp burnu kuyruğunun altında, kendi kokusunu içine çeke çeke düşüncelere dalma günlerinin yaklaştığı anlamına gelirdi.

Tomaş, o pazar gününün öncesinde, gün saymaya başlamıştı; cumartesi teyzesiyle Bokuni'ya gitmiş, teyzesi geri dönmüş, o yatıya kalmıştı. Heyecandan yatağında dönüp durduğundan çarşafı sıyrılmış, samanlar bedenine iğne iğne batarken, nihayet derin bir uykuya dalabilmişti. Hafif griliğe dönmeye başlayan karanlıkta, camın tıklamasıyla uyanıverdi. Dyonizy ve Wiktor yüzlerini pencereye dayamış bakıyorlardı. İçeri girdiler, ikisi de esniyordu; toplamadığı saçları sırtına gelişigüzel dökülen Barbarka, uykulu, yanında camı isli küçük bir lamba getirmiş, mutfaktaki ateşi harlamıştı ve patatesli krep kızartıyordu. Avluda sis, siste de yalnızca veranda dibindeki dallardan damlayan koca koca damlalar.

Kahvaltı sırasında kardeşler birer tek attılar. Wiktor ısrarla: "Baagga, didini göstaa" diye tekrarlayıp duruyordu ki anlamı, "Barbarka, dizini göster" demekti; bir gelenekti, uğur getirirdi, ama kız nah işareti yaptı. Köpekler çıldırıyordu sevinçten, tasmalarını taktılar; Tuna'yı aldı Tomaş ve koşup da gitmemek için olanca gücüyle geriye yattı, öyle güçlü çekmişti onu köpek. Dereye giden patikadan indiler ve tahta köprünün üzerinden devlet ormanına gittiler. Romuald'la ormancının arası iyiydi ve adam onun avlanmasına izin veriyordu; yarı resmî bir izin.

Büyük bir sessizlik; biraz indi sis, içinden gür ıslak otları ve patikalardaki yaprakların kızıllığını ortaya çıkarıyordu. Romuald

Bey'in dudaklarına yapıştırdığı, üflerken de kan hücum edip de gözleri kıpkızıl olasıya dek yanaklarını şişirdiği borazanın sesi ta ötelere yayılıyordu. Tomaş da bunu denediğinde borudan bir ses çıkarıyor çıkarmasına ama bu sesleri bir ezgiye dönüştüremiyordu.

Sonbaharın kokuları: nereden gelir, ne gibi karışımlar yaparlar, belirlemek imkânsız bunu: karanlıkta, dış kabuğu soyulan kaygan dal parçalarının altında çürüyen yapraklar ve iğneleri çamların, miselyumların[138] beyaz hiflerinin nemi. Avlanmak için uygun, güzel olabilecek yerler durup baktıkları noktadan göz alabildiğince uzanıyordu önlerinde. Çam fidanlarının fırçasıyla bölünmüş kayranlar, yüksek bir çamlığın sınırında bir orman yolu, ondan yanlamasına ayrılıp derinlere giden bir ikincisi; ortasında bir patikayla şose gibi dümdüz, kara yosunu kaplamış üzerini. Vahşi hayvanlar alışkanlıklarını korur. Ürktüklerinde, kurtulabilmek için peşindekilerden, bir daire çizer ve sonra her gün kullandıkları yollarından birine koşup girerler. Köpeklerin sesinden yön tespit edilir, hayvanın hangi kıstağı seçtiğini tahmin etmek ve tam zamanında orada bulunmak gerekir. Hayvanın dikkati peşindeki köpeklere öylesine odaklanmıştır ki önünde bir tehlike olabileceğini beklemez, dosdoğru koşturur insanın üzerine.

Tomaş'ın elinde tüfek yoktu; bu kez ava rütbesiz bir çaylak olarak katılmaktaydı. Romuald'ın yanında durması kararlaştırılmıştı. Hırlayan köpekleri tasmalarından salıvermesiyle birlikte köpekler ormanın derinliklerine daldı. Oyna fırladı, izi sürmek için kokuyu aldı, yanlarından geçti sonra merakla bakındı. "Dyonizy, sen orman yoluna git", dedi Romuald. "Wiktor, sen de Kızılçayır'a. Tomaş'la ben burada bekleriz". Kardeşleri uzaklaştı. Tüfeklerinin namluları ağaçların ardında görünmez oldu. "Bak gör, Lavta harekete geçecek," diye bir öngörüde bulundu, Romuald.

Bir yerlerde bir ağaçkakan bildik takırtısını, bir ağaç kabuğunun kazınma sesini yaymaktaydı. Ansızın uzaklarda inceden bir köpek havlaması duydular: "Ay, ay." "Dememiş miydim! Lavta bu." Sonra tekrar sessizlik. Ve yine bir "Ay, ay." "Kokluyor, izler açık değil, biraz daha çalışması lazım." Tomaş, hayatında ilk defa o

138 Mantarın yer altındaki ağı [ed. n.].

an av köpeklerinin havlamasını duymuş oluyordu. "Ah, ah, ah"lar artık dümdüz uzayıp gidiyordu, hemen ikinci ses de buna katılmıştı. "Tuna!" – diye seslenmişti Romuald, tüfeği omzundan hızlıca indirip. Oyna'nın bas sesi kısa aralıklarla duyuldu. Tomaş, köpek gırtlaklarından ormanın içine böyle yayılıp giden, uzaklığın hafifçe bastırdığı hakiki bir koro tınısının çıkışına şaşıyordu. "Bir tavşanın peşindeler. Ancak buraya kadar gelemez. Hadi Tomaş koş!" Tomaş, Romuald'ın peşi sıra başlarda hafif hafif daha sonra iyice soluk soluğa koşturarak zar zor ona yetişmeye çalışıyordu. Orman yolundan bir yana saptılar, fındıklığın arasından sel yatağına sonra sel yatağının dibinden bayır yukarı, toprak setin üzerine. "Burası" – deyip yanında duracağı ladini işaret etti ona Romuald; kendisi ise gerginlik içinde ileri uzattığı boynu, elinde ateşe hazır çiftesiyle hareketsiz bekliyordu tam ortada. Toprak set burada çamlardan dökülmüş iğne yapraklarında kahverengiydi ve hafif bir bayırla yemyeşil bir çukurluk yere iniyordu; tamamen görülebiliyordu bu küçük vadi ve ardında ormanın duvar gibi duran ağaçları arasında yine soluk sarı bir şerit vardı. Onların solundan patlayıp geldi haykırışları köpeklerin; susamışlık, inat, vahşilik ve kesildi. Lavta, yine koklayarak, "Ay, ay" diye sızlandı.

Olmayacak... Orada! Çukurda aniden dosdoğru onlara doğru fırladığında, Tomaş'a dev gibi, çimenliğin fonunda neredeyse kırmızı gibi görünmüştü. Ağzını açarak, o bir an boyunca, ateş etmek zorunda olanın kendisi olmamasına sevindi; o öyle yaklaşır ve büyürken duyduğu heyecan, gücünün sınırlarını aşıyordu ve öyle ağzı açıkken gafil avladı tüfeğin patlaması. Sıçrattı attı tavşanı; ters döndü havada ve artık uzakta yanıp yanıp sönmesiydi titreşen patilerin. Yanına ilk Tomaş koşup gitti. Romuald, tüfeği omzuna astı ve ağır adımlarla yaklaşmaya başladı; gülümsüyordu. Hayır, aslında tavşanın yanına ilk köpekler varmıştı. Tuna, çoktan yakalayıvermiş, çekiştiriyor ve bir tüy topuyla dolu ağzını Tomaş'a doğru kaldırıyordu. Romuald, bıçağını çıkarıp patilerini kesti ve köpeklerin önüne attı; iyi iş çıkardığı için Lavta'nın başını okşadı. Bir cigara yaktı. "Bu Tuna var ya, yaralı tavşanı bulsa da sen yetişmemiş olsan, vaktinde gelmesen yarısını yer, yutar ha," dedi.

Tomaş, Romuald'ın nerede duracağını nasıl olup bildiğinin açıklamasını almaya çalıştı. Adam güldü. "Bileceksin. Onu orada buldularsa – eliyle sisle kaplı fındıklık tarafını gösteriyordu – ve sonra şuraya saptıysa – sol tarafta bir yerleri işaret etti – demek ki sonunda buraya çıkacak. Hep evine döner."

Dyonizy ile Wiktor'u çağırmak için borazanını çaldı. Ağaç kütükleri üzerine oturdular. Solgun güneş ışınları, sisli havanın kesifliğini aşmaya uğraşıyordu. Tomaş başka hangi hayvanlara rastlayabileceklerini sordu. Orman keçisi. Bazen belki bir tilki ama ender olur, fazla kurnazdır o.

Sonunda diğerleri de, ladin ağaçlarının ıslak pençeleri andıran dallarını iki yana açarak çalılıktan çıkıp yanlarına gelince, bir durum değerlendirilmesi yapıldı, sonra taşlarla döşenmiş ve geniş basamakları andıran kupkuru patikaların bulunduğu tepe boyunca ilerlemeye başladılar. Ve o noktada – onlar sakin sakin yürürlerken – köpekler ani bir yakınış, gücenmişlik iniltisine tutuldular: "Ay, ay". Tüfeklerine sarıldılar. "Göz takibi yapıyorlar!" diye cıyakladı Dyonizy ve tepe yamacında bir tavşan postu parladı Tomaş'ın gözüne, onun peşinden de Lavta, Tuna ve Oyna'nın uzamış şekilleri. "Gittiiii!" dedi Romuald. "Artık aceleye gerek yok." Ve hemen oracıkta bir hikâye anlattı: Bir defasında bir grup avcı, köpeklerin neredeyse işitilmedikleri bir uzaklıkta iz sürerken, iskambil oynayalım diye bir ağacın altına daha oturmaya bile yetmemişlerdi ki kovaladıkları tavşan, dizdikleri kâğıtların tam üzerinden hoplayıp geçtiği gibi kaçıvermiş. Bu hikâye, insanların temel ödevlere hakaretamiz tutumlarının bir örneği olarak kızdırmıştı Tomaş'ı. Kuşkuları, gerçi bunlar tamamen temellendirilmiş de değildi ama, avlanmanın bazıları için votka ya iskambilden daha büyük bir anlam ifade etmediğini, öylesine düzenlenmiş bir eğlence olduğunu fısıldıyordu kulağına.

Israrlı inilti normal bir sürek avı havlamasına dönüşmüştü ve uzaklaşıyordu. Hiç acele etmeden yerlerini aldılar. Alakargalar varlıklarından huzursuz olmuş, cak cak ötmekteydiler. Tomaş, gergin bir hâlde gözlerini önündeki patikanın çizgisine dikmişti ki bir çift silah sesi duyuldu; yankı bu sesi ağaç uğultularına karıştırarak uzaklara götürdü. "Dyonizy," diye tahmin etti Tomaş çünkü Wiktor elindeki tek namlulu tüfekten iki kez ateş edemezdi.

Ağaç kütüklerinin bulunduğu yol kenarının köşesinden bakıldığında, tüm manzara bir cam parçası içinde sanki küçültülmüş gibi gözler önüne seriliyordu. Dyonizy, ayakları altında bir tavşan, köpekler. Romuald'ın ısrarı üzerine ateş edip, ilk atışında ıskaladığını ama ikincisinde namluyu düzelttiğini itiraf etti. Romuald, keçe kaplı yassı mataradan küçük yudumlar içiyordu; Tomaş, matara kendisine uzatılınca bu ikramı geri çevirdi ve böyle bir sıvı Romuald'ın şanına yaraşıyor mu, diye düşündü.

"Yav Tomaş, var ya, senin bu ayakkabılar yaramaz." Gerçekten de, kiliseye giderken giydiği yarım boğazlı botlar, çiyler üzerinde gezinip durmaya uygun değildi. Bu işlerin sırrına artık neredeyse vâkıf olmuş biri olarak o da uzun konçlu çizmeler, Dyonizy'nınkilerinki gibi dizin üstüne çıkan çizmelerden almayı hayal dahi edemeyecek olsa da, mümkünse diz altından bağlanan kayışlısından giymeliydi. Böyle bir isteğe kayıtsız kalamayacak tek kişi dedesiydi çünkü ninesi ve teyzesi birbirine benzer tasarruf gerekçeleriyle mutlaka düşmanca bir tutum takınırlardı buna.

XXXVI

Tomaş eski kitaplarla dolu dolapları karıştırmaya başlamadan önce, kütüphanede ne var ne yok bir göz atmak isteyen dedesi, Narbutt'un kaleminden çıkma, "Antik Litvanya Tarihçesi" ciltlerini gözden geçirmekteydi[139]. Tomaş, dedesinin önerisiyle, bu ciltleri alıp Kara Yuzef'e götürdü, kitaplar oradan da Peder Monkieviç'e kadar gitti. Hiç kuşkusuz her biri bu kitaplarda ilgileri doğrultusunda farklı şeyler bulmuştu. Bir zamanlar ülkede tapılan tanrıçaların ve tanrıların işitilmedik bolluğunu okurken rahip, sandalyede oturuşunu düzelte düzelte, öfkeyle öksürüyor ve kökünü kazımak için çalıştığı, tanıdık ve tuhaf bir biçimde de kalıcı batıl inançların ayırdına varıyordu. Bu türden metinler ruh sağlığı açısından iyi midir, bilinmez. Örneğin kapatılır kitap, gözlükler çıkarılır ve

139 Polonyalı tarihçi Teodor Mateusz Ostyk-Narbutt'un (1784-1864), 1835-41 yılları arasında yayınlamış olduğu dokuz ciltlik çalışmasından söz ediliyor [ed. n.].

diğer meşguliyetlere geçilir ama işte o zaman, hiç beklenmedik bir biçimde, Ragutis'in resmi[140], bir yerlerde ormanın kumları içinden kazılıp çıkartılmış hâliyle dikilir karşına. Ayyaşlığın ve sefahatin bir meşe gövdesinden oyulmuş şişman tanrısı yaramaz yaramaz gülümser; tahta çarıklar içindeki ayakları kocaman kocamandır; onların üzerinde hiçbir desteğe ihtiyaç duymaksızın, özenle resmedilmiş bütün bir uygunsuzluğu içinde, in naturalibus[141] durur. Ve imkânsızdır düşünmemek onu.

Yuzef'e dönersek; kitabın bazı bölümleri, en azından yazara göre İskandinavların Frea'sına benzeyen ve özgürlüğün koruyucusu olan bir Liethua tanrıçasından söz edilen bölümler, sanki onun için yazılmıştı. Vatan yüzyıllar sonra bağımsızlığını geri kazanmış ancak beyler tarafından ya kazığa oturtularak ya da asılarak öldürülen Lejczis'ten geriye bir toz kırıntısı dahi kalmamıştı. Artık dünyanın sonuna değin ona dair, bir parşömenin kenarındaki, Anno Domini[142] 1483 tarihli Kraliyet İmtiyazı'ndaki isminden başka hiçbir şey bulunamayacaktır. Bu imtiyazla toprak almıştı asilzade Rynwid, "hukukun onlar için teminat altına almış olduğunun fevkinde bir hürriyet almaya çaba sarf eden köylünün çıkardığı karışıklıkları bastırmasının ve yine bu kalemden olmak üzere isyancıların adına Lejczis denen ve kraliyetin heybetinin şanına ve dahi şerefine bakmadan, krala bir kedi getirip bunu pagan hürriyeti Liethua'nın bir nişanesi şeklinde adlandırmaya da cüret etmiş kumandanı ele geçirmesinin mükâfatı" olarak.

İşte o Rynwid ya da Surkont gibi bir asilzade olan tarihçi Narbutt'un 1805'te bir panayırda işittiği eski bir halk şarkısı – tanrıçaya yapılan bir serzeniş – öyle bir kışkırtmıştı ki derlemeci yanını, bu şarkının sözlerini ona okuyan adama çıkarıp saatini vermişti. "Ey küçücüğüm Liethua – der şarkı – Ey kıymetlim hürriyet! Saklanmışsın göğe, aramalı seni nerede? Bir ölüm mü basacak bizi bağrına? Ne yana bakarsa baksın, bahtsızım, ister baksın doğuya ister baksın batıya, hep yokluk, hep zulüm, hep baskı. Alın teri, kılıç

140 Ragutis, Hristiyanlık öncesi tapılan tanrılardan birisi. Ya bu tanrının heykelciğinden ya da üzerine kabartma resminin işlendiği başka bir objeden bahsediliyor. Toprak altından bulunup çıkartılan o obje [ed. n.].

141 Lat. "kendi doğası içinde" [ed. n.].

142 Lat. "Tanrı'mızın yılında"; yani İsa'dan sonra [ed. n.].

kılıç kan basmış koca ülkeyi. Küçücüğüm Liethua, ey kıymetlim hürriyet, insaf eyle, in göklerden gayrı." Elbette ki Yuzef içindi bu. Zaten her biri kendinden tarafa çekerek, konuşuyorlardı bu kitabı papaz evinde, saatin tık tık attığı ve pencerelerinden içeriye dalya çiçeklerinin baktığı odada. Bütün bu güzel bahçeyi Magdalena kurmuştu, artık sadece özen göstermek yeterdi ki harap olmasın.

Bir sonbahar öğleden sonrası Yuzef, geçmişe dönmeye artık daha az meyilliydi çünkü kasabada tatsız bir haber çalınmıştı kulağına ve ağır ağır, uzattıkça uzatarak sıralıyordu şikâyetlerini, pederse, ellerini karnında kavuşturmuş, kapatıyordu göz kapaklarını. Aslında bu şikâyetler onların alışıldık gevezelikleri sırasında hep olurdu fakat bu kez ne yapılması gerektiğine dair belirgin bir kuşku ortaya çıkmıştı; aynı şekilde ağalara da ilişkindi bu kuşku.

Yuzef, Surkont'un ekili tarlalarını, çayır ve otlaklarını saydı ve duyduklarına pederi de ortak etti. Herkesten iyiymiş gibi görülen bu adamın bile alavere dalavere yapması, en azından bir "pes artık" demeyi hak ediyordu herhâlde.

– Neyine bunlar? – diye soruyordu, Yuzef. – Mezara mı götürecek bu kadar malı mülkü? Her yerde böyle kendilerini kayırıp dururlarsa, kim ne toprak alacak? Vakitlerinin geçtiğini neden anlamak istemiyorlar?

Letonya'da onlara sadece 40 hektar arazi bırakılırdı ki ve böylesi daha iyiydi. Peder, homurdanarak meselenin hektar miktarında değil ama halkın bozuk olmasında, memurların varlıklı olan herkes önünde şapka çıkarmasında olduğunu söyledi. Yuzef'e göre kimden neyin alınacağı civar köylere bırakılmalıydı; peder, bunun anarşi doğuracağını söylüyordu. Belki de öyle fakat başka nasıl bir yöntem bulunabilirdi ki?

Mutlaka bir şeyler yapılmalıydı. Yuzef, ihbar etmeyi ya da başka bir ad konmuş olsa bile aynı kapıya çıkan girişimleri onaylamıyordu. Fakat başka bir çıkış yolunun kalmadığı olur. Teraziye vurulur o zaman: Kayıtsızlık göstererek üzerine mi almalı bir suçu, yoksa insan, keyif verici olmasa da, görevini mi yapmalı? Komşu[143] için

143 İncil'e yapılan bir gönderme. "Komşu"dan bilindik anlamda komşuyu değil de, daha çok "kardeşi" anlamak gerekir. Bütün insanlar kardeştir. "Surkont'un yaptığı şeyin kardeşleri için ne gibi sonuçlar doğuracağı söylenmelidir," deniliyor [ed. n.].

bunun ne sonuçlar getirebileceğini söylemek gerek. Yani Surkont'u öldürecek, hapse tıkacak, malına mülküne el koyacak değiller ya, sadece daha az toprağı olacak, o kadar. Aşağı yukarı bunları anlattı pedere ve görüşünü belirtmesini istedi.

Peder daldı düşüncelere, kellini sıvazladı ve sonunda vurdu tam on ikiden:

– Surkont, okul yapımı için kereste vermeye söz vermişti, değil mi?

– Söz vermişti, ilk don düştüğünde verecekti.

– O verse ve çiftçi verse, bitirmek için daha ne kadarına ihtiyacın kalacak?

– Şöyle otuz bir kulaç kadar.

– Hımm.

Bu "hım" çok şey gizliyordu. Yuzef'in aklına o zamana dek gelmemişti böyle bir çözüm ama şimdi apaçık görüyordu. Surkont'la karşılıklı oturup sanki belirli bir amacı yokmuşçasına meselenin etrafında sözü dolandırarak, aslında meseleyi bildiğini ve parselasyonundan sıyırmasına izin vermemekte kararlı olduğunu göstermesi yetecek. Böyle yapınca da karşısındaki, ortamı yumuşatmak için her şeye razı olacak, böylece otuz kulaçlık mesele tek bir hamlede halledilmiş olacak.

Artık daha fazla soru sormadı ve siyasi bir tartışmaya geçtiler; yani Arşidük'ün elinde yalnızca Lehlerle bir olup Haçlıların üzerine ya da Haçlılarla bir olup Lehlerin üzerine yürümek seçeneklerinden başkası yokken ülkeyi kurtarabilir miydi konusunu değerlendiriyorlardı. İlk seçeneğin tercih edilmesinden ne sonuç çıktığı dikkate alınırsa, önemli bir tartışma konusu. Bu seçimin sonucunda, hiçbir şey çıkmadıysa bile en azından Litvan olduğunu kabul etmektense ölmeyi yeğleyecek bir Mihalina Surkontowa çıkmıştı. Ve Surkont'un kendisi de ve onun gibi binlercesi de. Yüzyıllarca öncesinden bir olayın ardı sıra, suya atılmış taşın ardından olduğu gibi dağılıp gitmişti halkalar.

– Tomaş'ın babası ne olacak peki? – diye sordu peder.

Yuzef'in yüzünde bir gülümseme belirdi, daha çok acı bir gülümseme.

– Diyecek bir şey yok. Geri dönmeyecek. Şimdi onların ordusunda görev almış olduğundan, bizde hapse atılabilir. Oğlunu da herhâlde Polonya'sına getirtecek.

Peder iç geçirdi.

– Ülkenin küçüğünü ülke kabul etmiyorlar. Onlar için kültür, büyük şehirler. Ancak Narbutt kabul ederdi. Gerçi o vakitlerde milliyet daha başka bir şeydi.

– Bence, bir felakettir indi iniyor insanların tepesine.

Peder Monkieviç, hayır anlamında salladı başını.

– Hayır, öyle bir karışmış ki. Şu büyükannesi Tomaş'ın, kocamış Dilbinowa, Almanya'dan gelmedir. Prusya'da ister Litvan ister Leh soyadı olsun, zaten hepsi Almandır. Yeter ki kötü bir şey çıkmasın bu karışıklıktan.

Yuzef, "Tarihçe"yi birkaç ay sonra Tomaş'a geri verdi; bu kitabın neden olduğu tartışmalar, hiç kuşku yok ki, ne kitabın deri sırtında ne de yaşlanmış sayfalarında bir iz bırakmıştı. Dolabın bir köşesine atıldığında, küf bağladı eser yine, nem ve loşlukta yaşamaya bayılan küçük küçük böcekler de dolandı durdu üzerinde.

Yuzef, hiçbir zaman Surkont'a gidip de susması karşılığında okula kereste vermesini teklif etmedi, gerçi bu niyetini epey bir süre ölçüp biçtiği biliniyordu. Hiç de kolay bir iş değildi, terazinin bir kefesinde davası, diğer kefesinde de parselasyondan alacakları olan marabalığın yoksullarının çıkarları vardı. İlkeleri galip geldi. Bu durum, izlenmesi gereken yolun ne olacağını hiçbir şekilde kesinleştirmiş değildi. Birinci yol: Yaptığı şeyin bilindiğini ve neyin doğru, neyin yalan olduğunun şehirde kime söylenmesi gerekiyorsa ona söyleneceğini açık açık bildirmek Surkont'a. Ki apaçık bir savaş demektir bu. İkinci yol: Hiçbir şeyi açığa vurmamak, gizlilik içinde hareket ederek gerekli mercilere şikâyette bulunmak. Üçüncü bir yol: Beklemek ve harekete geçmeden önce bu kombinasyonlardan neler çıkacağını görmek. Bu son yöntem sanki daha makul gibi geliyordu çünkü acelecilik düşmanıdır sağduyunun ve birçok şey sabırla düzelir.

XXXVII

Tomaş'ın kendi devleti vardı. Gerçi şimdilik sadece kâğıt üzerinde ancak orada her şeyi kendisi düzenleyebiliyor, her gün zevkine göre değişiklikler yapabiliyordu. Fikri, dedesinin ve (şimdilerde sıkça gelip giden) Helena teyzenin masa üzerine yaydıkları, uzun uzun parafin kâğıdı ruloları vermişti. Bu rulolarda türlü çokgenler ve Ginie'ye ait sınırlar sulu boyayla işaretlenmişti. Boyanmamış düz hatlı alanlar, kâğıdın altından açıklıklar hâlinde seçilebiliyordu.

Tomaş'ın devleti, kırmızı kafalı yılanın yaşadığı türden bataklıklarla çevrili, tamamen erişilmez bir yerdi. Ormanlar kaplayacaktı bütün bir alanını ama düşünüp taşındı ve biraz da çayırlıkların açık yeşilinden koydu. Yollar gereksizdi, çünkü hiçbir bakir orman bir yolla bölünmemiştir ortasından, dolayısıyla ulaşım için mavi kanal şeritleriyle birbirine bağlanmış nehirler ve göller kullanılacaktı. Onun tarafından özel olarak davet edilmiş insanlar elbette ki oraya erişebilecekti, çünkü bataklıklarda gizli geçitleri işaretlemişti. Yalnızca avlanarak yaşayacaktı halk – nüfus da az olacak; ülke her şeyden önce yaban öküzü, geyik, ayı gibi hayvanların rahat etmesine hizmet edecekti.

Sonbahar soğukları gelmişti artık ve masası yoktu; evin kışın kapalı duran bölümündeki masa bitişik binaya alınmıştı ama planların incelenmesi ve içinde "reform" sözcüğünün tekrarlanıp durduğu çeşitli konuşmalar onun yanında yapıldığı için, işgüzar Helena'nın ona da musallat olmasından korkuyordu. Ve tehlike sezince, haritası ile diğer kâğıtlarını alıp Dilbinowa ninenin odasındaki sehpaya taşınıyordu. Genelde yatağında hasta yatmakta olan ninesi, Tomaş'ı rahatsız etmezdi. Buna karşılık ninesinin, herkesin onu unutmuş olduğu, burada yaban ellerde kaldığı, bu kuytulukta ölüp gideceğine, oğullarını bir daha asla göremeyeceğine dair sızlanmalarını dinlemek zorunda kalırdı. İlenirdi de Litvanlara kapkaranlık nankörlüklerinden ötürü. Konstanty ile Teodor ve de tüm Polonya Ordusu Bolşeviklerle savaşmasa[144], görürlerdi onlar Litvanya'dan

144 Polonya-Bolşevik Savaşı 1919-1921 [ed. n.].

geriye ne kalacağını. Böyle yapıyorlar diye almışlardı ama ödüllerini Tomaş'ın babası ve amcası: birkaç günlüğüne bile olsa çıkıp gelemiyorlardı doğup büyüdükleri yerlere, sanırsın ki eşkıyalar. Mektupları ancak dolaylı yollarla, Letonya üzerinden, büyük gecikmelerle geliyordu; Polonya ile Litvanya arasında mektuplaşma bile yasaklanmıştı. Tam komediydi bu mektup işi. Gözlemliyordu Tomaş, ninesinin, kasabaya inilmesi için uzunca bir süre bir vesile çıkmadığında, postaneye atlar gönderilsin diye yaptığı numaraları. Öldü ölecekmiş gibi yapıyordu, Doktor Kohn'un yağmuru çamuru en bol havalarda bile getirilmesi için. Sonra zarfları yırtarken parmakları titriyor, gözlerini kırpıştırıyor, yanaklarında kerpiç kırmızısı lekeler beliriyordu.

Tomaş ninesini ciddiye alamıyor, mırıl mırıl mırıldandığı bütün o yakınmalarına kulak tıkıyor, aynı zamanda da durmadan şu Konstanty'sını anlatmasına sinirleniyordu. Mişia nine ve teyzesi, aralarında onun hakkında konuşurlarken, "ondan adam olmaz" diyorlardı. Şimdi meslekten subaylığa geçmiş ve uvan[145] teğmenlerinden olmuştu. Öyleyse yalnızca ortaokul üçe kadar okuduğunu kesinlikle söylememişti çünkü subay olmak için en azından ortaokul mezunu olmak şarttı. Oğluyla böyle böbürlenmesi komikti. Doğru dürüst bir öğle yemeği sofrasının bile kurulmadığı şu evde Surkontlar'ın eline kaldı diye Ginie'ye, iki laf edecek kimsesinin olmamasına, evin hanımıymış gibi davranan Antonina'ya ve hatta Tomaş'ın onun için ince şeritler hâlinde kestiği ve sonra sigaralar yaptığı ev tütününe bile söylenip durması da komikti. Bu arada sigaralar ancak ve ancak makaronun[146] ucundaki çıkıntı küçük makasla kesildiğinde güzel görünürdü, birbirlerine eşit olurlar, Tomaş artık büyük bir keyifle dizerdi onları kutuya. Ninesini pür dikkat dinlerse eğer, o da bir tek annesinin gelip onları buradan alıp götüreceğini anlatırken dinlerdi.

Tomaş, haftada birkaç kez köye, Yuzef'in derslerine giderdi. Sayıları yazarken çok çabalardı çünkü öğretmeninin övgüsünü

145 Ułan [uvan] – Bağımsızlık öncesi Polonya ordularında atlı askerlere verilen ad; süvari, sipahi sınıfı (ç. n.).

146 Makaron – içine kıyılmış tütün doldurularak sarılmış uzun ve şerit halinde sigara (ç. n.).

almayı önemsiyordu; her iki ninesi ve teyzelerinin Yuzef'e hiç mi hiç saygı duymamaları umurunda değildi. Yuzef, dirsekleri masanın üzerinde uzanırken, omuzlarını kaldırırdı, damarlı boynundaki âdemelması bir aşağı bir yukarı iner çıkardı ve hantallığı vakur, güvenilebilecek bir hantallıktı. Belki de Tomaş'ın işte böyle birine, ona "bu iyi, şu kötü, bunun böyle olduğu belli" diyecek birine ihtiyacı vardı.

Zaman zaman Litvanyalı memurlar gelirdi, o zaman Mişia nine ve teyzesi saklanırlardı çünkü onları fazla nezaketle kabul etmek uygun düşmezdi, kendi ifadeleriyle "domuz çobanlarının" yakışıksız hoşbeşiyle kendilerini kirletmek istemezlerdi – görünürde memurdular, aslı köylüydü bunların. Tomaş, kapı aralığından baktığında, onlara votka içirtmek için hatta kendisi de diplomasi icabı içiyormuş gibi yapan dedesiyle oturmuş görürdü onları. Sonra dedesi, onlarla birlikte arabalarına binip ambara yanaşır ve orada Pakienas, atları için arabalarına bir iki çuval yulaf yüklerdi.

Bu ziyaretler, "iş" muhabbetlerinin dozunu artırır ve bu konuşmalara şöminenin yanında dikilip iki yanına sallanan Mişia nine bile katılırdı. Yine iş amacıyla şehre gidip gelirdi dedesi. Parasını ve evrakını keten bir kese içine koyar ve boynuna asardı, daha sağlam olsun diye de kalın içliğine çengelli iğnelerle tuttururdu. Anca bunun üzerine giyerdi gömleğini, cepkenini ve de yeleğini. Kaskatı yakasının köşeleri arasına lastiğe takılı kravatını sıkıştırırdı. Yeleğinin bir cebinden diğerine saatinin zinciri asılı dururdu.

Borkuni'ya ziyaretinin bir sonucu olarak Tomaş, ya Dilbinowa ninesinin odasında ya da artık orada kalmaya dayanamadığı zamanlarda, yemek salonundaki lambanın yanında kitap gibi görünen özel bir defter üzerinde çalışmaktaydı. Kâğıttan dümdüz dikdörtgenler kesip birbirine yapıştırmış, aynı zamanda kartondan bir kapak da yapmış ve üzerine de "Kuşlar" diye yazmıştı. İçine bakınca (ki kimseye nasip olmadı bu, eserin değeri gizliliğinde yatıyordu ve bakmaya cüret edecek kim olursa olsun, ondan nefret edebilirdi), büyük harflerle yazılı, altı çizili başlıklar, altında daha küçük harflerle açıklamalar bulunabilirdi. Kargacık burgacık yazmaya olan meylini alt etmek zor geliyordu, dolma kalemi usulca gezdiriyor kâğıdın üzerinde ve dilini dışarı çıkartarak yardım edi-

yordu kendine. Ama hakkından da geldi, çünkü tamamı tertemiz görünüyordu.

Örneğin saksağanları ele alalım. Elbette bunların onu en fazla mest edenini ve kışın bahçede görünür olanını; büyüktür, alacalıdır. Sadece tek bir türünün, büyük olanının, başı kırmızı olur, dolayısıyla:

Benekli saksağan – *Picus leucotos L.* Altına da: Yapraklı ormanlarda yaşar; yaşlı, çürümüş ağaçların bol olduğu, aynı zamanda iğne yapraklı eski ağaçlıklı bölgelerde bulunur. Kışın insanların yerleşim yerlerine yaklaşır.

Ya da:

Arı kuşu – *Picus martius L.*: Saksağan familyasının en büyüklerindendir. Kara renkte, kafasında kırmızı bir leke vardır. İğne yapraklı ya da huş ağaçlı ormanlarda yuva yapar.

Tomaş, arı kuşunu Borkuni'dayken görmüştü, yok, yakından değil çünkü yanına yaklaştırmaz ancak tıpkı yazıldığı gibi, huş ağaçlarının gövdeleri arasında bir görünüp kaybolurken "kri-kri-kri" şeklindeki yanık sesi dalga dalga yayılırdı.

İşin aslı, Latince adı *L.* ya da "Linni"nin ilk tür derlemesini yapmış olan İsveçli doğa bilimci Linnaeus'un anısına verildiğini bilmiyordu fakat yine de hiç atlamadan koyuyordu bu harfi ki kitabı kuşlarla ilgili diğer sistematik fihristlerden farklı olmasın. Latince adlar ses güzelliğinden ötürü hoşuna giderdi, mesela kiraz kuşu *Emberisa citrinella* ya da ardıç kuşu *Turdus pilaris* veya alakarga *Garrulus glandarius*. Böyle adlardan bazıları inanılmaz sayıdaki harfleriyle öne çıkıyordu; harf atlamamak için kendi defterindekiyle eski bir ornitoloji kitabındakileri kıyaslayıp doğru yazıp yazmadığından emin olurdu. Ama eğer birkaç kez tekrarlanmışlarsa bile, yine güzel oluyordu tınıları, hele de köknar kargasınınki tamamen büyüleyiciydi: *Nucifraga caryocatactes*.

Bu defter, Tomaş'ın ilgisini çok çeken şeyler üzerinde odaklanma yeteneğini kanıtlıyordu. Çabasının karşılığını alıyordu çünkü bir kuşu adlandırıp yazının içine kapatmak ona sonsuza kadar sahip olmakla neredeyse aynı şeydir. Bitmek tükenmez sayıda renk, ton, ötüş, ıslık, patırtısı kanatların – sayfaları çevirirken hemen karşısında buluyordu onları; çalışmış ve olanından da fazlasını bir

şekilde düzene koymuştu. Aslında kuşlardaki her şey bir endişeye meylettirir: Tamam, varlar fakat sadece bu mu saptanabilir, yok mu devamında hiçbir şey? Uçtuklarında tüylerinde renk renk ışıldar ışık, çalılığa gizli yuvalarında yavruların açtığı gagaların sarı, sıcak içlerinden bize geçer akımı bir aşk birlikteliğinin. Ve İnsanlar, yeryüzünde benzer harikuladeliklerle bir arada bulmuşlarsa kendilerini, tüm yaşamlarını tek bir amaca – mutluluğu düşünmeye – adamaları gerekirken, kuşları birer ufak ayrıntı, lütfedip zar zor farkına vardıkları, öylesine birer hareketli süs sayarlar.

Tomaş, işte böyle (aşağı yukarı böyle) düşünmekteydi ve ne "reform" ne "işlerimiz" yakından ilişmiyordu ona, gerçi tartışılırlarkenki hararet, onu da zorluyordu bunlara kafa yormaya. Durmadan "Pogirı", Baltazar", "çayırlık"; yeter derece zeki olduğundan, birazcık anlıyordu ne döndüğünü, ama hoşlanmadan. Dedesinin mutlaka ki başarılı olmasını dilerdi ama yine de bu toplantıları Helena teyzeyle yapmamasını yeğlerdi.

XXXVIII

Yağ bağlıyordu Baltazar ve galiba insanı zayıflatan dertlerden daha acı verici bazı manevi sıkıntılarının katkısı vardı bunda. Şilale'de[147] meşhur bir haham olduğunu öğrendiğinde, ilkin gülmüştü ama bu gülüşü donup, göklerden belki de sırf onun için gönderilmiş bir yardımı reddetmek olur mu endişesine dönüşmüştü. Dolayısıyla yolların kızakla gitmeye uygun hâle gelmesini bekledi sadece. İlk karla birlikte ayaz tutmuştu; üşümüştü kızakta, ısınmak için yol kenarındaki bir hana girdi, kafayı bulup geceyi orada bir sıranın üzerinde geçirdi. Sabahleyin bir mide ekşimesi, yol ve rüzgârın etraflarında kar tozundan girdaplar döndürdüğü telgraf direkleri, öyle kaskatıydılar ki direkler insanın içini paralıyorlardı ve işte bu şekilde varmıştı Şilale'ye. Hahamın evi büyük, tahta çatısı köhnelikten içeri çökmüş bir ev; sokaktan daha aşağıda duruyor, kapısına eğimli bir avludan iniliyordu. Hemen daha sofada Baltazar'ın etra-

147 Litvanya'nın batısında kalan bir kent; Litvanca "Šilalė", Lehçe "Szyłele" [ed. n.].

fında üç ya da dört kişi dönmeye başladı, zaten genel olarak etrafta genç-yaşlı çok sayıda adam dolanıyor, nereden ve niçin geldiğini sorup duruyorlardı. Baltazar, kamçısını köşeye dikine yasladı, napasının düğmelerini çözdü, kurcalaya kurcalaya çıkardı parasını ve bağış için gerekli olduğunu işittiği kadarını saydı. Sonunda aldılar onu, şapkası alnına kadar çekilip indirilmiş bir sakallının bir masanın ardında oturduğu ve büyük bir kitaba bir şeyler yazdığı odaya. Baltazar'a hahamın kendisi olmadığını ama onu buraya getiren her neyse hepsini ona anlatmasını, çünkü kuralın böyle olduğunu, onun da sonra bunları hahama anlatacağını söyledi. Burada lafı ağırdan alışı Baltazar'ın, tepesindeki darmadağınık perçemi kaşıyıp durması ve çaresizliği. İçini bir uçtan bir uca delip geçecek ve tüm gerçeği açığa çıkaracak, kendisi için de açığa çıkaracak bir ışının varlığına inanmıştı her şeye rağmen. Anlatmak mı? Dudaklarından çıktı çıkacakken daha sesler biliniyor ki yalandır ve çaresi yoktur herhangi bir şeyi ifade edebilmesinin. Birbiriyle tamamen çelişik itiraflarını sayıp dökmesi gerekiyordu, hem de nerede – burada, tüy kalemini kâğıt üzerinde oynatmayı bırakmamış ve ona hemen buyur otur bile dememiş, anca biraz sonrasında bir sandalyeyi göstermiş bir yabancı Yahudi'nin karşısında. Baltazar'ın gevelemelerinden, bu dünyada kendine bir yer bulamadığı, hem yaşadığı hem de yaşamadığı, bir mübarek insanın göstereceği çare olmazsa öyle ölüp gideceği anlaşılıyordu. Yahudi, tüy kalemi bir kenara bıraktı, eliyle sakalının altını sıvazlamaya başladı. – Çiftliğin var mı? – diye sordu. – Eşin, çocukların? Devam etti: – Günahların mı bırakmıyor ki yaşayasın? Büyük günahlar mı? Baltazar onayladı, gerçi huzurunu kaçıran günahlar mı, korku mu ya da başka bir şey miydi, bundan pek emin değildi. Tanrı'ya dua eder miydi? – ağzını arıyordu Yahudi. Anlamadı bu soruyu. Elbette ki kötüyse birinin durumu, daha iyi olmasını ister ve bunu düzeltmek de Tanrı'nın işidir ama ya Tanrı'nın gönlü yoksa buna? Yani çıkıp O'nun yanına varmanın da yolu yok ki. Gerektiği şekilde giderdi kiliseye, dolayısıyla dua ederim diye salladı başını.

Sonra, yine sofada, bir duvarın dibinde, girip çıkan, ayakkabılarının karını çırpan insanların arasında epeyce bir bekledi. Artmıştı curcuna, onlarla, anlaşılmaz bir dille konuşan ve burunlarının

önünde parmaklarını oynatıp duran onlarla doluyordu sofa. Sonunda derinlerden bir bağırtı geldi ve Baltazar'la birlikte tüm o kalabalık devrildi, yazı yazan adamın onu kabul etmiş olduğu odaya; ilerideki kapı açıldı ve aralanan kapıdan, diğer ucunda odanın neredeyse tamamını kaplayan, kapkara bir masanın durduğu uzun bir odaya geçildi. Bir şamata, yere sürtülen ayaklar, heyecanlı homurdanmalar her yanı kaplamıştı ki birinin "Şişşt!" emri duyuldu ve herkesin sesleri "Şişşt! Şiişt!" diye tekrar etti.

Yandaki kapıdan içeriye haham girmişti, peşinde de o sakallı kâtibi. Haham, ufak mı ufak, Ginie kilisesindeki Azize Katerina resmini andıran genç kız suratlı biri. Yanaklarında kıvrılıyordu kabarık sarı saçları. Koyu renk giyinmişti, çenesinin altında beyaz gömleğinin parıldayan düğmesi seçiliyordu, başı örtüktü küçük bir ipek takkeyle. Sanki mahcupmuş gibi yüz ifadesi, gözleri yere indirilmiş ama yardımcısı, yaklaşması işaretini verince Baltazar'a, kalktı göz kapakları, delici bir bakış; başını birazcık kaldırarak, uzun uzun bakıyor inceleyen gözlerle ve okşuyordu redingotunun bir yakasını. Onun karşısında Baltazar, kendisinin ataletli kocamanlığını hissediyordu.

Öylece bakmaya devam ederek, onların dilinde, birkaç kelime söyledi. Fısıltılar yükseldi, Baltazar'ın arkasında toplanmış olanlar sallandı ve yine bir "Şişşt! Şiişt!" Kâtip, Litvancaya tercüme etti:

– Diyor ki: Hiç-bir-insan-iyi-değildir.

Ve masanın ardından alçak bir sesle yine konuştu haham, sakallı da duyurdu dediklerini:

– Diyor ki: Ey-insan-yaptığın-kötülük-senin-kendi-kaderin-sadece.

Baltazar'ın üzerine dayanıyorlardı arkadan, sakallıyı tıslamalar ve beklenti dolu bir sessizlikte işitti:

– Diyor ki: Ey-insan-lanet-etme-kendi-kaderine-zira-kaderinin-kendisinin-değil-ama-başkasının-kaderi-olduğunu-düşünen-yok-olacaktır-ve-kınanacaktır-düşünme-hayatının-nasıl-olabileceğini-çünkü-senin-hayatın-olmazdı-başka-bir-hayat.

Konuşmayı bitirdi.

Baltazar anladı ki hepsi budur; şimdi onlardan biri hahamın tam karşısında bulmuştu kendisini ve haham da ondan yana dön-

müştü. Yarıp geçerek onların kalabalığını evden dışarı attı kendini, öfkeliydi. Ayazda 20 verstlik yolu bunun için mi gelmişti? Lanet Yahudiler! Ve de lanet aptallığı kendisinin! Ama kasabanın dışında, kızağın alçak kenarının sopasının ardına sarkıttığı botu beyazlıkta bir karık oyarken, geçti öfkesi. Başka bir şey belirdi: keder. Ne ummuştu ki? Bir saatlik vaaz ya da birkaç söz, aralarında hiç fark yok ki ama orada değil en kötüsü; insanın uluyasını getiren bir genel yokluktu en beteri, olmamasıydı ne melek borazanlarının ne ateşten dillerin[148] ne de ucu yılan dili gibi ikiye ayrılan kılıçların. Tamam, gidiyor yolu işte, ardında evler, önünde mavimsi kuru dallar ve bir orman, üzerinde de bulutlar ve ne söylenebilir? Doğmuş olduğu mu, öleceği mi, ne gelmişse başına neyse ona katlanması gerektiği mi? Hep aynı, daima aynı, peder ya da haham, asla işin özüne gitmezler; olsa da göklerin bir ucunda bir dev kafası beliriverse, çekse içine nefesi ve her şeyler, onlarla birlikte o da, uçup gitse onun ağzının içine, işte o olurdu mutluluk. Ama nerede. Yahudi'ye ne kızarsın? O da herkes gibi bir insan işte, havanda su dövüyor, dünyada var mı ki başka bir şey yapmayı beceren herhangi bir insan? Biri yırtınsa bile acıdan, gelirler, o havandaki suyla avuturlar; makineler icat etmişlermiş, ama bunun dışından hiçbir şey, anca bir "doğdu ve öldü" işte.

Ağırdan olmuştu ama Şilale'de bilgece bir şeyler elde ettiğini kabul etmeye hazırdı. Doğruya doğru, hahamın ona ilk seslenişi umutla doldurmuştu içini. Ya herkes acı ve pişmanlık çekiyordu da, bunu itiraf etmiyorsa sadece? Şöyle bir toplansalar ve birbirlerine günahlarını anlatsalar, içleri hafiflemez mi? Günahları hafif olanlar bile, sürüne sürüne gelirdi kesin oraya. Gerçi kesinlikle yeterli midir, birinin günahının olmaması? Oo, burada fark etti ki kurnazdır Yahudi, kafayı uzunca bir süre karıştırmaya yeter bir adamdır.

Eldivenlerini çıkarıp bir sigara sardı. Atı dinç adımlarla koşuyor, yularındaki reşmeler[149] şıngırdıyordu boşlukta; bir söğüdün dalları ardından atlayıp çıktı bir tavşan ve donmuş çay boyunca koşturdu. Hava kararıyordu, ormanda yakaladı onu karanlık fakat

148 İncil'e gönderme. Elçilerin İşleri 2 [ed. n.].

149 Atların koşum takımları üzerindeki metal pullarla yapılmış süslemeler [ed. n.].

çamlardaki işaretleri[150] fark edemeyeceği kadar da birdenbire değil. Kesecekler. Baltazar, hükümetin İngiltere'ye çeşitli yaşlardaki ağaçlardan çok sayıda tomruk sattığını okumuştu gazetede. Örneğin şu çam işaretlenmemiş. Niçin? Çünkü eğri. Önce dik olan ağaç gövdesi yatay olarak eğilir da işte ancak o koldan fırlayıp çıkmış olur yukarıya bir silyon feneri[151]. Belki böyle bir kaderdi aklındaki hahamın. Baştan başlamak yasaktır çama. Var olan her ne ise – bu bir eğri bile olsa – ondan yeni baştan başlamak zorundadır. Ama geri kalanı düzdür. Ya insan başlayabilir mi baştan? O da başlayamaz.

Kamçıladı atı, keyifsizdi. İnsan ağaç değildir – ağaç bilir neye ihtiyacı olduğunu: ışık. Ama insana düz büyüyecekmiş gibi gelir, ama eğri büyür. Tüm zorluk da buradadır. Hayatım şöyle, şöyledir. O hayatı değiştirmek için, ondan çıkılıp şu yöne, bu yöne gidilir. Ve de öyle ok gibi dümdüz gidilir de, iş işten geçtikten sonra görür ki insan, hiç de öyle yukarı falan değil, aşağıya gitmiş. Onların Yahudi bilgeliği de aha burada biter.

Yol boyunca kesinlikle hiçbir yerde durmama kararlılığıyla yol alırken, bir hanın pencerelerinden gelen ışıkta kıvılcımlandığında kar topakları, çekti dizginleri. Binanın köşesine bağlanmış atlar, ağızlarındaki yulaf çuvallarını atıp atıp tutuyorlardı ve her fırlatışın ardından ses veriyordu koşumlarının reşmeleri. Başkasının değil, kendinin kaderi. Varsın öyle olsun. Elini kapının kolu üzerine koydu. Girdi mi? Evet, girdi.

XXXIX

Frak ve diz altına kadar gelen çoraplarının, cinlerin on sekizinci yüzyıla olan muhabbetlerini gösterdiği teorisi kabul edilirse, birinden alıp ötekine vermekten ibaret olan toprak reformunun onların bilgisinin sınırları dışına taşıyor olması gerekir. Baltazar'a (tıpkı karganın yaralı bir tavşanın etrafından dönüp durması gibi) göz kulak olan cin, bu ağır sorumluluğundan ötürü, mutlaka bu mese-

150 Kesilecek ağaçlar işaretlenmiş [ed. n.].

151 Bir metafor. Silyon feneri, gemilerin geceleri seyir halindeyken pruva ve grandi direkleri cundalarında yaktıkları fenerler demek oluyor [ed. n.].

leyi de incelemek zorunda kalmıştı. Öyleyse, yine her şeyi tam söylemek sorumluğundan ötürü, bununla kısa bir anlığına ilgilenmek uygun düşer.

Surkont'un topraklarının türlerine göre bölünmesi şöyleydi:

Ekili arazi	108,5 ha[152]
İssa kıyısındaki otlaklar, kullanılmaz araziler	7,9 ha
Pogirı köyü civarındaki ihtilaflı otlaklar	30,0 ha
Baltazar'ın kendisine ormanda ve çayırlıkta açtığı araziler	42,0 ha
Toplam:	188,4 ha

Gelgelelim ilan edilen dumanı üstündeki reforma göre, seksen hektarın ötesindeki her arazi, sahibinin elinden alınıp topraksız köylü arasında parsellere ayrılarak pay edilecekti ve bunlar öylesine cüzi bir miktar karşılığında alınacaktı ki bu paranın fiiliyatta hiçbir değeri yoktu. Surkont ya da malının üzerine titreyen kızı, şu savunma yöntemini seçmişti: Eğer tarım arazisi, üzerine çiftlik kurup tek başlarına işleten aile fertleri arasında bölüştürülürse, her biri seksen hektara kadar toprak alabilecekti. Surkont, devletin ağzını kapamak için 30 hektarı vermeye, geri kalanını, yani 158,4 hektarı ise kendisiyle Helena arasında pay etmeye karar vermişti. İyi de, tarih! Kanun şu, şu tarihlerden önce yapılmış paylaşımlar geçersizdir diye açıkça belirtiyor. Ufak bir usulsüzlüğe göz yumulması ve tapuya sanki yanlışlıkla yapılmış gibi daha geç bir paylaşım tarihi yazılması için, kendilerine gösterilen nezakete kayıtsız kalmayacak memurların ufak bir iyiliğine ihtiyaç vardı. İşte buna uğraşıyordu.

Sonraki dert: orman. Kanuna göre tüm ormanlar devlete geçiyordu. Dolayısıyla da ormanı çayırlık olarak bildirmişti. Bu iş artık bilirkişilerin lütfedip nereye bakacaklarına; yere mi, yoksa kafalarını kaldırıp saplarını yetişkin bir erkeğin iki koluyla saramayacağı o tuhaf çimenliğe mi bakacaklarına bağlı. Aslında eski meşeliklerden çok da bir şey kalmamıştı – ağırlıklı olarak genç gürgenlerin gölgeli

152 Hektarın kısaltması [ed. n.].

korulukları, biraz köknar ve sulak kovanlıklar[153]. Fakat bu parçanın tamamı, onlarca kilometre uzayıp giden devlet ormanıyla sınırdı ki bu da tehlikeyi artırıyordu.

Biri kendisinin, biri Helena'nın olmak üzere iki çiftlik. Bu ikincisinin nereye yerleştirileceğini bulmak gerekiyor. Hiç beklenmedik bir şekilde Baltazar yetişmişti yardımlarına. Baltazar'ın hayalinden ne geçmişse olduğu gibi yapmasına izin verirken, ileride bunun bir faydasını görürüm hesabıyla falan hareket etmemişti Surkont. Neden, hesap kitap işleri değil, bu çocuğa olan zaafıydı (evet, çocuğa, çünkü şöyle bir bakın ona, otuzunda da ya da kırkında da olan bu adamın çocuk olmayı bırakmadığına hemen ikna olursunuz). İşte şimdi ormancı evi ve müştemilatı çok işe yaramıştı: Evrakta Helena'nın burayı tek başına işlettiği belirtilecekti.

Yani, duruma ve çabalara ilişkin genel manzara böyle. Kulübesine kısa süreliğine uğradığında Helena Yuhnieviç, masaya biranın en iyisi ve dokuz tür orman otuyla aromalı ev yapımı likör geliyordu ama Baltazar, onu dikkatlice, her zamanki gibi iyi yürekli gülümsemesiyle dişlerini göstere göstere izliyordu. Tanımıyor muydu onu? Tatlı tatlı, sanki kazara olmuşmuş gibi kafayı sokup bakardı ya ahıra ya ambara. Böylesiyle işinin olması kötü.

Kimilerine göre şeytan bir tür halüsinasyondan, içteki acıların bir ürününden başka bir şey değildir. Eğer öyle yeğliyorlarsa, dünya onlara anlaşılması daha da güç görünüyor olsa gerektir çünkü insan dışında yaşayan başka hiçbir varlığın başına böyle halüsinasyonlar görmek gelmez. Diyelim ki bazen bardaktan taşıp dökülmüş bir içkinin Baltazar'ın parmağıyla masaya yayılmış çizgileri etrafında sıçraya sıçraya gezinen küçücük yaratık, varlığını ayyaşlığa borçluydu. Yine de hiçbir sonuç çıkmaz bundan. Yaşama sevincinin Baltazar'a geri geldiği günler oluyordu; sabanın ardında bir ıslıktır tutturuyor ve sonra ansızın içini bir fırtınanın alameti olan bir ürperti basıyordu. Kendisine belirlenen çemberin dışına birkaç adımcık atmayagörsün, yabancı bir güç onu gerisin geri dehleyiveriyordu. Evet, yabancı bir güç. Çünkü ızdırabını hiç de kendisinin bir parçasıymış gibi hissetmiyordu; mutlaka ki ken-

153 Arı kovanları için ayrılmış alanlar [ed. n.].

disi, derinlerde bir yerlerde, hâlâ hep saf bir sevinç olarak kalıyor; ona musallat olan şey, onu dışarıdan kuşatıyordu. Dehşet vericiydi çünkü umutsuz zamanlarında yaptığı akıl yürütmelerin o inceliği ve keskinliğini, kendisinin yapabileceği bir şeyden almıyordu; insanüstü bir görüş açıklığı mağlup ediyordu onu. Kendi gülünçlüğü – yaptığı muhasebelerin içine bir de o giriyor, orayı kaşıyordu tacizcisi.

– Demek ki şöyle, Baltazar'ım – diyordu. – Bir hayat var. Milyonlarca insan milyon işle uğraşmakta, sense Surkont, Helena Yuhnieviç, toprak moprak, bir de şu, hımm, şu tüfekle olan iş, bunların hepsi ufak şeyler. Bunlar sana ne için verilmiş, peki? Bir yıldız gibi şurada, burada uyuyabilirdin. Ama demek, senin yatacak yerin bura olmalıymış. Ve artık asla ikinci bir kez de doğmayacaksın.

– Haham doğru söylemiş.

– Doğru mu? Ama sen Yuhneviçova seni buradan atacak diye yumruklarını ısırıp duruyorsun ve yumruklarını ısırıyorsun diye kendine olan öfkenden de ısırıyorsun yumruklarını. Sanki kaderine razı oluyorsun ama olmuyorsun da. İtirazım yok, haham sezmiştir bunu çünkü tecrübeli. Ama bunu sezmek öyle zor da değil. Kirlenmiş olan Baltazar, bütün bunların artık var olmayan temiz Baltazar'ın üstüne kaldığına yanıyor. O temiz Baltazar mükemmel bir adam. Ama yok.

Masaya gömülüyordu parmakları. Vurmak, darmadağın etmek, ateş ya da bir taşa dönebilmek için.

– Yok artık, masayı tepetaklak etsen ne olacak? Ben aslında bunu değil, sadece bir şey sormak istediğini biliyorum. Sor, için rahatlar. Döküyorsun şunu gırtlağından aşağıya ama sadece bir an, gırtlağın hâlâ yandığı sürece düşünmeyi bırakıyorsun. Öğrenmek istiyor musun?

Baltazar, zayıf ve yırtıcı bir gelinciğin emrinde, masanın tahtaları üzerine genişçe yaydığı dirsekleriyle yığıldı kaldı.

– Birisi bir şeyi başka türlüsünü yapamamış olduğundan mı yapar? Bu seni yiyip bitiriyor, yalan mı? Şu anda olduğum şey isem eğer, şu, şu zamanda şöyle ve şöyle davranmış olduğumdandır bu. Peki, o zaman niye öyle davrandım? Başından beri nasılsam öyle olduğum için değil mi? Öyle mi?

Boşluktan ona yönelmiş, kendi etrafındaki çeşitli yüzlere bürünen ama değişmeyen bakışların altında onayladı.

– Tohumun kötü olması acı değil mi? Isırgan otu tohumundan buğday çıkmaması?

– Tabii ki öyle.

– Bir örnekle göstereyim sana. Meşe ağacı duruyor. Ona bakıyor ve ne düşünüyorsun? Durduğu yerde durmak zorunda mı?

– Zorunda.

– Ama mesela bir yaban domuzu meşe palamudunu topraktan çıkarıp yemiş de olabilirdi. O zaman sen oraya bakıp da o aynı yerde bir meşe ağacının olabileceğini düşünebilir miydin?

Aşağıya sarkan saç tutamlarını parmağına doluyordu, Baltazar.

– Hayır. Niçin hayır? Çünkü her ne olmuşsa artık, öyle görünüyor ki, sanki olmak zorundaymış ve sanki başka türlü olamazmış. İnsan da böyle yapılmıştır. Sen de sonradan, şehre gidememiş, Surkont'un ormanı çayır gibi gösterdiğini ve bir dolap çevirmeye çalıştığını gereken kişiye söyleyememiş olduğundan emin olacaksın.

– Onu ihbar etmeyeceğim.

– İyi insan Baltazar, Surkont'u seviyor. Ama yo, sen ihbar etsen de ihbarının hiçbir işe yaramayacağından korkuyorsun; o basıyor memurlara parayı ve bunu öğrenir, artık kızına karşı savunmaz seni. Ve sanki kazanmışsın gibi de korkuyorsun. Araziyi devletin ormanına katacaklar, belki seni ormancı diye işe alırlar ama bu kadar toprak neyine gerek diye de sorarlar. Sövüp sayma. Kaderimmiş bu diye lanet okuyup sıyıramazsın da zaten.

– Niye böyle, ben de hiç bilmiyorum ki. Çöpçatanları göndermişim, niye, artık onu da hatırlamıyorum. Bir de şu Rus, onu sadece korkutabilirmişim. Ama hatırlamıyorum.

– A!

– "Aaaa!" Asla bilinmez içimizde ses veren bu haykırışla nasıl baş edileceği. İşte en büyük adaletsizlik tam da buna; yani takvim yaprağının koparılıyor, ayaklara çizmelerin çekiliyor, kolların kaslarına dokunuluyor ve bugün yaşanılıyor olmasına dayanmaktadır. Bununla birlikte içten içe hırpalar bizi, nedenlerini hatırlamaksızın hatırlanması eylemlerimizin. Bu eylemler bizden, bizim bugünkü gerçekliğimizden kaynaklanmıştır ki işte o zaman o gerçekliği üze-

rimizde iğrenerek taşırız, o kokar kendi derimiz. Ya da başka biri, yüzü görülmeyen biri yapmıştır o eylemleri, ama işte o zaman iş daha da bir beter olur, çünkü madem başka biri yaptı, sen niye koparıp ayıramıyorsun kendini o eylemlerden?

Baltazar, Surkont'un başarabileceğini öngörüyordu. Bezginliğinden ve kendine, kendi yapısına ya da bizmiş gibi yapan herkese karşı olan güvensizliğinden seçmişti hareket etmemeyi. Eğer hareketsiz olursa, pişmanlık için çok daha az nedeni olurdu. Zaten artık bir defa dolanmıştı bu işe, varsın her bir şey sonuna kadar dolansın gayrı. Bir süre karısını dövdüğü olmuştu ama bıraktı, kapandı içine, ağırdı ve suskundu. Belki evi barkı terk etmek ve tam zamanıyken şu reformdan yararlanıp başka bir yerde yerleşim almaya uğraşmak kararı makul bir karar olabilirdi ama her şeye yeniden başlamak çalı çırpıdan yapılma bir kulübede oturmak ve binalar yapmak mı? Niye? En azından böyle sürsün gitsin işte. O paylar, Yuhnieviçler'in ormanda oturmak isteyeceklerini kanıtlamıyordu, zaten biliyordu ki her şey kadına bağlıydı, aksi bir şey oldu mu da Surkont'u şikâyet ederdi.

Üçüncü çocuğu doğdu, bir kızı oldu. Pogirı'dan ebe kocakarının teki, bebeği ona göstermeye getirdiğinde, bu bebeği nasıl ve hangi gece kotardığını, yaparken zevk alıp almamış olduğunu hatırlamadığını düşünmüştü. Kız, bir kedi yavrusuna ve Baltazar'a benziyordu. Tantanalı bir vaftiz merasimi ve de verdiği ziyafette birinin üzerine bıçakla saldırışı fıkralara konu olmuştu dillerde, gerçi kendisi bunu ancak ertesi gün uyandığında anlatılanlardan öğrendi.

XL

Çıngıraklar çınlıyor, at hırıl hırıl hırıldıyor, kızaklar ve yolun her iki yanına bırakılan izler sessizce kayıp gidiyordu. Şu eşkenar dörtgen, bir tavşan. Dörtgen uzuyorsa, tavşanın hızlı koştuğuna kanıttır. Bir pati dizisi ve peşi sıra bir tilkinin izleri, tepeciği aşarak, güneşte mor-mavi ışıyan huş ağaçlığının sınırına kadar, düz bir şerit hâlinde uzanır. Kuşlar, birbirleriyle bitişen üç küçük çizgi, bazen

hafif bir kuyruk çizgisi ya da kanatlarının uçlarındaki tüylerin belli belirsiz izini bırakırlar.

Helena teyzesinin burnunda soğuktan küçük damarcıkları açığa çıkar, pembeleşmiş yüzüne kıyasla daha koyu renkteki burnu, çıkıntı yapardı napasının küçük yakasından. Onun napacığı eski rengini yitirmiş ve kahverengi olmuşken, Tomaş'ınki gıcır gıcır, parlak rengiyle bir sincabın yaz kürkünü anımsatıyordu ve bu yüzden, hem de yumuşaklığından ötürü, yanağını koluna sürtmeyi seviyordu. Dedesinin kulaklıklı büyük şapkası kayıp gözlerine iniyor, onu sabırla yukarıya doğru ittirip duruyordu. Helena'da boz tavşancık[154] kürkünden bir şapka vardı.

Borkuni'da, evin çevresinde kardaki ayak izleriyle açılmış patikalar, tam dağılmak üzereyken ayazın dondurup bıraktığı suların pürüzlü kıvrımları, at dışkısı öbekleri sararmıştı. Barbarka, ayağında uzun yünlü çorapları ve ahşap takunyaları, gidip gidip gelirdi. İkramlar. Masada üç kişi otururlardı ve çabucak sıkılırdı Tomaş, kalkıp duvarda asılı avcılık gereçlerine bakmaya koyulurdu. Sinirine dokunuyordu, Romuald ile Helena arasındaki bir çeşit anlaşma; böyle zamanlarda daha başka, daha kötü – büyüklerin yardakçısı, teyzesini kesik kesik kıkırdatan nükteciklerı yığ babam yığan – bir Romuald çıkıyordu ortaya. Onu bulduğu ilk fırsatta masadan kaçmaya meylettiren başka bir şey de, niyeyse öfkeyle dolmuş, dolgun dudaklarını ısıran Barbarka'nın dolanıp durmasıydı etrafta. Ve eğer masadayken böyle düşüncelere dalıp gitmişse, Helena'nın "ye!" emri koparıp alıyordu onu uykusundan. Ama aklındakileri, uygunsuz düşüncelerini tahmin edemezdi. Gülümsemeler, "buyurun biraz daha yiyin ya da bir kadeh daha için" demeler, ona doğal değilmiş gibi geliyordu. Eğer hepsi birbirlerinden gerçekten tümüyle farklılarsa, neden hepsi birden bir komedi oynuyor, yüzlerini eğip büküyor, maymun gibi biri diğerini taklit edip duruyordu? Hiçbiri içindeki gerçek olan şeyi diğerine hiç göstermiyor. Bir araya geldiler mi değişiyorlar. Mesela şu Romuald, gerçekte günlük hayatında "sıçasım var" deyip bir ağaç altına çömelir ve sonra hiç öyle saklanayım falan demeden bir yaprakla ardını siler ama

154 Türkiye'de de sık rastlanan bir tavşan türü; "Avrupa ada tavşanı" veya "Eski dünya ada tavşanı" diye biliniyor [ed. n.].

burada bir iltifatlar, el öpmeler falan. Helena da ayırırdı bacaklarını ve şırıl şırıl akardı incecik bir su bacaklarının arasından, şimdi ise hiç öyle bir şey yapmamışmış ve kendisinin o kısmını sanki evde bırakmış da gelmiş gibi davranıyor: öyle asil. Hatta Barbarka. Niye "hatta"? Çünkü Barbarka öyle güzel ki düşünmesi bile korkunç: yanaklarında alıyla nasıl çömelir ve o şey nasıl çıkar tüylü yerlerinden? Bunu kafasında canlandırdığında, kıza bakarken ürperiyordu çünkü onun pürüzsüz alnı ve bakışındaki o lacivert şimşeklerle kafasındaki şeyin arası beş verst bile değildi herhâlde? Ama yani her biri diğerinin bu işi öyle yaptığını biliyor, öyleyse niye sanki bilmiyormuş gibi davranıyorlar. Aslında onların can sıkıcı nezaketlerine uymak zorunda kaldığı her ziyaret zorlaması, onu benzer bir isyana sürüklerdi fakat asla o kışki Borkunı ziyaretlerinde olduğu derecede olmamıştı bu. Ne iyi olurdu, çırılçıplak soyunsalar ve karşılıklı çömelip her biri ihtiyacını giderse. Acaba o zaman da, tek tek ele alındıklarında onlar için fazla aptalca olan bu aptallıkları yine aynen böyle ötüp dururlar mıydı? Hayır, asıl o zaman ezerdi onları kendi gülünçlükleri. Böyle bir topluluğu gözünde canlandırmaktan aldığı arsız hazza, onların her bir kılığı karşısında zafer kazanmak, sahteliklerini üzerlerinden çekip almak isteği veriyordu rengini. Asla onlar gibi olmayacağına yeminler ediyordu kendi kendine. Ama protestosunun yönünü öncelikle, maymunluğu Romuald Bey'e bulaştırmış ya da onu buna zorlamış olan Helena'ya çeviriyordu.

Akşama doğru, gökyüzü alttan ham bir kızıllıkla yaklaşırken ve ince dallar sanki soğukla kamçılıyorlarmış gibi görünürlerken, küçük nehrin etrafındaki huş ağaçlarına kara orman tavukları uçup gelirdi. Tomaş uçarlarken görmüştü kuyruklarının lir şeklini ve beyaz kanat altı tüylerini, yakınlarına yeterince yanaşılabilmişse eğer, parıldardı tüylerinin kara metali; uzaktan ağaçların tepe dalları arasında birer siluettirler sadece. Romuald, bir keresinde dolaptan, tümüyle kara orman tavuğu gibi görünen, tahtadan bir "put" bulup çıkarmıştı. Bu, canlı bir kuşu taklit edebilecek şekilde, bir değneğe bağlanır ve o değnek huş ağacına dikilir; kuşlar, bir arkadaşları sanır bunu ve uçup üzerine gelirler ve işte o zaman ateş edilir. Birinde onu yanında götürmeye söz vermişti ama sonra bir şekilde

arada kaynayıp gitti, soğuklar bastırdı ve yalnızca bir kez ormana gezintiye çıktılar, ne yazık ki Helena da yanlarındaydı. Romuald, uzun uzun incelediği bir iz göstermişti onlara, sonunda kurt izi olduğunu söylemişti. Peki, bu iz büyük bir köpeğin izlerinden nasıl ayırt edilir? Hm, bunun olağanüstü büyük bir köpek olması icap eder – diye açıklamıştı. – Ayrıca, kurtta parmak yastıkları daha iyi görünür, araları daha geniş iz basar.

Romuald, kiliseye sık gelmezdi, geldiği olursa da ayinden sonra malikâneye de uğrardı; Barbarka'ya ise her hafta rastlıyordu, Tomaş. Kalın bir ayin kitabından dualar okur, sırtına düşerdi eşarbının üçgen kenarı ve işte o zaman Borkunı'da olduğu gibi çekindirmezdi onu. Bir şey vardır ki kilise de, oradayken her şey, hatta keçeleşmiş saçlarıyla erkek kalabalığı arasında arada bir seçebildiği Domcio bile, korkunç olmayı bırakır. Kilise, onu karşı çıkışa meylettirmiyordu, yine de bazı endişelere neden oluyordu. Tomaş, ayin sırasında insandaki hislerin Tanrı'ya doğru yükselmesi gerektiğini düşünüyordu, eğer yükselmiyorsa, ayine katılmakla birileri kandırılıyor demektir. Kimseyi kandırmak istemiyor, gözlerini yumup düşünceleriyle yükseklere, çatı ve gökleri aşıp giden bir yerlere uçabilmek için çabalıyor fakat bunu başaramıyordu. Hava gibiydi Tanrı ve onun her imgesi hemen dağılıp gidiveriyordu kafasında. Buna karşılık kim ne giymiş, yüz ifadesi nasıl gibi çevresindeki insanlara dair dünyevi gözlemler, inatla dönüp dönüp geliyordu gözlerinin önüne. Ya da eğer bunlardan kopmuş ve ok gibi fırlayıp gitmişse enginliklere, bu sadece kendisini Tanrı'nın yerine koymak ve yukarıdan kiliseye ve içinde toplanmış olanlara bakmak içindi. O zaman şeffaf olur çatı, şeffaf olur giysiler, bedenlerinin mahrem yerlerini birbirlerinden gizleseler de, diz çökerler o mahrem yerleri açıkta. Kafalarında olan şeyler de açığa çıkar, o zaman büyük parmaklarla uzanılabilir yukarıdan ve şu ya da beriki yakalanabilir; koyabilirdi avucuna yakaladığını ve nasıl hareket ettiğine bakardı avucunda uzun uzun. Böyle hayaller karşısında savunuyordu kendisini ama kaç kez yükselip gitmişse göklerin katlarına doğru, her seferinde beliriyordu onlar.

Çok sarmıştı onu ilk Hristiyanlar ve Neron – o ilk Hristiyanlardan dedesinin odasındaki resimde gördüğü canlı meşaleleri

yapmış olan o imparator – hakkında okuduğu bir kitap. Temizlik hakkında gördüğü rüyayı da buna yormak lazım. Tomaş, bir Roma sirkinin arenasında bir grup Hristiyanın içinde duruyordu. Bir şarkı söylüyorlardı ve onun gözyaşları akıyordu yanaklarından ama mutluluk gözyaşları çünkü öylesine iyiydi ki kendi gönül rızasıyla kabul ederken çilekeşliği, içi öyle bir ak pak olmuştu ki bütün varlığıyla üzerinde hiç bent olmayan o akarsuya dönüşmüştü. Uzunca bir zaman önce (o da bir kez olmuştu) büyükçe bir kabahatinden ötürü ninesinin talimatıyla kötek yemişti. Antonina onu tutmuş, uşaklardan biri ise açıktaki kaba etlerine ince ağaç dalıyla vurmuştu. Bu operasyon, çığlıklarına rağmen, olabilecek en iyi hatıraları bırakmıştı belleğinde: bir hafifleme ruhunda, bir sevinç, silinmesi günahların ve aynı sevinç, aynı tamamlanmanın gözyaşları tıpkı ölüme dair gördüğü o rüyadaki gibi.

Aslanlar onlara yaklaşıyordu. Sivri dişli ağızlarıyla işte hemen karşısındalar, vahşi dişlerini etine geçiriyorlar, kanı akıyor ama içinde korkudan eser yok, yalnızca bir nur ve tabii İyilikle sonsuza kadar bütünleşme.

Ama bu bir rüyadaydı. Uyanıkken, aynı hafta içerisinde acayip bir çıngar koparttı Helena'yla. Sararmış sayfalarından Latince kuş adlarını kendi defterine geçirdiği kara kaplı kitap kaybolmuştu. Her yerde aramış, onlar mı aldı diye sora sora canlarından bezdirmişti büyüklerini, ancak kimse hiçbir şey görmemişti. Kitaba ne olmuştu? Sonunda bir rastlantı eseri, Helena'nın yattığı ve ahşap zeminine yün çuvalları ve tohumların serili olduğu odada buldu onu. Ama nerede buldu? Yatağın oymalı ayağının bir halkası eksilmiş, Helena da kitabı oraya sokmuştu. Bağıra çağıra, yumruklarını göstererek tehditler savurmuştu, o ise ne doldu şimdi buna, derdi nedir diye şaşırmıştı. Geri zekâlı! Onun için kitapmış, tuğlaymış, doğal olarak hiç fark etmiyordu, hiçbir hayvan ya da kuş ilgisini çekmez, serçeyi kiraz kuşundan ayıramazdı. Zaten puhu kuşuyla da öylesine ilgilenmişti çünkü onun için para almıştı. Romuald'ın avcılık üzerine anlattığı şeyleri sözde pür dikkat dinliyorsa eğer, sırf flörtleşebilmek için iğrenç bir biçimde yalan söylüyor, ilgileniyormuş numarası yapıyordu. Buz gibi bir horgörü – Hristiyanca değil, böyle bir duygu beslemek. Ama Tomaş, bunu sormuyordu

kendine; Helena'yı hor görmesi, sırf tek bir suçundan ötürü değil ama aptal olduğu için, onu nasıl cezalandırılabileceğine dair çeşitli fikirler getiriyordu aklına. Mesela kurt çileği toplayıp da çorbasının içine boca etmek. Ama kara kış, zehir alabileceği bir yer yok; neyse birkaç gün sonra hafifledi nefretinin şiddeti. Ki zaten madem olduğu gibiydi, sevilmesi gereken her şeye kör bakan biriydi, onu zehirlemek zahmetine yazık, değmez onunla uğraşmaya.

Evin önündeki şimdi beyaz çimenlikte, kardan toplar yuvarlardı, taze kardan kendilerinin kopardığı bir şeride sarıla sarıla koskocaman olasıya dek. Sonra bu silindirleri birbirinin üzerine dizip en küçüğünü baş yerine koyar; kömürden gözler ve daldan pipo takardı. Ama üşürdü elleri, ayrıca böyle bir figür artık dikilmiş duruyorken, bundan sonra ona ne yapılacağı da bilinmez. Sabahları Antonina'ya sobaları yakmasında yardımcı olurdu. Sanki pamuğa sarılıp bir kutuya konulmuş evin sessizliğinde, ayakkabılarının dinç dinç yere vurduğu duyulurdu sofadan, üzerinde soğuğu ve yere bir patırtıyla döktüğü, buzdan ışıldayan odunları getirirdi. O zaman Tomaş, hazneye dizerdi çubuklarını huş ağacı kabuklarının, üzerlerine de sobayla duvar arasındaki yarıkta bu iş için kurutulan yongalardan bir çadırcık kurardı. Alev kabuğu yalar yalar, boru boru kıvrılırdı. Saracak mı, sarmayacak mı? Dilbinowa ninenin odasına, orada henüz hiçbir şey seçilmezken, dalardı elinde odunla, Tomaş da onun peşi sıra, ve hemen panjurları dışarıdan açmaya giderdi, işte o zaman Tomaş ani ışıkla çarpılıp gözlerini kırpıştırır ve yatak başlığına dik şekilde dayalı yastığının önünde kamburunu çıkarmış şekilde oturan Dilbinova nine de kırpıştırırdı gözlerini. Etajerin üzerinde kalın dua kitabının yanında, küçük küçük ilaç şişeler durur ve bunlardan odaya iç bayıltıcı kokular yayılırdı. Sonbahardaki gibi uzun uzun oturmuyordu burada, kaçmak için bulduğu ilk bahaneyi kullanıyordu çünkü çok fazlaydı bu iniltiler. Yatak civarındaki sandalyede otururken, sorumluluk gereği burada kalması gerektiğini bilerek, sallanır dururdu ama uzunca bir süre yapamazdı bunu ve bir suçluluk duygusuyla sıvışırdı. Kaçışı yüzünden artmıyordu bu duygu: Hasta ve hep ağladı ağlayacak hâldeki ninesi, kayıtsızca, hatta bir rahatsızlıkla incelenen, incelenirken de bir tatmin, aynı zamanda utanç yaşanılan nesnelerin arasına düşmüş olduğu içindi.

Önemli bir olay: Tomaş'a tam istediği gibi bir ayakkabı alındı. Pogirı'den bir kunduracı tarafından dikilmişti; doğrusu (ayağı daha büyüyecek diye) fazla büyük, yine de rahat. Yumuşak koncu, gerektiğinde, ayak ileri geri oynanmasın diye tabandaki bir kayışla sarılıp büzülüyordu. Deliklerden geçirilmiş ikinci kayış da onu diz altından büzüyordu.

XLI

Tomaş'ın hayatındaki başka baharlara benzemeyen bir bahar geldi nihayet. Ve sadece karların erimesinin sıra dışı aniliği ve güneşin şiddetli gücü yüzünden değildi farklı oluşu. Ama aynı zamanda yaprakların açılmasını, çimenlikte Aziz Peter anahtarı çiçeklerinin kendilerini göstermesini, akşamları da çalılıklarda bülbüllerin şarkılarının işitilmesini pasif bir şekilde beklememiş olduğu için. Karşısına çıkıyordu baharın, çıplak toprak daha yeni tütmeye başlamıştı bulutsuz ışığın altında ve Borkunı yolunda o şarkı söylüyor ve ıslık çalıyordu, bir sopayı sallaya sallaya. Borkunı'nın ardında, hemen öğleden sonra içine saklandığı orman, kendi için sıyrılıp çıkmak ve etrafında onu çevreleyen bütün bu şeylere dönüşmek isteği uyandırıyordu; içinden bir şey ona acı verecek ve hayranlık çığlığı attıracak kadar büyüyüp zorluyordu dikişlerini. Ama çığlık atmak yerine, ayağının altında en ufağından bir dal bile titremesin diye sessizce sokuluyor ve en ufak bir ses ya da hışırtıda taş kesiliyordu. Sadece bu şekilde girilir kuşların dünyasına çünkü onlar insanın şeklinden değil, hareketten korkarlar. Çevresinde (kafasındaki o tüyler boz kahve değil, mavimsi olduğu için) ardıçlardan ayırt etmeyi bildiği benekli pamukçuk kuşları geziniyordu; etrafını dolanırken upuzun bir ladinin, ispinoz kuşlarının oraya yuvalarını artık kurmuş olduklarını keşfetti; alakargaların yuvasına gelince, huzursuz cırıldamaları olmasa, herhâlde gözden kaçırmış olurdu onu. Evet, buradalar ama öyle bir gizlenmişler ki aşağıdan bakan hiç kimse tahmin edemez orada olduklarını. Bu genç ladinde dallar hemen toprağın dibinden başlıyordu; ilk başlarda kolayca tırmandı

ama daha yükseğe çıktıkça daha zor oluyordu çünkü sıktı, iğne gibi uçları yüzünü gözünü çiziyordu ve sonunda terden sırılsıklam, yüzü gözü berelenmiş bir hâlde, zirvede yuvanın hemen yanı başına çıkardı kafasını. Ağacın burasında incecik gövdesine yapışmış sallanıyordu, onlar ise umutsuzca saldırıyorlardı ona yukarıdan, apaçıktı niyetlerinin gagalarıyla vurmak olduğu ve ancak son anda yendi korkusunu, oldukları yerde tortop oluyorlar, bir an sonra saldırılarını yinelemek için dönüyorlardı. Pas renginde benekli, sönük mavi dört küçücük yumurta buldu ama ellemedi. Orman kuşlarının çoğunun niçin benekli yumurta bırakır? Hiç kimse bunu açıklayamıyordu ona. Öyledir işte. Ama niçin? Hedefine erişmiş olduğu için mutlu, indi ağaçtan.

Gözlemleriyle ama öncelikle de güzelliği ayrı ayrı hiçbir şeye değil ama binlerce sesten kurulu bir umut korosuna dayalı olan orman baharıyla esrik esrik dönüyordu. Sipsivri, gün batımının göğü önünde kapkara zirvelerde, çekip götürüyorlardı melodilerini pamukçuk kuşları (ama *Turdus musicus*lar, *Turdus pilaris* ve de *Turdus viscivorus* değil! Bu türleri ancak aptallar birbirlerine karıştırır). Yukarıda su çullukları, pembe-yeşil ipek renginin ardındaki çok uzak bir yerlere koşturan kuzucuklar gibi meliyorlardı. Ama elbette Antonina, böyle sesler duyduğunda, Cadı Ragana'dır bu derdi hep; uçan keçiye dönüşmüş bir şeytanın üzerinde gidiyor ve mahmuzlarıyla eziyet ediyor ona. Ancak Tomaş bu geğirmenin, tüylerinin çıkardığı özel bir ıslıktan başka bir şey olmadığını bilirdi.

Barbarka'ya pespembe mezeryonlardan sümbüller gibi kokan bir buket vermişti. Lütufkâr bir yüz ifadesiyle kabul etmişti kız bunu. Bay Romuald, alaca karanlıkta, çifteyi masa lambasının altına tutarak namlusunun içine bakıyordu. Bir şey söyledi ki Tomaş'ın kıskançlıktan dili tutuldu ve mutlaka beti benzi de atmıştı. Ya merhameti ya da Tomaş'ın orman ruhlarına bürünme yeteneğini takdir edişi sordurmuştu ona: "Geliyor musun?"

Sorumluluk duygusu bulandırıyordu mutluluğunu. Çalı horozuna kur yapma dönemlerinde çaktırmadan yanaşmak zor bir beceri diye bilinir. Atılacak tek bir dikkatsiz adımla eli böğründe kalıverir avcının ama işte Romuald, bir çalı horozuna onunla birlikte yaklaşmasını kabul ederek beraberinde götürüyordu onu

da. Şimdi Tomaş'ın onuru, ona olan güveni boşa çıkartmamasına bağlıydı.

Bu kuşun alışkanlıklarını bilirdi ama onu hiç görmemişti; Borkunı civarlarında değil, sadece derinlerde, insandan uzak yerler yaşarlar: Gerçekten balta girmemiş ormanların sembol kuşudur. Her şarkısının sonunda, sustuğu ve karanlıkta – çünkü karların erimesi ile ilk yeşillin belirmesi arasında kalan dönemde, yalnızca şafak vakti kur yapar – yakınında ne olup bittiğine aldırmaz hâle geldiğinde, sadece iki ya da üç adım atılabilirdi.

Tomaş'ın çalı horozuna dair öğrendiği her bilgide ya da genel olarak doğaya ilişkin olan her şeyin etkisiyle içine düştüğü taşkınlığın türüne ilişkin bir kuşku ortaya çıkıyor. İleri uzatılmış boynu ve kuyruğunun açılmış yelpazesiyle hindi kadar büyük bir kuşu gözünde canlandırması mıydı onu bu denli heyecanlandıran yoksa daha çok kendisini alaca karanlıkta hayvana usulca yaklaşırken düşünmesi miydi? Sessiz ve dikkatli dalarken ormanın en sık yerine ya da dinlerken havlamalarını tazıların, kendisinin payına tıpkı gerçek bir avcı gibi olağanüstü maceralara katılmak düştü diye bir şaşkınlık yaşamıyor muydu? Böylelikle sadece çevresindeki ayrıntıları değil, aynı zamanda bu ayrıntıları görmekte olan kendisini de görüyor, yani hayran kalıyordu kendi oynadığı role. Örneğin, av hayvanlarına yanaşırken ayak tabanını bükmesi – bu büküşte kendi ustalığının bilincinde oluşu ifade buluyordu, biraz fazlaca abartılı. Ama eğer yetişkinler aynı oyunları oynamadıklarına inanıyorlarsa, haklı değiller. Kabul etsinler; biri âşık rolünde kendisini nasıl hissediyordur merakı, aşkın nesnesinden daha önemlidir onlar için. Durumlarının tadını çıkarmak ve böylece gururlanmak için bir vesile elde etmek isterler (doğru değil mi?). Öyle zamanlarda hareketleri ve sözlerinin biraz sahte olması gerekir çünkü hedef diye seçtikleri ideale erişmek adına, kendi kendileri karşısında da oynadıkları bir temsil gibi, kontrol altında, yapılır ve söylenirler. Onlara yakın olan kişilere olan duygularının kafalarındaki aşk resmine uygun olmasını talep ederler, eğer bu gerekli duygular yoksa içlerinde, onları kendileri üretir ve bunların gerçek olduklarına da ustaca inandırırlar kendi kendilerini. Biri olunur, aynı anda da kendinin öteki kısmı olunurken, tümüyle de o olunan kişi olunma-

dığını ileri sürmeye dayanan aktörlük, uzmanlıklarıdır onların ve işte bu noktada Tomaş'ın korumaya alınması gerekir.

Aslında insanları, onlarda bir tutku sezip sezmediğine bağlı olarak, saygıya değer ve değmez diye iki gruba ayırırkenki fanatizmi, yüreğinin aşırı yüksek beklentileri olduğunu gösteriyordu. Kuşları en üstün güzellik saydığı için, onlara daima sadık kalmaya yemin etmişti ve ilahi misyonunu inatla yerine getiriyordu. Kitabına fazlasıyla uygun hareketlerinde iradesi bir çıkış yolu bulmuştu ki dişini sıkmaktı bu: Tam istediğim gibi biri olmak istiyorum.

Ertesi gün hemen öğleden sonra Romuald'ın tek ata koşulu brıçkasıyla yola çıktılar. Üzerinde derin teker izleri olan kumlu yol, ormanı boydan boya delip geçiyor ve devamında, üzerilerinde tohumluk çamların veya genç, saydam çam fideleri kümeciklerinin tek tük dineldiği geniş boşluğunda fundalıkların, kıvrım kıvrım kıvrılıyordu. Fundalıklar, İssa kıyısındaki, ayrıca Borkuni civarındaki bitki örtüsünden öylesine farklı, çorak görünümlerini nedeniyle Tomaş'ta bir sempati uyandırmadı fundalıklar. Artlarındaydı karma orman ve Romuald orada kütük nakliyesinde kullanılan kestirme yolu arıyordu. Buralar artık yeterince, içine saplanıp kalmaktan korkulmayacak denli kuruydu. Gölgede at toynakları katılaşmış bir kar yüzeyine çarpıyordu bazen. İki yanına hendekler kazılmış köy yoluna vurdular, yarım saat sonra, üzerinde bir köyün bacalarının tüttüğü, geniş mi geniş bir kayran[155] manzarası serilmişti karşılarına. – Jaugiele köyü – dedi Romuald. – Kaçak avcıdır hepsi de buradakilerin.

Kara ormanın fonu önünde çıplak korular ve çalılıklar akşamın ışığıyla maviye kesiyordu, üzerilerine kat kat diziliyordu sis şeritleri. Kızılağaç buketleri arasında ormancı evine uzanan küçük bir köprü ve su setiyle karşılaştılar. Herhâlde yolculuklarından yeni dönmüş leylekler, bir gaga ve kanat kaynaşması gösteriyorlardı damdaki yuvalarından. Evin kapısı önünde, bir köpek zincirini gere gere havlarken, eklem yerlerini gererek, bir rahatlamayla indi oturağından, Romuald. Kapıda duran, koyu yeşil renk etekli, uzun boylu bir kadın, kocasının evde olmadığını, kur dönemi avına

155 Ormanın içinde ağaçsız, düz alan [ed. n.].

gittiğini ve ormanda geceleyeceğini söyledi. İçeri buyur etti onları ama adamı eğer gece bastırmadan bulmak istiyorlarsa yollarına devam etmeleri gerekti. Dolayısıyla, sadece kilden yapılma bir sürahi içinde getirdiği sütten içtiler. Kadının gösterdiği şekilde, önce sağa, gövdesi arı kovanlı çamı geçince sola, küçük bataklığın yanında tekrar sağa giderek, sonunda kesilmiş dallardan artakalan ak ak kıymıklar ve çer çöple kaplı bir patikaya vardılar. Artık tamamen kararmıştı hava, bir yanlarında kabuğu soyulmuş ağaç gövdeleri parlıyordu. En sonunda uzaklardaki kamp ateşini gördüler.

Çam dallarından kurulmuş derme çatma çatıcık direklere dayanıyordu yanlamasına, ateşin yansıması onu koyu bakır rengine çeviriyordu. Yere serilmiş napalarının üzerinde oturuyordu iki köylü ve Tomaş, çatının eğimine dayalı duran iki tüfeği elbette hemen seçmişti. Ormancı ve diğer adam, kuşların her yanda çiftleşme seremonileri yaptıklarını söylediler; belki yağmur yağacak diyeydi bu ötüşler ama yağmaması gerekir, güneşin batışı havanın yarın iyi olacağını söylüyordu. – Ya o? – diye sordu ormancı, Tomaş'ı göstererek. – Çalı horozuna mı geldi o da? Ve sıvazladı bıyığını, incitici gülümsemesini onun altında gizleyerek. Çevirdi başını ve dikkatli dikkatli baktı, Tomaş ise bu bakışlar karşısında utanıyordu.

Kıvılcım demetleri patlıyor, yumuşacık bir karanlığın içine dağılarak döne döne yukarılara çıkıyorlardı. Ayaklarını uzattı ateşe ve botlarının tabanlarından geçerek kuvvetle ısıttı onu bu. Köknar dallarından yapılan yer yatağında yatarken, küçük napasıyla üstünü örttü; çam ağaçlarının görünmeyen tepelerinden bir uğultu koşup geçiyor, uzaklarda bir yerlerde bir baykuş bağırıyordu. Erkekler, yayvan sözcükleri uzata uzata birinin nikâhından, biri birinin tarla sınırını geçti diye açılmış bir davadan konuşuyorlardı. Arada bir aralarından biri kalkıyor ve ateşin içine atacağı bir kuru ağaç gövdesini çekerek çıkıyordu karanlığın içinden. Uykusunu getirdi konuşmanın mırıltısı, bir yanına dönmüş kestiriyordu; ne uykuda ne uyanık ulaşıyordu ona sesler ve tıslaması alevlerin.

Omzundan dürtülünce yerinden fırladı. Ateş koca bir kül dairesi içinde sönmekteydi. Yukarıda göğün bir kenarından artık daha solgun yıldızlar ışıldıyordu. Titriyordu soğuktan ve birazdan olacakların heyecanından.

XLII

Kesif bir karanlığın içinde yürüyorlardı. Sessizlik, sadece bazen bir çizmenin bir ağaç köküne vurması, namlunun yukarıdan sarkan dallara sürtmesi. Üç kişiydiler; ormancının arkadaşı şansını başka bir yerlerde denemekteydi. Patika daralıyordu, çam iğnelerinin kokusu yerine bataklık kokusu gelmeye başlamıştı. Şafak öncesinin gri parıltısıyla parlıyordu su birikintileri. Ya dalıyorlardı suya ya da kızılağaç dallarına asılıp etrafından dolanıyorlardı. Sonra buraya, kurumuş sazların sapları arasına köprü niyetine atılmış kaygan kütüklerin üzerinde bir sağa, bir sola eğilerek dengelerini bulmaya çalışmışlardı.

Ne bir bataklık geçidiydi ne orman yolağı. Sol tarafta bir hendek, sessizlikte bir kurbağanın varaklaması geliyordu oradan. Hendeğin ardında hayal meyal görünüyordu bataklığın cüce çamları. Sağ tarafta, sulak yerlerde yetişen karanlık bir orman kütlesi. Tomaş, bu yığının derinliklerinde daha açık renk gövdeleriyle devrilmiş ağaçların budaklı köklerini, yapraksız üzüm dallarını, çalı ve yarıkların birbirlerine dolanmışlığını seçebiliyordu. Tam karşılarında gökyüzü yaklaşıyordu bir pembelik hâlinde ve bakış onun üzerinde durduğunda, çevredeki her şey çok daha kara görünüyordu.

Kulak kabartarak duralıyorlardı. Bir ara omzunu sıktı Romuald ve "Bu o," dedi fısıltıyla. Ama Tomaş bu sesi hemen yakalayamadı. Mesafenin boğuklaştırdığı bir iç çekişten fazlası değil; dünyadaki hiçbir şeyi anımsatmayan gizemli bir sinyal. Sanki demir dövüyormuş gibi biri, yo, hayır, sanki şişelerden mantarlarını çıkarıyormuş gibi, yok, o da değil. Ormancıyla el sıkıştılar, hemen kaybolup gitti adam.

– Şimdilik böyle yaklaşılabilir, yalnız temkinlice. Uzaktan duymaz – diye mırıldandı ona Romuald. – Sonra dikkat et.

Tek elinde tüfeği taşıyarak, diğer eliyle dengesini sağlayarak çalıların arasına daldı. Tomaş da onun peşinden, gürültü yapmaktan kaçınmak için dikkat kesilmiş bir hâlde. Ama bundan nasıl kaçınılacak? Ayağı daha yere erişmeden kuru sap katmanlarına denk geliyor, gürültüyle çatlıyordu bunlar. Ağında bunların ayakkabısıyla

oyuk açıyor ve oraya atıyordu adımını ya da kara yosunu adacıklarını seçiyordu basmak için. Evet, çalı horozu, onu korusun diye hiç balta girmemiş, gerçek bir ormana ihtiyaç duyuyordu. Biri diğerinin üzerinde yatan ağaç gövdelerinin barikatları yollarını kesiyor, Romuald alttan mı geçmeli, üstten mi diye tereddüt ediyordu. Artık ses daha belirgin işitilmekteydi. Çınlıyordu gittikçe daha hızlı, sanki bir çabayla sökülüp çıkartılan bir tek-ap, tek-ap sözcüğü.

Böyle bir sahne hafızada sonsuza kadar kalır. Her şeyden önce de ne gecenin ne günün olan bir inci aydınlığının daha da büyük gösterdiği titrek kavakların devasalıkları, dallarının arasında da güneşin doğuşunu haber veren parlaklık. Nemli bir karanlığa dev parmaklar gibi batmış kökler, yukarıya, ışığa sürgünü silindir gövdelerin. Tüfeğini yukarı kaldırmış düşe kalka giden Romuald, onların yanında olsa olsa bir karınca. Ve o ses. Tomaş, bu ava niye bu denli değer verildiğini anlamıştı. Doğa, baharın yabaniliğini buna denk bir tamlıkla anlatacak başka bir şarkı daha bulamazdı. Bir melodi değil, cezbedici bir ötüş değil – ritmi arttıran bir davulun vuruşundan başka bir şey değil; sonunda çalı horozunun şarkısı ve davulun şarkıda vuruşu karışıp bir oluncaya kadar atar şakaklarda nabızlar. Başka hiçbir kuşun sesine benzemeyen, tarif edilemez bir ses.

Tomaş her şeyde Romuald'ı taklit ediyordu. Dönüp işaret verdiğinde, duruyordu. Demek şimdi. Şimdi sadece sıçrayacaklar. Çalı horozu ara verdi ötüşüne. Sessizlik. Yükseklerde küçük kuşlar geçiyorlardı keskin bir çığlıkla. Yine başladı. Tek-ap ve gittikçe daha hızlı, daha hızlı, ta ki sonunda buna yeni bir ses ekleninceye dek; – sanki bıçak biliyordu biri – ve işte o zaman Romuald sıçradı bir, bir daha ve hareketsiz durdu. Tomaş da hiç hareket etmiyordu çünkü onun ardı sıra tempoyu yakalamayacağından korkuyordu. Ancak çalı horozunun yeni bir seriye başladığı an, artık hazırdı ve bileme sesini işiterek, Romuald'la aynı anda atladı. Bir-iki-üç – anlamıştı ki kullanılabilecek süre bu kadardır çünkü kuş o zaman sağırlaşır ve hatta gürültü bile yapılabilir o sırada, yeter ki o süre bittiğinde hemen ölü bir nesneye dönüşülebilsin.

Bir-iki-üç. Bütün varlığıyla bu işe odaklanmıştı ve dua ediyordu: "Ya Rab, beni başarılı kıl. Ya Rab, beni başarılı kıl". Her ne olursa olsun, pozisyonunu düzeltmek olmaz. Nerede durduysan, orada

bekle. Ancak Tomaş'ın ayağı bir yosun adacığında dayanak ararken, öne çıkmış ve hemen "üçten" sonra suyun içine kaymıştı; yüksek sesle şapırdamıştı çamur. Ayağını ardındaki küçük ağaca doğru çekerek geri çekilebilirdi ama belki bir gıcırdama olurdu. Dolayısıyla çaresiz gömüldü kaldı oraya, Romuald parmak salladı ona.

Ayağını bataktan çıkarayım derken kuşun ötüşlerinden birini kaçırmıştı. Aralarında belli bir mesafeyle Romuald'ın ardından sıçrıyordu yine ve sıçradıklarında çalı horozunun üzerine inecekler diye tedirgin oluyordu çünkü kur yapıyordu şimdi kuş, öyle görünüyor ki çok da yakınlarında. Hiç ses gelmezken, ayağını nereye basacağını hesaplayarak hazırlandı. Dakikalar geçiyordu ve önlerindeki sık çalılıkta ansızın kanatların çırpması. Son. Uçup gitti. Dehşet içinde, arkasını dönsün diye Romuald'ı çağırıyordu gözleriyle.

Hayır, çalı horozu öttü, aynı şekilde, sanki biraz daha yukarıda. Dal mı değiştirdi sadece? Tomaş, Romuald'ın çömelmelerinden ve etrafı kolaçan edişlerinden sezdi ki bir plan kuruyor, fark edilmeden en güvenli şekilde nasıl yaklaşılabileceğini araştırıyor. Orman çatısının üzerinde gökyüzü artık aydınlıktı, güneşin ışınları önlerindeki titrek kavak ağaçlarının bir grubunu kızıla boyamıştı. Geniş adımlarla oraya yöneldi Romuald ve bir el hareketiyle onu da çağırdı.

Çalı horozu yüksekte, ladin ağaçlarının arasındaki bir boşlukta. Bir kara yosununun üzerine diz çöküp başını kaldırarak, bir ağaç gövdesinin ardından izliyordu onu, Tomaş. Neredeyse bir karatavuk gibi küçük görünmüştü gözüne. Üzerine oturduğu tamamen kara ladinin fonunda boz renk indirilmiş kanatları, yanlamasına çıkıntı yapan yelpazesi kuyruğunun. İki büklüm olmuş Romuald'ın sırtı iğneli perdelerin içine dalmıştı, yandan yanaşıyordu.

Atış. Görüyor Tomaş, çalı horozunun daldan kopuşunu, hiçbir kanat hareketi olmaksızın, bir düşüşün upuzun çizgisini; yere vurmanın tok sesini, atışın yankısının ardından ikinci yankıyı işitiyor. Kavrulmuş dudakları üzerinde gezdiriyor dilini. İçinde bir mutluluk var ve minnet Tanrı'ya.

Tomaş tarafından kafasından tutulup alındığında ve omuz hizasına kaldırıldığında metal parıltısı, kırmızı kaşı, beyazımsı kemik-

tenmiş gibi gagasıyla ta ayaklarına kadar sarktı. Gagasının altında sanki tüylerden bir sakal. İnsanları tanımazdı, belki de bir ya da iki defa seslerini işitmişti uzaktan. Ne Helena teyzesi ne kitaplar ne de tüfeğin yapısı hiç ilgilendirmezdi onu ve bilmezdi bir yerlerde Romuald ve Tomaş'ın yaşadıklarını; bilmezdi ve asla da öğrenemeyecek. Ona bir yıldırım çarpmış ve öldürmüştü. Ve o, Tomaş, yıldırımın ardında olmuştu, öte yanda, karşılaşabilecekleri şekilde karşılaşmışlardı ve bunun asla başka türlü değil de, sadece böyle olması biraz yazık. Aslında özlemi, türlü canlı varlıkla hiç kurulmamış bir iletişim kurmaktı. Niye bu ayrılık gayrılık ve niye, eğer seviliyorsa doğa, illa avcı olmanın gerekmesi? Hatta puhusu bile: Onun bir gün dilinin çözüleceğine ya da puhu kuşu olmayı bir anlığına bıraktığına delil olacak herhangi bir şey yapacağına dair gizli hayali gerçekleşmemişti. Bu gerçekleşmediği için, artık o bir kafesin içinde tutuluyorken, bundan sonra ne olacak, soru bu. Başka bir biçime, hiç değilse çalı horozunun biçimine bürünebilmek, o da imkânsız; geriye ne kalıyor, öldürülmüş bir kuşu taşımak ve onun kokusunu, kesif çalılıkların yabani içlerinin kokusunu içine çekmek.

Güneş doğuyor. Şimdi artık daha az olağandışıydılar o aynı ağaç devrikleri ve boz söğütlerin keçeleşmiş salkımları altında balçık lekeleri; sandığı kadar uzaklaşmamış oldukları hendeğin yanında çabucak buluvermişlerdi kendilerini. Hendek boyunca yürüyüşlerinin tadını çıkarıyordu: eğilip bükülmüş, biri diğerinin üzerine dayanmış çam ağaçlarının kaosunda yabani şafak, çiftesinin kayışı, sigarasının mavi dumanıyla bir adam ve av ganimetini taşıyan o.

XLIII

Sabah evlerinin önüne çıktıklarında kara orman tavuğunun guruldayışını hiç duymamış insanların yaşamı kederli olsa gerektir çünkü gerçek baharı tanımamışlardır. Şüpheye kapıldıkları anlarda kendilerini üzüp ezen şeyden bağımsız olarak, bir yerlerde zifafların yapılmakta olduğu hatırlamak gelmez akıllarına. Bir kendinden

geçiş varsa eğer, önemli mi onların değil de başka birinin yaşıyor olması onu? Narin sapları kadife tüylerle kaplı içi sarı polenli, leylak renkli çiçekler, çam iğneleri yığınları arasından belirirlerken, kara orman tavuklarının dişileri, erkekleri ormanların açıklık yerlerinde dans ederler kanatlarını yerde sürüyerek ve ak astarlı, mürekkep renkli lir kuyruklarını dik tuta tuta. Boğazları şarkı fazlalığını sığdıramaz, yuvarlayarak dışarı üflerler bir ses topunu.

Romuald, bu kuşları Borkuni'da avlamaz, civar arazilerde sayılarının eksilmemesine özen gösterirdi. Yılanların yuvalandığı Brzezinka ise, körpe çamlığın sınırında bulunuyordu; yılanlar burayı çiftleşmek için seçmişlerdi. Orada ağaç nadiren yetişir, ancak gür olur, dallarını ta yerlere kadar salardı. Aralarında parke taşı gibi boysuz yosunlar, boz likenler, şurada burada kırmızı yaban mersini kümeleri yetişirdi. Böyle yerlerde, dıştan çalılık gibi görünen kulübeler yapılır, avcı oraya şafak sökmeden saklanır ve karşısında kara orman tavuklarının balo salonu, beklerdi. Tomaş, sadece kendi el becerisini kullanmaya azmetmişti. Tüfeksiz avlanıyor, kendisi için elinde bir silah olsa kesinlikle ıskalayamayacağı mesafeye kadar sürünerek ulaşacağı bir hedef belirliyordu.

Sütümsü sisler ve göklerin çocukça pembeliği. Bu sisler yılın her mevsiminde olur, diğerlerinden farkları nedir, soluttukları havayla nefesleri kesiyor olmaları mı? Aralarında çiy ya da kırağı beyazlığı, yerde parlak kara horozlar, metalden koca böcekler. Aşk oyunları için seçtikleri alan, gizemli bir bahçedir. Tomaş, çömelerek, dört ayak üstünde emekler ve gözetlerdi ama yanlarına sokulmayı bir kere başarabilmişti; ikinci seferinde genç bir çam ağacı üzerine oturmuş kur ötüşü yapan bir kara orman tavuğuydu bu: Çamın iğne yapraklarının uçlarında şeffaf damlalar parıldıyor ve renkten renge giriyorlar, kuşsa bir boşluğun Tomaş için bir gezegene denk merkeziydi. Ve en önemlisi de herhangi bir dikkatsiz adımdan ürkmemiş, kendisi uçup gitmişti. Onu görünmez kılacak bir şapka, bunu arzuluyordu Tomaş fakat bazen o olmadan da görünmez olmayı beceriyordu.

Güç kazanır bahar ve öyle bir çiçeklenir ki kuş kirazı ağaçları İssa kıyısında onların ekşi kokularından gözler kararır; genç kızlar yükselirler parmak uçlarında kırılgan, kolayca ufalanıveren çiçek-

leri koparırlar demet demet; akşam küçük köyün ardındaki çayırda bir trampet ve trompet dönüp durur monoton suktinis dansında. Ve Ginie'deki ev artık hemen dalar lila leylaklarının bulutları içine.

Pakienas ya da Akulonis yumurta bırakan tuna balıklarına gittiklerinde Tomaş'ın taşıdığı uzun bir değnek ucundaki dört dişli kılçığı bu yıl hiç alamamıştı eline, oltalarındaki ip de çengellerden pas kapmıştı. Hatta vicdan azabına da neden oluyordu bu. Ama elde çok fazla acil iş vardı. Hem Romuald Bey'de hem de Borkuni'da yaşlı Bukowska'da; esasında o zamana kadar ne kadın ne Dyonizy ve ne de Wiktor'du, bir tek göldü onu oraya çeken.

Göl küçüktü ama bitişiğinde hiç tarla olmamıştı, ona giden hiçbir yol yoktu ve değerini de bu belirliyordu. Dört yanı batak, kıyısına tek bir patikadan, yine ayak bileklerine kadar su sıçrata sıçrata gidilebilirdi. Etrafını uzun sazlar sarıyordu ama Tomaş manzarası açık bir koy keşfetmişti ve orada bir kızılağaç gövdesi üzerinde saatlerce hareketsiz otururdu. Tam bir pürüzsüzlük, ikinci bir gökyüzü yüzeyi, bir su kuşu yüzüp geçerken de peşi sıra uzun kıvrımlar sürüklerdi. Gölün sakinleri vardı ve onların ortaya çıkmasını bekler dururdu hep. Bir ıslık sesiyle alçalırlardı ördekler ve tam yüzeyin üzerinde kanatlarının üçgenlerini ona sürerek uzun bir süre gider, bulandırırlardı suyun yüzeyini ve ördeklerden Tomaş'a doğru koşup da gelirdi dalgacıklar. Bu ördekleri kollardı yükseklerde feryatlar eden şahinler; bir defasında bir şahinin havada renkli bir ördeğe saldırışına tanık olmuştu, neyse ki ördek sazlığa kaçmayı başarmıştı. Ama en çok bahrilerin[156] alışkanlıklarını izlemeyi isterdi.

Bazen o kadar yakınından çıkarlardı ki su yüzeyine taş atabilirdi: Pembe bir gaga ve beyaz bir boyun üzerinde pas rengi favoriler. Gölün ortasındaki tuhaf merasimleri ne anlama geliyordu? Boyunlarını yılanlara çevirir, suda bir çizgi çizerek korkunç bir hızla giderlerken, kafalarını aşağıda tutarak o yılanları bir yay olacak şekilde bükerlerdi. Şaşırtırdı hızları çünkü uçmadıklarına ve suya da ancak varla yok arası değdiklerine göre, nereden geliyordu bu hız? Dilbinowa ninenin resimlerindeki motorlu tekneler gibi. Ve niye? "Kovalığla bibini çünçü gezekle", yani "Kovalarlar birbirlerini,

156 Batağangillerden tamamen suya bağımlı, uzun boyunlu ve sivri gagalı bir kuş. "Podiceps cristatus" [ed. n.].

çünkü gerzekler" – elbette, doğaya ilişkin bir açıklama olarak yeterli değildi bu.

Genel anlamda Wiktor, kekemeliğinden ve de kalaslığından ötürü, ahbaplık etmeye pek uygun biri değildi. Pulluk sürer, tırmık yapar, at ve ineklere yem verir ve hatta hizmetçi kızla birlikte ineklerin sütünü sağardı; angarya işler hep onun başındaydı ve biraz uşak niyetine çalıştırılırdı. Belki annesinden korktuğundan öğrenmişti kekelemeyi. Yaşlı Bukowska, otururken bacaklarını açabildiğince açardı, yumruk yaptığı ellerini dizlerine dayardı, aralarından koca göbeği dışarı taşardı. Onun o bildik hâli tavrıyla keyfi yerinde oldu mu gözlerini döndüre döndüre gitar çalışı arasında büyük bir fark vardı ve şarkıları rahatsız ederdi Tomaş'ı; sanki bir öküz bülbülmüş gibi yapıyordu.

Çoktu ördeği Bukowska'nın ve onlara ilişkin bir ayrıntı Tomaş'ın aklını kurcalıyordu. Ördekler evin etrafında dolanıyor, çimleri kemiriyor ya da dibinde sadece yağmur sonrasında su biriken, bunun haricinde nemli bir çamurdan başka hiçbir şey olmayan, kuraklıkta zikzaklı çizgiler hâlinde çatlayan bir çukurlukta çimmeye çalışıyorlardı. "Göle neden gitmez ki bunlar?" diye sormuştu, Tomaş. Wiktor, sanki hor görüyormuş gibi ekşitmişti yüzünü, kekeleyişlerinden ayıklanınca gelip şuna dayanıyordu yanıtı: "Heh, göl nedir bileydiler!" Bilmiyorlardı, yosunlar, uykulu bir derinliğin üzerinde geniş yapraklar, hasır otları içinde kuytu köşeler dolu bir ılık suya dalış cennetinin hemen yanı başlarında olduğunu. Bir şapırdamayla oynayıp duran o gagalarına, yüz ifadelerine (o şiş yanaklarına) bakarken Tomaş, acınırdı onların gülünç sınırlılıklarına. Göle bir gezintiye çıkıvermekten daha kolay ne var? On dakikada olurlardı orada. Belirsiz felsefi düşüncesini ancak birkaç yıl sonra tamamına erdirecekti. Zavallıdır insanlar. Tamamen o ördekler gibi.

On iki yaşını bitireceği o baharın güzelliği korumadı Tomaş'ı bazı endişelerden, hatta belki de bir şekilde onların ortaya çıkmasına neden oldu. Kendisinin tümüyle kendisi olmadığını ilk kez fark etmişti. Birisi içinde hissettiği gibiydi, öteki dışarıdaki, bedensel, doğduğu gibi olanıydı ve burada hiçbir şey ona ait değildi. Barbarka, onun hakkında "şutas" derken, Tomaş'ın ona olan hayranlığını

bilmiyordu, bilse, incitmezdi onu öyle. Dışarıdan değerlendirmişti onu; kendi yüzüne (ki "Tomaş'ın Tatar götü gibi suratı var"dır), sorumluluğunu taşıdığı jestler ve hareketlere olan bu bağımlılığı ise ona çok ağır geliyordu. Ya başkaları gibi değilse ama daha kötüyse onlardan, ya başka türlü yaratılmışsa? Örneğin Romuald sırım gibi, kara kurudur, dizlerinin hatları keskin – bunu düşünce Tomaş, kendi kalçalarını eller, bedeninin o kısımlarını şişman bulurdu, aynanın karşısında yanlamasına durup çıkık ardını inceler, birinin ayak sesleri duyulacak olursa da hemen, sanki aynanın yanından geçmekteymiş de o ara şöyle bir duralamış gibi yapardı. Başkalarının saçları ayrım yerinden iki yana yatardı; o alırdı fırçayı eline, taramayı denerdi saçlarını ama bir köpeğin tüylerini diğer yana taramasıyla aynı şey, hiçbir şey çıkmazdı bundan.

Dolayısıyla sanki hapishanede oturulur gibi oturulur kendinde. Başkaları eğer bizimle alay ediyorsa, onların ruhumuza nüfuz etmiyor olmalarından ötürüdür bu. Kendinin içinde ruhla kaynaşmış bir kendi resmi taşınır ama bir bakış yeter o birliği bozmaya ve kendimizin hiç de kendimizin hoşumuza gidebilecek biri olmadığımızı göstermeye. Sonra da kendinde olarak, aynı zamanda da kendini dışarıdan bir acıyla izleyerek dolanılır durulur. Daha da çok özlem duyardı, haritasını küçük bir anahtarla kilitlenen bir çekmecede sakladığı Balta Girmemiş Orman Krallığı'na. Düşünüp taşındıktan sonra, bu krallığına kadınları hiç almama, ne Helena ne Bukowska ne de Barbarka gibilerine orada yer olmaması sonucuna varmıştı. Erkekler de gözlerini kısmayı ve soğuk soğuk bakmayı bilirler, ama bu bir şekilde kadınlarla bağlantılı olarak, en sıklıkla da onlar varken olan bir şeydir. Erkekler, eğer akılları asil amaçlara yönlenmişse, kimin nasıl göründüğü gibi aptallıklara takılmazlar.

Ginie'deki evin yakınlarındaki ıhlamur ağacının yaprakları koca koca yeşil kollar hâlinde açılmış, yukarıda ağaç ayrımında asılı, eski küçük ev biçimli kutuda takılı çanın önünü kapatmıştı. Tomaş'ın hatırında olduğu kadarıyla hiç kullanılmamış olan bu çandan aşağıya herhangi bir ip sallandırılmış değildi ve kimse de o kadar yükseklere tırmanamazdı. Öğleden sonraki mayıs ayininde pencerelerden düşen ışık sarıydı, çiçekler kokuyordu mavili Meryem Ana'nın etrafında.

Ilık yağmurlar. Onların ardından, içinde son dereciklerin kendilerine geçitler açtığı çikolata rengi bir balçığın kümeleri kalır patikalarda. Ayak basılır ve parmakların arasından yumuşacık bir hamur çıkıverir. Sonra da topuğun bastırmasıyla açılmış çukurluğu su doldurur.

XLIV

Dilbinowa ninenin odasındaki pencere açıktı ve bir bülbül, gerçi henüz aydınlıktı hava ama, gölet kıyısındaki çalılıkların içinde şakıyordu. Sanrılarla dolu ağır bir uykudan uyanmıştı, birinin yatağının başucunda durduğunu sandı. "Artur!" diye seslendi. Ancak kimse yoktu ve bilincine vardı ki buradaydı, yıllar geçip gitmişti ve mezar taşı üzerindeki altın yaldızlı harfleri yağmurlar silmiş olsa gerekti.

Sarı saçları arkada iki belik halinde örülmüş Bronçia Ritter, pencere camındaki bir kelebeği dışarı salabilmek için yakalamaya uğraşırken, tavandaki akşam gölgelerine bakıyordu; yastığının üzerindeydi kır saçlarından iki tutam. Kötüden korurdu onu Riga'daki evin duvarları ve zamanın da erişimi yoktu onlara. Fazlasıyla mutlu bir çocukluk, daha sonra içine düşülüyor bir uçurumun, henüz daha inanmıyorken, olmuş olanı geri döndürebilecek bir gülüşün artık işitilmeyeceğinin tek gerçek olduğuna. Neydi bütün bunlar? Tabağa marmelat koyan bir tatlı kaşığı, annesinin parıldayan ipeği elbisesinin, kız kardeşi kurdelesini bağlıyor, giriş kapısının zili çalıyor ve dönen babası, konsolun üzerine bırakıyor hasta ziyaretlerine götürdüğü kareli çantasını. Oradan buraya ona niçin başkası değil de, bu yol düşmüştü? Bunun tam da onun başına gelmiş olmasını kabullenememe; kabul etmesine kabul etmek gerekir ya bunu, yine de kavranılamaz; hemen elden bırakılıp bir kenara konulan hüzünlü bir öyküdür yalnızca, ama hayır, bırakılamaz elden. Neden ben?

Düşüş. Evet, Artur'la kiliseden dönüyorlar ve kar kirpiklerinde eriyorken vuku bulmuştu o düşüş. Ondan sonra onun evi olması gereken o evde titreyen alevleri mumların şamdanlarda ve gıcır-

daması yer döşemelerinin. "Hayır, hayır!" Bu, ölümün var olduğu keşfetmek gibi bir şeydi. Çam ağacını süsleyen kâğıttan zincirler ve tınısı koroyla söylenen bir Noel şarkısının ve çiçekler ve bahçede çember çevirme – çatlıyorlar, dağılıyorlar, onların altından bir gaddarlık ortaya çıkıyor ki işte yalnızca o gerçek. "Hayır, hayır!" Ebediyete kadar bir consummatio[157]. İyiydi Artur. Ama boyun eğiyordu Artur'un alışık olduğu bir dünyanın canavarca düzenine, gücüne. Bir deri kayıştaki tütün kokusu, onu herkesin nesneden başka bir şey olmayı bıraktığı, hoş geleneklerinin süsünün püsünün ise hakkın hukukun çıplaklığının üzerini beceriksizce örten bir yalan olduğunun ortaya çıktığı bir dünyaya sokmuştu. Ve bir hayret sorusu: Demek öyle? Kimse isyan etmiyor buna; kutsanmış ve kabul edilmiş bir dünya, hâlbuki burada hiçbir söz birleştirmiyor, hiçbir şeyi değiştirmiyor.

Artur kimdi, bilmiyordu, hatta tabutunun yanındaki mumların fitillerini düzeltirken onun bıyıkları kendi yüzüne bal mumundanmış gibi çizgiler çiziyorken ve istemsizce "bir nesne" diye düşünürken de bilmiyordu. Kurulmuş bir zemberekti, kendi yasalarına göre işleyen. Piposunun çubuğunu emerek bastırırdı haşinliğini. Kendini anlatmayı sevmezdi. Sırtında kırbaç izleri vardı. "İsyan, katorgadayken"[158] – tam bir açıklama yerine, homurdanarak söylenen birkaç sözcük. Ren geyiklerinin çektiği kızaklar sürmüştü orada, ya hep gece ya da hep gündüz olan Sibirya tundralarında. Ayaklanma zamanı ormanlarda yine her zamanki gibi dimdik, incecik, üzerinde çamarkası[159], belinde metal tokalı palaskası. Övündüğü şey, kendi tarafından öldürülen bir Rus Ejderleri subayının nasıl attan düştüğü; çifteyle ateş etmiş ona, tek bir kurşunla, yaban domuzu vurur gibi. Çünkü attığını vuruşu hep gururlandırmıştı onu. Ondan geriye kalan notlar ve faturalar: "Matıda Zidonis'e 50 ruble".

157 Lat. "tamamlanma" [ed. n.].

158 Çarlık Rusya'sında sürgünlerin gönderildiği zorunlu çalışma kampları [ed. n.].

159 Lehçe "czamarka" ya da "czamara", bir tür asker ceketi. Macar menşeli. Baldırlara ya da "czamarka" gibi daha kısa olup kalçaya kadar uzanan bir üst giysisi. Bazı sözlüklerde sırmalı asker ceketi olarak veriliyor. Kent soylu sınıfının rağbet gösterdiği bir ceket türü ve 19. yüzyılda hem Polonyalıların ulusal giysilerinden biri hem de vatanseverlerin sembolü oluyor. Ansiklopedilerde ayrıca "kürk kaban" anlamıyla Arapça "samur" sözcüğüyle ilişkisi gösteriliyor [ed. n.].

"T.K.'ya 20 gümüş rub." Onu aldattığını seziyordu ama kocası hâli tavrıyla hiç belli etmezdi bunu. Vasiyetnamesinde görünürde belli hiçbir neden olmaksızın civar köylerden bazı köylülere – oğullarına – ayırdığı hibeler.

Tarihler – kışlar, baharlar, küçük olaylar, hastalık, misafirler – birbirine karışıyor. Teodor, 1884 yılında doğmuştu; evet, o zamanlar o henüz on dokuz yaşına bile basmamıştı. Mutlu bir beraberlik kurabileceği Konstanty'nın yüzerken boğulmuş olduğu haberini aldığında ağlamış mıydı? Sanki ağlamamıştı. Bir şeyin derinlerine, tıpkı girdabın dönüşüne ya da ateşe bakarmışçasına derin bir bakış. Sandığında resim derslerinde kullanmış olduğu bir defter ve defterde diğer resimlerin arasında ona ait olan bir resim. Burada işte, hâlâ içinde sandığın.

Bir bülbül bağırıyordu, ona karşılık veriyordu bir ikincisi. Pencereden uzayıp geliyordu nemli bir esinti. Başına her ne gelmiş olursa olsun insanın, bayılacak gibi olsa, sendelese, darmadağın olsa, yardım isteyerek dua eder çünkü kuşku duyar yaşamış olduğundan. Eğer yeşilimtırak gökyüzünde parıldayan yıldız gerçekten uzaksa, milyonlarca mil uzaksa, eğer onun ardında da başka yıldızlar ve güneşler dönüp durmaktaysa, doğan her şey de iz bırakmadan geçip gidiyorsa eğer, yalnızca Tanrı başarabilir geçmişi anlamsız olmaktan kurtarmayı. Acılarla dolu bir geçmiş olsa bile. Yeter ki o ayırt edilebilsin rüyadan.

– Tomaş'cığım pencereyi kapa, soğuk çünkü.

Sesi, ağırca açılan bir kapının menteşeleri gibi hırıltılarla gelmişti. Tomaş, bu yeni tonu ayırt etmişti. Uzun süreden beri ona dikkatle bakmaktaydı. Parmakları birbirine dolanmış, çenesinin yanlarında dolgun yanakları geriye çekilip içe batık bir çizgiyle ayrılmıştı. Zayıftı boynu, derisi kıvrılıp iki kat olmuştu. Yüzünü ona dönmüştü. Gözleri, her zamanki gibi, tamamen meşgul değil önündeki şeylerle.

Bir erkek torun. Kime çekti acaba? Artur'un yiğitliği ve fevriliği mi, yoksa kendisinin şu dünyada bizlere vurup canımızı yakan her şey karşısındaki ürkekliği mi? Yoksa onların mı – yabanilerin mi – kanı dolanıyor damarlarında? Teodor'un ona baba gibi olmaması, ona karşı sadece yumuşak ve aslında zayıf olmuş olması kendisinin

kabahatiydi. Konstanty için de suç onundu. Bu oğlan da, eğer kendisinden bir şeyler almışsa, ileride Konstanty gibi biri çıkabilirdi.

– Şatıbevko mektup getirmiş, şurada duruyor, işte bak.

İlaçların durduğu sehpanın köşesinde kâğıtlar, onların altında da bir zarf. Babasının bir yana eğik, sıçrayıp inen, tek bir kelimesini dahi çözemediği el yazısı. Üzerilerinden belki okunaksız olurlar kaygısıyla ikinci bir kez mürekkeple geçilmiş yazı ise annesinin.

Anneciğin, şimdi artık kesin geleceğini yazıyor, en fazla birkaç ay sonra.

– Hangi yoldan? – diye sordu.

– Artık her şeyi hazır etmiş. Biliyorsun, hudut kapalı, oradan kanuni geçiş yapamaz. Kolay geçiş yapılabilen bir kasaba bildiğini yazıyor.

– Biz onunla oradan mı gideceğiz yoksa Riga üzerinden mi?

Ninesi, yanında yöresinde tespihini aranıyordu. Tomaş, eğildi ve kaldırıp aldı yerden tespihi.

– Sen gideceksin. Bana hiçbir şey lüzumlu değil artık.

– Niye öyle diyorsun, nine? – Bir umursamazlık, bu umursamazlığı yüzünden de kendisine karşı bir öfke hissetmişti.

Hiçbir yanıt vermedi. İnledi ve doğrulmaya çalıştı. Eğildi ve yardımcı oldu; pazen geceliğinde yuvarlak sırtı onun, boynunun arkasında kulak altında oluk oluk kırışıklıklar.

– Şu yastıklar. Öyle tortop oluyorlar ki. Bir düzeltsen keşke.

Tomaş'ın ona acınması dolu dolu bir acınma değildi, daha iyisi olsun isterdi ama daha iyisi için kendisini zorlaması gerekiyordu ve içinde yapmacık olanından daha başka bir merhamet bulamaması sinir ediyordu onu. Şimdi ninesi, her zamankinden daha az sinir bozucu geliyordu ona, niçin öyleydi, bunu düşünmedi; bütün o fazlasıyla kolay kurnazlıkları olmadan, daha bir saydamdı kadın.

– Bu sene bülbüller çok – dedi.

– Evet, nine, çok.

Tespih tanelerini çevirmeye başlamıştı ve Tomaş kalsın mı gitsin mi, bilemiyordu.

– O kadar da kedi varken – dedi sonunda. – Bu kuşlar şakımaktan nasıl da korkmuyor.

XLV

Hiç gören olmamış mıydı gerçekten? Ayakkabı tabanıyla yere bastırılmış gür çim ağır ağır doğrulur, ayaklar artık eziyorken başka ot saplarını, artık ileride sert sert çubuklar hışırdar ayakkabının konçlarında, ürkütülmüş ardıç tırtıllar arandığı yere geri döner. Bu ikisi, duvarları kesif yapraklardan yapılmış küçük kuyunun içine oturuyorlar, üzerilerinden bulutlar geçiyor. Esmer bir kol, beyaz bluz içindeki bir sırtı sarıyor. Bir karınca, üzerine ansızın fırlatılmış bir ağırlığın altından sıyrılıp çıkmaya çabalamaktadır.

Bu mevsim, guguk kuşunun hâlâ gukladığı ama artık bir sonraki bahara dek susmadan önce, sık sık bir kahkahayla boğulur gibi olduğu mevsimdir. Hiç kimse saymaz o an onun ötüşünün yaşanılacak yılları haber veren yankılarını. Yeşilliklerin dibinde fısıltılar ve zayıf çınlayışı mahmuzların.

İşte, sessiz sessiz yürüyerek, yaklaşıyor Üfürükçü Masiulis. İçine otları topladığı keten heybesi sarkıtılmış omzundan. Değneğini bir yana koyup eğiliyor ve ufak bir bıçakla oyup yeri bazı amaçları için ona gereken kökü çıkarıyor. Kulağına bir insan sesi geliyor. Birkaç adım, yaprakların perdesini aralıyor ve onlar için görünmez, kısıyor gözlerini bir alay ifadesiyle. Çünkü şimdi elbisesini düzeltmekte olan kadının hareketi, "Böyle bir şey hiç olmadı," demek. Sonsuza dek ayrılmışlar birbirlerinden ve kadın, sanki gecenin krallığında gezinirken içine düşülen maceralardan çıkıp dönmüş gibi, alakasız şeylerden başlayacak konuşmaya. Bırakıyor dalları ve geri çekiliyor. Uzaklaşıp gittikten sonra ormanın ucuna, bir taşın üzerine çöküyor ve piposunu yakıyor.

Masiulis, soğuk biri değildi. Tanındığı kadarıyla, bilgeliğini alaycı bir kıkırdama ve aslında horgörüyle beslerdi. İnsan doğasına, bu arada kendi doğasına da karşı horgörü. Bir seferinde (bunu niye yaptığını anlamak kuşkusuz zor ama) dememiş miydi birine, bir koyundur ki insan Rab onun tepesinde hava boşluğundan bir ikinci koyun daha yaratmıştır ve gerçek olan koyun hiçbir şekilde kendisi olmak değil de, o ikincisini olmak ister diye? Yaptığı büyülerin anahtarı büyük olasılıkla bu cümle oluyor. Eğer bir insanın

kafasında insana dair böyle bir kavrayış varsa, hava boşluğunda uslu uslu yaşayıp giderken birdenbire güçlüklerle karşılaşan koyunlara yardım etmesinden daha doğal bir şey yoktur.

Masiulis'in ormanın derin yerinde gördüğü o çift hakkında iyi şeyler düşünmesi için hiçbir neden yok. Kendilerini başkalarından ayırıp da bir tenhada baş başa kalan her çift, bu şeyin bir tek onların başına geldiğini sandıkları için, sanki bir biçimde ona hakaret ediyorlarmış gibi gelirdi. Belki hakaret etmek değil de içinde iğneleyici laflar söyleme istediği uyandırarak eğlendirirlerdi onu. Ne de olsa, herkesin gözleri önünde uygunsuz şeyler yapacak olduklarında köpeklere de sopa fırlatılır onlara çünkü dışarı sarkmış dilleri ve mutlu suratları, kendi gülünçlüklerini hiç mi hiç hissetmediklerini, yalnızca kendi zevklerini düşündüklerini, bu şeyi onlarla birlikte başkaları da görmüyormuş gibi güven içinde olduklarını düşündürür. Şu ormandakilere gelince, Masiulis kızgın kızgın homurdanmıştı içinden: "Şu kısrağa bak sen hele!" Ve bu sözü, Helena Yuhnieviç'in elbisesini düzeltirken yaptığı mütevazı jest için söylemişti.

Rastlantı bu ya, birkaç gün sonra Barbarka, Masiulis'e akıl danışmaya gitti çünkü tavsiye ve derdine deva arayabileceği başka kimsesi yoktu. Günah çıkartan pederin yaptığı gibi yapıp da "Peki, kaç defa, çocuğum?" diye sormaz o, çünkü çok defa olduğunu bilir. Aslında Peder Monkieviç cemaatindekilerin günahlarını dinlerken, onlardan sadece düzeleceklerine dair sağlam bir karar almalarını beklerdi. Sağlam bir düzelme kararı, günah işleme isteğimizden kurtulmayı hararetle istediğimizi görmesi; ondan sonra da eski çukurlara yeniden düştüğümüzde bize kızmaması için yapılan bir duadır Tanrı'ya. Çünkü o her şeyi, gerçekten birer melek olduğumuzu ve irademize rağmen bedenin ihtiyaçlarına asla tam olur vermeden, başka türlü değil de bu türlü yaratılmış olduğumuza üzülerek boyun eğdiğimizi de görür. Barbarka, günah çıkarma hücresinden henüz daha çıkarken biliyordu, tıpkı diğerleri gibi, günahlarının bir porsiyonunu boşalttığını ve yeni bir porsiyon günah toplamaya gittiğini.

Barbarka'nın başına gelen dert için, sınanmış kadınca yöntemler vardır. Yemeğine aybaşı kanından birazcık katmak yeter, bunu yiyecek adam, görünmez bağlarla bağlanır. Ya yardımı olmamıştı bunun ya da derdini birine dökmek düşüncesi ayartmıştı onu. Üfü-

rükçü, iyi karşıladı onu ve uzun uzun konuştu, onunsa gözyaşları damlıyordu parmaklarına. Utancından da. Romuald, Masiulis'e bunun için koşup gelmiş olduğunu öğrense, döverdi onu ve hakkı da olurdu bunu yapmaya. Çünkü Masiulis, Barbarka'yı ona karşı isyana kışkırtıyordu. Eskilerde kalmış hıncına oradaki ikiliyi gözetlemiş olması da eklenmişti. Ona kaynatılıp azar azar yemeklere katılan yaban kerevizi otundan verdi ve tek tavsiyesi, babası yaşındaki rezil bir herifle, asil karılara düşkün hain bir asilzadeyle aklını meşgul etmeyi bırakması oldu.

Eve dönerken gözleri şiş şişti. Ancak koruluktaki patikanın üzerinde duralamış, dalıp gittiği düşünceler içinde yalın ayağıyla at toynağı izlerini düzleştiriyordu. "Amaan, ne bilir ki o". Romuald'ı bilir miydi? Hayır, kendisi ise biliyordu. Kimselere açık edilemeyecek sırlar vardır. Yaşlı mı? Ancak başka kim onun gibi...? Ayağının başparmağını kıvırıp yerdeki kum ve çam iğnelerini sıkıştırdı parmaklarının arasına. Yok, başka türlü yapmalı.

Barbarka'nın yaşı yirmi iki. Uçuşuyor eteği, uyluklarına sürtünüyor, adımları gittikçe daha sağlam basıyorlar yere. Çenesi kalkık ve gücün gülümsemesiyle şişiyor dudakları. Orada, gözleri önüne bir binalar manzarasının serildiği yerde, duralıyor ve sanki bunu ilk defa görmüşçesine, sarıyor bakışlarıyla çatıları, kuyu vincini, bağı.

Mutlaka daha başka türlü olmalı. Nasıl olacağı görülür ileride. Şimdilik sadece kararların ana hatları, ama o da yeter. Sağlıklı bir şey böyle, onun Masiulis'te ağladığı gibi, ağlamak. İçimizde bir şey birden ters döner ve kadere itaatkârca katlanmanın yanlışlığı bir şimşek çakmasıyla görünüverir. Borkunı'dan gitmek mi? Hayır.

Yani üfürükçüye ziyareti sonuçsuz kalmamış, ama üfürükçünün niyetinin tersine bir sonuç vermişti. Fazlasıyla boyun eğmişti kendi tutkularına üfürükçü, bu tutkular bilgeliğe isteklendirdikleri sürece iyidirler ama bilgelik yerine insana onlar hükmettiklerinde, iyi değillerdir. Masiulis, açıkça kendi oluş nedeninin zıddına davranmıştı.

Romuald, ahırın önünde pulluğu tamir ediyordu çekici vura vura. Mutfakta Barbarka, kovadan su aldı avucuna, yüzünü yıkadı ve küçük aynada baktı kendine. Hiçbir şey anlaşılmamalıydı. Eğer ustalıkla yapılacaksa, umulmadık anda olmalı. Ve dudaklarını yaladı, çatlamış gibi gözükmesinler diye.

XLVI

Kanepenin bir köşesinde otururken, içli içli ağlamaktaydı, Luk Yuhnieviç. Sevecenliğe kapıldığı kadar kolay kapılırdı hüzne de. Mişia nine, "Luk'cuğum, henüz bir şey olmadı, belki bölmezler parsellere," diyerek onu teselli etmeye çalışıyordu. "Bölecekler" – diye inliyordu. – "Artık kesin. Alçaklar. Eşkıyalar, hepimizi ellerimizde bir çuvalla sersefil bırakacaklar. Biçare başımızı nerelere sokacağız." Ve avucunun dışıyla siliyordu gözlerinin yaşını.

Yuhnieviçler'in çok eskilerden beri kiraladıkları bir mülk Toprak Reformu'nun maddelerinden birine göre gerçekten de bölünecekti ve Luk'un buna karşı çıkması zordu. Helena teyzesi, bakışlarında hafif bir vazgeçmişlik sisi, onun yanında oturuyordu. Dedesi, onların karşısındaki bir sandalyede, öksürdü.

– Elbette ki, doğal olarak, buraya taşınırsınız. Hatta daha iyi olur, çiftlikte yardım edersiniz bize. Reform açısından da Helena'nın burada oturması daha iyi olur.

Helena, "Yuzef ihbar etmiş," diyerek iç geçirdi.

– O rezil herif değil mi, ya demedi miydim? Şu senin Litvanlar hep böyle, ama sen – Mişia nine dedeye dönmüş, taklidini yapıyordu – iyilerdir, candırlar, hiç kötü bir şey yapmazlar. Ah, ben onları var ya çavunla[160] döverdim, çavunla, öğretirdim dünya kaç bucakmış.

Dede, kendinden emin olamadığı zamanlarda hep yaptığı gibi, kol düğmelerini düzeltiyordu.

– Uryadnik[161] halledeceğine söz verdi. Ne edeceğiz, biraz bahşişlemek lazım ki şu Yuzef'in de o kadar çok zararı olmaz o zaman.

– Bana öyle geliyor ki en akıllıcası orman idaresine gitmek. Babacığımın kendisininkinde, benim de kendiminkinde oturduğumuzu bilsinler. Yani kendimizinkinde oturuyorsak kendimizindir – diyerek lafı uzattıkça uzattı Helena.

Tomaş, bakışlarını kaldırdı kitaptan, onları kısa bir an dinledi ve sesleri hemen yine anlamsız bir hışırtıya döndü. Pencerenin

160 Hayvan derisinden, burada boğa derisinden yapılmış kamçı. Lehçe "bizun" [ed. n.].

161 Uryadnik – Çarlık Rusya'sında ve ona bağlı topraklarda memur; polis ve orduda astsubay rütbeli kişi (ç. n.).

yanındaki kanepenin soğuk derisinde kendisine bir çukurluk yer ısıtmıştı. Yemek salonunun penceresinin ardında serçeler cıvıldıyordu, artık iyiden iyiye büyüyüp sürgünlerini pencerenin pervazlarına kadar eriştirmiş yaban asmasının üzerinde. Çimde agave yaprakları, altınımsı oluyordu öğleden sonrası güneşinden.

– Zavallım, anasının kuzusu, ölecek – diye alay ediyordu Mişia nine. – Bırak ya, öküz gibi herif, oturuyor öyle, yaptığı bir şey yok, anca bir samogon[162] damıtsın, Pogiri'ya satsın, şerefsiz ayyaş. Nasıl da yağ bağlamış, miden kalkar. Defet başından, bu iş bitsin.

– Şimdi, hmm, evi de kendisi yaptı ya – diye kendisini savunuyordu, dede. – Hem ormana göz kulak oluyor. Bir insana öyle davranılır mı hiç?

– İnsana! Aslında hiç de insana falan değil, inci tanen, göz nurun, kendi kızından çok sevdiğin Baltazar'cığına.

– Hii, birine zarar vermek – derken ellerini kaldırmıştı, Helena dehşet içinde. – Tanrı etmesin! Mesela burada malikânede oturacak bir daire alır, bize yardım ederdi. Şatıbevko artık yaşlandı ya da marabalıkta[163] onun için boşaltılabilir hiç değilse bir ev.

Şimdi Tomaş, dedesinin işin içinden nasıl çıkacağını merak ettiğinden kulak kabartmıştı.

– Evet, öyle yapabiliriz – diye onayladı dedesi. – Hatta bu iyi bir plan. Yalnız, Helcia'cığım, hmm, görüyorsun yani, zaman öyle bir zaman ki küstürüp kızdırmak da... Sen de herhâlde şimdi en önemlisinin... şu parsellerin onaylanması olduğunu düşünüyorsun. Yani, hmm, kendine düşman yaratmayacaksın. O ormanı biliyor ve şey yapabilir... Yetti şu Yuzef meselesi.

Tehlike olasılığı Helena'yı ve nineyi etkilemişti, kadınların ikisi de cevap vermedi. Luk, başını iki eli arasına almış tutuyordu.

– Ne günlere kaldık! Öküzlere canım cicim de, aman kalpleri kırılmasın. Ay, içime fenalık geldi.

– Garibim Luk. Valeryan[164] mı versek? – diye sordu nine. Helena, bu lafa hiç aldırış etmedi.

---

162 Samogon – Ev yapımı alkollü içki (ç. n.).

163 Bir çiftlikte çalışan tarım işçilerinin, eskiden yanaşmalarının lojmanı olarak kullanılan müştemilat [ed. n.].

164 Valerian damlaları – Trankilizan etkisi veren kediotu özü (ç. n.).

Tomaş için Luk gizemli biriydi. Hiçbir yetişkin onun gibi davranmazdı ve onu daha görür görmez kıs kıs güleceği gelirdi insanın fakat kimse gülmezdi, dolayısıyla Tomaş'ın içinde bir kendi kendine inanamamazlık ortaya çıkardı. Yani pantolonları uzundur, Helena'nın kocasıdır, nereye ne zaman ne ekilir ve toplanır bilir. Dolayısıyla Tomaş, kâh birilerine aşırı sempati göstermekten kapıldığı bir hüngürdeme içinde dağılıp giden, kâh tam bir umutsuzlukta büzüşen bu güte perkadan[165] yapılmış gibi suratın ardında başka, gerçek, göründüğü kadar aptal olmayan bir Luk'un olduğundan kuşkulanıyordu. Ne var ki o daha akıllı Luk'a denk gelmeyi asla başaramadı. Fakat tamamının bu olduğu şey olması herhâlde imkânsızdı. Bu yüzden Tomaş, ona özel bir kurnazlık atfediyor; sadece aptalmış gibi yaptığını düşünüyordu. Ve Luk, sanki oynadığı bu komedide kendi kendine yardım etmek için, başkalarının giyindikleri gibi de giyinmezdi: Dar, paça şeridi ayakkabılarının tabanı altına giren kahverengi kareli dar donlar giyerdi ve şapkası savaş öncesinden kalma, koca bir sandıkta üzerine naftalin serpilerek saklanan şapkalardandı.

Helena, ona içten yaklaşır ama Tomaş'ın fark ettiği şekilde, adamı tamamen hafife alırdı. Luk, hiçbir konuda kendi fikrini beyan etmezdi.

– Baltazar'ın evinde sadece bir oda olsa, o bize yeter. Sadece bir odacık. Memurlar için, gelsinler görsünler – diyordu şimdi Helena.

Pufladı nine, hiddetlenmişti:

– Helça'cığım, nasıl olur öyle, ormanda, bir yanaşmanın himmetindeymiş gibi? Peh!

– Sürekli değil ya, şöyle arada bir birkaç günlüğüne, yine de hiç yoktan iyidir, Yuhneviçova'nın kendine ait bir çiftliği olduğu duyulsun diye. Babacığım bunu isteyebilir ondan.

– Hmm, konuşayım onunla bir, olur, konuşurum. Evet, konuşurum – diyerek kıvırıyordu dede.

Tomaş kitaba yeniden odaklandı ama dikkatini yine hemen dağıttı Yuzef için sövüp sayışları. Yuzef şovendi, fanatikti, yapabilse öldürürdü, bir köpek gibi gizlice ısırıyordu. Sırf oğlana matematik

165 Kauçuktan bir malzeme [ed. n.].

dersi veriyor diye kereste almış ve onca iyiliğimizi görmüştü. Yalnızca dedesi tek bir kelimeyle olsun ses etmiyordu ve ancak uzunca bir susuşun ardından cesaretsizce vızıldadı:

– Onun bakış açısından belki onun da biraz hakkı var.

Mişia nine, ellerini birleştirdi ve bakışlarını tavana çevirerek, sanki göğü buna şahitlik etmeye çağırır gibi:

– Tanrı'm! – dedi.

XLVII

O gün yaklaşmaktaydı. Borkuni'dayken İssa'nın Yanişki[166] köyü civarındaki bataklıklarına gitmeye değmeyeceğine karar verildi; bir kere oraları fazlasıyla hazanbel bürümüş olduğu ve kayık aralarından zar zor geçtiği, bir de av sezonunun açılışına civardan, önlerine ne gelirse ateşi basan çok fazla köylü gelip toplandığı için. Dolayısıyla seçim Alunta gölünden yana yapıldı, uzak olmaya uzaktı, ama "Göreceksin Tomaş, ne ördek var orada, bulut bulut!" Tomaş'ın Wiktor'un Berdan'ını[167] alması da kararlaştırıldı, o ise kapsüllüden[168] ateş edecekti; bunu kullanmak için bir çanta alet edevat lazımdı: Bir gözde barut, diğerinde mermi, üçüncüsünde kapsüller, bir de kıtıklar[169]. Barut metal bir ölçekle ölçülür ve doğrudan namlunun içine dökülürdü, sonra bir yumak kıtık tahta harbi[170] ile dövülüp sıkıştırılır, bunun üzerine saçma ve yine kıtıktan küçükçe bir tıkaç. Kaldırılan horoz, metal kapsül cidarını açığa çıkarırdı. Tomaş, çiftede horozu yavaşça indirmeyi bilirdi; bir parmakla tetiğe basılır, diğeriyle yavaşça insin diye horoz tutulur, ancak kapsüllüde başka türlüdür; küçük bir tencere dibi görülür ve horoz son anda kurtulup vuracak diye korkulması bundandır.

---

166 Lehçe "Janiszki", Litvanca "Joniškės". Bugün Litvanya sınırları içinde kalan bir köy [ed. n.].

167 Berdan tüfeği – Hiram Berdan tarafından 1968'de icat edilen, Amerikan-Rus yapımı tüfektir. Yirmi yılı aşkın bir süre Rus ordusunun standart tüfeği olmuştur (ç. n.).

168 Lehçe "Kapiszonówka" – 19. yüzyıl yapımı av tüfeği. Türkçede "kapsüllü" diye biliniyor (ç. n.).

169 Keten ve kendir lifleri [ed. n.].

170 Önden dolmalı tüfekleri doldurmakta kullanılan çubuk [ed. n.].

Hangi köpekleri almalı, bu düşünüldü; Karo evde kalacaktı çünkü pointerler ördek avını sadece bozar, daha sonra da kötü ferma[171] yaparlar. Sistemli ve ciddi Oyna, ördekleri ürkütüp havalandırmaya yeter. Tuna'nın aklına durduk yere ormana kaçıp gitmek fantezisi gelebilirdi. Lavta'ya da onun için böyle fazla kolay bir iş vermek pek uygun kaçmayacaktı, ayrıca gebeydi.

Dolayısıyla içine saman serilmiş bir kağnı ve onun içinde de Romuald, Tomaş, Dyonizy, Wiktor ve Oyna. Şaklıyor kamçı, tekerlerin ardında toz kalkıyor, Tomaş yatıyor ve taşlar, ağaçlar, çitleri mezraların geriye doğru kaçıyorlar. Romuald ıslık çalıyor ve Tomaş ona yardım ediyor, yolculuk, neşe, bir saat geçip geçmiyor ki çuvaldan erzakları çıkarıyorlar ve her biri bir parça sucuk alıyor, dişliyorlar, hoplayıp sıçrayarak tümseklerde. Akşamdan önce yetişmeleri gerek, orada gecelenecek ve şafakta suya açılınacak. Kano bulurlar mı orada? – endişeleniyor, Tomaş. Tabii ki de bulurlar, o köyde herkeste en az bir tane vardır.

Uzaktan görünen sular, batan güneşin aurasından mor-kırmızı. Geldikleri kıyı yüksekti ve oradan gölün tam bir resmi gösteriyordu kendisini. Ovaldi göl, tek bir ucu sivri. Bu yanda tepelerde tarlalar, karşıda, ovalin yarısından itibaren, içinden yer yer bir çam teleğinin gökyüzü fonuna dikeldiği, karamsı bir kütle. Büyük bataklıklar orada ve orada avlanacaklar. Burada, yol civarında, sanki yapay olarak yığılmış, yusyuvarlak bir höyük, üzerinde bir şatonun kalıntıları ve Alunta Köyü'nün çitlerine iniş.

Kulübede koca bir kâseden ekşi süt yediler, sonra da Tomaş, alaca karanlıkta, şato tepesinin yamacına tırmandı. Dolunay çıkıyordu; içlerinde cırcır böceklerinin cıvıldadığı, günle ısınmış çimlerin sessizliği. Şuracıkta, neredeyse hemen ayakların altında, parıldıyor ufak ufak dalgaların pulu. Duvardan ya da temellerden artakalmış kayalara dokundu. Suya atlamak ve boğulmak için işte buradan koşmuştu o. Romuald tekrarlamıştı ona şato hakkında ta eskilerden beri anlatılanları: Töton Şövalyeleri alınca şatoyu, bir pagan rahibenin teslim olmaktansa intihar etmeyi yeğlemiş oldu-

171 Eğitimli av köpeklerinin avlanan hayvanın yerini göstermek için aldıkları özel bir duruş pozisyonu. Köpek, hareketsiz kalır, tek patisini kaldırarak burnuyla avın olduğu yönü gösterir [ed. n.].

ğunu. Bunun dışında bir şey bilinmiyordu. Kafasında canlandırıyordu Tomaş, onun ellerini kaldırmış, bağırmış olduğunu ve hızla koşarken ardı sıra beyaz mantosunun dalgalandığını. Ama başka türlü de olmuş olabilirdi. Beline keten kuşak sarılı, başında yeşil bir çelenk, Tanrı'sına şarkılar söyleyerek ağırca inmiş ve kıyısına varınca yarın derece derece eğilmiş olabilirdi. Ya ruhu nerede onun? Vaftize direndiği için, lanetlenmiş midir sonsuza dek? Töton Şövalyeleri düşmandı. Yakıp yıkıyor, öldürüyor ama inanıyorlardı da İsa'ya ve onlarca yapılan vaftiz koruyordu cehennemden. Belki ne cennette ne de cehennemdeydi de, burada mı dolanıp duruyordu ruhu? Tomaş sıçradı çünkü ardında bir şey bir hışırdamıştı. Faredir mutlaka, yine de, birazcık korku ürpermesi hissetmek için gelmiş olsa da bu harabeye, hızla koşup indi gerisin geri çatıların, insanların, ineklerin ve tavukların arasına.

Samanlıkta uykusunda iç geçiriyordu yakınlarına yatmış Oyna; ağırlığıyla Wiktor, Tomaş'ın kayıp içine yuvarlanacağı bir çukurluk yer çökertmişti samanda çünkü ondan daha hafifti; karanlıkta yabancı biri tırmandı merdivene, çıkıyordu, "kimsin" diye sordu Romuald, "sizdenim" diye yanıt verildi ve nihayet dindi bütün sesler ve Tomaş, çatının yarığından bir yıldıza bakıp daldı uykuya.

Samanın üzerinde uyanıldığında, hep düşünüldüğünden daha başka bir yerde olunduğu fark edilir. Bir uçtaydı Tomaş, düşmesine az kalmıştı, başının değil, ayaklarının yanındaydı Wiktor – şimdi horluyor ve burnuyla ıslık çalıyordu. Gri şafakta kimsenin üzerine almadığı, uykuda tepilip bir yana atılmış battaniyenin kıvrımları, samanların derinine gömük Romuald ve Dyonizy, onların üzerinde de Oyna. Gergin gergin esnedi Tomaş, artık onları uyandırmalı mı ki diye düşünerek ve tam o an gıcırdadı çift kanatlı kapısı ahırın ve açıldı, ışık ve serinlik, aşağıdan biri seslendi: "Bay Bukowski, kalkma vakti!"

Kulübenin önündeki sırada hazırlıklar; Romuald ve Dyonizy barutluklarını taktılar bellerine, Tomaş fişekleri tıktı ceplerine, yalnızca az biraz süt içtiler, kadınları uyandırmamak için çünkü pazardı. Göle onların ardı sıra gelecek ev sahibi ile oğlu, boru yapıp kıvırdılar pantolonlarının paçalarını baldırlarının yarısına kadar, çatı saçakları altındaki kancalardan sırıkları ve uzun kürekleri indirdiler.

Göl, şerit şerit uzayıp giden bir sisle örtülüydü. Dik patikadan bakınca kanoları gördüler, yarılarına kadar çakılın üzerine çekilmiş – etraflarında buhar tütüyor ve gölün üzerinde tek bir kırışığı bile olmayan yüzeyi seçiliyordu, kanoların sık aralıklarla raptedilmiş kaburgalı içleri yerlerinden sanki sonsuza dek oynatılamazmış gibi görünüyordu. Aşağıda, kanoların yanında, parıltısını gökyüzünden alan su yamaları açığa çıkıyordu şurada-burada.

XLVIII

Eşit bölünmüş değildir sorumluluklar ve keyifler. Üzerine harikulade tüylerini giyinmiş bir erkek ördek, kuluçkaya yatma ve ufaklıklara göz kulak olma sıkıcılığına yeğler yalnızlığı. Dişisi ise yılın en güzel ayları mayıs, haziran, temmuz boyunca ya yayılıp oturur yuvasında ya da sonra, sürükler peşinden her yere vakvaklayan varlıkların zincirini, hareketlerinin hızı da frenlenir ayacıklarını gayretle çırpan son halkası tarafından zincirin. Yavruların öğrendiği ilk önemli numara, alarm durumunda, suyun üzerine genişçe yayılmış yaprakların altına saklanmak ve onların altından ancak gagalarının ucunu çıkarmaktır. Sonra uçmakta ustalaşırlar fakat bu iş yalnızca kanat çırpmaktan ibaret değildir, en önemlisi sudan nasıl havalanılacağıdır. Uzunca bir süre beceremezler bunu ve havada ama henüz tamamen havada değil gibi hızlanırlarken bir damlacık tozu kaldırırlar. Avcılık sezonunun başlangıcı işte tam da bu aşamada yakalar çoğunu.

Kanolar katran kokuyordu. Tekinin burun kısmına Tomaş çömelmişti arkasında Romuald köpekle oturuyordu, daha ileride kayıkçı küreği belirli aralıklarla bir elinden ötekine geçiriyordu. Bu şekilde süzülüp gidiyorlardı bakir bir coğrafyada, bordada şapırdıyordu küçük küçük dalgalar; içindeki insan başlarıyla ikinci kano sanki boşlukta asılı gibi kopmuştu sislerden ve ışımalardan. Dosdoğru karşı kıyıya yöneldiler. Seçiliyordu artık sazlık burunları; durdu kayıkçı, küreği koydu, sırığı aldı ve şimdi dibe dayayıp sırığı ittiriyordu, her ittirişinden sonra eğilerek.

Yüzen bir kent, suyun dumanında bir koyu noktalar kümesi, ördek sürüsü. Hız aldı kayık, sazlıklara kaçış yolunu kapadı, ip gibi dizildiler, analarının ardında ama hemen yitirdiler düzeni, mutlaka aralarında "Ne yapacağız?" anlamına gelen çığlıkları değiş tokuş ederek. Romuald gülerek seslendi: "Dikkat et çünkü banyo yapacaksın." Tomaş, kayığın ucunda sağlam bir duruş pozisyonu aldı, hazırdı ateş etmeye. Artık hemen yanlarındaydılar ki davrandılar uçmaya, bir kanat çırpma ve su fışkırtma fırtınası, bam, çaktı Tomaş, bam bam, Romuald, suyun yüzeyi çiselendi saçmadan, daireler, üç hareketsiz çizgi ve yerinde dönüp duran bir dördüncü çizgi kaldı.

Eğer birisi kendisinin öldürdüğü bir ördeği almaya uzatmamışsa hiç elini, ona bunu açıklaması zor. Aslında iki şeyi birbirinden ayırmak gerekir: giysiler kıyıya bırakılıp ona doğru yüzerek gidilir ve o zaman yüzerken kendimizin yaptığı dalgayla göz seviyesinde salınan ördek büyür ya da bordanın yanında bulunacağı şekilde manevra yapılır ve işte o zaman kol uzatılır. Ancak her iki durumda da her şey onu yakından görmek ile dokunmak arasında gerçekleşir. Önce suyun üzerinde merakımızın bizi ona çektiği bir nesnedir. Dokunulduğunda ölü bir ördeğe dönüşür, ondan fazlasına değil. Ama artık kara çilli karnının şişkinliğinin bir el uzatımı mesafesinde sallandığı o an, bir sürpriz vaadiyle ayartır insanı. Çünkü kimi öldürdüğümüzü bilmiyoruz. Belki bir ördek-filozofu ya da ördek-kâşifi vurduk ve yanında günlüğünü bulacağımızı (buna tümüyle inanmayarak) birazcık umarız. Ve nihayetinde beklentimiz, eğer su kuşları söz konusuysa, gerçi nadiren de olsa bazen ödüllendirilir: Ayağında bir halka, onun üzerinde sayılar ve uzak bir ülkedeki bir bilim istasyonunun işaretleri.

Dört boz ördek aldılar sudan ve kamışlıklar boyunca koyları araştırdılar. Tomaş, birbirlerine dolanmış sapların altında bir ördek gördü, ateş etti, ördek çırpındı ve düştü. "Ne gördü be!" diyerek övdü onu Romuald ve tam o sırada bir kaynaşma oldu, artık uçmayı becerebilen genç ördekler toplu halde kalkıverdiler, indirdi ikisini Romuald, çift atışla. Yanında ses verdi yaylım ateşi Dyonizy ve Wiktor'un.

Burada karayla su arasındaki sınır belirsizdi; bir kıyı değil de, eğilip bükülen çimlerden bir gocuk. Oyna'yı saldılar. Batıp çıka-

rak, ne koşar ne yüzer gibi, canla başka bulanıyordu çamurlara ve havlıyordu. Genç ördekler sıçanlar gibi hızla kaçışıyorlardı her yana, zor yetişiyorlardı ateş etmeye. Hışırdıyordu ezilen kamışlar, kayıkçı kök kokularıyla dolu sığ koylara iteleyerek çekiyordu onları yoldan. Böyle göletlerin birindeyken şöyle bir şey oldu: Tomaş, yeni bir hedef bulmak için etrafa bakınırken, bir yaprağın hafif bir kıvrımının bir kuş kafasını sakladığını görmüştü (ki bunu görmek için gözün bayağı keskin olması gerekir). Onu ele veren şey, hareketsiz oturmaması, duruşunu düzeltmesi olmuştu. Kaldırmıştı artık namluyu, ama vazgeçti ve hayatını bağışladı. Çünkü ölürken korkusundan, aynı zamanda nasıl da emindi iyi saklanmış olduğundan. Öldürmemek onu, üzerinde öldürmekten daha büyük bir iktidara sahip olunduğunun kanıtı oluyordu. Saz ormanından geri çıkarlarken göle, kürekçiye yardım için tutup çekerken kamışları, onun orada olduğuna ve bir insanın ona bağışladığı armağanı asla öğrenmeyecek oluşuna seviniyordu. Öğrenmeyecekti ona bakmış olduğunu, yapabilirim diye düşündüğünü ama başka türlü davranmayı seçtiğini de: O andan itibaren artık sonsuza dek birbirlerine bir biçimde bağlanmışlardı.

Tomaş, kafalarının üzerinden geçen ördeklere ateş etmiyordu, bir kere denemiş ve yüz kızartıcı şekilde ıskalamıştı. Kayığın sallanmasının bile rahatsız etmediği Romuald'a hayrandı. En çok da çıkrıkçınları[172] nasıl vurabildiğine şaşırıyordu. Bunlar öyle sert uçarlar ki ıslık çalar hava, üstelik boz ördeklerden daha ufaktırlar, yine de Romuald bir kez bile ıskalamamıştı ve oturağın altına üç tanesini çoktan koymuştu bile.

– Ee, nasıl gitti? – diye sordu Romuald kardeşlerine. Wiktor homur homur etti. Dyonizy gülüyordu ona:

– Ne olsun, şu filintasını[173] doldurasıya kadar, ördekler gelip ha bunun kafaya bile konardı. – Ve bu söz bir anlığına bozdu huzurunu Tomaş'ın çünkü Wiktor'un Berdan tüfeğini o almıştı.

Hafif bir rüzgâr artık tümüyle günün maviliğindeki gölün yüzeyini çizik çizik yapıyordu. Alunta'da ayin çanı çalıyordu. Sumrular sudan eğik eğik dikelmiş dalların etrafından dönerken tiz çığlıklar

172 Küçük bir yüzücü ördek cinsi [ed. n.].

173 Tüfekten daha kısa, elde taşınabilir bir silah [ed. n.].

atıyorlardı. Bir şahin bir bulutun altında hantal hantal kanat çırpıyordu ormana doğru.

Kayıkçılar, dönerken yolumuzu nehre düşürmemizi tavsiye ettiler. Şatonun ardında gölden çıkıyordu nehir, öyle çıkıyordu ki onun sivri ucunda köy, eski kalenin tepesi ile nehir arasına sıkışmıştı. Orada, bir sazlık tünelinin başladığı yerde, dağınık uçuştaki birkaç kuşu ürkütüp kaldırdılar. Romuald birini vurdu – ördeklerin en küçüğü, bir çamurcun.

Pürüzsüz bir su, boralara ve fırtınalara karşı korunaklı; Tomaş'ın hayallerinde hiçbir insan gözünün erişemeyeceği köylerini kurduğu Afrika derinliklerindeki gibi bir yer. Yosun sakallarıyla kara kara kazıklar; bir zamanlar, çok eskilerde, burada bir köprü varmış. Devamında, hazanbeller şeridi yanında kulübeler, kanoların çekildiği çökük yerler ve gedikler. Bahçelerin elma ağaçları önünde direklerde kuruyordu ağlar, uzanıyordu yerde livarlar.[174] Çamaşır yıkama için yapılmış iskelelerin yanlarında beyaz ördekler ve kazlar yıkanıyorlar etrafa su saça saça. Böyle sessiz bir nehirden görünen köy, bir ülke ya da devlet ölçüsünce büyür, işte anca o zaman bir sokağında yürürken fark edilmeyen ya da fark edilip de tümüyle sıradan şeyler sayılan birçok ayrıntısı görülür.

Şimdi önde gidiyorlardı Wiktor ve Dyonizy, boz ördekleri ürkütüp havalandırmışlardı, evcil olup olmadıklarını bilmediklerinden korkuyorlardı ateş etmeye fakat ördekler uçmayı yeni öğrenmiş gençlerin uçuşuyla durmuşlardı uçmaya ve üç namludan birden ateş salıp birini öldürdüler. Avın sonuydu bu, geri döndüler ve ganimetleri saydılar. Romuald ve Tomaş'ın yirmi üç ördeği vardı, bunların yedisi Tomaş'ın payına düşüyordu. Ötekilerinki on beş taneydi, sadece boz ördek değil, aynı zamanda bir paspaş patka[175] ile kızıl başlı ve gagasının ucu çengelli bir patka da vardı.

Yüzleri şato tepesine dönük, gözlerini kırpıştırıyorlardı parıltıdan. Yaklaşıyordu sisin ve bir ışıltının içinde titreşen harabeler. Bir zamanlar orada oturmuş olan ve geceleri akla gelen pagan rahibe, sonsuza kadar kayboluyordu korkuların ve masalların arasında. Tomaş, arkasını dönmüş ve yerinde kıpırdanıp duran ve patilerini

174 Ağdan yapılmış sepetler [ed. n.].
175 Ördekgillerden bir kuş türü [ed. n.].

bordaya dayayıp dikelmiş Oyna'nın tasmasını tutmuştu. Tüfeğin dipçiği oturağa dayalı, namlusu göğsünün yanında. Artık gerçek bir avcıydı. Fakat orada, karşı kıyının yanında kalmıştı ördeği. Şimdi ne yapıyordur? Gagasıyla tüylerini temizliyor, gaklayarak çırpıyor kanatlarını ve atlatılmış bir tehlikenin ardından gelen mutluluğa şükrediyordur. Ama kime şükrediyor? Ölmemesi gerektiğine Tanrı mı karar vermişti? Eğer o karar vermişse, ateş etmemesini o fısıldamıştı demek kulağına. Ama öyleyse niçin bu, sanki onun kendi iradesine bağlı bir şeymiş gibi gelmişti ona?

XLIX

Canlı olan her şeyin öldüğü yeryüzünün üzerindeki göklerde parıltılı elbisesi içinde gezer Saulè-Güneş. Onda erkeksi özellikler arayıp bulan halklar ancak şaşkınlık uyandırabilirler. Bu geniş yüz, dünyanın annesinin yüzüdür. Onun zamanı bizim zamanımız değildir, ona ait konulardan ancak kendi yalnızlığının endişelerine teslim bir aklın sızabileceği kadarını biliriz. Değişmezliğini ortaya çıkmanın ve kaybolmanın – oysa güneşin de kendi tarihi vardır. Eski bir şarkının dediği gibi, eskiden, çok eskiden, ilkbaharların ilkinde (ve herhâlde ondan önce de kaostan başka bir şey yoktu) kendisine koca diye Ay'ı seçmiştir. Bir sabah erkenden uyanmış ki kocası yanında yoktur. Bir başına gezerken, Şafak'ı görüp âşık olmuştur. Bunu gören yıldırımlar tanrısı Perkunas öfkelenmiş ve kılıcıyla ikiye bölmüştür Ay'ı.

Mümkündür ki hak edilmiş bir cezaydı çünkü Şafak, Güneş'in öz kızıdır. Perkun'un Şafak'tan yana dönen gazabı galiba sonradan, babalığının kurlarını çok da kararlı şekilde geri çevirmemiş oluşunun hatırlanmasıyla açıklanabilir. O uzak olayları belleklerinde tutanlar tarafından düzülmüş şarkılar, nedenlere dair susar. Yalnızca, Şafak kutlarken düğününü Perkun'un kapıdan girdiği ve yeşil bir meşeyi paramparça ettiği söylenebilir. Kan fışkırmıştır meşeden, kan içinde bırakmıştır gelinliğini ve gelin tacını[176]. Güneş'in kızı

176 Çiçeklerden yapılma taç, bekâretin simgesi [ed. n.].

ağlamış ve sormuştur annesine: "Gelinliğimi nerede yıkayayım, anacığım, nerede çıkartayım bu kanı?" "Git, sevgili kızım, git, dokuz nehrin döküldüğü göle". "Nerede kurutayım gelinliği?" – diye sorar Şafak. "Dokuz gülün çiçeğe durduğu bahçede, kızım". Ve korka korka sorulan son soru: "Bir gün olur mu o nikâh, bu ak gelinliği giyeceğim?" "O gün, dokuz güneşin parlayacağı gündür, ay kızım."

Yukarımızda hareket eden varlıkların geleneklerine ve dertlerine dair öyle az şey biliyoruz ki. Bugüne kadar gelmedi o nikâh günü, gerçi geçen her bin yıl illa da bir göz açıp kapayıştan daha uzun olmalı diye bir şey de yok. Bazı bilgileri, kuzusunu yitirmiş bir kız aktarmıştır bizlere. O olanlar, insanların göklerin tanrılarıyla daha kolay uzlaşabildikleri bir çağda olmuştur. "Şafak'a gittim," – diye söyler şarkısında kız. "Dedi, benim sabahtan Güneş'in ateşini harlandırmam gerekir" (bundan da Şafak'ın bekâr olduğu, annesinin evinde yaşadığı sonucu çıkar). "Akşam Yıldızı'na gittim" – diye anlatır kız, nafile çabalamalarını. – "Dedi, benim akşamları Güneş'in yatağını sermem gerekir." Ay da yardımı reddetmiştir: "Kılıçla ikiye bölünmüşüm, bak, kederli yüzüm." Anca Güneş bir işaret vermiştir, kuzucuğunun yolunu kaybedip uzaklarda bir yerlere, kutuplara, belki ta Finlandiya'nın kuzeyine gitmiş olduğunu anlatan.

Bir gezegen midir Peder Monkieviç? Latin ve muhabbet çiçeklerinin tarhları üzerinde kanat çırpan bir kelebek için, mutlak surette öyledir. Parlar keli ve kim bilir nasıl seyir zevkleri yaşatır bir kelebeğe, gözlerinin çokluğunda kırılan bu kel tepe. Topu topu birkaç günlük bir ömürdür kelebeğinki ama tam bir kesinlikle de söylenemez, kısa ömürlü oluşunun karşılığını bize verilmemiş bir biçim ve renk cümbüşü ile telafi edip etmediği.

Peder Monkieviç, bir yüzey ve onun altında işleyişi gezegensel makinelerin, kanın dolaşması, titreşmesi milyarlarca sinirin. Elbette vardır, onu bir karıncadan daha önemli saymayan ve (cüppesini evde giymeye kıyamayan) pederi iç donuyla ve bir de üzerinde bir zamanlar sabahlığı andıran o şeyiyle görseler kahkahayı basabilecek insanlar. Elinde günlük dualar kitabıyla[177] yürürken iki yana

177 Lat. "breviarium" [ed. n.].

sallanır, ama eğer anası, oğullarından hiç değilse birinin kendini köylünün yazgısından kurtarmasına karar vermemiş olsa, bugün hâlâ tırpan sallıyor olabilirdi. Kilisenin sadık bir kulu olmasında kendi iradesinden ya da iradesizliğinden daha güçlü bazı şartlar belirleyici olmuştu. Oysa her gün insanları kendilerine bir dağdan, gezegenden ve evrenden daha çok değer vermeye çağırıyordu. Şehvetle gebe kalınıp da doğurulmuş ve bu yüzden de onları sıkıntılarla dolu bir hayatın beklediği düşünülebilecek bebeler, ağızlarına bir tutam tuz verildiğinde salyalarını akıtarak kedicikler gibi miyavlarlar; Doğa kendi meyveleriyle Kutsal Ruh'un evini kurmakta, vaftiz suyu ise Söz'ün damgasını bu bebelerin üzerine vurmaktadır. O andan itibaren, değişmezlik düzeninden koparılmış olarak, kendileriyle Doğa arasındaki karşıtlığın farkına varma hakkına sahiptirler. Sonra vücut evi dağılıp da kalp atışları durduğunda, Peder Monkieviç ya da onunkinin aynısı yetkilerle donatılmış başka biri, hemencecik toza dönüşecek uzuvlarına kutsal yağla haçlar çizerek, onları günahlarından arındırır: Feshedilmektedir madde ile ruh arasındaki sözleşme.

Ama zamanının tamamını da bu sorumluluklarını düşünmeye harcamaz. Asla; örneğin şimdi nasıl uçacağını görmek için çimlerdeki bir kelebeği kovalamıştı, bir beyaz zambağın kadehi üzerinde titreşen arıyı gözlemliyor ve parmağıyla bir kâğıdı tutarak şunu söylüyor: "Düzenbazlar". Yaptığı son vaftizle ilgili bu söylediği. Az para ödemişlerdi. Paramız yok deyip kıvırmışlardı ama aslında daha çok verebilirlerdi. Yumuşadığı ve fiyat kırdığı için bir öfke kaplıyor içini.

Tomaş, şapkasını çıkarıp bahçe kapısının kolunu indirdi. Pederin karşısında, üstlendiği görevin ağırlığının tümüyle bilincinde, dikiliyordu. Sözleri, olması gerektiği şekilde derinden ve bir matem havasında söylenmiş sözlerdi:

– Dilbinowa nine, Peder Bey, çok halsiz. Doktor çağırdık, yaşamaz dedi.

– A! – deyip anladığını belirtti peder. – Pekâlâ, ben hemen geliyorum.

Seğirtmişti çoktan merdivenlere doğru.

– Bende brıçka var. Aşağıda, atı bağlı.

– İyi öyleyse. Sen beni burada bekle.

Gerçi iki adımlık mesafeydi ama uygunu araba göndermekti. Fısıltılarla konuşan Mişia ninenin yüz ifadesi, dedeyle ve Helena'yla yaptığı toplantılar, O'nun yakın oluşu karşısında davranışlarının tümden değişmesi Tomaş'a olup olabilecek en yüksekteki bir kemale ermeye dahil olma onuru getiriyordu. Herkes meşgul olduğu için – çünkü tam da çavdar hasadı zamanıydı – pederi getirme görevi ona verilmişti. At koşmayı biliyor gibiydi ama o yaparken kayışlar hep birbirine dolanırdı, dolayısıyla dedesi yardım etmişti ona. İsveç Tabyaları üzerinden hiçbir yol gitmez papaz evine, haçın oradan aşağıya inmek gerekir, ayaklar brıçkanın önüne dayanarak var güçle çekilir dizginler ve böyle usul usul inilmelidir, hele ki aşağıda hemen bir dönemeç varken. Anca haçın ardında bırakılır dizgin, at artık tutulamadığından biraz, biraz da bu işin kanunu buna izin verdiğinden.

Yarı karanlık içinde hareketsiz yatan, nasılsa bir şekilde ufalmış Dilbinowa nine, onu parmak uçlarında yürümeye sevk ediyordu; duygularına gelince, bu dramdaki rolünü – hem de ilk plan rollerden biri olan bir torun ve ailenin yetişkin bir ferdi rolünü – artık şu "Sen ne anlarsın?"lar olmadan oynamak, tümüyle ele geçirmişti onu. Gözünde canlandırıyordu çıngırağın sesini, çitlerin ardından uzanıp bakan yüzleri, başların dindarca eğilişini ve arabanın oturağındaki kendisini.

İşte şimdi kafasında canlandırdığı gibi oluyordu bunlar. Peder, en yakın kulübeden küçük bir oğlan çocuğu çağırdı, çocuk ön sıraya Tomaş'ın yanına tırmanmıştı ve çan sallıyordu. Arabayı dikkatle sürerken (ki bu sorumluluktur), çaktırmadan göz atıyordu yanlara, acaba görüyorlar mı diye. Ne yazık ki evler neredeyse bomboştu, herkes tarlalardaydı ve yer yer bir avludan görünür oluyordu yalnızca bir nine ya da dede, istavroz çıkarıyorlar, dirseklerini dayayıp kapılara bakışlarıyla takip ediyorlardı – belki bir ay, belki bir yıl sonra onlara da uğrayacak – yolcuyu[178].

178 Burada anlam kapalı olduğu için, şöyle bir açıklama yararlı olabilir: "Yolcu" sözcüğü her şeyden önce İncil metinlerine yapılan bir gönderme. Yoldan geçerken uğrayan bir davetsiz misafiri ağırlamak, dinî görev olarak biliniyor. Birine son duasını yaptırmak için yoldan geçen peder, yani aslında ölüm, bilinmeyen, ama artık mutlaka yakın bir tarihte bu yaşlı insanlara da uğrayacak [ed. n.].

Sağlam yakıyordu öğleden sonranın güneşi; boncuk boncuk ter basıyordu pederin kelini. Doğrusu ne güneş ne ay ne de şafak denk olamaz Peder Monkieviç'e. O İnsandır ve ellerinde tuttuğu şey eğer yetmezse birilerine, eğiverir bir yana terazinin kefesini, işte o zaman yolun kumundan daha ağır çekmez olur yıldızlar ve gezegenler. Koltuk altlarında ıslak lekelerle kadre[179] gömleği hayvan gibi kokuyor ama onun sayesinde gerçekleşecek o vaat: "Beden çürümeye mahkûm olarak gömülür, çürümez olarak diriltilir. Düşkün olarak gömülür, görkemli olarak diriltilir. Zayıf olarak gömülür, güçlü olarak diriltilir. Doğal beden olarak gömülür, ruhani beden olarak diriltilir."[180]

L

– Mektup!

Kepenk aralığının ışıdığı karanlıktan gelen zar zor işitilir bir gıcırtı.

– Hayır, nineciğim, hiç mektup yoktu!

Yalan söylüyor, çünkü mektup Surkontowa ninenin odasındaki sehpanın üzerinde. Bir sansür uygulanıyordu bir süredir ve ortaya da çıktı ki sebepsiz değildi bu. Tomaş Letonya değil, ama Königsberg üzerinden gelmiş, Alman pullu, o sonuncu mektubun neden olduğu konuşmalara kulak misafiri olmuştu. Göstermek mi ona, Tanrı esirgesin! Tomaş'ın annesinin ebeveynine yazdığı konu, bu mektupta en yumuşatılmış bir biçimde bildiriliyordu. Konstanty, ordu paralarının hesabını verememiş, bir süre hapis yatmış ve atılmıştı ordudan; şimdi poliste bir görev almaya uğraşıyordu. Teodor, kardeşinin başına gelen bu olayı gizlemediğine göre, anlaşılan Dilbinowa ninenin hasta olduğu haberini yeterince ciddiye almamıştı.

Öyleyse bu olay sonsuza dek açıklanmayacak. Olmuş, ama aynı zamanda da olmamış bir şey çünkü o şeyin olduğu bilgisi, Konstanty'nın bir suçunu daha "Aman, boş ver!" deyip geçiştirecek

179 Keten ya da kenevir ipliğinden dokunmuş kumaş. Türkiye'de "feretiko" diye bilinen kumaş türü ve en çok o bölgede yapıldığı için "Rize bezi" olarak da anılıyor [ed. n.].

180 *İncil*, Yeni Ahit, 1. Korintliler 15:42-47 [ed. n.].

kayıtsız insanlara ulaşmıştı sadece. Kalbi delip geçebilecek bir merminin gidip bir ağaca saplanmış olması gibi.

– Ölüyorum. Pederi getirin.

Yedi kuş tüyü döşeğin altından bir nohut tanesinin ona battığından yakınan masal prensesi, hastalandığında her bir ağrısını sızısını abartarak öyle sık tekrarlardı ki öleceğini. Bilindik hipokondri[181] iç çekişi belki ona bir rahatlama getiriyordu çünkü artık alışıldık, normalliğin akışına dâhil edilmiş bir şeydi. Kendi yok oluşumuz gerçeğinden söz ederek, onun üzerinde hâkimiyetimiz olduğunun delilini sunduğumuz sürece, o bize sanki hiç olmayacakmış gibi gelir.

– Siz hepimizi gömersiniz – dedi aceleyle Mişia nine. – Ama pederin zararı olmaz, zararı olmaz bunun. Birçok insan iyileşmiştir peder getirilince. Çok evvelinden getirmek lazımdı, herhâlde siz şimdiye çoktan geziyor olurdunuz bahçede.

Sakinleştirmek. Çünkü ölüm döşeğindeki hastalar bilirler öleceklerini ama henüz inanmazlar buna ve minnettar kalırlar onlara ardında söz diye bir şeyin kalmayacağı sınırı aşmanın henüz daha uzak bir ihtimal olduğunu söyleyen herkese. Tomaş'a kötü geldi Mişia ninenin sesindeki tatlılık. Ne diye bu kadar abartıyor ki?

Aynı gün peder, küçük sütunları kaplayan yaban üzümleri arasındaki merdivene adım attı. Çocukluğunun üzerinden geçen kırk ya da elli yılın onda, sığır otlatan köy çocuğu olmayı tamamen bırakacağı kadar büyük değişiklikler yapmadığını unutmamak gerekir. Bir zamanlar küçücük ayakkabıları içindeki ayak tabanları sonbahar ayazlarından kızarıp mosmor olurdu. Kamçıya dayanıp ya at sırtında ya da üniformalı arabacılarıyla ışıl ışıl parıldayan faytonlar içinde yoldan geçmekte olan beyleri, ancak nadir görülür hayvan manzaralarının uyandırabileceği bir merak ile izlerdi. Hayır, şu anda bu alçak tavanlı odalara sadece İsa'nın temsilcisi olarak girmekte, ama aynı zamanda, bir bey malikânesinin kapı eşiğini hep çekinerek aşıp geçen kendisini de elinden tutarak peşinde sürüklemekteydi. Ona gösterilen saygı, aşağılanma korkusundan kurtarmıyordu. O yüzden kendisi cüppe ve atkısının ardında koruyordu kendisini, bunlar ona destek oluyor ve hareketlerine saygınlık

181 Hastalık hastalığı [ed. n.].

katıyorlardı – tabii eğer, kısacık bacaklar üzerinde yusyuvarlak bir bedenin kendisini saygın hissetmesi genel olarak mümkünse.

Daha sonra ardındaki kapılar kapanınca, Dilbinowa nine onunla baş başa kalmıştı. Mişia ninenin sahte tesellilerden öte, yüksek-lerden yüz lekelerinin hareket etmekte olduğu, hışırtıların geldiği, beyaz ve mor parlaklığın yanıp söndüğü anlarda, yanılgı için pek de yer kalmadığı kavranır. Bunca insana sonun geldiğini haber vermiş, bizim dışımızdaki şeyler arasında sürüp gitmiş olan şey, işte bizi de sarıp sarmalamaktadır, gerçi kendin olarak kendine ait, yalnızca sana bırakılmış bir alana sahip olmamayı ve kendini kaçınılmaz olana, imgelemenin kayıp gitmekte olduğu bir rakama teslim etmek gerektiğini kabul etmek mutlaka kolay değil, neredeyse imkânsızdır. "Günahlarını itiraf etmeye hâlin var mı, kızım?" "Kızım" – bunu Bronçia Ritter'e Hansa Birliği[182] kenti Riga'dan küçük bir Litvanyalı çoban söylüyordu.

– Baba, Oğul ve Kutsal Ruh adına, âmin! Acı çekme, kızım benim, günahlarından pişmanlık duy, bu Yüce Tanrı için yeterli olacaktır.

Ancak Bronçia Ritter sisler içinde yürüyordu; bu sis yoğunluğunu kollarıyla güçlükle yarmaya çalışarak yürümekte, ulaşılamaz bir aydınlık noktaya doğru gitmekteydi.

– Bir günah, diye fısıldadı.

– Nasıl bir günah? – diye kulağını eğip ona doğru çevirdi.

– Şüphe ettim, Tanrı'nın–olduğundan–ve–beni–işittiğinden.

Parmakları, pederin cüppe koluna yapışmıştı.

– Günah.

– Dinliyorum.

– Kocamı sevmedim. –Affetsin–beni.

Siste yürümek çok zor. Bir de, yaprakların belli belirsiz hışırtısı:

– Oğlum... ben diyeceğim...

Peder kolunu kaldırdı: "Ego te absolvo"[183], dedi yüksek sesle. Aralanmış panjurun zayıf ışığında, kutsal ekmeğin beyaz dairesi aşağıya inmekteydi.

---

182 Hansa Loncaları ya da Birliği, Almanya'nın kuzeyindeki kentlerin ve yabancı ülkelerde yaşayan Alman gruplarının, karşılıklı çıkarlarını korumak amacıyla kurdukları ticari örgütlenmelerin genel adı (ç. n.).

183 Lat. – "Seni bağışlıyorum" ya da "Günahlarını bağışladım" [ed. n.].

Top çarpıyor patikanın çakılına, geri sekiyor, onu bekleyen elle buluşuyor, sabah çiyiyle parıldıyor çimenlik, şarkılar söylüyor kuşlar, o zamandan bu yana kuşaklarca kuş geçti, Imbrody'da aile kabristanına gömülmüş Mohlowa ninesi açıyor yün çilesini, "Bronçia aç ellerini, hah böyle işte," diye sesleniyor ve bilekleri etrafına ağır ağır doluyor yumuşacık şeridi. Ondan almıştı hediye olarak mercandan yapılma, ortasında minicik bir penceresi olan küçük haçı. Dayayıp gözü öteki tarafta Son Akşam Yemeği'nin yenilmekte olduğu odanın içine bakılır. İsa ekmeği bölmektedir ve duvarın çatlaklarının fonu önünde, maddi dünyaya ait olmayan ışınlar yayılır alnından. Eşitleniyor büyük ile küçük, yine bir mercanın içine, ama bu kez üzerindeki damarları daha açık renk bir mercanın içine bakmaktır bu; doğum yaptığı o günün bitkin şafağında bir kadın sesi işitiyor: "Bir oğlan!", sonra gıcırtısını kızağın kaydıraklarının ve açık alan korkusu; o ilk mercandan haçın içinde hareket etmezdi İsa ama şimdi ediyor; zaman kısalıyor, ölçmüyor hiçbir şeyi artık ne saat ne de kum saatindeki kum. Dudaklarının gücü yok açılmaya, oradan, dışarıdan bir yardım geliyor, Hostia yapışıyor diline, açılıyor mercan ve o, ufalmış, giriyor oraya, masanın önüne, bizzat O veriyor ona kendisi tarafından bölünmüş bir ekmek parçasının yarısını. Uzak, upuzak bir ülkede uzanıyorlar Peder Monkieviç'in dokunmakta olduğu bacakları; orakçılarının oğlu, pullukçuların torununun küreğimsi, koca parmağı yağla nemlendiriyor derisini.

Peder, kaç kez bulunmuşsa ölenlerin yanında, yatağın başında tek başına olmadığını; Görünmezlerin ya bir sıra hâlinde yerde çömelik oturduklarını ya da havada itişip kakıştıklarını – kaynaşmayı, kılıç darbelerini – sezmişti hep. İnsanların büyük kederlerinin cezbettiği Görünmezler, zevk alırlar geleceğin kaybolduğu yere yükselen dumanlarından çaresizliğin. Fısıldayarak insana kendi kendisiyle daha fazla meşgul olmasını telkin ederler, onu kendi kazdığı kuyuya düşürmeye çalışırlar, aynı zamanda da önüne mutluluğun tablolarını sererek, aşıp geçemediği Kaçınılmazlığı gösterirlerdi. Hiç tuhaf değil bekliyor olmaları, sonunda onun ağzından, yaşanılmış bir hayatın aldatıcılığına, boş özgürlük vaadine bir sövgünün kopup çıkmasını.

Üstü Örtük Tanrı deneye tabi tutulduğunda, galip gelmek için kanıtlar, sürekli kanıtlar talep edilmesini buyuranları kovalıyordu, haç işareti yaparak. Bir izini göster kudretinin, inanacağım hiçliğe, toprağın çürümüşlüğüne gitmediğime – diyerek sürünürler yerde ve bu düşüncenin, tüm düşüncelerin dizginlerden boşanarak dağılışını atlatıp hayatta kalabilmesine çabalarlar.

Ama duaların kabul olmadığını bildiren bir mektup gelip uzanmıştı Mihalina Surkont'un sehpasına. Bronçia Ritter, diğer insanlardan daha kötü olduğunun onayını dünyaya lekeli bir meyve getirmiş olmasında buluyorduysa eğer, işte bu mektup, pişmanlığının haklılığından daha da kuvvetle emin olması için yazılmış bir mektuptu. Ona ulaşmaması doğru mu oldu? Belki de güvenmek için herhangi bir gerekçenin olduğu açıkça reddedilirken de güvenmesi için, en büyük zorluğu aşıp geçmesi talep edilmişti ondan. İnsanlar, ona acıyarak ve alacağı bir darbeyi durdurarak, birbirlerine nasıl yardım edebiliyorlarsa öyle, yani karşılıklı olarak aldanışlar sunarak, yardım etmişlerdi ona. Çünkü onlar da fazla buluyorlar yücelerden gelen hükümlerin gaddarlığını.

– Uyuyor mu?

– Şimdi daldı.

Doktor Kohn, acıları dinmeyecek olursa vermeleri için morfin bıraktı ve şırınganın nasıl kullanılacağını anlattı. Hastalığı teşhis için yaptığı birkaç ziyarette önce "galiba kanser", sonra ise "kanser" demişti. Orada bulunmasının artık çok da bir faydası olmayacaktı. Peder Monkieviç daha faydalı oldu çünkü şimdi, odadan çıkarken o, ninenin göğsü düzenli bir nefes alışla inip kalkıyordu. Cübbesinin eteklerini bacaklarının arasına toplamış ve oturmuştu yemek salonunda, masanın ardındayken daha bir emin kendisinden. Duruma uygun düşen birkaç laf ettikten sonra, bu yılki çavdarın iyi olduğunu fikrini dile getirdi.

– Barometre yağmur diyor – diye iç geçirdi dedesi. – Toplamaya yetişsek bari.

Ve reçelleri önüne doğru ittirdi pederin.

Ailevi ve siyasi güçlüklere ilişkin bir şeyler öğreneyim diye içi içini yiyordu pederin.

– Eh, garibim Dilbinowa Hanım. Böyle, oğulları yokken yanında. Ama neylersin işte, onlar uzaktaaa.

Başka da bir şey diyemedi.

– Uzak – diye onaylamıştı dedesi. – Ne yapacaksın, nerede ekmek bulacaksa oraya atıyor insanı kader.

– Dünya her yerde bizim köşeciğimizdeki gibi değil mutlaka. – ülkeyi iğneleme fırsatını kaçırmamıştı, ninesi.

– Malum, vazife vazifedir.

Brıçkadaki bir çuval unu – yeni hasat öncesi işe yarar hediyeyi – peder, elbette Surkont Bey'in hesabına yazmıştı çünkü karısı, o kötü niyetli pinti, onlardan dünyevi nimetler istemenin ona pek yakışır bir şey olmadığını söyleyip kullanırdı bunu. Tomaş yuları geçirdi ata ve tıktı gemi çiğnediği samandan yeşil olmuş dudaklarının arasına. Ihlamur ağaçlarından balsı bir koku geliyordu, arılar tutunarak vızıldayan çiçeklere çalışıyorlardı onların içinde. Bronçia Ritter, ağır ağır geziniyordu zamanın tam kıyısında.

LI

Uzun kağnıya[184] saman balyaları yüklemek maharet ister, bu tıpkı ev inşa etmek gibidir. Yapı hazır olduğunda, öndeki halat ilmeği yuvarlak ve yıllarca kullanılmaktan kaygan dingilin sonuna atılır; kağnı bir yana yattığında bu ilmik sıkıştırıp yükün dağılmasını önleyecektir. Genellikle iki erkek, iyice sıkıştırmak için çeker halatı; çok da tehlikesiz bir iş değildir çünkü halat ellerinden bir kayarsa, atların boynunu kırabilir. Sonunda arabacı en tepeye tırmanır ve arabayı sürerken altında ufalıp sanki sincap olmuş atları görür. Ambar kapısından girerken balyaların üzerine yatar – içeriye ancak bu şekilde girebilir. Böyle kare kare sarı balya istifleri bütün bir gün alede[185] sallanır durur ve fındık çalılarına sürtündükleri yerlerde saman sapları sarkar. Boğucudur hava, bulutlar şişerler ta

184 Yük taşımak için kullanılan ve çok ilkel bir araba çeşidi. Yan tahtalar yerine yana yatırılmış derme çatma iki merdiven kullanıldığı için "merdiven araba" da denilmektedir [ed. n.].

185 Ağaçlıklı yol [ed. n.].

ki sonunda yağmaya başlar akşamdan önce, hızını alır yağmur ve bardaktan boşanırcasına yağar bütün gece.

Tomaş evde bir sabırsızlık olduğunu fark etmişti. Mişia nine ve Antonina, hastanın başında, ona sitemli olduklarını açık etmeden, nöbetleşe bekliyorlardı. Acıdan bağıran ve ağlayan birine acınmak, aynı zamanda da kendi uykulu hâlin, bütün bunların olabilecek en kısa sürede bitmesi isteği doğurur. Fakat güneşli gün geri geldi, sıcaktan titreşiyordu hava, hastaya bir morfin iğnesi yapıldı. Tomaş'ın, Borkunı'yı düşünüyordu, oraya bir daha ne zaman gidebileceğini kestirmek zordu. Odayı havalandırmak için panjurlar ve pencere açılmış, bir kırlangıç girmişti içeriye ve daireler çiziyordu.

Pederin ziyaretinden sonraki üçüncü gün Antonina, verandadan öfkeyle "Tomaş" diye bağırınca, fırlayıp dikildi ayağa çimenlikte. Onu orada, sanki bir şey bekler gibiyken yakalamış olmasından hoşlanmamıştı. Alaca karanlık, Mişia nineyi, Dilbinowa ninenin içinden sık sık küçük hediyeler çıkardığı sandığı açmak için sandık kapağıyla boğuşurken buldu. Sonunda açıp içine, en üste kutsanmış bir mum koydu: "Ben ölürken, burada olduğunu hatırlayın."

Hastanın bakışı, titrekliği, dağılmışlığıyla sesinin son zamanlardaki cızırdayışını anımsatıyordu. Antonina diz çökmüştü ve dua kitabından Litvanca dualar okuyordu. Surkontowa ninenin kocaman bir farenin suratına benzeyen suratı, yatak başlığını üzerine eğiliyor; mum kandili elinde evirip çevirerek, minik minik adımlarla bir oraya, bir buraya volta atıyordu.

Tomaş, pencerenin yakınında, kahverengiye boyanmış yer döşemelerinin üzerindeki sıcacık bir güneş lekesinin içinde dururken, çıplak ayaklarından birini diğerine sürtüyordu. Kendisini hiç olmadığı kadar dinç hissediyordu. Kalbi atıyor, bakışı her ayrıntıyı sarıp sarmalıyor; bir gerinmek var şimdi, kaldırmak kollarını ve derin derin içine çekmek havayı. Büyükannesinin çöküşü içinden onun için, bizzat kendisi için bir zafer büyüyüp geliyordu, ürkütücü ve kısa bir hıçkırıkla aniden kesiliveren bir zafer. Çünkü göğsü ninenin bir nefes daha alabilmek için savaşıyordu; onu umursamazca ezen bir korkunçluğun karşısında savunmasız, ufacık gördü onu ve ona karşı olan bütün suçlarından pişman, "Nine, nine!" diye seslenerek, attı kendini yatağın üzerine.

Ama o, bilinci sanki yerindeymiş gibi görünse de hiç kimseyi fark etmiyordu. O yüzden kalktı ve yutkunarak gözyaşlarını, onun her hareketini, her seğirmesini belleğine sonsuza kadar kaydetmeye çalıştı. Yorganın üzerinde açılıyor, kapanıyordu parmakları. Ağızdan hırıltılı bir ses koptu geldi. Konuşma yetisinin elinden kaçıp gidişiyle savaşıyordu.

Bir kibrit cızladı ve mumun fitili küçük bir alevle sarıldı. Can çekişme başlamıştı.

– İsa! – dedi henüz net duyulur bir sesle.

Sonra sessizce, ama Tomaş iyi işitmişti bu dağılıp giden fısıltıyı:

– Kur-tar.

Peder Monkieviç, burada olsa, Görünmezlerin yenilmiş olduklarını söyleyebilirdi. Çünkü ölen her ne olursa olsun, onun toprak olacağı ve asırların sonsuzluğunca yok olup gideceğini söyleyen yasaya karşı o, biricik bir umudu: yasayı çiğneyen bir insanın umudunu çıkarıyordu. Artık hiçbir kanıt talep etmeksizin, aksini gösteren delillerin hilafına, inanıyordu.

Gözlerinin akı hareketsiz, sessizlik, cızırdıyordu kutsanmış mumun fitili. Ama yo, hareket etti göğüs, derin bir nefes ve yine aktı saniyeler ve şaşırttı, artık ölü gibi gözüken bir bedenin aniden yabancı, düzensiz aralıklarla hırıldayan nefes alıp vermesi. Bu insanlıktan çıkış karşısında bir korku ürpertisi akıp geçti Tomaş'ın bedeninden. Bu artık Dilbinowa nine değildi, genel olarak ölümdü, başının kendisine ait hiçbir biçiminin, derisinin kendine ait hiçbir tonunun önemi yoktu; kaybolmuştu onun, yalnızca onun olan endişesi ve "oy, oy"u. Çabuk değil, belki bir yarım saat geçti (gerçi başka bir ölçüye göre, belki bir ömür kadardı bu süre), dudakları aldığı bir nefesin yarısında dondular, aralıktılar.

– Ebedi nur aydınlatsın onu, âmin[186] – diye fısıldadı ninesi ve ölenin göz kapaklarını parmağıyla indirdi usulca. Dede, ağır ağır, törensel bir tavırla istavroz çıkardı. Sonra onu nereye taşıyacaklarını düşünmeye başladılar. Yatakta öyle derin çökmüş çukurluk yerler vardı ki bedeni yarı oturur pozisyonda katılaşıp kalabilirdi. Uzun masayı odaya sokmaya hepsi beraber karar verdiler ve

186 Bir dua ve aynı zamanda ölülerin ardından okunan bir ilahiden bir dize [ed. n.].

Tomaş da masanın kapıdan ittirilip geçirilmesinde yardım etti. Üzerine koyu renkte eski bir battaniye örttüler.

Dilbinowa ninenin yataktan masaya taşınmasına da yardımcı oldu. Kaldırmak için kolunu uzattığında, ninenin geceliği sıyrılmıştı ve o zaman hızla çevirmişti başını. Artık onu havada tutuyorken, Antonina ise omuzlarından tutup kaldırdığında, çarşafın üzerinde ölüm kasılmasındayken dışarı püskürtülmüş dışkıların izini fark etti.

Artık ninesi yıkanmış ve giydirilmiş yatarken, geri döndü. Elleri göğsünde birleştirilmiş, topukları birbirine dayanmış, ayak uçları birbirlerinden hafif ayrılmıştı ve bir bezle bağlanmıştı çenesi. Şimdi artık açılmış pencereden akşamın sesleri düşüyordu odaya: ördeklerin vaklaması, ağır ağır takırdaması bir arabanın, bir atın kişnemesi. Bütün bunlar o kadar başka, öyle dingin ki tanık olduğu şey gerçekten burada olmuş muydu kuşkusu doğuyordu.

Stelmacha[187] gönderdiler onu ve böyle geçti acısı. Stelmach marabalıkta[188] otururdu (hem malikânenin hem köylünün işlerine bakardı). Tomaş getirdi onu ve ölçü alırken yardımcı oldu. Akşamleyin ise uzunca bir süre uykuya dalamadı çünkü kapının öte yanında bir ceset yatıyordu ve o ceset, Tomaş'ın düşüncelerine bambaşka, bu dünyadan olmayan bir boyuttan sızarak, biliyordu artık onun nasıl da alçak bir insan olduğunu. Çünkü Tomaş, ninesinin ölümünü izlemekten zevk almıştı. Dili yakan yaban mersinlerinin tadı gibi ekşi ama nedense yine de yemeye devam etmeye çağıran bir zevk. Yanıyordu şimdi iki uzun şamdanın içinde mumlar masa-katafalkın yanında, dualar işitiyordu ama ninesi kara bir gecenin içinde yalnızdı.

Ertesi sabah (şamdanın camdan halkasında erimiş mum yumruları içine bir gece kelebeğinin kanatları batıp kalmıştı; ninesinin göz kapakları arasında da bir beyazlık şeridi ışıldıyordu), stelmachın yanına gitti; tabutu nasıl yapacağını merak ediyordu. Bahçedeki ma-

187 Lehçe "stelmach", Almanca "stellmacher"den türetilmiş bir sözcük ve çevirmen, yazarın yaptığını yapıp o yörede birçok dilin ve kültürün iç içe geçmişliğini vurgulayabilmek için, sözcüğü olduğu gibi kullanmayı yeğlemiş. Anlamı, "tekerci", aslında atlı arabaların tekerler dâhil tüm ahşap aksamını yapan usta (marangoz) demek [ed. n.].

188 Çiftlikte çalışan tarım işçilerinin lojman kullandıkları müştemilat. Tek bir bina olabileceği gibi, yan yana dizilmiş küçük evlerden oluşan bir yapısı da olabiliyor [ed. n.].

rangozhanenin önünde çembersiz ahşap tekerler duruyor ve tahtalar üst üste yükseliyordu. Bir kenarda mengenelerin deliklerine gevşekçe girmiş vida kollarıyla, duvarı kesik ve çiziklerle pütürlü bu atölyeyi ve ayakların altındaki bu yonga kokusunu biliyordu. Bir kütüğün üzerinde, rendenin hareketiyle büyüklenmiş bir hâlde hareketsiz, uzun uzun oturabilirdi. Şimdi de öyle yapıyordu. "Çam yaramaz, meşe alacağık" – demişti usta (Kievpş[189], burnu ve yüzündeki şişkinliklerle Mişia nineye benzerdi biraz). Kollarındaki damarlar birbirlerine dolanıyordu: dağlar ve vadiler. Yarığından rendenin kıvrıla kıvrıla çıkıyordu bir yongalar şeridi ve sevinç veriyordu kerestenin üzerindeki bu iktidar; eğer bir tahta parçası bu şekilde düzlenebiliyorsa, belki var olan her şey de aynen böyle düzlenebilir, düzenlenebilirdi. Demek Dilbinowa ninesinin yanaklarının bitişiğinde meşe halkalarının bir deseni olacak sonsuza dek. Yine Magdalena rüyasıyla doluydu içi; tabutun üzerindeki aralıklardan solucanlar girebilirler miydi içeri? Göz yerine derin çukurlarıyla bir kafatası, bembeyaz ama tahtalar hâlâ hep tahta olacaklar. Galiba gerçekten öldü ninesi. Korkunç letarji[190] vakaları anlatırdı ona; tabut artık kapatıldıktan sonra içinden çarpma sesleri gelirmiş, bazen biri duyarmış mezardaki bu patırtıları, toprağı açarlarmış ve artık boğulmuş, debelenmekten iki büklüm olmuş insanları bulmak için kaldırırlarmış tabutun kapağını. Böyle uyanmak ve – en kısasından bir an için bile olsa – diri diri gömülmüş olduğunu anlamak, bundan korkardı nine ve ailesinden birinin dediği gibi, bunun letarjik uyku olmadığından emin olmak için ölünün kafasını çekiçle parçalamanın daha iyi olduğunu tekrarlardı sık sık.

Haç da meşe ağacından yapılacaktı. Stelmach, cebinden kalınca bir kurşun kalem çıkardı, tükürükledi ve bir tahta parçasının kenarına nasıl görüneceğini çizdi. Çizimi önüne itti ve fikrini sordu. Tomaş, bir kez daha bildi değerini torun olma ayrıcalığının. Haçın kollarını bir çeşit çatı birleştiriyordu. "Bu niye?" – diye sordu. "Öyle gerek. Tak-tak iki tane uyduruk tahta çakmak güzel olmaz. Hemi de böylesinde yağmur akar gider, çürütmez".

189 "Kiełpsz". [ed. n.]

190 Tıpta kişinin çevresine tepki vermeyi tamamen bıraktığı bir büyük yorgunluk, uyuşukluk ve hâlsizlik durumu olarak tanımlanıyor. O derece ki bazen bu belirtileri gösteren hastayı öldü diye gömebiliyorlar [ed. n.].

Antonina'ya göre insanın ruhu, artık terk ettiği kabuğunun etrafında uzun süre dolanırmış. Dolanır ve o güne değin kendisini bir bedenle bağlantılı hâlinden daha farklı olarak bilmemiş olduğuna şaşırarak, izlermiş eski kendisini. Onun aynası olan yüzü ise her geçen saatle birlikte değişir, taşların küfüne yaklaşırmış. Akşamleyin Tomaş, ninenin sabahkinden daha başka olduğunu fark etti ama aniden panik içinde geri çekildi çünkü ona bakmıştı ninesi. Kapıya doğru sıçradı, ninenin letarjiden uyanmakta olduğunu duyurmaya hazır. Ama yo, hiç hareket etmiyordu. Göz kapaklarının biraz daha aralanmış ve mumların parıltısının göz akının beyazında titreşmiş oluşuydu bu. Artık onda oturmuyordu ruhu. Ve eğer haklı idiyse eğer Antonina, mal mülk, yani tabii ki de kendinin olan malı mülk için gözü arkada kalmadan çekip gidebilmek için, tanıdık eşyalara dokuna dokuna ve nihayet cenaze töreninin yapılacağı anı bekleyerek dolanıyordu sadece.

LII

Bulutlar göbekli figürler hâlinde toplaşıyorlar gökyüzünde; işte şimdi kıvırdığı kuyruğu ve yüzgeçleriyle bir ejderha geziyor göğü; dağılıyor, uzuyor ağzı, ondan bir beyazlık yumağı kopuyor ve ejderhanın üfürmesiyle ittirilerek gidiyor doludizgin. Bu ejderhanın üzerinden kayıyor kilise hademesinin ellerindeki incecik haç, ardı sıra da peder, tabutu ise Baltazar, Pakienas, Kievpş ve genç Sypniewski taşıyorlar. İssa'nın öbür kıyısındaki eğimli tarlalarda balyalar arasında gidip gelen insancıklar ve tahıl taşıyan arabalar net bir şekilde görülüyordu, cenaze alayının adımladığı İşveç Tabyaları'ndan.

Dün Helena'yla birlikte gelmiş olan Luk Yuhnieviç, Pakienas'la yer değiştirmek için koşup geliyor ve koyu kareli pantolonun üzerinde pardösüsünün kara etekleri savruluyor iki yana. Ağırlığın altında kafasını eğiyor, tabut alçalıyor, sallanıyor, o ise ufalıyor, başkalarının da işini bozuyor. Böylece Luk yine bir gülünçlükten daha fazla bir şey olmadığını gösteriyor ve Tomaş ise hayal kırıklığına

uğramış oluyor. Sadece şu var ki inatçı – ağlayacak gibi buruşuyor suratı ama yine de taşıyor. Şatıbevko lacivert bir pardösü giyinmişti, karısının ise başında kara çiçekli ipek başörtüsü vardı.

Kilisede sıralarda oturuyorlar; Tomaş dua etmeye çalışıyor ama çukuru, artık kazılmış olan çukuru düşünüyor. Aile kabristanında – biri Mişia nine, diğeri dedesi için – yalnızca iki yer kalmıştı, dolayısıyla nineyi uzakta olmayan başka bir yere gömecekler. Bir meşe köküne denk gelmişler, onu baltayla kesmişler ve o yaraların açık renk lekeleri dikeliyor kilin arasında. Kökler tabutun çevresini saracak, hatta belki içine de girecek ve büyükannesi sanki bir kuşun pençelerine yakalanmış gibi olacak.

Diğerleri ağırdan ağıra çıkışa yönelirlerken, o çoktan geçmektedir mezar taşlarının arasındaki dar yolları. Evet, işte burası. Onu Surkontlar'ın yanına gömmek için mezarlığın ta bir ucu seçilmiş, topu topu birkaç adım ötede ise Tomaş'ın iyi tanıdığı birinin, Magdalena'nın, yağmurların dağıttığı tepeciği yükseliyor, üzerinde seyrek çimen adacıklarıyla. Ölümden sonra olan hiçbir şey kafada gerçekten canlandırılamaz ama her ikisi bir biçimde karşılaşmak zorundalar. Ama nasıl? Birbirlerine ellerine uzatıyorlar, Magdalena'nın kesilen başı artık yeniden boynunun üzerinde ve birden sel oluyor gözyaşları: "Niye dertlenip durduk, değer miydi? Neden tanış olmadık da her birimiz kendi başına acılar çekti? Benim evde otururdun – diyor ninesi. Ben, evlendirirdim seni, sen de yaşamakta yardımcı olurdun bana çünkü cesur kızsın. İnsanların birbirlerini ancak ölümlerinden sonra sevmeleri ne fena. Kendini zehirlenmek zor mu? Bilmek isterim." "Zor" – deyip iç geçiriyor Magdalena. "Tanrı beni affetsin diye dua ettim ve öyle diz çökmüşken yuttum zehri, fakat korktum hemen ve yardım çağırdım." İkisi de genç; nine, beli dar kesim elbise giydiği zamanlardan eski fotoğraflarındaki gibi. Ve birbirlerine "sen" diye hitap ediyorlar. "Peki, niçin korkuttun insanları?" diye soruyor nine. Magdalena gülümsüyor. "Ne diye soruyorsun, artık biliyorsun zaten." – "Evet, artık bildiğim doğru."

Tomaş, her ikisinin ayrı ayrı dünyalara konulacakları fikrini kabul etmiyor çünkü Magdalena'nın lanetlenmesinin imkânsız olduğunu düşünüyor. Lanetlenenler herhâlde sadece, hiçbir kimsede ne bir acıma ne sevgi uyandırmayanlar. Diğerleri orada, açılmış taze

mezarın etrafında toplanırlarken, o bu yanda "Selam Meryem"e[191] diye başlayıp ilahinin sözlerini, tırnaklarını elinin derisine geçirecek denli bir büyük kendinden geçmişlikle okumaya çabalıyor. Magdalena'yı Meryem Ana'ya emanet ediyor.

Halatlar üzerinde indiriliyordu tabut, bir an sarsıldı, o kesik köke takılmıştı ve nihayet hareketsiz kaldı; Peder Monkieviç konuşurken aşağıya bakıyordu Tomaş. Ölüleri toprağın içine koyuyorlar sürekli, yüzlerce ve binlerce yıldır, hepsi kalksa yerinden, herhâlde milyonlarcası toplanmış olurdu ki iğne atsan yere düşmez şekilde sıkışık durulardı yan yana. Ve yaşayanlardan herkes öleceğini biliyor; Surkontlar'ın kabristanında zincirlerin arasında artık onu beklediklerini söylüyor dedesi. Onlar biliyor ve kayıtsızca katlanıyorlar buna. Kesinlikle bir çaresi yok ama aslında bağırmalılar, saçlarını başlarını yolmalılar çaresizlikten; ölüm – bir hayattan diğerine geçişin ta kendisi – korkunç. Hiç, hiçbir şey yapmıyorlar. Onların bu ya da başka konular karşısındaki o sakinlikleri, "böyle gelmiş, böyle gider" deyişleri anlaşılmaz bir şeydi Tomaş için. İnsanlar şiddetle istemiş olsalar, Tanrı'nın onlara vahyedebileceği[192] bir sırra; ölümün kaçınılmaz olmadığına, her şeyin düşündüklerinden daha başka göründüğüne inanıyordu. Yoksa açık ettiklerinden daha fazlasını mı biliyorlar ve onun için mi böyle sakin davranıyorlar? Yani Tomaş onlara bir kredi açıyordu, tıpkı, içinde ikinci, daha akıllı bir kendisini saklamıyor olsa tüm düzeni yerle bir edebilecek olan Luk'a açmış olduğu gibi – ki düzen yerle bir olacak olsa, yetişkinler de kılık değiştirmiş komik çocuklardan daha fazla bir şey olamazlardı. Basit görünen bir şey, o kadar basit olamaz.

Onu da, Tomaş'ı da, bir gün halatlar üzerindeki bir tabut içinde indirecekler. Papa olmuş olsa bile mi? Evet, o zaman bile. Ama eğer o el bombası patlamış olsaydı, bilemeyebilirdi, uyanır ve sorardı "Neredeyim?" diye. Romuald'ın vurduğu çalı horozunun korkmaya zamanı olmamıştı. Tanrı'm, lütfet, yavaş yavaş ölmeyeyim, ninem gibi.

– İlk sen at – diyor, alçak sesle Mişia nine. – Torunu, en yakını, aslında tek akrabası. Sarımtırak bir toprak topağı alıyor ve atıyor,

191 "Ave Maria" ilahisi [ed. n.].

192 Tanrı'nın vahiy yoluyla bir sırrı açık etmesi [ed. n.].

çarpıyor topak ve dağılıyor, artık diğerleri tangırdıyor tabut kapağına çarparak ve küreğin yükü tabutun üst tahtasında dar bir kum tepeceği yapıyor hemen. Hızlı çalışıyorlar, tabutun yanları ile mezar duvarları arasındaki açıklıklar doldu bile, üzerine kahverengi vernik atılmış tahta görülüyor henüz, kısa süre sonra ise yalnızca parlak, gözü alan rengi görülecek toprağın. Kutu, kapalı olduğu için, içindeki şeyi (çünkü beden içeride olan bir şey oluyordu) tahmin etmeye çağırıyorduysa eğer, şimdi mezarın üzeri örtüldükten sonra geride kalan bomboş alan, aşağıda havanın geri kalanından ayrılmış bir gıdım hava, bir parça tünel daha da fazla zorluyordu insanı orada ne olduğunu düşünmeye.

Yukarıda meşeler. Bazıları çok yaşlı, Heronim Surkont yoldan gidip gelirken duruyorlardı burada. Aşağıda, kısa ve gür kaplı yamacın altında bir dere akıyor, küçük bir köprünün altına ve oradan devam edip İssa'ya dökülüyor. Bağlar ve kulübeler boğazın diğer yamacında. Bu manzara verilmiş, bir yolculuğun son çizgisi olarak. "Başına mutlaka küçük bir tabela yaptırmalıyız" – diyor dedesi. Tomaş, giriyor araya: "Üzerinde 1863 Ayaklanması Şehidinin Eşi yazmalı." Çok gurur duyuyordu bundan. "Çiçekleri Tomaş ilen biz ekerik" – sözünü veriyor Antonina.

Kievpş, çatılı haçı tutuyor ve etrafına toprak serperek ve dövüp uzun bir mezar yaparak sabitliyor onu. Kronikçi durduruyor burada kalemini ve bu yeri bir zaman, yıllar sonra ziyaret eden insanları gözünün önüne getirmeye uğraşıyor. Kimdir onlar? Ne işle uğraşırlar? Aşağıda, küçük köprünün civarlarında, parlıyorlar arabaları, buralarda geziyorlar. "Ay, eski haç ne komikmiş". "Ne lüzumu var şu ağaçların burada, kesilseler iyi olur". Büyük olasılıkla ölümü sevmiyorlar, onu hatırlamak kendilerine olan saygılarını azaltıyor, vuruyorlar ayaklarını yere ve "Yaşıyoruz," diyorlar. Ne olursa olsun, göğüslerinde bir kalp, bazen endişeden delirmiş bir kalp atıyor, vadelerini doldurup bu dünyadan geçmiş insanlar karşındaki üstünlük duyguları ise hiçbir koruma sağlamıyor onlara ölüm karşısında. Kievpş'ın çatıcığından morumsu likenler sarkıyor, levhadaki soyadı kaybolmuş. Ve bulutlar, cenaze gününde olduğu gibi, göbekli figürler hâlinde toplaşıyorlar gökyüzünde.

LIII

Bu ses insan gırtlağından çıkabilecek hiçbir sesi hiçbir şekilde anımsatmamaktadır, yine de Tomaş öğrenmişti onu taklit etmeyi. Başlarda zorlanmıştı ama çalışa çalışa yapmıştı işte ve artık onunla konuşabildiğine kendisi de zor inanıyordu. Borkunı civarındaki ormanda kızılağaçların kapladığı bir çukurluk yer vardır ki baharda gölete dönüşür ve işte bu olan orada oluyordu. Şimdi artık batmıştı güneş, kızılağaç tepeleri limoni gökyüzünün önünde kararıyorlardı ve zamanı yaklaşıyordu. Karşısında genç ağaçların kesif duvarı vardı, o ise yapışkan bir balçıkta, çürüyen yaprakların kokusu içinde duruyor ve yüzüyle ensesine konan sivrisinekleri büyük bir hiddetle ama temkinlice, ani hareketlerden sakınarak eziyordu. Öyle kana kana içiyorlardı ki kanı, onları ezdiğinde avucunda kızıl çizgiler kalıyordu. Ateş etmek için Berdan'ın horozunu sessizce geri çekti. Yaz için Wiktor'dan alınan Berdan bir şekilde kaynamıştı sanki bedenine. "Neyine lazım ki? – diyordu kardeşine, Romuald. – Zaten zamanın yok, sen onunla çıkıyor musun, ne? Duvarda asılı duruyor, bırak avlansın, Tomaş." Ve Wiktor, kabul etmişti.

Şahinler, yuvalarını sık ormanın içine, ulaşılması zor bir yere yapmışlardı çünkü aşırı ıslaktı. Artık ufaklıkları büyütüyorlardı ve onlar da anne ve babaları gibi bütün bir gün yükseklerde daireler çiziyor, ama akşam tüm aile gecelemek için buraya iniyordu. Bir önceki gün kendisinin çağırma ötüşünü denemiş ve üç ya da dört yönden ona karşılık vermişlerdi. Galiba işin sırrı, henüz daha hepsinin evde olmadığı ve birbirlerini çağırarak toplandıkları ânı seçmekteydi. Çığlıkları gittikçe daha yakından geliyordu ki sonunda yaprakların arasında açılmış gri kanatlar gördü ve hemen bir kanat patırtısı, şahin incecik bir ağaç tepesine tutunduğunda. Yarı karanlıkta görmemişti aşağıdaki Tomaş'ı, seslendi ve yanıt bekledi. O an Tomaş, usulcacık kaldırdı tüfeği gözüne ve tetiğe bastı. Düşüyor!! Uzun süre aradı şimdi değil, galiba anca sabaha bulurum diye korkuyordu ki artık, neredeyse ayaklarının dibinde denk geldi ona – kara saplarla dolu bu bataklığa yabancı, neredeyse parıl parıl bir grilik. Ve onu kaldırdığında, o upuzun kanatlar, yayılan telekler; kasılırcasına sıkılmış pençelerini geriye

büküp açarken ise parmağını kesti. Onlara böyle bir üstünlük sağlamışken, bir tane çok az olurdu. Bir gün bekledi ve bir daha denedi.

"Pii-ii" – keskin çığlığı sıkılmış boğazdan gelmelidir ve zorluğu da buradadır, birkaç kez tekrarlayınca, bir ağrı hissedilir. Şahinleri orman derinliklerinde bir yerde duymuştu. Bugün gelecekler mi, gelmeyecekler mi? Yalnızca sivrisineklerin vızıltısı; bir ışık lekesinde sütun hâlinde bir yukarı, bir aşağı dans ediyorlardı. "Pii-ii" – diye tekrarladı. Onların dilinde bu sinyal tam olarak ne demekti, bilmiyordu; şurası kesindi ki özlemi, çağrıyı ifade ediyordu. Daha yakındalar. Evet, kesin öyle. Yine bir çağrı gönderdi, içinde diğer kuşların artık kendilerine uyuyacak dallar bulmuş oldukları ve şimdi tüylerini kabarttıkları bir sessizliğin içinde yayıldı gitti ses. Ansızın birkaç yönden birden ısrarlı bir ağıt. Geldiler demek.

Zaferinin tadını çıkarıyordu ama fazla abartmamaya da çalışıyordu. Şahinler, genç oldukları için, ötüşün sahte tonunu ayırt etmekte ustalık kazanmamışlardı henüz. Üstelik, cırtlak ötüşleriyle insan var diye uyaran alakargalar da yoktu burada. Yalnızca bir kez daha çağrı yaptı çünkü yakındayken anlayabilirlerdi bunun tamı tamına da onlardan birinin sesi olmadığını.

Ağaçların üzerinde bir şekil, bir ikincisi. Hayır, orada uçmaları, henüz hiçbir şey kanıtlamıyordu. Ama dikkat, genç kızılağaçların fırçası içinde bir gölge geçiverdi hızla. Kondu. Nereye? Tomaş'ın kollarındaki ve alnındaki sivrisinekler artık tamamen güvende olabilirlerdi, kıpırdayamıyordu. Diğer ağaç tepesinden bir şahin acı acı çığırıyor ya, yaprakların içinde görünmüyor hiçbir şey. Birkaç adım daha ileri gitse, mutlaka fark edecek onu ve insana rastlandığında kullandığı özel uçuşuyla, gizem uçuşuyla, kaybolup gidecektir.

Tek çare risk almak ve kuş sesi taklidi yapmak. Kendisi olduğunu unutarak, şahinin ruhuna büründü, öyle uğraştı sesinin iyi çıkmasına. "Pii-ii". Ve beriki, heyecanlanmış bir hâlde, yapıştırdı karşılığı. Kanat çırptı, Tomaş'ın onu görmesi için yeterliydi bu. Körü körüne nişan alıyor, bir karalığın içindeki faremsi lekeyi görmekten çok, tahmin ediyordu. Atıştan sonra kuş fırladı yerinden, iki büklüm oldu ve düştü çarpa çarpa, kendini durdurmaya çabalayarak. Tomaş, ona doğru sıçradı, yüzünü kamçılıyordu incecik dallar. İkincisi, ikincisini öldürmüştü – şarkılar söyleniyordu içinde.

Onu sırtüstü yatar buldu, henüz canlı, pençeleri savunma için ileri çıkıktı. Basbayağı ona seslenmiş ve yanına çağırmış bir yoldaşının ya da annesinin yerine devasa bir varlık eğiliyordu, güçsüzlüğün yıldırım gibi çarparak yere serdiği bedeninin üzerine. Tomaş, yediği bu nanenin özrünü elbette bu yırtıcının parçaladığı güvercinlerin ve tavukların eti ve kanıyla besleniyor olmasından alıyordu. O yüzden vurdu kafasına dipçiği ve kuşun altın renkli gözleri alttan göz kapağıyla örtüldü. Derisi yüzüldükten sonra eti Lavta'ya verilecek, içi dolduran deri ise içine güveler yuvalanıncaya dek bir süre, başka birinin değil, onun dış görünümünü koruyacak.

Tomaş'ın içini vicdani bazı kuşkular basmışsa eğer (ki bastığı oluyordu), bunu kendi kendisine, öldürülen bir yaratık zaten ölecek, dolayısıyla bunun biraz daha erken ya da geç olması herhâlde yine aynı kapıya çıkıyor, diyerek açıklıyordu. Bir şekilde hayvanların da yaşamak istiyor oluşu, bütünüyle yeterli bir şey değildi çünkü sonuçta onun bir amacı vardı – galip gelmek, içlerini doldurmak ve bu amaç daha önemliymiş gibi görünüyordu. Ormandan çıktığında ve derenin üzerindeki küçük köprüden geçerken, gökyüzü lacivert renge bürünmüştü. Çalıların arasında evin pencereleri ışıldıyordu, akşam yemeğini hazırlamaktaydı Barbarka. İkinci şahine ne diyecek acaba?

Ancak üçüncü seferinde başaramadı artık, o atış sesiyle ürküp kaçmışlardı. Şahinleri çağırma yeteneğiyle daha sonraları birçok kez böbürlenme şansı oldu, ne var ki sonunda bir sabah (o yazın sabahlarından biri değildi) acaba hâlâ becerebiliyor muyum diye bir bakmak istedi ve anca bir hırıltı çıkarabildi. Bir mutasyon geçiriyordu, sesi kalınlaşıyordu ve kedinin miyavlaması ile kurşunun vınlaması arası o keskin sinyal sesini bir daha asla çıkaramadı.

LIV

Barbarka, Romuald Bey'in yüzüne yüzüne öyle şamarlar atıyordu ki yankısı meyve bahçesine yayılıyordu. "Ne yapıyon? Ne yapıyon?" – diye tekrarlıyor ve geriye çekiliyordu, Romuald. Rakibi

şaşırtmak genelde tavsiye edilen bir taktiktir ya, buradaki tam bir şaşkınlıktı. O pazar sabahı, ortada hiçbir anlaşmazlık ve tartışma falan yokken, birdenbire: "Domuz! Canı yaşlı karılar çekmiş! Al sana! Al! Bana ettiğin kötülük için! Al!" Bir kuyruklu yıldızın görünmesi galiba kadının saldırısına denk bir hayranlık uyandırırdı Romuald'da, kapabilirdi bir sopa ve onu hemen kovalayabilirdi Borkuni'dan ama bunun yerine yumuşamamıştı, kadının delirip delirmediğinden emin olamadan. O ise artık hüngür hüngür ağlayarak kaçmaktaydı patikadan.

Ağıtı içtendi. Tokatlarına gelince, orada öfke ve sağduyu birleşiyordu. Barbarka, bir şekilde hissetmişti başka türlü değil ama bu şekil davranmak gerektiğini, ya her şeyi kazanacağını ya da yitireceğini. Köşe bucakta sıkılmak ya da kaş çatmak hiçbir işe yaramazdı artık. Esasen bir sıçramada mesafe aritmetik yardımıyla hesaplanmaz. Romuald bir hasımdı ama sırf hasım da değildi. Onunla beraber olmaktan memnundu Romuald ve Barbarka biliyordu bunu. Her şeyden önce onun gibi, onunkine benzer temizlikte, tertiplilikte, eli her işe, hatta sabana bile yatkın – bir seferinde, Romuald hastalandığında, ırgat da kavga edip gittiğinde, neredeyse tüm tarlayı bir başına sürmüştü – bir ev kadınını kolay kolay bulamazdı. Ayrıca diğer kadınlardan daha iyi yemek pişirirdi. Romuald genç bir adam olmadığından, alışkanlıkları vardı, her yeni gelecek kadına bunları yeni baştan öğretmek gerekirdi. Başka nedenleri de vardı kendinden emin olmasının.

Ücra bir yerdeki yaşam onlara tamamen yetiyordu çünkü birlikte yaşıyorlardı. Bir yığın uğraşla dolu bahar ve yaz çabuk geçer, bunları yapmaya zar zor yetişirlerdi. Sonbaharda kızılcık ve elma marmeladı yapar, yağmurlar bastırdığında da çıkrığının başına otururdu. İpi incecik eğirmeyi bilirdi. Kendi ketenlerini yetiştirirlerdi, yün ise Masiulis'ten alınırdı. Kendinin eğirdiği ipten keten bezi ve çuha dokurdu dokuma tezgâhlarında. Kışın bunları ta karanlık basıncaya dek takırdatıp dururdu (çünkü mekik kaydırıldığında bir takırtı çıkar) – ip eğirme akşamları neredeyse körü körüne bile yapılabilir ama dokuma ışık ve büyük dikkat gerektirir. Ahşap tezgâh atölyesi ve bir tahta bavulda birkaç etekti, Barbarka'nın tek çeyizi.

Harıl harıl çalışılarak geçirilen hafta, cumartesi günü hamam

seremonisi ve pazar günü onun kiliseye brıçka ya da yayan yaptığı seferle sona ererdi. Romuald çok gayretli bir dindar değildi ve ava çıkmayı yeğleyerek zaman zaman birkaç pazarı kaçırdığı olurdu.

Hamamı kendisi inşa etmişti, nehir kıyısına, ve de özenerek inşa etmişti. İki odadan oluşuyordu. İlkine duvara giysi asmak için çiviler çakmış ve hatta soyunup giyinmek daha kolay olsun diye bir sıra bile yontmuştu. Yine burayı duvarın arkasındaki yassı taşın üzerine dökülen her bir kepçe suyu hemen buhar bulutuna dönüştürecek kadar büyük bir güçle ısıtacak bir de ocak yapmıştı. Bu ikinci izbeyi duvardan duvara, biri diğerinin üzerinde, merdiven oluşturacak şekilde birleştirilmiş üç raf dolanıyordu. İçinde rüzgârın ıslık çaldığı bir hamamdan daha iğrenç bir şey yoktur, o yüzden kütükler arasındaki yarıkları her yıl kara yosunuyla kapatırdı.

Barbarka'nın onun sırtını yıkamasıyla başlardı tören. Sonra çoğaltırdı buharı, Romuald da çok buharlı severdi. Dalardı hemen en üstteki rafa, oraya da hemen yanına bir kova soğuk su koymak gerekirdi ki eliyle uzanabilsin – kafaya soğuk su döküldüğünde, yukarıda daha uzun bir süre dayanılabilir. Barbarka, huş ağacı dallarından bir demet alır ve daha aşağıda durarak göğsü ve karnı üzerinden sürüklerdi ki beceri ister bu iş: Deri dumanın etkisiyle hassaslaşır ve kızgın demir gibi yakar dokunuş; vurmaktan daha yumuşak bir dokunma, işte tam da bundadır ustalık, sırayla değiştirerek bir dokunmak, bir kamçılamaktadır. Romuald, tıslar ve kükrerdi: "Aaaa! Bir daha! Bir daha!" Karınüstü döner, kovadan avuç avuç su alır ve bağırırdı: "Vur! Bir daha! Aaaa!" Sonunda fırlayıp kalkardı yerinden ve aynı haşlanmış yengeç gibi koşardı dışarıya, orada devrilirdi karın içine, birkaç saniye – soğuğu değil de, kamçılanmış olduğunu hissedeceği bir süre boyunca – yuvarlanırdı onun içinde. Sonra döner ve yine tırmanırdı rafa, çünkü Barbarka'nın sırası gelmiş olurdu. "Uy! Dayanamıyom gayrı!" diye inleyesiye kadar tutardı onu yukarıda. "Dayanırsın! Arkanı dön!" derdi ve o vurur, kadın gülerek bağırırdı: "Tamam, yetti. Bırak!"

Onu kovacak olsa, hamama kiminle gidecekti ve sırtını kim yıkayacaktı? Romuald, hamamda ona beğenerek bakıyordu, kuşku yoktu buna. Sağlığın ve gençliğin ta kendisi; ne küçük ne de çok dolgun göğüsler, güçlü kollar ve kalçalar. Açık pembe, adamın

yanında neredeyse bembeyaz kalan bir ten. Neyse ne, erkeklik gururunu yaşaması için birçok fırsatlar veriyordu ona.

Neyse ne. Kendini aşk ayinine teslim ederken Barbarka, İncil'den en kutsal adları çağırır (belki pek uygun düşen bir şey değildir ama böyle zamanlarda neyin uygun düşüp düşmediği düşünülmez) ve son nefesi verirken fısıltıyla haykırırdı: "Romuaaald!" O, hareketsiz, temaşa ederdi kendisine çarpan ve kendisinin yol açtığı bu dalgayı. İyi bir iş çıkarma hırsı vardı. Kadının bir an soluksuz kalıp sonra hemen yine havayı yakalayışını görmek ve anlaşılmaz yakarışlarını yine işitmek mutlu ediyordu onu. Eğer bu bir daha, bir daha ve bir daha tekrarlanmışsa, olabildiğince az hınç duyuyordu ona yaptığı bu şeye. Ve bu adamdan kopmayı hayal bile edemiyordu. Eskilerden kalma bazı gebelik önleme çarelerine başvurmamış olsa, çocukları da olurdu. Sabah yepyeni dünya belirir, çiyle yıkanmıştır pencerenin camı ve bacakları dizlerinden hafif hafif titrerdi. Dokuma tezgâhlarının başındayken bundandı söylediği o şarkılar, aşırı mutluluktandı.

Ama şimdi ağlıyor, bir yandan onun bahçede ne yaptığını düşünerek. Patikadan geliyor, az sonra döşeme gıcırdayacak, içeri girecek ve "Defol git!" diyecek. Gerçi böyle öfkeliyken atarsa onu, kötülüğü kendine yapmış olur. Şu Helena Yuhnieviç'la olan bütün o hikâye hiçbir şeyine lazım değildi. Barbarka, onun soyluluk kapris-lerini, her erkekte başka türlüsü olup hangisine denk gelinirse öylesine katlanılması gereken erkek aptallığının bir parçası sayıyordu. Bir kostümden fazlası değildi bu yaptıkları, kostümün altındaki ise sıradan biri. Nihayet görmek zorunda; sırf diğerlerinden daha aşağı olmadığını göstereyim diye gerçek leydi peşinde koşarken, kendi düzenini bozuyor olduğunu.

Ah şu kocamış Bukowska olmasa... Oydu düşmanı. Romuald'la oturmasına hiç karşı çıkmamıştı; elbette ki tamamen bir başına yaşayamazdı oğlu, ama gözü hep üzerlerinde. Bazen Romuald brıçkada Barbarka'yı yanına oturtur ve öyle giderlerdi kiliseye, bu yüzden anası, insanlar ne der diye, sövüp sayardı oğluna. Hizmetçi dediğin yerini bilecek.

Evet, Bukowska bir engel. Evet, Barbarka'ya mutlulukların en büyüğünü yasak eden oydu; Borkunı'nın hanımı olmasını engelle-

yen oydu. Hiçbir Bukowski hiçbir zaman bir köylü kadınıyla, onun gibisiyle de değil, hatta zenginiyle bile evlenmiş değildi. Barbarka, iki yana genişçe açılıp da eteğini germiş bacaklarıyla, bakışları eteğinin ortada yaptığı çukura çakılı otururken, umutsuzluğa bırakmaktaydı kendisini. Öteki engeller artık gereksiz bir endişeymiş gibi görünüyordu. Eğer içeri girerse, önünde diz çökecek ve af dileyecek. Yeter ki o güne kadar olduğu gibi olsun araları.

Romuald'ın gürbüz boynu, eğri kareciklere dilimlenmiştir. Şimdi kızarmıştı, neredeyse bir hindi ibiği gibi. Hareketsiz duruyor, birden fırlıyor, çabuk adımlarla evden tarafa gidiyor. Ama verandanın önünde duralıyor, bir ân sonra yavaşça atıyor adımını ahşap basamağa ve odasında çifteyi indiriyor duvardan.

Orman, eğer uğultusu dinlenirse birçok saatler boyunca, öğütler verir. Bu öğütler ya da bilinen bir gerçek, yani erkeklerin sertliğinin görünürde bir sertlik olduğu gerçeği, öğleden sonra eve döndüğünde hiçbir şey söylememesine neden olmuştu. Barbarka, anca akşamleyin, inekleri sağmayı bitirdiğinde işitti onun soğuk sesini:

– Barbarka!

Odanın eşiğini titreyerek geçti.

– Uzan!

Elinde, tutacağı geyik toynağından bir kamçı tutuyordu. Sıyırdı eteğini ve çıplak ardına, acele etmeksizin, ama can yakacak şekilde vurdu. Her vuruşta inliyor ve kıvranıyordu, yastığı ısırıyordu ama mutluydu. Ayırmayacak yanından! Cezalandırıyor, demek ki kendinin sayıyor! Adilce cezalandırıyor. Hak etmişti bunu.

Bunun ardından olan şey, bir ödül, hem de aşk gözyaşları ve acıyla birleşmişken daha bir tatlı olduğundan, daha da büyük bir ödül sayılabilir. Burada insanoğlunun en garip özelliklerinden birini, esrimenin doruğuna yaklaşırken de, bedensel uğraşından bağımsız olarak aklına girip duran düşüncenin onu bırakmadığını ve işte o zaman ikiye bölünmüşlüğünü başka herhangi bir zamanda hissettiğinden daha fazla hissettiğini belirtmeye değer. Kilise'nin sadık bir kızı olduğuna ve şiddetli duygularını Kilise'nin dilinden başka bir dilde ifade edemediğine tanıklık eden kutsal adları haykırıyordu Barbarka'nın dudakları, düşüncesi ise tartıya vuruyordu zaferini. Henüz daha kısa bir süre önce tümüyle razıyken her şeyin

nasılsa öyle kalmasına, şimdi ihtiyar Bukowska'yla savaşında daha ilerilere yöneliyordu. Göze görünen Barbarka, adamın onu parçalamasını ve içinin doldurulmasını istiyor, görünmeyen Barbarka ise, bu ilişkiden bir çocuk doğarsa fena olmaz diye fısıldıyordu. Her ikisi de birbiriyle tam bir anlaşma içindeydi.

LV

Bir hafta sonra kara orman tavuğu avı yapılacaktı ve bu arada Helena teyzesinin yaşayacağı bir macera Tomaş'ı iki arada bir derede bırakacaktı. Her ne kadar pek bir muhabbet beslemiyorsa da ona, ailevi dayanışma göstermek zorunluluğu vardı. Ne olmuştu? Borkuni'ya gidiyordu, Tomaş da bu fırsatı kaçırmamıştı. Dizginleri ve kamçıyı tutuyordu, yan yana oturuyorlardı ve artık küçük ormanın içindeydiler, at yokuş yukarı tırmanıyordu ki... Önce görmüş müydü, yoksa işitmiş miydi, söylemek imkânsız bunu. Bir küçük köknarın ardından çıkan bir beyazlık parıltısı ve bir çığlık atmıştı ki, o güne değin hiç öyle görmemiş olduğu Barbarka'nın dudaklarından çıkıyordu bu, hayretle donup kalmıştı Tomaş. Kıpkırmızıydı Barbarka, kaşları çatık, ince bir fındık dalını kaldırıp tehdit ediyor ve bas bas bağırıyordu:

– Sürtük! Gösteririm ben saa! Gösteririm saa aşkı meşki!

Ve iki dilde türlü beddualar.

– Hele de bi' daha göreyim seni Borkuni'da. Hele de bi'...

Bu noktada bir ıslık çaldı dal ve Helena elleriyle yanağını tuttu, dal ıslık çaldı ve Helena kolunu siper etti kendisine, böyle bir durumda nasıl davranmalı, hiç bildiği bir şey değildi Tomaş'ın anca indirdi kamçıyı ata ve takırdadı tekerler.

– Dön! Dön! Aman Tanrı'm, niye, niye? – diye yakınıyordu Helena. – Geri dön, bir daha da adımı atmam buraya!

Evet, dön demesi kolay ama yol dardı, fidanları eziyor, bir teker brıçkanın yanına sürterek gıcırdıyordu, az kalsın devrileceklerdi. Teyzesinin yanaklarından koca koca gözyaşları süzülmekteydi, şimdi de o kıpkırmızıydı ve öncelikle alçak bir sesle şaşkınlığını

ifade edip duruyordu. Ellerini dua eder gibi birleştirmiş, gözlerinin maviliği de hiç suçu günahı yokken ona yapılmış bu kötülüğün hesabının sorulmasını göklere havale ediyordu.

– Korkunç bir şey. Hiç anlamıyorum, ne demektir bu! Niçin? Nasıl cüret eder? Delirmiş herhâlde.

Tomaş üzgündü ve arabayı sürmekle meşgulmüş gibi yaparak, kafasını ondan yana çevirmemeye çalışıyordu. Zaten kafa yorulacak bir sürü şey vardı. Aşk meşk – demek doğruymuş. Romuald'a yaptığı tüm o tatlı mimikler, onun yanındayken Helena'nın gözleri ıslak erikler gibi oluyordu. Ancak Barbarka nereden çıkmıştı? Hiçbir biçimde kavrayamıyordu bunu. Helena'nın bu aptallığından bıkmış ve Barbarka'ya küçük ormanda onu beklemesini mi emretmişti? Teyzesine karşı ittifak mı kurmuştu hizmetçisiyle? Onun işlerinden Barbarka'ya ne?

Tomaş ava gitmek için sözleşmişti. Böyle eften püften hiçbir şey, büyüklerin ciddiyetsiz kavgaları bozamazdı onların erkekçe dostluğunu. Ama şöyle ki: teyzesi artık Borkuni'ya gitmeyecek ve hiç kimse de oraya gitmesin diyecek, o zaman Tomaş oraya gidecek olursa, bu da pek münasip kaçmayacak. Der mi bunu? Gerçi belki de demez. Bu işin altında utanç verici bir şey yatıyordu ve belirsiz şeylerin sınırında duralamışken, teyzesinin pek de bir övünecek durumu olmadığını seziyordu. Ve gerçi tek bir kelimeyle olsun bunu ima etmemişti ama, onun suskunluğundan bir anlaşma doğmuştu aralarında. Bulutlanmıştı yüzü, dudaklarının çevresinde iki kırışıklık, sallanıp duruyordu brıçkanın üzerinde bir baykuş gibi.

– Ne oldu? Niye bu kadar çabuk döndünüz? – diye sordu, Mişia nine.

– Hiç, Bukowski'yi evde bulmadık da – diye ufak bir yalan attı, Helena.

Öyleyse bu durumda Tomaş, ona karşı bir koz elde etmiş ve aynı zamanda da onunla bir ortaklık kurmuş oluyordu. Ne yazık ki öfkeli Barbarka'yı hatırladığında, sadece kendisini ilgilendiren daha başka bir anı geliyordu aklına. Kısa süre önce elinde Berdan'ıyla orman kenarında dolanırken, ormana dalıp öteki yandaki Pogirı köyü tarlalarının yanına çıkmıştı. Bir arabanın üzerinde yaşlı bir köylü, aşağıdaki gencin ona tırmıkla verdiği balyaları istifliyordu

dirgenle. Ona kibarca "Padék Dévu", yani "Tanrı yardımcınız olsun," diyerek selam vermiş olan Tomaş'ı görünce, ara verdi işine ve tepeciğinin üzerinde doğrulup ona oradan sövüp saymaya başladı, yukarı kaldırdığı yumruğunu da sallıyordu güneşte. Tomaş, bunu hiç beklemiyordu, adama anca göz aşinalığı vardı ve böyle hiç hak etmediği bir nefretle karşılaşmış olması, onun için ağır bir deneyimdi. Öfkenin karşılığı öfke olduğunda iş daha kolaydır ama burada iyi niyetliliği, sırf o bir ağa torunu olduğu için, büyük bir hiddetle karşılaşmıştı. Nereye gideceğini bilemiyordu, kaçıyormuş gibi görünmesin diye ağır ağır uzaklaşıyordu, yüzü utancından ve kırgınlığından yanıyordu, dudaklarıysa, gerçi bunu kimseye itiraf edemezdi ama, bir küçük nal şekli alarak titriyordu.

Barbarka'nın bu aniden üzerilerine atlayışındaki bir şey ona o günü hatırlatmıştı. Gerçi arabanın üzerindeki taraf Helena'yla o, diğeri Barbarka'ydı. Fakat birisiyle ittifak kurmuş olmanın vebali Romuald'a düşüyordu – ve Romuald'ın ittifak kurduğu kişinin kim olduğu sorusunu sorunca, Tomaş'ın kendisi için bile umulmadık bir inatla, gözünün önüne, rüyasına birkaç kez Barbarka olarak da girmiş olan sevgili Domcio, kutsala söven Domicio geliyordu. "Ne biçimmiş bu Bay Romuald – "Bay"ı vurgulayarak söylüyordu Mişia nine. – Evine abuk sabuk insanları getiriyor!"

Romuald, tütün ve güç kokardı. Tomaş onu kaybetmek istemiyordu. Birden kavradı ki kaybedeceği şey kara orman tavuğuydu, tüfekti, her şeydi, bir an için bile olsa böyle düşüncelere kapılabilmesinden ürktü. Israr ede ede bunaltarak Mişia nineden ayaklarına saracak keten bezi kırpıkları kopardı, ıhlamur ağacı kabuğundan yapılma laptileri[193] uydurdu ayağına çünkü herhâldeki ayakkabılarla gitmeyecekler bataklıklara.

LVI

Kaçak içki kazanları ormana, zor erişilir bir yere kurulmuştu ve hatta polis gelmişse eğer, herhâlde sadece Baltazar'ın evindeki bu

193 Hasır ayakkabı. Sepet gibi örülen iptidai ayakkabı (ç. n.).

kazanların ürününü tatmaya gelirdi. Giderken de tutanağa hiçbir şey bulamadıklarını yazmalarının hediyesi olarak birkaç şişe alıp giderlerdi. Baltazar'ın votkaya ne sadece kendisi içmek (çünkü bira yetmiyordu ona) ne de sadece satmak için ihtiyacı vardı. Bizzat kendisinin gezdirdiği komisyonun ormana baktığı günden bu yana Pogirı köyü ile onun arasındaki hınç büyümüştü. Doğruydu; orada burada görmüştü birileri, üç memurun, Surkont'un evinde ağırlandıktan sonra, keyifleri kıyak ve yüzleri kıpkırmızı bir hâlde tırmandıkları brıçkanın tepesine, yolda giderken şarkılar söylediklerini ve hatta birinin az kaldı düşecek gibi olduğunu. Üstüne bir de ormancı kulübesinde de birkaç tek yuvarlamışlardı, dolayısıyla galiba gerçekten orada ağaç falan değil ama sadece çimen görmüşlerdi. Pogirı, kendisi tarafından iyice düşünülüp taşınılmış nedenlerden ötürü, ormanın devlet mülkiyetine geçmesini istiyordu, gerçi o zaman Baltazar'ın yararlanılmasına izin verdiği şeylerden, yani arada bir ağaç indirmekten olunacaktı. Kesinlikle Yuzef haricindeki hiç kimse, Surkont ile kızı arasındaki paylaşımının tarihinin ne olacağını bilmiyordu, ama paylaşımın şöyle ya da başka türlü yapılmasının malikâneyle ihtilaflı oldukları otlaklar bakımından hangi neticelere gebe olduğunu görerek, buradaki ormanın önemli olduğunu seziyorlardı. Bu işte Surkont'la birlik olduğu ve kaçak içkisi en cazgır boğazları alkolle boğmaya kullandığı için Baltazar'a gönül koyuyorlardı. Aslında onlara bedava içki vermese, intikam almak için, ormanın sık yerinde gizlenmiş damıtmahanenin ta kapısına kadar alır getirirlerdi polisi.

O sıralar, ayin bitip erkekler Ginie kilisesi yanındaki duvarın dibinde küçük gruplar halinde toplaşmışken, sıkça konuşuluyordu orman meselesi.

– Ne sinsidir o – diyordu genç Wackonis.

Artık çoktandır asker bluzu giymiyordu ve tıpkı Kara Yuzef gibi ev dokuması kumaştan, boyun altından düğmelenen bir kaban vardı sırtında. Eğer karşılaşmışlarsa, el bombasıyla olan hikâyeyi hatırladıklarını birbirlerine belli etmezlerdi. Geçmişe aitti o, suya atılan taş gibi kaybolup gitmişti.

– O var ya o – dilini sigara olarak sarılmış kâğıdının üzerinde kaydırıyordu. – Toprağını kimseye vermez.

Bunlar kayıtsızca söylenilmiş sözlerdi; hiçbir bakış, hiçbir titreyişi yüzünün niyetini ele vermiyordu. Fakat Yuzef bu dediklerinde kolayca inanan insanlara yönelik bir alay gizlendiğini biliyordu.

– Belki de şimdi vermez – diyerek kabul etti. – Ama bir yıl sonra. İki yıl sonra verir.

– Baltazar da yardım ediyor ona.

– Kendi boynuna geçiriyor ilmiği.

– Geçiriyor. Yuhnieviçova[194] onu artık atıyormuş evden diyorlar.

– Kim diyor?

– Bugün marabalıkta söylüyorlardı. Ona ev seçmeye gelmiş. Baltazar buraya, o da onun eve.

Yuzef'in yere tükürmesi, iğrendiğini göstermek içindi.

– Irgatlık mı edecek onlara? O kadar aptal değildir herhâlde.

– Ya etmezse?

– Kim ona çık diyecek ormandan? Kendisi istemezse, ona kimsecikler bir şey yapamaz. Bugün mahkemeye verseler, on yıl sürer.

– E, Baltazar öyle oldu ki artık, korkak. Bir kozalak düşse, gök kubbe başına iniyor sanır.

– Ayyaşlık ne hâle getiriyor insanı.

Wackonis'in insanları değerlendirirken, tam da olması gerektiği şekilde, gözlemlerini esas alan bir adam olduğunu gösteren görüşü, Baltazar'a karşı Pogirı köyü sakinlerinin oldukça yaygın tutumunu ifade ediyordu: Çokça öfke ama bir o kadar da horgörü. Başka bir deyişle; ondan başka herkesin sakin sakin yüz adım atacağı yerde, Baltazar'ın deli dana gibi koşturarak ve olmayan duvarları yumruklarıyla döverek nefes nefese kalacağını düşünüyorlardı. Ama Baltazar, onu öyle gördüklerini ve ona acınmalarının da horgörüyle karıştığını bilmiyordu. İçinde kendisini bir duvarından diğerine çarpıp durduğu hapishane, onun için gerçekti ve belki de sadece ona gerçekmiş gibi geldiğini anlatmayı deneseler, onların kör olduklarından ve hiçbir şey anlamadıklarından emin, küçümserdi ikna sözlerini onların. Ağızlarına tıkıyorsa eğer votkayı, yüzleri bir anlığına olsun aydınlansın ve onlarla otururken, iyi

194 "Juchniewiczowa" – "Bayan Juchniewicz" anlamında [ed. n.].

insan olduğunu kendi kendisine kanıtlayacak bir "İyidir Baltazar" övgüsü işitebilsin diye yapıyordu bunu. Bu dertleri varken içinde, başkalarının ona nasıl baktığıyla hiç ilgilenmesi gerekmemişti bugüne kadar. İşleri yolundaydı, bazıları onu biraz kıskanıyor olabilirdi de ama orada bitiyordu işte. Şimdi şu kahrolası komisyon ve malikânenin dalavereleri ve köyden koparılması yetmiyormuş gibi, Surkont, kızını hatırlatmıştı çekine çekine – bir cümle fakat Baltazar'ı uyarmaya yeter bir cümle.

Küçük bir kazanda mayşe[195] fokurduyordu gayretle, ateşin yansımaları tombalak yanaklı bir yüzü aydınlatıyordu. Tüm cihazlar aşağısındaydı, bir çukurun içinde, kendisi kenarda oturuyor, içinden fındık ağacı yapraklarının ortaya çıktığı bir karanlık var ardında. Niçin birinin eli ormanların üzerinden yaklaşarak, yıldızları örterek uzanmıyor dönmekte olan dünya üzerindeki şu küçücük noktaya, Baltık Denizi'nin dalgalarındaki ay ışığı gösterebilirdi ona yolu, niçin yakalayıp götürmüyor zavallı Baltazar'ı? Nereye, nereye olursa, örneğin büyük bir şehirdeki bir konser sırasında bir orkestranın orta yerine fırlatabilir, nota sehpaları düşer, bir karışıklık, emeklerdi o uzun çizmeli ayaklarını beceriksizce değiştire değiştire, sonunda doğrulup kalkar, dikilirdi sallana sallana, saçı başı darmadağınık.

– Bağır!

Ve tacizcisinin buyruğuna itaatkâr Baltazar, fırlatıp atabilirdi içinden salona, İssa kıyılarında doğmuş bizlerden birçoğunu kemiren gizli bir hastalığın itirafını.

– Çok az!

Çok az!

Çok az olan yaşamak!

– Bağır!

Yabani bir sızlanma:

– Öyle değil! Öyle değil!

Toprağın toprak, gökyüzünün gökyüzü olmasına ve daha fazlası olmamasına karşı. Doğa'nın bize çizdiği sınırlara karşı. Beni daima ben olduran zorunluluğuna karşı.

---

195 Alkol üretiminde kullanılan şeker, su ve maya karışımı [ed. n.].

Hiçbir el alıp da götürmeyecek onu ve bir hıçkırıktır yoruyor Baltazar'ı. Önü açık gömleğinin altına daldırarak parmaklarını göğsünü kaşıyor; napasını attı sırtına, çünkü gece soluk ve soğuk.

Pogirı ahalisinin onu hor görmesi kolayca gerekçelendirilebilir çünkü işte sonuçta ne istediğini bilmeyen bir adamdır o. Belki de sırf şekilsiz ve adsız bir endişeyle baş başa kalmayayım diye, hayatını zorlaştırıyor, kendi kafasını kendisi karıştırıyordu. Ama yani imkânsız da değil, ta dünyanın en başından beri bir yerlerde onu, bir tek onun yerine getirebileceği, ama yerine getirmediği bir yazgının beklemiş ve bir meşenin büyümesi gereken yerde, zar zor seçilen bir dal çizimiyle bir hava boşluğunun kalmış olması. Çukurun kenarından kayıyor aşağıya, çömeliyor ve kupayı borunun altına koyuyor. İçiyor. Ormanın derinliklerinde parçalanan bir kuşun ağıdı yayılıyor. Yine sessizlik, ateş çıtırdıyor. Gökyüzü artık soluyor, kayan bir yıldız bir çizgi çizdi onun kara sayfası üzerine.

– Öldür.

– Kimi?

– Bilmiyorum.

LVII

Boz bir şimşektir su çulluğu. Fırlayıp kalkar ve yerin üzerinde alçakta birkaç zikzak yapar anca ondan sonra düzeltir uçuşunu. Neden böyle yapar, kestirmek zor, ama kâinatın düzeninde insanın tüfeği icat edeceği ta eskilerden beri öngörülmüş gözükmektedir. Karo, kaldırdığı ön patisiyle titriyordu, Romuald ateş etti ve kuşu vurdu. Buna karşılık Tomaş, Berdan'ı omzuna kaldırmaya bile yetişememişti.

Bunlar, çimlerin arasında pastan kızıl su yüzeylerinin parıldadığı bir sulak çayırlıkta oluyordu. Nem, sivri bitki sapları ve engerekler den bezler ve laptilerle korunan ayakları güzel güzel serinletiyordu. Çiy tanelerinde oynaşıyordu sabah güneşi. Köpeğin ardında bir sıra hâlinde ilerliyorlardı. Dört kişi avlanacaklardı fakat Dyonizy bir bahaneyle gelmemişti, dolayısıyla sadece Romuald, Tomaş ve Wiktor vardı.

Belki burada bir zamanlar bir göl vardı, ama şimdi eskiden gölün dibi olan yere keskin ayakotlu çayırlar serilmişti ve devamında, önlerinde bir turbalık – üzerilerinde cüce çamlar, orada burada birbirine dolanmış boz söğüt ağaçlıkları yetişen adacıklar. Tomaş, en öndeki ağaçların arasına girerken, tanıdık bir kokuyu içine çekti. Kokular krallığıdır burası. Burada yosunun içinden dikelirler dar, derimsi yapraklarıyla yabani biberiye – *Ledum palustre* – çalıları, buhara doygun havanın sıcağında güvercin yumurtaları gibi büyük, mavi yemişleri olgunlaşır yaban mersinlerinin. Tatları serinleticidir ama çok yememek gerekir çünkü insanın başı döner, gerçi bilinmez tatlarından mı bu baş dönmesi, yoksa aromaları uzun süre solumaktan mıdır? Genç kara orman tavukları, burada, annelerinin idaresinde, yeterince yiyecek bulurlar, yazları tek başına geçiren horozlar ise tüy dökmek için buradaki bir çalılığa saklanırlar – birkaç gün boyunca zar zor takatleri olur uçmaya.

– Ara Karo, ara!

Karo, daireler çiziyor, sarı benekli beyaz postu parlayıp sönüyor, kuyruğunu sallıyor ve bazen onlara soru sorarcasına bakıyordu. Üzerinde çuval bezinden trençkot var Romuald'ın, beline fişeklik sarılı, av filesinin kayışı sırtından geçiyor; Tomaş'a ilerleyeceği yönü eliyle o gösteriyordu. Wiktor içinde kapsüllünün[196] levazımatı olan büyük çantasını taşıyordu.

Tomaş, Borkuni'ya sanki hiçbir şey olmamış gibi gelmişti ve Barbarka'yla selamlaşırken de sanki o gün brıçkada o hiç yokmuş gibi davranmıştı. Daha sonra, artık yürüyüşe geçmişlerken, Romuald da öylesine sordu:

– Ya teyzen? Onun gelme niyeti yok mu?

Nutku tutuldu Tomaş'ın. Niçin numara yapıyor ki? Ama bu konuya girerse ağlayacağını hissetti.

– Bilmiyorum. Galiba bu aralar meşgul.

Ona dair konuşmaları bu kadardı. İleriye çıkarttığı namlusuyla, Karo'nun hızla koşturmasına çivilemişti bakışlarını, tümüyle birazdan olacak olanlara odaklanmış hâldeydi ve endişeliydi. O güne değin tek bir kuşu bile uçarken vurmamış olması, çoktandır içini

196 19. yüzyıl yapımı av tüfeği. Türkçede "kapsüllü" diye biliniyor (ç. n.).

acıtıyordu; acemi ördekler sayılmazdı çünkü o zaman Romuald'la eş zamanlı olarak basmıştı ateşi bir sürünün içine. En azından birini vurmanın zamanıydı artık, kara orman tavukları bir deneme olacaktı. Bugünkü ilk av ganimeti, o su çulluğu, gerginliğini artırmıştı sadece çünkü namluyu hareketin peşi sıra gezdirebilmek, kaç metre varsaymak gerektiğini hesaplayabilmek ve bütün bunları bir saniye içinde yapmak ona erişilmez görünmüştü. En azından arpacığı getirebilmiş olsaydı su çulluğunun üzerine, ama nerede, çok hızlı olup bitmişti, boğazındaki kasılma daha yeni çözülür gibi olmuştu ki Karo aport yapmıştı çoktan.

– Şimdik onlar kaskatı oturuyorlar – dedi Romuald. – Köpek burnuyla bile dokunabilir. Bakınma sen etrafa, Tomaş.

Dizlerine kadar yosuna battılar.

– O, aha işte orada olabilirler.

Ama yoktular ve turbalığın gittikçe daha ilerilerine gidiyorlardı, Karo ise dilini dışarı sarkıtıyor, geri saklıyor ve yine işine koyuluyordu.

Evet, en kötüsü insanın ummamasıdır. Önce dikkat kesilir ve her çalının yanına temkinlice yanaşır, daha sonra amacını biraz unutur, adımların ritmi alır onu avucuna ve şu karşıdakiler gibi boz söğütler, onun için yalnızca birazdan geçip gidecek bir şeydir. İşte inadına, o zaman.

Karo'yu bir anlığına gözlerinden yitirmişlerdi. Birdenbire Tomaş, havada patlayan bir sesin kırıntılarıyla vuruldu, o kırıntıların yağmuruna tutuldu, bir çatırdama, dünyanın parça parça parçalanması, panik, ateş, kan basıyor yüzü, gözler kararıyor, eller titriyor. Bu. Bu. Öyle de yakındı ki kanat çırpışlarının karmaşası içinde ileriye uzattıkları boyunlarını ve civcivlerinkine benzeyen gagalarını görüyordu. Nişan alıyordu da aslında almıyordu; bir mucizeye inanarak, sırf çekmiş olmak için çekti tetiği. Aynı anda yanındaki Wiktor da atış pozisyonu almıştı biçimsiz bir şekilde, kamburdu ve Tomaş atışını işitti onun; kendinin kara tavuğu uçmaya devam etmiş, diğeri ise Wiktor'un önüne düşmüştü; köpek, ağzımda Wiktor'unkini mi yoksa Romuald'ınkini mi ezsem diye kararsız, bir oraya, bir buraya atılıyordu.

Tomaş, boş kovanı fırlatıp atarken, yenilgiyi erkekçe sineye çekmeye çabalıyordu fakat apaydınlık gökyüzü kara bir matem örtü-

süyle örtmüştü kendini ve kalbi bir dehşetin ardından çarpar gibi şiddetle çarpıyordu. Bir mucize eseri isabet ettireceğini ummuş, (bir şey düşünecek zamanı olmuşsa eğer) bunu hak ettiğini düşünmüştü, suçlu kendisiydi, bir dahaki sefere daha akıllı olacaktı.

Wiktor, harbiyle vuruyor, emektarını dolduruyordu.

– Ovaana oaada iteşiik bis daaa, yani: Onlara orada yetişirik biz daha – dedi nazikçe, bir kez ıskalamayı kafaya takmaya değmeyeceğini ima ederek.

Tomaş'ın yüz ifadesiyle telafi etmesi gerektiği için daha da acı verici olan kederi kısa sürede geçti. Aklını çelip ayartıyordu onu gelecek. Şimdi sakinlik, her şeyden önce sakin olmak gerek. Çevrelerinde her yandan hastalıklı çamların bozluğu; buradaki çamların alt dalları kurumuştu ve liken sakalları sarkıyordu dallarından. Pointer'ın[197] hareketlerini izlerken parmağını kaldırdı Romuald.

– Buldu, buldu.

Köpek, diktiği kuyruğuyla hareketsiz kalmıştı. Geniş adımlar atarak yaklaşıyorlardı, tetikteydiler. Tomaş'ın içinde bir yardım yakarışı inliyordu.

– Pıf!

Karo ilerlerdi ama bakışları mıknatıs gibi bir noktaya çakılı, dondu kaldı yine.

– Pıf!

Belki biri dayanabilir buna, ama o, yani Tomaş yapamıyordu; dengesini korumaya söz vermişti ki beklediğinden farklı, yırtılan bir çarşafın cayırtısı gibi cayırtı yayıldı ortalığa, bir titreşme, alçakta kaynaşan beyaz kanatların çırpması ve atışı Romuald'ın.

– Bunlar keklik. Gel buraya, gel!

Keklik, ayaklarında mahmuzlar olan beyazla kahverengi karışımı bir kuştu ve gövdesinin geri kalanından ayrılıyordu kanatlarının kar beyazı. Yan gözle bakarken Romuald'ın filesine, yeni bir tür daha öğrenmiş olduğuna ve onun Latince ismini kitabına yazacağına sevinmek yerine, kıskanmıştı.

Ama kendini duygularına kaptırmamış oluşu teselli etti onu. Kendini tutmuş ve böylece avcı vicdanına bir yük yüklememişti.

197 Kısa tüylü bir av köpeği cinsi (ç. n.).

Dolayısıyla umut kalmıştı geriye ve bacaklarını süngerimsi katmandan çekip çıkarışı sıkıntı vermiyordu. Attığı her adımda laptilerininin içinde ezilen su hafifçe tıslıyordu. Karo'nun öfkeyle, insanın ekşi bir şey yerken takındığı yüz ifadesiyle üst dudağını kaldırarak havladığı bir engereği öldürdüler. Şimdi. Pointer peşine takmış götürüyordu onları, çevrede olup bitenlere karşı kendi içinde makul bir duyarlılık geliştirecek zaman bol. Ağır ağır, bir patisinin ardından diğerini ileri sürerek, ardına dönüp oradalar mı, yardımından yararlanıyorlar mı diye bakıyordu onlara.

Patlama. Oy Tanrı'm, öyle kolay, öyle kolay ki, buraya uçuyor, yeter ki acele etme, üzerinde artık arpacık. Haydi, Tanrı'm! Atış ve şaşkınlık içindeki Tomaş, bir talihsizliğin gerçekten olmuş olduğunu kabul edemeyerek, kara orman tavuğunun sakince uçmayı sürdürdüğünü görüyordu. Bütün benliğiyle bu hedefe kitlenişi, Tanrı'dan buna erişmeyi dileyişindeki içtenlik ile gerçekleşen şey arasındaki çelişki tamamen yıkmıştı onu. Çünkü özde öncekinde olduğu gibi, belirleyici olanın onunla hayvan arasındaki sihirli bir bağ olduğundan, nişan almanın ise özel bir lütfun sonucu olarak bunun ardından geldiğinden emindi.

Hemen yanına Romuald'ın çiftesiyle vurulmuş iki genç kara orman tavuğu düşmüştü. Her ikisi de yaralanmıştı sadece – canlıyı felce uğratan bir yara türü vardır, o zaman ne uçmak ne de koşmak mümkündür ama el değmemiş bir hâlde devam eder yaşamak. Tomaş, onları kaldırıyor, onlar ise boyunlarını çeviriyorlardı. Diğer sorumluluğunu yerine getirmemiş olduğuna göre, en azından bunu yapmaya sorumlu hissetmişti kendini. Ayaklarından tuttu onları ve kafalarını Berdan'ın dipçiğine vurdu, işe yaramıyordu, incecik bir gıdaklamayla şikâyet ediyorlardı. Buruk bir zevk, hınç boşaltımı ve aynı zamanda da utanç fakat bu gerekli diyerek bastırdı utancını. Tüfeği koydu yere ve bütün gücüyle fırlattı onları bir çamın gövdesine. Az mı geldi? Tamam, alın işte bir daha. Gagalar açılmıştı sonunda ve içlerinden kan damlaları akıyordu.

– Dinlenek. Azcıcık bir şeyler atıştırmak iyi olur, gurulduyor karınlar. Güneş artık yüksekte.

Bir adacığın üzerinde oturup Romuald'ın filesinden çıkardığı peynir ekmeği yediler. Tomaş, o güne değin hiç böyle oturmamıştı

yanlarında, onlar birdenbire ona yabancı olmuş, bir duvarla ondan ayrılmışken. Sanki onlar, girişi ona kapatılmış bir ülkede oturuyor gibiydiler. Wiktor bile, hani şu kekeme Wiktor bile şimdi ateş etmiş ve tutturmuştu. Onlarda kendinde olandan daha farklı bir şey vardı. Sanki hayvanlara iyi yanaşmayı bilmiyor, sanki onlardan övgü almıyordu. Özürlü görünümüyle Wiktor'un becermesi, ama kendisinin beceremmemesi bir sır. Yukarıda dingin bir parıltı dalgalanıyor, bataklığın serası sersemletiyor, likenlerin içinde, kuru adacıklarında hışırdıyordu kertenkeleler. Yüzünü güneşe vermiş, yarı uyuklar gibiydi ya, hüzün içinde soğuk mermiler tornalıyordu, ağırlaşmıştı içi.

– Sen niye ateş etmiyorsun, Tomaş?

Yapamıyordu. Yalnızca başarısızlığının boyutlarını büyüteceğini biliyordu. Ne biçim bir gün! Az sonra bitirecekler, çıkıyor önlerine artık kel tepe, oradan gidiyor kıvrım kıvrım patikası Borkuni'nın, ondan tarafa dönüyorlar. Wiktor ıskalamıştı ama Romuald değil. Fakat hemen kuru zemine girişte bir sürü fırlayıp havalanınca, dayanamamıştı ve işin tam bitiş kısmı için ona sanki bir teselli, bir armağan hazırlanmış olması gerekirmiş, bir kenara itilmeyi hak etmemiş gibi gelmişti.

Romuald ilgiyle bakıyordu onun ucundan duman tüten tüfeğine ve uzaklaşıp gitmekteki kara orman tavuğuna.

– Bugün şansın yaver gitmedi. Olur böyle.

Sözleri tamamen yansıtmıyordu durumu. Tomaş, onu hayal kırıklığına uğratmış olduğu için nefret etti kendisinden.

LVIII

Bu kara orman tavuğu avının onda bu denli kötü bir anı bırakmış oluşu, Tomaş'ın çoktandır kendinde bazı eksiklikler olduğundan kuşkulanmasından ötürüydü. Ne zaman sahte ötüş yapacağını, sessizce yaklaşacağını, bir ağaca ya da taşa bürüneceğini mutlaka bilen, hatta bu becerilerde istisnai bir yetenek de gösteren, göründüğü kadarıyla iyi bir pusu atıcısı olan bir avcı da en ufak nedenden

ötürü telaşa kapılıyordu. Orman tavuklarıyla yaşadığı son macera eğer yeterli bir kanıtsa, önünde aşılamayacağı bir engel yükselmiş demekti. Asla tam bir insan olamayacak, kendine dair algılarının binası yıkılıp harabeye dönüyordu. Öylesine heves etmiş, öylesine arzulamış, bir orman yurttaşı olarak kendisine öylesine alışmışken o, sanki en çok istenilen bir şeyi reddeden bir aşkın ironiyle, "hayır"ı işitmişti. Hayır! Öyleyse kim olmalı? Şu anda kim? Romuald'la ortaklığı, seçilmişler için olan o ülkenin haritası, hepsi yitirilmişti. Berdan'dan ayrılamıyordu, sancılıydı ama ormana gidiyordu ve orada diniyordu üzüntüsü.

Ağaç altında güneş ışınlarının zeminde yaptığı leopar deseni ve tepesindeki hışırtılar huzur veriyor, kendini unutuyordu. Orada hiç kimsenin önünde sınav vermek zorunda değildi; hiç kimse ondan bir şey beklemiyor, kendisi bir şey aramıyor, olabildiğince sessiz adımlar atıyor, arada duraksıyor ve çeşitli yaratıkların onu fark etmediklerine seviniyordu. Öyle zamanlarda bazen aklına, yanında tüfek taşımıyorken mutlu olduğu geliyordu çünkü aslında lüzumsuz şeydi öldürmek. Gerçi yine de ormana tüfeksiz gidiliyorsa eğer, herkes niye diye soracaktır, biraz tuhaf bir durum, kimseye açıklanamaz niye olduğu, ama "avlanmaya" denilirse, niye gidildiği bellidir artık. Omzun ardındaki şu namlu da gezinmeye bir çekicilik katar; her ihtimale karşı, belki ateş etmenin uygun düşeceği bir hayvancık ya da kuşla umulmadık bir karşılaşma, öngörmek zordur, nasıl bir sürprizin olabileceğini.

Ama ceylanlarla karşılaşmasında hiçbir rol oynamamıştı tüfek. Kızıla çalan kahverengi iğne yapraklarıyla kaplı, üzeri düz ve bataklıkta bir yerlerde kaybolup giden, üzerilerinden anca kışın ayazlar bastırdığında odun taşıyan kızakların geçtiği patikalardan birinde yürüyordu. Birden ayakları yerden kesilir gibi oldu, başlangıçta bu mevcudiyetin neyin nesi olduğunu anlayamadı, kırmızımtırak gövdeleri ağaçların hareket etmişti yerinden ve bir dans ritüeli yapıyorlardı, eğrelti otu tüyleri arasında ışık bir dans ritüeli yapıyordu, hepsi bu. Ağaç gövdeleri değiller, ağaç kabuğunun kızıllığıyla kaplanmış canlı varlıklar, ama tam sınırındalar bitkisel doğanın. Hemen karşısında çimleri kemiriyorlar, küçücük toynakları ileri ileri kayıyordu, boyunlarını dalgalandırıyorlardı; biri ona doğru

çevirdi başını ama herhâlde ayırt edemedi onu hareketsiz nesnelerden. Bu devam etsin, o eriyip gidebilsin ve göze görünmez olup buna katılabilsin istiyordu sadece. Belki göz kapağının bir seğirmesi ya da kokusu alarma geçirdi onları, hafif sıçrayışlarla fındık ağaçlarının içinde kayboldular, o ise kaldı, neredeyse şüphe ederek, buradalar mıydı, yoksa sadece ona mı öyle gelmişti diye.

Başka bir sefer yine benzer şekilde, bir çalının altında bir şeyler bakınan genç bir tilkiye rast gelmişti. Tomaş burada artık onun küçük suratını ve kuyruk temaşa etmekle kalmadı yalnızca, bu işe bir de bir görev emri, aynı zamanda da bir düşünce, onu Romuald'a götürerek kabahatini telafi edebileceği düşüncesi eklendi ve bu düşünce her şeyin üzerini örttü, ne var ki tüfeğin kayışına dokunduğunda, tilki olup sıçrayıverdi bir yay ve tek bir yaprak dahi kıpırdamadı.

Fakat bir gün silah şeytana uydurdu onu ve çok kötü oldu bunun sonu. Fındık ağaçlarının içinde kıvrıldığını görmüştü renkli bir yılanın; yarısı yeşilin içinde, yarısı havada. Bir sincapmış meğer, gerçi o güne kadar gördüklerinden daha başka bir sincap, belki de boyunu daha da uzatacak ve güzelliğine güzellik katacak şekilde yatay olarak kaydığı için. Aşağısında küçücük kuşların korku çığlıkları, anlaşılan onların yuvasını tehdit ediyordu. Sırf ona olan aşkından Tomaş, dayanamayıp ateş etti.

Genç bir sincaptı bu; öylesine minikti ki yukarıdayken o sandığı şey, hiç de o değilmiş ama sadece içinde rengin uzun süre dalgalandığı çizgisiymiş sıçrayışlarının. İki büklüm oldu ve kara yosunun üzerindeyken, minicik patileriyle tutarak üstünde kanlı bir lekenin belirdiği beyaz yelekli göğsünü tutarak düzeltti bedenini. Ölmeyi beceremiyordu, gidip aniden saplandığı ve ancak etrafında dönebildiği bir üvendireymiş[198] gibi ölümü içinden çekip çıkarmaya çalışıyordu.

Tomaş, sincabın yanında diz çökmüş ağlıyordu ve içindeki ızdıraptan yüzü büzülüyordu. Ne yapmalı şimdi, ne yapmalı? Ömrünün yarısını bu sincabı kurtarmak için verebilirdi, fakat çaresizce bakıyordu onun tükenişine, cezası bunu izlemek olmuştu. Üzerine

198 Çifte sürülen öküzleri dürterek yürümelerini sağlamada kullanılan ucuna sivri demir çakılmış uzun değnek veya sopa [ed. n.].

eğiliyordu, onunsa minik parmaklı patileri sanki yardım için yakarıyormuşçasına birleşiyordu. Ellerine aldı onu ve başka bir zaman onu böyle tutsa ellerinde, öpüp okşamak isteği basardı içini, ama şimdi ağlamamak için dudaklarını ısırıyordu çünkü artık ona sahip olmanın zamanı değil diyordu içinde bir ses, onu ona geri vermenin zamanı, bu ise imkânsızdı.

İçini en çok acıtan onun o küçücüklüğü ve katılaşmaya karşı kendini savunan cıva gibi kıvranması olmuştu. Karşısında yine bir sır perdesini aralanıyordu, o denli kısa bir an için ki ona olan erişimini yitirmişti hemen. Akıcı hareketleri kesik silkinişlere dönüşmüştü ve tombik yanaklarının kürkünde emilerek kayboluyordu koyu renk incecik bir şerit. Gittikçe daha zayıf titreyişler. Artık ölü.

Bir çotuğun[199] üzerinde oturuyordu, uğulduyordu orman, az önce buralarda fındık toplayarak oynuyordu o. Bu, tam ayırt edemediği nedenlerden ötürü, Dilbinowa ninenin ölümünden daha ürkütücüydü. O birdi, biricikti, o güne değin kadar var olmuş bütün sincaplar arasında onun bir aynısı daha asla bulunamazdı ve artık asla dirilmeyecekti. Çünkü o odur, başkası değil. Ama şimdi nerelerde onun o kendisinin kendisi olduğu duygusu, sıcaklığı ve esnekliği? Hayvanların ruhları yoktur. O hâlde bir hayvan öldürülünce, sonsuza dek öldürülür. İsa, ona yardım edemez. Ninesi, "Kurtar!" diye sesleniyordu ona. İsa, kanatları altına alacak onu ve refakat edecek. Ama her şeyi yapabilecek olsa sincabı da kurtarabilirdi. Hatta bir sincap dua bile etmiyor olsa, kaldı ki bu dua da etmişti, dua etmek yaşamak istemekle aynı şeydir. Ve burada kendisiydi suçlu. Kötü.

Toprağa gömmek onu, çürüyecek, hiç iz kalmayacak. Yanında götürmeyecek. Kimselerin gözünün içine bakmaya cesaret edemez. Arkanı dönmek ve gitmek. Bir karınca yuvasının yüksek höyüğü çekti dikkatini. Kurumuş çam iğneleriyle yığılmış bir tepecik, içinde oturuluyormuş gibi de gözükmüyordu ama derin olmayan patikalardan ona doğru gidiyorlardı büyük, kızıl karıncalar; Tomaş üst katmanı sıyırdığında ve bir çubuk soktuğunda ise karınca doldu çukurluk. Sonunda darmadağın edilmiş tünellerden yığınlarcası panikle oraya buraya koşturarak çıkana dek, biraz daha kazdı, sin-

199 Ağaç kesildikten sonra toprak üzerinde kalan kısım [ed. n.].

cabı getirdi, yatırdı ve üstünü toprakla örttü. Sonunda beyaz bir iskelet kalana dek onu bütünüyle kemirip yiyecekler. Buraya geri dönecek ve onu bulacak. İskeletle ne yapacağına daha sonra karar verecek, ama en iyisi bir kutuya yerleştirmek ve olabildiğince uzun süre bozulmadan kalabileceği bir yere koymak.

Yolu galiba kolay bulacak; eğri dallı çam, sonra bir taş, gürgenlerin adacığı. Berdan'ı kaldırdı (dolu değildi), yolağa[200] doğru güçlükle ilerlerken, omzuna attı.

Kalleşlik. Kendilerini maharetle ve uçuşlarıyla savunanlara ilişmemek; bir tehlike beklentisi içinde olmayan daha zayıflara ilişmek sadece. Sincap onu görmemişti bile, hiçbir şey uyarmamıştı onu. Genç kara orman tavukları şimdi onun içinde büküyorlardı boyunlarını, ağaçta ezilen küçücük kafalarının tok yankısını duyuyordu. Gördüğü o denli gerçek bir resimdi ki sanki ağaç kabuğunun pürüzlerine dokunuyor ve her dokunuşunda ağaçtan çıtırdayan pullar dökülüyordu. Ve diğer pişmanlıkları. Gerçi Mişia ninesi, onun küçükken bağ salyangozlarını, onlara acındığından İssa'ya atmak için, bahçede bir sepette topladığını anlatmıştı. Kendince onlara iyilik yaptığını düşünüyordu (belki de yağmurdan sonra sürüne sürüne patikalara çıktıkları için). Onlar orada nehrin dibinde ölüyorlardı ama niyet iyiydi. Bir de ördek vardı hayatını bağışladığı. Ama yetmezdi bunlar.

Birine sarılabilse, doyasıya ağlayabilse, dertlerini dökebilseydi. Kovanlığın kenarında yanından geçtiği meşenin canlı bir varlığa dönüşmesi için öyle ateşli bir istek çöktü ki birdenbire üzerine, bir çukurun içine emilip çekilmişçesine, salıncaktayken hissedilene benzer bir endişeyle iki büklüm oldu. Kuru bir dalda bir gökkuzgun şakıyordu, onları hep takip ederdi, gerçi asla yanlarına yaklaştırmazlardı – yalnızca iki kuşun böyle parlak mavisi vardır; uçan birer çivittirler safi: yalıçapkınları ve gökkuzgunlar, defterine yazdığı şekliyle *Corracias garrulus*. Şimdi başını kaldırıp bakmamıştı bile.

O kadar uzun zamandır konuşuluyordu ki annesinin geleceği, onu alıp kente götüreceği, orada ortaokula gideceği. Hep de bir ay sonra, yakında, ama hiçbir şey olduğu yoktu. Ayağında uzun avcı

200 Ormanda çok dar, keçi yoluna benzer yol [ed. n.].

çizmeleri, Berdan'ıyla yürürken, "Anne, anne gel," diye tekrarlıyor; gözyaşları süzülüyordu yüzünden ve onların tuzlu tadını yalıyordu. Yakarışı hiçbir bildik hatıra getirmiyordu gözlerinin önüne, yalnızca bir yumuşaklık ve ışıma.

Havanın anızlar üzerinde dönüp duran aynasıyla o ağustos öğleden sonrasınınkinden daha başka bir ışımaya ihtiyaç duyuyordu. Son zamanlarda ara sıra bir tuhaf his musallat oluyordu ona: İnsanlar, köpekler, orman ve Ginie hep nasılsalar o şekilde karşındalar fakat sanki aynı değiller. Yumurtanın içi, dibine ufak bir delik açılarak ve bir kamışla içindeki her şey çekilerek boşaltılır. Benzer şekilde çevredeki her şeyden de bir görünüm, bir kabuk kalıyordu. Sanki eskisi gibiydi ama değildi de.

Ve can sıkıntısı. Sabah yataktan fırlarken ya yanıt verilir bir neşe, oyun ve çalışma çağrısına, gün zor bela yeter niyetlenilen şeyleri yapmaya, ya da hiçbir çağrı gelmez ve işte o zaman bilinmez niye ve nereye gitmek için uyanıldığı. "Ne, kalkmadı mı daha Tomaş?" "Neyin var, hasta mısın yoksa?" "Hayır". İssa kıyılarında bir zamanlar neyin hoşuna gitmiş olduğunu anlamıyordu; yoldan kalkan beyaz tozun kalın örtücülüğüyle kaplanmıştı yapraklar, sona ermekte olan yazın kavuruculuğu, üzerinde akıntının yavaşça her yana dağıttığı toz serpintisi çizgileriyle yağlı ve tembel bir su. Oltalarını çıkarmış ve kancaların pasını temizlemişti; parmaklarında bir solucan kıvrılıyor, kancanın ucunu nişanlıyor merkezdeki pembe noktacığa, içine giriyor, ama hayır; ekmekle avlanmayı tercih etti. Titreşecek ve dalacak mı suya şamandıra yoksa dalmayacak mı, onun için artık fark etmiyordu, balık avlayarak artık sadece eskiden kalma, o zamanlar tamamen farklı bir anlam yüklediği bir uğraşını şimdi boş yere tekrar etmiş oluyordu; içinde ilgi uyandırmaya çalışmış, ama başaramayıp sonunda boş vermişti.

Yuzef'in onları ihbar etmesinden sonra, derslerin kesilmesinden bu yana hiç açmadığı matematik defterlerini çıkardı. Her gün bir saat çalışayım kararı çok sürmedi, bir problemde takılıp kalınca hevesi geçti. Kütüphaneyi karıştırıyordu yine, "Al Koran" diye bir kitap buldu orada. Bu, bildiği kadarıyla, Muhammedilerin kutsal kitabıydı. Ginie'de birileri, Tomaş'ın büyük dedesi ya da büyük büyük dedesi, ilgilenmiş olsa gerekti onların diniyle. Bazı kısımları

anlaşılmaz olsa da, kitapta insanın nasıl davranması gerektiği, neyin serbest, neyin yasak olduğu öğretildiği; aynı zamanda da cümleleri yüksek sesle söylediğinde, ikna edici bir tınıyla çınladıkları için, onları keyifle okumuştu.

Berdan bir çivide âtıl hâlde asılıydı. İhmal ediyor diye onu bir utanç doğuruyordu Tomaş'ta. Borkunı'ya gidecekti, ama bugün yarın deyip erteliyordu. Romuald'ın da çıkıp geldiği yoktu. Teyzesi, Tomaş'ın Romauld ile birlikte kara orman tavuğu avına gittiğini öğrenmiş olmalıydı Mişia nineden, bunu herhangi bir şekilde umursadığını belli etmemişti.

– Tomaş, elmaları taşımama yardım et.

Yardım ediyordu. Tıka basa dolu sepetleri Antonina'nın yerine taşırken yorulmak bile ona birazcık memnuniyet veriyordu. Taşımayı, iki yanına ucu çatal fındık dalından yapılmış kancaların takıldığı, tahta sapan üzerinde yapıyordu. Meyve bahçesini şimdi Haim'in akrabası olan bir ortakçı kiralamaktaydı. Ambarın altında, en güzel türlerin dizildiği raflarıyla büyük bodrumlar taş ve dövülerek sıkıştırılmış toprak kokuyordu ekşi ekşi. Bir Reinette[201] dişliyordu ve her zaman öyle de çok sevmiş olduğu diri eti şaşırtmıştı onu: değişmemişti.

Aklına iskelet düşesiye kadar galiba bir ay kadar geçti, buna rağmen ormana giden yolu aşmaya zorladı kendini. Karınca yuvasını buldu fakat sincap yoktu içinde. Ona ne olduğunu öğrenemedi.

LIX

Tomaş'ın kendisine belirlediği perhiz[202] sıkıydı. Bir tek su içmek serbestti, yemek yoktu. Bu şekilde iki gün dayanmaya karar vermişti. Onu buna, üzerindeki damganın silineceği umudundan daha güçlü bir şekilde, nefsine eziyet etme mecburiyetinin kendisi itmişti. Bunun doğru, hakkaniyetli bir şey olduğunu, böyle yapması gerektiğini hissediyordu.

---

201 Ekşi bir elma çeşidi, ama aynı zamanda XV. Louis'in gözdesi Pompadour markizinin de takma adı. Fransızca "küçük prenses" anlamına geliyor [ed. n.].

202 Perhizin burada da "oruç" olarak anlaşılması lazım [ed. n.].

Nedenleri vardı. Sanki başka olduğunun, sıradan insanlar gibi olmadığının işaretiymiş gibi tuhaf bir hastalığa tutulmuştu. Sabahleyin gizlice bir kupanın içinde su getiriyor ve çarşafın üzerindeki lekeleri temizlemeye çalışıyordu. Karabasanlar basıyordu onu geceleri; Barbarka, çırılçıplak, kucaklıyordu onu ve ince bir dalla kamçılıyordu. Hüzün. Bir yolu olmalı perdeyi yırtmanın. Çünkü onu çevreleyen şeylerin ya oyulup içleri boşaltılmıştı ya da bazen ona göründüğü şekliyle, net görünürlüklerini ellerinden alan bir örümcek ağıyla örtülüydüler. Yuvarlak değil, yassıydılar. Ve perde de Tomaş'ın ulaşmaya çabaladığı, ama bir rüyadaymış gibi, koşulurken, ha eriştim ha erişeceğim derken, ayakların kurşun gibi ağırlaştığının hissedildiği bir rüyadaymışçasına ulaşmaya çabaladığı bir sırrı saklıyordu. Tanrı – niçin yaratmıştı içinde bir tek ölüm, ölüm ve ölümün olduğu bir dünyayı? Eğer iyiyse Tanrı, niçin el öldürmemek için uzatılamıyor ya da ezilmemeye uğraşılsa bile ezilen, tırtıl ve böcekleri ezmemek için geçilemiyor bir patikadan? Tanrı, dünyayı daha farklı yaratabilirdi ama böylesini seçmişti işte.

Yani avdaki başarısızlığı ve utandırıcı hastalığı, insanlar arasından dışlanmasına neden oldukları için, onu her bir şeyi teker teker ele alıp üzerine düşünmeye yönlendirmişlerdi hemen. Perhiz arındırmalıydı onu, normal hâline geri döndürmeli, aynı zamanda da anlamasını sağlamalıydı. Kendisini cezalandıran kişi, bunu yaparak kendi kötülüğünden tiksindiğini gösterir ve benliğinin cezalandırdığı kısmıyla seslenir Tanrı'ya.

Yöntemin etkili olduğuna ikna olmuştu. Sabahları Kutsal Komünyon'a giderkenki gibi bir açlık. Daha sonra, birkaç saatin ardından, aniden yemek yiyesi geliyordu ve "En azından bir parça elma at gitsin!" ayartmasının üstesinden geliyordu. Daha ileri gittiği ölçüde daha kolay olmaktaydı. Çoğunlukla yatıyor ve iç dünyasını asilleştirerek şekerleme yapıyordu. Ve en önemlisi de, verandanın önüne çıktığında etrafındaki nesnelere, gökyüzüne ve ağaçlara bir şeyler oluyordu. Ne bir fazlası ne eksiğiyle keşfetmişti ki Tomaş, güçten düşerken kendi içinden çıkıyor ve bir noktaya dönüşmüş hâlde başının üzerilerinde bir yerlere yükseliyordu. Ve bu ikinci "ben"in bakışı keskindi, onun geri kalan varlığını tanıdık ama gene de yabancı bir varlık olarak çepeçevre kuşatıyordu.

Küçülüyordu varlık, çekilip iniyordu aşağıya, onunla birlikte de bütün bir yer, üzerindeki hiçbir şey de, bir uçurumun dibine koştur koştur gidiyor olsa da, yitirmiyordu ayrıntılarını. Hüzün geri çekiliyor, fazlasıyla yeni bir manzara açılıyordu önünde. Antonina, Tanrıça Varpeya'nın[203] gökte oturduğunu ve kaderin iplerini eğirdiğini, bunların her birinin ucunda da bir yıldızın sallandığını anlatırdı. Bir yıldız kaydı mı, bir ipi kesmiş demektir ve o zaman bir insan ölür. Tomaş ise tersine, alçalmak yerine, göze görünmez bir ip çekerek çabukça bir dala doğru yükseliveren minik örümceklere benzeyerek, yukarılara gidiyordu.

Karar verdiği şeyi yerine getirmişti, gerçi ikinci günün öğleden sonrasında tamamen hâlsiz düşmüş ve kalktığında başı dönmüştü. Akşam yemeğinde ekşimiş süt ve (üzerine tereyağı gezdirilmiş) patates yemiş ve kokusu ona şimdiye değin hiç bu kadar harikulade gelmemişti.

Tanrı teselli niyetine, ona o güne değin hiç uğramamış düşünceleri göndermişti. Çimlerin üzerinde dururken ayaklarını iki yana açmayı, eğilip bu kapıdan diğer yana bakmayı seviyordu: Böyle baş aşağı döndürülmüşken bahçe bir sürpriz olarak görünüyordu göze. Perhiz, yalnızca kendisini değil, gördüğü şeyleri de değiştiriyordu. Öyleyse o zamana kadar olduğu şey olmayı bırakmış mıydı dünya? Hayır. O yenisi de, eskisi de aynı anda vardı onda. Eğer öyleyse, her şeyi kötü düzenlemiş diye Tanrı'ya sitemler edilirken belki de bütün bütün haklı olunmuyor çünkü nereden bilinebilir, bir sabah uyanmayacağımız ve bir başka sürpriz daha bulup da o zamana kadar aptal olduğumuzu fark etmeyeceğimiz. Ve kim bilebilir, Tanrı'nın da iki yana açtığı bacaklarının arasından ya da Tomaş'ınkiyle kıyaslanmayacak kadar uzun bir perhizin ardından seyretmediğini dünyayı.

Ancak sincap acı çekiyordu. Biri onu bir şekilde öteki taraftan görüp de biz hayal görmüşüz, yok, acı çekmiyor diyebilir miydi? Galiba bunu artık hiç kimse, hatta Tanrı bile söyleyemez.

Her hâlükârda, Tomaş için perhizin sonucu, içinden bir ışının geçip düştüğü ve onunla birleştiği bir yarığın açılması olmuştu. Bir

203 Lehçe "Warpeja" [ed. n.].

akçaağaç gövdesine dokunuyordu parmağıyla ve aslında şaşıyordu delinip içine girilemeyecek olmasına. Orada, içeride, küçülmüş bir hâlde bir yıl içinde gezip dolanabileceği bir masal ülkesi bekliyordu; ta özüne, ağaç kabuğunun sınırları dışında, odunun içindeki köylere ve kentlere kadar ulaşabilirdi. Tam olarak değil. Orada kentler yoktur ama olduğu da olmadığı da farz edilebilir çünkü bir devdir akağaç gövdesi, yalnızca ona bakan insanda değil, ama onda da o, bir seferinde biri, başka seferinde öteki olmak imkânı gizlidir.

Yalnızlık Tomaş'a ağır geliyordu; ama özlediği şey, eriyip gitmek ve sözcüksüz bir konuşmaydı. Aşırı taleplerde bulunuyordu. Mişia ninesi vardı, evet, ama ona herhangi bir şeyini de açamazdı ki, o iş için değildi nine. Günah çıkartmaya gelince, ona da sıcak bakmıyordu. Uzaklaştırmıştı onu günah çıkartmaktan, dua kitabındaki evet ya da hayır yanıtları verilen ama en önemli şeyleri es geçen sorulara göre yapılan vicdan muhasebesi. Suçunu içinde taşıyordu, günahların tasnifine boyun eğmeyen, genel bir suç olarak.

Tanrı'm, sebep ol da herkes gibi olayım – diye dua ediyordu Tomaş, cinler ise kulak kesiliyorlardı, bundan sonra nasıl hareket edeceklerini tasarlayarak. Lütfet, iyi ateş etmesini bileyim ve doğa bilimci ve avcı olma kararımı hiç unutmayayım. İyileştirip kurtar beni bu iğrenç hastalıktan (burada, İssa kıyısından cinlerin çoğunun düşük rütbeli cinler olduğu göz önüne alındığında, işitilmez bir kıkırdamayla kıs kıs gülmemiş olduklarına kefil olmak da zor). İzin ver, Sen beni aydınlatmayı lütfettiğinde, kavramamı Senin dünyanı. Bana göründüğü şekliyle değil de gerçekte nasılsa öyle (burada ise içleri kararmıştı cinlerin, çünkü sonuçta iş ciddiye binmişti).

Tomaş'ın dileklerinde göze çarpan çok sayıda çelişki, kendisi için çelişki oluşturmuyordu. Ölümden ve ızdıraptan yakınıyordu ama içine yerleştirilmiş olduğu bir düzenin özelliği olarak. Çünkü bu, onun iradesine bağlı değildi, insanlar içindeki konumuna özen göstermeliydi ve o konum da öldürmede ustalıkla elde ediliyordu. Şimdi Romuald'la olan dostluğunu sürdürmeyi ve ormanda kan dökmeye başvurmaksızın gezintiler yapma hakkını kazanmayı yeğlerdi, ama her ne kadar ondan tümüyle kurtulmayı başaramıyorsa da sorumluluğu üzerinden atıyordu.

LX

– Anne! Anne!

Dyonizy biraz ağlamaklı, yalvarırcasına sesleniyordu yaşlı Bukowska'ya ancak bunun pek bir yardımı olmuyordu.

– Şeytan! – diye bağırıyordu ve masaya yumruğunu vuruyordu. – Şeytan! Şansızlığa bak ki ben doğurmuşum onu. Pislik! Pislik!

Kıpkırmızıydı ve Dyonizy onun sağlığından endişe ediyordu. Şimdi zorlukla soluyor, sandalyenin üzerinde eğiliyor ve karnını tutuyordu.

– Oy, alt yanımda öyle bi' sıktırıyor ki!

Şikâyet ediyordu:

– Çamura gömdü hepiciğinizi. Kendi anasını öldürecek, umurunda mı? Oy, Dyonizy, içim sıkılıyor.

Dyonizy büfeye yanaştı, yarım bardak votka doldurup annesinin önüne koydu. Bardağı tek hamlede dikip içti ve eliyle ağzını sildi. Bir daha doldurması için ittirdi bardağı. Anasının ilaca hayır dememesine memnun, doldurdu kadehi oğlan.

– Wiktor, sen annemle kal.

Ve verandaya çıktı. Orada kirevitte oturuyordu Romuald, çok kederli, sigara içiyordu.

– Nasıl?

Dyonizy, yanına oturdu ve bir sigara sardı.

– Bağırıyor ve fenalıklar geçiriyor. Eyisi mi sen şincik heç görünme gözüne.

– Benim de görünesim yok zati.

– Böyle mi icap ediyodu? Daha eyi de' miydi, hafiften hazır etmek?

Romuald omuz silkti.

– Bilmiyon mu onu? Hafiften veya hafiften değil, gene aynısı olacaktı.

Susuyorlardı. Tavuklar, elma ağaçlarının altında, pençelerinin izleriyle delik deşik, gevşek toprağın içinde oturula oturula bel vermiş toplaşma yerlerinin bulunduğu yerde eşeleniyorlardı. Birini kovalıyordu horoz, yetişti, üzerindeyken patırdattı kanatlarını,

sonunda biçimsizce inerek üzerinden bıraktı onu. Tavuk, bu olmuş olan şeyden ötürü yine her zamanki gibi hayretler içinde, üstünü başını çırptı ve olanın ne olduğuna kafa yormaya yetişemeden, hemencecik unuttu. Bukağılanmış[204] at, sıçrayarak savuruyordu yelesini. Dyonizy fırladı yerinden çünkü olgunlaşmaktaki haşhaş evleğinin[205] üzerinden ittiriyordu kendini at. Yerden bir sopa aldı, ona fırlattı ve kollarını salladı kovalamak için onu. Sıra sıra ördekler geçiyordu çimin üzerinden, melankolik melankolik vaklayarak çünkü yakıyordu güneş ve eylül kuraktı.

– Ne olacak böyle? – diye sordu Dyonizy.

– Ne ne olacak? Sakinleşirse, sakinleşir işte.

– Ama nasıl olacak bu şekil? Onları, diyor, kutsamayacağım.[206]

Karaydı Romuald'ın yüzü, kirli sakaldan ve keyifsizlikten.

– Kutsamazsa kutsamasın. Ne edeyim? Sen annemi dinlersin, evlenip barklanmana izin vermedi; yok böylesi kötü, yok şöylesi iyi değil, kim ona yaranabilir ki?

– Ama, biliyorsun işte, kız köylü – diye mırıldandı Dyonizy.

– Seninki asildi, annem onu da istemediydi.

Öncekiyle tamamen aynı değildi bu seferki. Önceki itirazında dert seçilen kızın kişiliği değil ama kendi oğluydu, sanki onu kıskanmış ve müzmin bekâr olarak kalmasını yeğliyor gibiydi. Burada ise gerçekten korkunç bir şey olmuştu ve bir sineğin örümcek ağına kademe kademe dolanışını birilerine anlatıp açıklamak nasıl fazlasıyla zorsa, bu işin bu raddeye nasıl geldiğini açıklamak da öyle zordu.

Tacı asalet armasının[207]. Büyük bir sandığın en dibinde ailenin eski belgeleri dururdu, gerçi bunları okumayı hâlâ becerebilen yaşlı

---

204 Ayağına bukağı vurulmuş, yani kaçmaması ya da çifte atmaması için ayağına demirden halkalı bir köstek takılmış at. Bu bilgiler, Z. İlhan Ayverdi'nin *Kubbealtı Lugatı*'ndan alınmıştır [ed. n.].

205 Tarlanın saban iziyle bölünen küçük parçalarından her biri [ed. n.].

206 Çok eski ve bugün de devam ettirilen bir Polonya geleneğine atıf yapılıyor. Nikâh öncesinde çiftin anne babaları, çoğunlukla gelinin evinde bir araya gelerek çifti "kutsarlar". Birlikteliklerinin Tanrı'nın himayesinde bir ömür boyunca sürmesini dilerler. Bu, aynı zamanda çiftin birlikteliğine itirazlarının olmadığının Tanrı huzurunda beyan edilmesi anlamına gelir. Yani aileler evliliğe resmî olarak onay vermiş olur [ed. n.].

207 Soyluluk unvanına sahip her sülalenin bir arması olur. Bu armanın tepe noktasındaki simgeye taç deniyor [ed. n.].

Bukowski'nin ölümünden bu yana el sürülmemişlerdi, yine de vardılar. Bukowskiler'in kanını tutup da sırtları yüzyıllardan beri kamçıyla dövülen kölelerin kanıyla karıştırmak, budur işte asalet armasının tacını çamura atmak. Doğru, Bukowskiler tıpkı köylüler gibi çalışırlardı ve dışarıdan bakan hiç kimse onları köylülerden ayırt edemezdi ama her biri krallara denkti çünkü bir zamanlar kralları seçerlerdi. Eğer Bukowskiler gibi babaları, dedeleri, büyük dedeleri ve de hatta büyük büyük dedeleri kimsenin önünde boyun eğmemiş bir aileysen, içinde alt sınıflardan insanlara özgü kurnazlık güdülerinin ses verebileceği, uşaklık etmeye, sürünmeye meyilli bir Bukowski'nin dünyaya gelmiş olabileceği düşüncesine katlanmak güçtür. İçinde bu güdüler ses verdi mi, artık koruyamaz onu kim olduğunu ve soyadına neler borçlu olduğunu hatırlaması da, tutup bir köylü kızıyla da evlenebilir ve nereden geldiğini bilmeyen ve bilmek de istemeyen kalabalığın pisliğinde eriyip gider böylece soyu.

Dolayısıyla, kanlarının temiz kalmasına bekçilik eden yaşlı Bukowska, umutsuzluğa kapılmak için yeterince neden buluyordu. Kendisine de öfkeli olabilirdi. Romuald'ın Barbarka'yı Borkunı'da tutmasına ses etmemişti, gerçi bazı ayrıntıların onu uyarmış olması gerekirdi ama oğlunun sağduyusuna güvenmişti. Kendinden fazla emindi Barbarka, haddini çok aşıyordu.

Romuald, nikâh için gün almıştı[208]. Peder Monkieviç şaşırdığını belli etmedi ama Hristiyanca olmayan bir şey Hristiyanca sonuçlanıyor diye, asilzade falan ama yine de düzgün adammış diye sevindi içinden. Bu noktada, Romuald'ın evlilik bildirimi yaparak doğru, kendi açısından doğru, davranıp davranmamış olduğu sorulabilir. Eğer Barbarka'yı evinde tutmak ve hamamda sırtını keseleyecek birisi olsun istiyor idiyse, yaptığı doğruydu. O güne kadar yaşamış olduğu gibi yaşaması bazı açılardan zordu, daha ziyade zor olacağını beklemek gerekirdi. Buna içinde hiç kuşku ve tereddüt yaşamadan kalkışmış demek de değildi bu. Bu kararı almasında belki Helena Yuhneviç'e olan öfkesinin de payı vardı; onunla eğlenmişti kadın, hadi varsın eğlensin ama sonunda, bir daha hiç gelmeyerek, efendilik

208 Katolik kilisesinde pederle görüşerek nikâh için gün tespit edilir, belirlenen tarih pazar ayininden sonra cemaate duyurulur. Bu prosedüre "evlilik ilanı" da deniliyor [ed. n.].

havalarında olduğunu kanıtlamış, Romuald'a açıkça "sen benim ayarım değilsin," demişti.

Annesine bu kararını ıkına sıkına açmak öyle böyle bir çaba değildi ve terlemişti Romuald. Bol bol çiftlikten konuşup yardıma ihtiyacı olduğunu ve evlenmesi gerektiğini söylemişti. Kiminle? Şeyle bile olsa olur, – ile... ve burada o ad söylenmiş, alaycı bir kahkaha kopmuştu; buna karşılık o, artık kararını vermiş olduğunu söyleyince de bir çığlık, sandalyelerin fırlatılması, kapmıştı bastonunu annesi ve sopalamıştı onu.

İzbeye döndüğünde Dyonizy, annesini tek bir noktaya hareketsiz bakarken buldu, sıkılı yumruklarını masanın üzerinde tutuyordu. Şişeden de bir hayli eksilmişti. Wiktor, yatağın üzerine otururken, boş boş bakıyordu ona, yarı açıktı ağzı. Annenin ise başı titriyordu.

– Rezalet!

Ve yine kısık sesle kendi kendisine:

– Rezalet, rezalet.

Dyonizy, annesini çok seviyor ve acınıyordu ona. Ancak bu noktada söylenecek bir şey kalmamıştı. Oturduğu tabureden bakıyordu, palmiye tutan elini sineklerin benek benek pisletmiş olduğu Aziz Aloysius'a[209]. Sinekleri avlamak için pencereye asılan kabın içindeki peynir altı suyunu hâlâ ölmemiş, hareket eden kara noktalar dolduruyordu, daha güçlü sinekler olanlar, artık batmış yoldaşlarının yığını üzerinde dolanıyorlardı, ıslak kanatlarını beceriksizce sürüyerek.

LXI

Hiçbir şey kıyaslanamaz Mişia ninenin dinginliğiyle. O, bir büyük nehrin dalgaları üzerinde, zamansız suların sessizliği içinde sallanır. Doğmak ana rahminde güvende oluştan keskin, yaralayıp

209 Aloysius Gonzaga, İtalyanca "Luigi Gonzaga" (1568 –1591). İtalyan bir aristokrattır, Cizvit tarikatı mensubudur ve Roma'da veba salgını sırasında insanlara yardım ederken hastalanarak ölmüş, kilise tarafından aziz ilan edilmiştir. Wiktor, onun duvardaki bir resmine bakıyor. [ed. n.]

bereleyici şeylerin dünyasına bir geçişse eğer, hiç doğmamıştır Mişia nine, Var Olan'ın ipek kozasına sarılıp sarmalanmış bir hâlde kalmıştır hep.

Ayak yumuşaklığına dokunur battaniyenin, bir ucunu büker, kendisinin ve dokunmak armağanının hazzını çıkararak. Çene altına kadar çeker el tüylü kumaşı. Pencerenin ardında sis beyazlığı vardır ve kazlar bağırır, camda çiy damlalarıyla akıp iner sonbahar şafağı. Daha uyumak ya da daha ziyade uykunun sınırında var olmak. İşte o zaman bizdeki iç noktaya[210] erişmez, onu düşüncelerin ve sözlerin kavradığı şekliyle hiçbir şey; battaniye, dünya, insanlar, yıldızlar arasındaki fark kaybolur, tek bir şey kalır, artık bir uzay bile olmayan tek bir şey ve bir de hayranlık.

Sabahlarının deneyimine dayanan Mişia nine, nesnelere verilen adların göreliliğini ve de bütün insani meselelerin göreliliğini anlamıştı. Ve hatta, ona göre, Kilise'nin inanın diye sunduğu şeyin hissedilen, daha büyük, bir hakikate ilişmediğini ve gerçekten ihtiyaç duyduğu yegâne duanın da "Ya"yı[211] tekrarlamakla özetlenebileceğini iddia etmeye cüret edelim. "Ah, o putperest," derdi Dilbinowa nine onun hakkında ve bunda haklıydı da. İnsanın bir şeyler yapıp ederken içinde bulduğu kusur, dert olmazdı Mişia'ya. Hedefe giderken iradesini toplamak yerine, gevşerdi; çabaya değer görünmezdi hiçbir hedef ona. Başkalarının endişeleri ve dertlerinin içine girmemesine şaşmamak lazım. İstiyorlar, ihtiyaç duyuyorlar, ama niçin?

Adamakıllı uyandığında ve gözleri açık olarak yatarken, günlük hayatın türlü ayrıntılarını düşünür ancak onlar o kadar da önemli değillerdir onun için ve Mişia nine, dün yapmayı unuttuğu bir şeyi yapmak ya da acilen onun bakmasını gerektiren bir şeye bakmak için, telaşla fırlamaz yataktan. Sonsuzluğun içinde olduğu hatırlamanın keyfini sürer, dev bir elle okşanmaktayken hâlâ başı, mırıl mırıl eder. Başkaları için bir dizi sorun olabilecek şeyler, onun için basitçe olurlar işte, hepsi bu. Mesela Luk – evliliğe bak sen! Ya da Romuald'la olanı muhtemelen artık bitmiş olsa da, gönül mace-

---

210 Bir matematik terimi, belki daha doğrusu geometri terimi ve "Bir ilingesel uzayın bir A alt kümesi için, A'yı bir yöre olarak varlayan nokta" diye açıklanıyor. [ed. n.]

211 Yani, "Ya Rab" demesi gerekirken, yalnızca "Ya" demek ona yetiyormuş [ed. n.].

raları Helena'nın veya şu Reform. Ve Tekla – ha bire geliyorum diye yazan, ama artık onun o "geldim geleceğim"lerinin hiçbirine inanılmayan Tekla.

Muhtemelen ondan fazla tasalanıyorlardı bütün bunlara ve ninenin de bunları dert etmeyişine, "salonun" çatırdayan mobilyaları arasındaki gıcırdayan döşemeleri arşınlayan Görünmezler. Aslında çok önceleri kabul etmiş olsalar gerekti yenildiklerini. Talihsizlikleriydi onların masumlara, günah nedir bilmeyenlere saldırmanın zor olması. Gerçi ayartmalarının şimdi Tomaş'ı çemberi içine almaya başladıkları yeni türünü, onun hakkında derlemiş oldukları gözlemlere bağlamak gerekir belki.

Tomaş, karıştırarak burnunu, ki kolaylaştırır burun karıştırmak sonbahara özgü düşünmeleri, Mişia'yı ilk kez bir kişi olarak düşünmüş ve onu katı bir şekilde yargılamaya başlamıştı. Korkunç egoisttir, kendinden başka hiç kimseyi sevmez. Fakat bunu dediğinde artık, tuhaf bir biçimde türlü kuşkular boy atmıştı bundan. Çünkü şöyle: Kuş tüyünden bir yorganın içine gömülür gibi gömüldüğünde kendi içine (Tomaş, Mişia'yı içeriden hissediyordu ya da ona hissediyormuş gibi geliyordu), nasıl memnun olduğunu dizlerinden, yastığındaki çukurdan bilmek için bir bakmak yeter ona. Ya kendisi, kendisi de ona benzer değil mi? Tıpkı onun için olduğu gibi kendisi için de en iyi zamanlar kendi cildini kokladığı, yatakta tostoparlak olduğu, kendinin kendisi olmasının keyfini sürdüğü zamanlar değil mi? İşte öyle anlarda Rabb'e şükran duyulur ve dua edilir. Ama burada da bir sahtekârlık yok mu? Mişia nine dindardır. Tamam, ama aslında kendi karşısında yapmıyor mu ayini? Buna Tanrı deniyor. Ama ya sadece kendimize olan aşkımız böyle kılık değiştiriyorsa, daha güzel görünmek için, çünkü gerçekten neyi severiz biz? Kendi sıcaklığımızı, belki kendi kalbimizin atışlarını, yorgana sarılışımızı.

Cinlerin cingözlüğünü kimse inkâr edemez. Ne büyük devlet kuşudur bu, Tomaş'ı kendi iç sesine olan güveninden mahrum bırakmak, onun vesveseli vicdanına seslenerek huzurunu elinden almak. İşte o zaman kafasının içini aydınlatması için artık ricacı olamayacaktır Tanrı'ya, diz çökerken, kendi kendisinin karşısında diz çöktüğünü sanacaktır. Tomaş, tepemizde yükselen ve bizim içi-

mizde olan şeyle beslenen bir buhar bulutuna değil, Gerçek Olan'a teslim etmek istiyordu kendisini. O perhizinin ardından kendine eziyet etmelerden daha yeni kurtulur gibi olmuş, birkaç sabahın tatlılığını tadıp tatmamıştı daha, yine yitiriyordu dayanağını, silip dağıtıyordu camdaki buğuyu ve terk edilmişliğin gözyaşları süzülüp iniyordu yüzünden.

Bu arada Mişia nine, her gün şafakta dalıp durmuştu keyiflerinin içine ve aklına bile gelmemişti birini kızdırıyor olabileceği.

LXII

– Az sonra bitecek artık.

Bu bir ses ya da içinde cırcır böceklerinin öttüğü kuru çimin üzerinde titreşen bir sinyaldi. Bu işin iyice gemi azıya almasıyla şeytan çarpmışa dönen Baltazar, dikilerek patikanın üzerinde, sallanıyordu. Nereden geldi buraya? Ne yapıyor burada? Onun ne alakası var bununla? Nesneler, bulanık ve yassı nesneler zikzaklar çiziyorlardı karşısında, ona yabancılıklarıyla söverek. Ve yükseliyordu o bir boşluğun ortasında, daha da beter hatta, çünkü yoktu bu boşluğun ortası ve yer de bir destek sağlamıyordu ayaklarına, anlamsızdı, kaçıyordu yer nesnelerin önünden. Yürüyordu ve iki yana püskürüyordu kıvılcımları böceklerin, ne diye varlar ki onlar, hep aynılar. Sıçrarlar.

– Az sonra bitecek artık.

Merdiven basamakları gıcırdadı, izbe boştu, karısı çocuklarla Ginie'ye gitmişti, annesine, masada bira sürahisi, yanında bir somun ekmek. Dikti sürahiyi ağzına, birkaç yudum içti ve olanca gücüyle fırlattı yere. Yıldız şeklinde dağıldılar pürüzlü tahtaların üzerinde esmerimsi sıvının serpintileri. Tutundu masaya ve kül suyuyla yıkanmış tahtanın kokusu, bütün o kokusu evin, birazcık küflü kokusu, iğrençti onun için. Dönüp baktı ardına ve gözü ocağa dayalı baltaya takıldı. Gitti yanına, kavradı ve sallana sallana, aşağıya saldığı elinde yerde sürüyerek onu, döndü masanın önüne. Aldı kolunu geriye ve yukarıdan aşağıya vurdu, enine değil, boyuna

ve de körü körüne değil. Masa çatırtıyla çöktü, yuvarlandı ekmek somunu ve ters dönüp durdu, un serpintili pürüzsüzlüğünü göstererek.

Baltazar, öteki izbeden etrafına hasır sarılmış bir koca şişe getirdi ve yere koydu. Sonra tekmeledi onu. Duvara dayanıp baktı, fokurdayarak dökülen ve sonra geniş bir leke halinde yayılıp darmadağın edilmiş masaya erişen ve ekmeğin etrafını saran sıvıya. Bakacak çok şey bulmuştu bunda çünkü onu kuşatan bütün şeyler içinde bu sıvı birdenbire bir güç, bir berraklık kazanmıştı. Uç noktalarında balon balon kabarmış mazot, tahta sıralar altına sızıntı yaparak ve ardında hemen basıp yutacağı adacıklar bırakarak yavaş yavaş sızıyordu zemine. Sanki onun içindeydi artık kaçınılmaz olan ve sadece onu düşünerek Baltazar, çıkardı cebinden kibritleri.

İşte o ânı yokun ve varın sınırında yaşadı, bir saniye önce yoktu, bir saniye sonra var, sonsuza kadar, ta dünyanın sonuna kadar var. Parmakları kutuyu sıkıyordu, diğer elinin parmakları ise ucu kara bir tahta parçasını yaklaştırıyordu. Belki de her zaman sadece saf bir eylem, yaratma çatışmasının ta kendisi olmak istemişti ki o yaratma eyleminin sonucundan kendisi sorumlu olmasın, çünkü eğer olursa, Baltazar artık geçmişin ona erişemeyeceği bir yerde dikkatini yeni eyleme vermişken, koşup da yakalayabilirdi onu o sonuç. Kibriti kutuya sürttü ve parladı alev, şimdi ona sanki ilk kez görüyormuşçasına bakıyordu, ateş elini yakana dek baktı, parmakları açıldı ve söndü kibrit, düşerken. Yenisini çıkardı, hızla sürttü ve önüne attı. Söndü. Üçüncüsünü yaktı, eğildi ve yere yayılmış mazota değdirdi usulca.

Yerde sürünen alevin üzerine devirdi sırayı ve üstüne çıktı. Önü açıktı bluzunun, kuşak bağlanılmamış. Cebinde de tütün ve bir şişe votka.

– Az sonra bitecek artık.

Gelecek. O yoktu. Sesleniyordu bir ses, solgun ve açık gökyüzü, ötüyorlar cırcır böcekleri, gün, gece ve yine gün, olmayacak artık bunlar hiçbir zaman, gerekli değiller. Bir emin oluştur geliyor bir yerlerden, güçleniyor. Nereye gittiğini biliyor muydu? Gidiyordu. Ama arkasını döndü ve neticenin dehşeti, evin açık pencerelerin-

den sızmaktaki duman manzarası karşısında geri döndürülemez bir neticenin dehşeti ve hiçbir şey kendi içinde sırf kendisi olarak kalmaz ama zincire vurur bizi yasasına karşı ebedi protestosu Baltazar'ın ve titreyen parmaklarla çıkartılan şişe ve devrilmesi çimin üzerine, sonra dört ayak üzerine kalkması ve bize sanki bağırıyormuşuz gibi gelse de, gırtlaktan sadece bir hırıltılı fısıltının çıkarılabildiği bir haykırmayla haykırması.

Koşacak ve yangını söndürecek kadar aklı başında olsa gerekti Baltazar'ın. Ama öyle de davranabileceğini hiç düşünmedi, bir çığlıkla boğuluyordu ama yaptığı şeyden ötürü değildi bağırması, belki kibrit daha elindeyken, hem ne istiyorsa onu yapmakta özgür olduğunun hem de kesinkes bunu, başka hiçbir şeyi değil ama yalnızca bu işi yapacağının bilincinde olarak yapmak zorunda kaldığı şey yüzündendi. Aynı şekilde, böyle dört ayak üzerinde, bir hayvana benzer şekilde dururken, yerinden fırlayıp kalkmayacağını ve yangını söndürmeye koşmayacağını da biliyordu.

Tahta kılıçlı bir figür, bir engereğin hareketleriyle sürünerek geliyordu ona doğru. Kılıçla saman rengi daireler çiziyordu havada[212]. Baltazar, onun dikine konulmuş parıldayan gözlerini, sinsice yassılaşan bedenini görüyordu. Sıçrayıp kalktı yerinden ve çitten kalın bir kazık söktü, soluk soluğaydı, kimse yoktu karşındaki çimenlikte. Havada salınarak uçuşuyordu kocakarı yazının[213] gümüşi telleri, parıltının hafiften bükülmüş çizgileri. Güneşte çepeçevre altın orman, sıcaklığın sessizliği.

Kimse yok. Görülüp işitilemeyen ve bu yüzden de korkunç olan bir şeyin buradaki mevcudiyetinden başka ne bir dost ne düşman var. Arkadan gelen bir saldırıyı savuşturmak için aniden döndü arkaya. Hendeğin içinde bir yerlerden bir saksağan fırlayıp havalanmıştı bir cıyaklamayla. Pencerelerden çıkan duman,

212 Burada Milosz, bu hareketi niteleyen özel bir terim kullanıyor. Süvarinin saldırıda kullandığı özel bir kılıç çevirme biçimi. Düşmanın üzerine böyle gidiliyor. Vuruş öncesinde kılıç bilekten hızla çevriliyor ki bu da darbenin şiddetini artırmaya yarıyor [ed. n.].

213 Sonbahar öncesinde son yaz sıcaklarının yaşandığı dönem. Türkçede bu döneme, gündüz ve gece sıcaklıklarının birbirlerine yakın olmasından ötürü pastırma yapmaya en uygun dönem olmasından hareketle, "pastırma yazı" denilmiştir. Slav dillerinde ve başka bazı Batı dillerinde de "kocakarı yazı" deniliyor. Bu adlandırmanın kaynağı, büyük olasılıkla, hafif rüzgârın havada bolca uçuşturduğu örümcek ağlarının, yaşlı kadınların ak saç tellerine benzetilmesi [ed. n.].

çatının padavraları üzerinde çizgi çizgi uzayıp giden ve artık bir sis bulutu olarak gürgenlerin tepeleri üzerinde yayılan şeritlerde birleşmişti.

– Az sonra bitecek artık.

LXIII

– Orman.
– Devlet ormanı.
– Hayır.
– Orman mı yanan?
– Baltazar bu.
– Baltazar yanıyor.

Pogiri'nın insanları, daha iyi görebilmek için, bağların kenarına, anızlıklara çıkıyordu. Sonra birbirlerine seslendiler, kovaları, kancaları[214], baltaları aldılar ve aceleyle düştüler yola topluca. Erkeklerin peşinde çocuklar ve köpekler koşuyordu, bir meraklı kadınlar grubu toplanmıştı arkada.

Sonra olmuş olan şeyde, olasılığı olayın gerçek seyrinden ayırmak gerekir. Gerçekleşmiş olayların yeniden her kurulumunda, bunlar görünürde birbirleriyle en mantıklı bir biçimde birleşiyor olsalar bile, bazı boşluklar gizlenir ve bunlar doldurulursa, o zaman her şey kendisini başka bir ışıkta gösterebilir. Fakat bunu kimse denemez, hemen erişilmiş bir besbelliliğin verdiği memnuniyet engeller onu.

Baltazar evini ateşe vermiş ve arazisinin büyükbaşların otlağa sürüldüğü yolun her iki yanındaki çitlerinin bittiği yerde yatmıştı pusuya. Yatmıştı çünkü yangının Pogiri'den görünür olacağını ve söndürmeye gelmelerini bekliyordu, buna da izin vermemeye karar vermişti. Olasılık böyle görünüyor. Aslında hiçbir şey yapmaya niyeti yoktu, yerde sürünen figürler ve doğaüstü saksağanlar tara-

214 Türkçede itfaiyecilik terminolojisinde, ucuna demir çengel takılı uzun sırığa "kanca" deniyor. Sapı çok uzun olan "kanca", yangında ateşe yaklaşılmadan bazı eşyaların ittirilmesi, kenara çekilmesinde kullanılıyor. Milosz, bu kancayı yanan çatıların ittirilerek düşürülmesinde, parçalanmasında kullanılan bir alet olarak anlatıyor [ed. n.].

fından tehdit edile edile, dişlerini takırdatarak oturuyordu çimlerin içinde. Ruhuyla bedeni arasında uyum yokluğu çok şeyi açıklıyor. Ruhu kargaşalık ve dehşetin içine batmış olabilirdi, ama beden farkındalığını ve hızını koruyordu, hantallaşmıştı, yine de hâlâ güçlüydü. Dolayısıyla başkalarına bir yöne doğru gerilmiş bir iradeye teslim olmuş bir beden olarak sunuyordu kendisini.

Artık uzaktan görüyorlardı alevleri ve ateşin artık kulübesine erişmiş olması gereken köpeğin umutsuz iniltisini duyuyorlardı. Bununla meşgullerken, yerden biter gibi bitiverince karşılarında saçı başı darmadağınık, insanlıktan çıkmış o, şaşırdılar. Çitten sökülmüş kazığını tutuyordu elinde. Savunma hareketleri yaparak kalkıyordu kolu. Karşısına insanların çıkacağını beklememişti. Onun gözüne bu, birçok yüzle parıldayan, geniş bir cephe hattı olarak görünüyordu.

Önde yaşlı Wackonis gidiyordu. Baltazar'ın kazığı kaldırdığını görünce, baltayı önüne siper etti. İşte o zaman hissetti tehlikeyi Baltazar'ın bedeni ve yapması gerekeni yaptı. Yere düşen Wackonis'in kafasına indirdi kazığı kolunun ona verdiği olanca güçle.

– Öldürdü!

– Öldürmüüüüş!

Ve ikinci bir bağırış, bir çağrı, cemaatin tahkimi:

– Ey, Vırai! – Ey, erkekler!

Kovanlıklardı burası, kesilmiş ağaç gövdelerinin arasında genç meşeler yetişmişti, yer yer, kütüklerin söküldüğü yerlerde, kara çukurlar bölüyordu yeşili. Bir düzine kadar insan bağırarak, o çukurların üzerinden atlayıp geçerek koşuyordu doludizgin, patırdatıyordu rüzgâr gömleklerini. Baltazar koru ormanı tarafına kaçıyordu. Şimdi artık yalnızca kendini savunan bir bedendi ve hedefini o bedene borçluydu. Düşünmüyordu ama biliyordu oyunun bir ölüm kalım oyunu olduğunu, o yüzden hedef: meşenin içine gizlenmiş namlusu kesik tüfek.

Ama onlar da biliyorlardı ki koru ormanına dalarsa o, artık onu yakalayamazlar. Yandan kestiler yolunu, sola saptı, yine kestiler, daha da çok sola saptı ve kızılağaç korularının içine düştü. Bunları Baltazar'ın tarlası ayırıyordu ormandan, diğer yanda sınırdılar otlakların alanıyla.

Kurumuş çamura saplanmıştı Baltazar, botlarının altından kara kara turba topakları kopup geliyordu. Nefesi yoktu daha fazla koşmaya, mecburdu ama yoktu nefesi ve çatlarcasına atan bir kalple ve iniltiyle dört ayak üzerinde ilerledi balçığa bata çıka. O arada takip durmuştu. Plan yapıyorlardı. Onu yakalamak istiyorlarsa, kızılağaç korularını sarmalıydılar ve bir sürek avı yapmalıydılar. Kimin nereye gideceğini belirliyorlardı. Baltazar, işitiyordu onları ve silah olacak bir şeyler bakınıyordu, kaçarken atmıştı kazığı, kalınca bir değneği yokladı eliyle ama hemen dağılıp gidiverdi ağaç, çürümüştü, o da kaptı hemen bir taş.

Pogiri'nın insanları şimdi onunla olan – komşuluk icabı ona yardıma geldiler diye öldürmek için üstlerine atılmış bir suçluyla olan ¯ eski hesaplarını görebilirlerdi. Ve şüphesiz ki onu adamakıllı dövmek istiyorlardı. Ama adamın bir insan azmanı olduğunu, hakkından anca beraberce gelebileceklerini anlıyorlar ve küfürler ederek yüreklendiriyorlardı kendi kendilerini.

Saatlerin kolları küçük titreyişlerle ilerler, şu koca dünyanın üzerinde jestlerin, bakışların, hareketlerin bir eş zamanlılığı vardır; tarak ışıldayan uzun saçlara dokunur, ışık demetleri yansır aynalarda, tüneller uğuldar, gemilerin pervaneleri köpürtür suyu. Zamanı ölçerek çarpıyordu Baltazar'ın kalbi, açık ağzından salyası akıyordu, hayır, daha değil! Yaşamak, nasıl olursa, nerede olursa olsun daha yaşamak. Bir sığınak arıyordu, yapıştı batağa, sanki kendisi gömmek, saklanacak bir çukur açmak istermiş gibi eşeliyordu. Çünkü bu olmakta olan – yani onun burada, onların çevresinde olması – duyduğu sesin ya da gördüğü rüyanın olması gerektiği gibi olan, geri döndürülmesi mümkün olmayan bir onayı olarak gelmişti. Hiçbir yere gizlenemiyordu. Kıyısında sık olan kızılağaç korusu, oldukça seyrekti burada, alaca karanlık, aralarında inek toynakların izleri ve yer yer yassı tezek mantarları. Geçip gitmeyecekler onu, uzaktan görecekler. Tüfek. Tüfeği olmalı. Tüfeği yok.

Belki de Baltazar, kollarını kaldırarak çıkmalıydı karşılarına. Böyle yapabilmek için, evindeki yangın, hayaletler ve Pogiri'dan gelen insanların arasına onları birbirlerinden ayıracak bir set koyması gerekirdi ama onlar bütünüyle diğerleriyle birleşmiş infazcı-

lar olarak beliriyorlardı. Gözleri fal taşı gibi açılmış, yuvalarından fırlamış olsa gerekti, taşını sıktı avucunda.

Normal bir sürek avında olduğu gibi ağaçların gövdelerine vuruyorlardı. Yaklaşıyordu sesleri. Seçtiği taktiği, Baltazar'ın son bilinç kırıntılarına bağlamak gerekir. Beklemek yerine, onların, tarla tarafından yaklaşmakta olanların yürüdü üzerine. Onları şaşırtarak kaçabilirdi belki. Ama fazla ağırdı, batıyordu, yeterince süratlenemiyordu.

Karşısına çıktığı, yörede bütün akşam eğlencelerinde kızlarının onu en iyi dansçı saymasıyla bilinen genç bir çocuktu. Baltazar, neredeyse çarpışmıştı onunla ve iki adım öteden yüzüne taşı fırlatmıştı. Eğer iyi dansçıysan, bir kıvraklığın da var demektir ve oğlan – saniyenin dörtte biri içinde – eğilivermişti de işte, taş bir ıslık çalara geçip gitmişti kafasının yanından. Baltanın demirinden Baltazar'ı bir ağacın ardına sıçraması kurtardı. Ve gürledi bir haykırış:

– Burada o! Burada o! Burada o!

Baltazar, yine koşarken, bir genç ağaççığa iki eliyle birden yapıştı ve onu köküyle birlikte söktü. Bunu nasıl yaptığı meçhul, aşıyordu bu bir insanın gücünü. Elinde koca bir gürz gibi tuttuğu o genç ağaçla birlikte, çamura bulanmış bir hâldeyken, karşı yandan ona doğru koşanlara denk geldi.

– Burada o! Burada o! Burada o!

Güneşin altında koyunlar bir herkin[215] tozunu kaldırıyor. Hışırdıyor artık elma ağacının altı. Kıyıdan demir alıyor bir vapur ve bir adam suyun kokusunu çekerek içlerine hırlayan atların dizginini tutuyor. Göğün yükseklerinde, ormanların yosunuyla kaplı alanlar üzerinde, uçuyorlar turnalar ve sesleniyorlar kruu kruu diye.

Bir küçük kayranda kapıştılar. Islık çalmıştı hava Baltazar'ın ağacı savuruşundan ve aynı anda bir sırık inmişti koluna, açıldı ve bıraktı ağacı parmakları. Çekme kancasının dişbudaktan yapılma kalın sapı oğul Wackonis'in avuçlarında kalktı yukarıya.

Bir an durdurulabilse her yerde olmakta olan, dondurulabilse, bakılabilse ona bir cam kürenin içinde bakılır gibi, bir an önce-

215 Nadasa bırakılmış tarla [ed. n.].

sinden ve bir an sonrasından ayırarak, zaman çizgisi dönüştürülse mekânın bir okyanusuna. Hayır.

Çat diye indi Baltazar'ın kafatasına. Kendi etrafında döndü ve devrildi boylu boyunca. İşitiliyordu yorulmuş insanların nefes nefese soluk alıp verişi, bir yankı "Burada o!" diye tekrarladı ve patırdadı diğerlerinin telaşlı adımları.

Bu arada Baltazar'ın evi, tavlası, ağılı ve domuz damı sonuna kadar yanıp kül olmuştu. Ormandaki çiftlikten geriye yalnızca samanlık kalmıştı.

– Oh olsun, hak etti.

– İblisin[216] oğlu.

LXIV

Yaşlı Wackonis ölmüştü ama Baltazar yaşıyordu. Ginie'ye kayınpederinin evine getirilmişti. Surkont, hemen doktoru getirtmek için adam gönderdi. Tomaş, dedesini o zamana kadar hiç böyle kızgın görmemişti. Her zaman mülayim biri olan dede, şimdi ters ters yanıtlar veriyordu, sırtını dönmüştü, kısa kesilmiş bıyıkları, söylenilmeyen bazı sözleri saklayarak dikeliyordu. Köye gitti ve henüz bilinci açılmamış hastanın başucuna oturdu.

Bir taburenin üzerine konulmuş büyük bir gaz lambası parıl parıl yanıyordu. Baltazar, yastıkları alınıp sadece kafasının altında tek birinin bırakıldığı bir yatakta yatmaktaydı. Üzerindeki çamur ve kan yıkanmıştı artık, kalın ketenden bandajın beyazlığından sıyrılıp öne çıkıyordu mor-esmer yüzü. Son Mesh'inin[217] yapılması gerekiyordu, fakat o ara, beklentilerin tersine, gözlerini açtı. Bakışları sanki şaşkındı, sakindi. Nerede olduğunu ve bütün bunların ne anlama geldiğini bilmiyormuş gibi görünüyordu.

---

216 Aslında "çor oğlu". Türk, Altay ve Moğol halk kültürlerinde cin demek olan "çor" Slav dillerine bu kültürlerden geçmiştir [ed. n.].

217 Katolik inancında bir ritüel. Son dua ritüeli. Ölüm döşeğindeki insanın bedenine, ayaklarına ve kollarına kutsanmış yağ sürülerek fiziksel olarak biraz rahatlaması sağlanıyor, başucunda dualar ediliyor ve günahlarını itiraf edip mağfiret dilemesi için ona son şans veriliyor. Ritüele "kutsal yağ sürme gizemi" ya da "hastaları meshetme" adları da veriliyor [ed. n.].

Peder, itirafı sır olarak tutmakla yükümlü olduğundan, Baltazar'dan duyduklarını ilan etmedi, yalnızca günah çıkartırken akli melekelerinin tamamen yerinde olduğunu söyledi. Belki de ani bir şok, onu içine dolanıp kaldığı sislerden ya da örümcek ağlarından kurtarmıştı. Papazla konuşması uzun sürmüştü. Sonradan, zaman geçtikçe, Monkieviç, bu yaptığının mazeretini sağladığı faydada bularak, Baltazar'ın son itirafının şusunu busunu gittikçe daha sık tekrarlar oldu. İnsan ruhunun yolunu gözleyen tuzaklara dair öğretisini bazı ayrıntılarla destekliyordu ki böylece Baltazar'ın anlattıklarından birçok şey kamuoyuna sızmıştı.

Tecrübeli ve günah çıkarma hücresinde bunun gibi daha neler öğrenen bir peder olmasına karşın, sarsılmıştı. Yalnızca – Baltazar'ın sanki o zamana değin onların farkında değilmiş de bir anda karşısında görüvermiş gibi, ona ilk kez itiraf ettiği o – ağır günahlar da değildi onu sarmış olan. Belki de ondan daha fazla, bu adamın dönüp dönüp hüküm giymiş[218] olduğunu söylerkenki kabullenmişliği ya da inadıydı onu sarsan. Rahip ona kimsenin böyle demeye hakkı olmadığını, Tanrı'nın iyiliğinin sınırsız olduğunu ve günahlarından pişmanlığın onların kefareti için tamamen yettiğini açıklamıştı. Baltazar da zaten içten ve güçlü bir pişmanlık duyuyordu. O kadar güçlü ki pişmanlığı, olmuş olduğu her ne var idiyse, hiçbirini kayırmadan, hepsine karşı dönmüştü. Dikkatle dinliyordu, hemen az bir zaman sonra kendi laflarını soktu araya: "Bana hiçbir şey yardım edemez" ve "O burada".

Yani Baltazar, geçmişin kendisini ona gösterirkenki aydınlığını, içinden gelmiş olduğu ve şimdi içine gittiği karanlıkla çevrili bir daire olarak yorumluyordu. Karşısındakinden bir numara, onu aynı sıkıntının içine düşüren, hep daha yeni bir numara bekleme alışkanlığı vardı artık. Ve onun "o burada"sının öyle güvenilir bir tınısı vardı ki peder Monkieviç endişeyle bakınmıştı etrafına.

---

218 İncil bağlamında düşünülmezse, anlaşılamayacak bir söz. *Yeni Ahit*, Markos İncili 16/15-18: İsa onlara şöyle buyurdu: "Dünyanın her yanına gidin, Müjde'yi bütün yaratılışa duyurun. İman edip vaftiz olan kurtulacak, iman etmeyen ise hüküm giyecek. İman edenlerle birlikte görülecek belirtiler şunlardır: Benim adımla cinleri kovacaklar (...)" Yani, Baltazar cehenneme hüküm giydiğini, ne yaparsa yapsın cehennemlik olduğunu düşünüyor; bunun kanıtı ona musallat olan cini kovamaması [ed. n.].

Yokluğu umudun. Monkieviç, bir suçluya da çok ağır bir günahı için şefaat etmek ve son sakramentlerini[219] vermek zorundaydı. O zamana kadar hiç böyle bir şey gelmemişti pederin başına ve içi acabalarla dolu bir hâldeyken, Baltazar vicdanıyla barışık olsun diye, ondan Tanrı'ya karşı hiç değilse görünürde itimat duygusu koparmaya çabalıyordu. Bunu artık hasta, aslında görünür şekilde takatten düşüyor olduğu için, karşı çıkmazken elde etti. Onun yanında geçirdiği bütün bu süre, sanki iyileştirmesi gereken rahatsızlık bulaşıcıymış ve sanki buna o Kötülüğe karşı pek bir şey yapamadan, aynı zamanda da yapamadığını kabule yanaşmayarak katılıyormuşçasına bozmuştu sinirlerini Monkieviç'in.

Baltazar ya gücü yetmediğinden ya da isteği olmadığından, izbeye başkaları girdiğinde, onların orada olduklarını bildiğini göstermiyordu. Gözleri dalıp gitmiş öylesine bir noktaya, boşluğa, bakıyorken bir şey söyledi:

– Meşe.

Bu, sıradan bir geriye dönüş otomatikliği üzerinden, meşedeki tüfeğe ilişkindi ya da bir düşünce ifade ediyordu. Hemen kaybetti bilincini.

Gece geç bir saatte geldi Doktor Kohn. Örneğin bir ameliyatla falan belki yaşayabileceğini söyledi, bunun için onu atlarla taşımak, sonra da trenle büyük bir hastaneye götürmek gerekirdi, yani bize kalan, beklemek ve gereksiz bir zahmete girmemekti. Baltazar anca şafağa kadar dayanırdı. Günebakanlar kara kalkanlarını sisin dışına çıkarırken, tavuklar çiyi çırparak kanatlarından cırıldırken uykulu uykulu, bir kez daha gezdirdi gözlerini kirişlerde; insanların yüzleri ve bütün bunlar olasılıktır ki tuhaf geliyordu ona.

– Haydi çocuklar, hep beraber.

Bunlar onun anlaşılmayan son sözleriydi, birkaç dakika sonra öldü.

---

219 Öz anlamında "Tanrı bilgisi"ne, yani İsa'dan önce sır olan ama onun gelişiyle sır olmaktan çıkan bilgiye ve bu bilginin insanlara aktarımında kullanılan (örneğin vaftiz gibi) temel ritüellere "sakrament" deniyor. "Son sakramentler"den ise ölmekte olan kişiye yağ sürülmesi, başında dua edilmesi ve ölenin son kez günah çıkartması ritüellerini anlamak gerekir. Yani Baltazar'a "son sakramentlerin" verilmesi, ona son sırların da açıklanması demek oluyor [ed. n.] .

Sabah oraya bakmanın bir gereği yoktu. Böylece, Tomaş'ın belleğindeki canlı Baltazar resmi ölüm dinginliğinin maskesiyle örtülmemiş oldu. Üst dudağı hafiften yukarı kıvrık, biraz genç kız dudağı gibi, yuvarlak, daima çok genç yüzünden kayıp geçen gölgeler ve gülümseyişler; artık hep öyle kalsın.

–Ya nasılmış? Dememiş miydim? Ölümüne içti, rezil herif – diye söyleniyor ve bir yanda da istavroz çıkarıyordu Mişia nine. – Tanrı'm, nurunla ışıt ruhunu.

İçini çekiyordu Antonina, aralarda bugün var, yarın yok insanın kötü kaderinden yakınarak. Helena'ya gelince, o tamamen unutmuştu Baltazar'ı başka yere taşıma ve kendisinin ormancı evine yerleşme tasarıları olduğunu. Onca malın yanıp kül olmasına yanıyordu sadece ama acınması bencilce bir mal mülk endişesinden değildi de insan emeğinin her türlü meyvesine verdiği önemdendi.

Malikâneden herkes cenazedeydi. Yağmur yağıyordu ve Tomaş, açılmış şemsiyeyi onun üzerinde tutarak, Mişia ninesine sarılıyordu. Rahibin damlalığından serpilen kutsal su damlaları, sağanak yağmurun meşelerin yapraklarında uğuldayan selleri içinde kayboluyordu.

Peder, Baltazar vakası üzerinde düşüncelere dalmış ve anlaşılmaz laflar içinde kaybolup gitmişti. Çıkardığı sonuçlar, onları yüksek sesle söylemeye ve bir cümlesini birçok kereler tekrar ederek kendisini o cümlede pekiştirmeye alıştığında ancak, kendisi için kesinlik kazanıyordu. Kutsal Ruh'un onlara ulaşma yolunu kapatan insanlardan söz ediyordu: İnsanın iradesi özgürdür fakat öyle yaratılmıştır ki armağanı kabul de edebilir, ret de. Onu bir dağın zirvesinde çağlayan bir kaynakla eş tutuyordu – başlangıçta su taşıp her yanı basar, kendine bir yol arar, nihayetinde şu yöne yahut başka bir yöne akıp gitmek zorundadır.

Ne aman aman iyi bir vaiz ne de ilahiyatçı olan Monkieviç, Baltazar'ın ölümünün ardından, dinleyicilerini avucunun içine almayı başarır olmuştu ki onunla dinleyicileri arasındaki bir anlaşma buna yardım ediyordu – kimden örnek verdiğini hep biliyorlardı. Baltazar, herkesin belleğinde epey uzun bir süre hatırı sayılır bir yer tuttu. Kadınlar, kocaları çok içtiğinde, onları onunla korkutmayı seviyorlardı.

Tomaş'ın dedesi, ormancının ruhu için birkaç ayin aldı[220]. Peder, kabul ederken parayı kibarca teşekkür etmişti, bey takımı karşısında kurtulmayı asla başaramadığı o gereksiz kibarlığından ötürü kızgındı kendisine. Aynı zamanda da ne düşünüyorsa, onu düşünüyordu. Baltazar'ı kısmen, evet, kısmen, ama yine de onu malikânenin bir adağı olarak görmekten uzak değildi muhtemelen.

Yani artık Baltazar yok ve eğer kendilerini de birkaç dakika ya da yıl sonra "yok"un alanında bulacak dudaklar söylüyorsa bunu, bu "yok" kafada hiç de kolay canlandırılabilir şey değil. Baltazar'ın içlerinde kaçak içki yaptığı kazanlar, kuşkusuz, dokunulabilinir şeyler. Pogiri'nın insanları bunları köyün daha yakınlarına taşıdılar ve fayda getirecek şekilde kullandılar. Aralarında kavgalara, aynı zamanda merhumun ailesi tarafından hırsızlık yapmakla suçlanmalarına da neden oldu bunlar. Ama bahçesinden Baltazar'ın yaban domuzları yararlandılar.

LXV

Mayısta açık yeşildir huş ağaçları ve işte o zaman, karanlık ladin ormanlarının önünde, Venüs gezegenine giydirmeye meyilli olduğumuz o ışığın şeritleriyle seçilirler. Sonbaharda, açık sarıdırlar, güneşin yamalarıyla ışıldarlar. Titrek kavakların kızılı parıldar zirvelerinde dev şamdanların. Ormanlarda ekimin rengi olgunlaşmış üvezlerin, solgun bitki tüylerinin ve patikalara düşmüş yaprakların rengidir hâlâ.

Tepeciklerin turbalıklara indiği yerde avlanıyor, karşılarında üst üste yığılmış güzellikleri içinde görüyorlardı yamaçları. O sabahın havası soğuk ve soluktu. Romuald, ellerini dürüp boru yapmıştı ve köpekleri çağırıyordu:

– Ha li! To li! Ha li! To li!

– Ooooliii – diye uzayıp gidiyordu yankısı.

Tomaş, yanında dikiliyordu. Kuşkularından ve kendini cezalandırışlarından iz kalmamıştı, ona uyduruk şeyler gibi görünmüş-

220 Kiliseye bağış yapılarak ayin sırasında ölenin ruhu için dua okutuluyor [ed. n.].

lerdi hemen daha o an, ayinden sonra Barbarka, ona Romuald'ın gelecek pazara onu beklediğini çünkü tazılarla yola düşeceğini söyler söylemez. Doğrusu, yakında evleneceğine dair, evde omuz silkme ve fazla da övücü olmayan yorumlarla karşılanmıştı, o haberin ardından Barbarka'ya nasıl davranacağını bilmiyordu. Aslında ona nasıl davranması gerektiğini hiç bilememişti. En önemli şey, Romuald'ın onu çağırmış oluşuydu. Belki de hiç küçük görme falan yoktu ve ona sanki varmış gibi gelmişti. Ve gerçekten de Romuald onu bunca zaman niye hiç görünmediğine şaşırarak karşıladı, neler yapmış olduğunu sordu.

Tomaş mutluydu. Keskin kokuları içine çekiyor ve gücü hissederek genişliyordu ciğerleri. Omuzlarını geri aldı ve sıçrayabilirdi artık, ayağıyla yere vurdu mu da yüz ya da iki yüz metre uçup inebilirdi gönlünün dilediği yere. Ellerini ağzına yapıştırdı ve Romuald'ı taklit etti.

– Ha li! To li!

– Keeliyola aaatık – diye homurdandı Wiktor. – Oğoda – diye işaret etti eliyle.

Köpekler, aşağıdaki küçük çayırlık boyunca koşuyorlardı. Önde Lavta, peşinde Tuna ve Oyna. O tarafta hiçbir şey bulamadılar, diğer özenelere[221] geçmek için onları çekmek gerekiyordu.

Dünya Tomaş'a aydınlık ve basit görünüyordu, düşüncelere dalıp gitmiş kendisiyle olan bağı kopmuştu. İleri! Sırtının ardındaki Berdan'ının kilidini yokladı eliyle, soğukluğu sevindirdi onu. Bugün olması için her ne yazılmışsa kaderde, iyi olmaya mecburdu.

Gelecek onun için daima hazırlanmış, gerçekleşmeyi bekleyen şeylerin bir deposu olmuştu. Bir şey almak için onun içine önseziyle uzatılırdı eller, çünkü bir biçimde bedenin içine yerleşikti o depo. Bazı yaratıklar da – örneğin, eğer bir yolu koşup geçecekse, bir kedi – onun birer temsilcisi olarak ortaya çıkarlardı. Ama her şeyden önce kulak vermek gerekirdi ya sevinçli sevinçli ya da zor duyulur bir sesle ses veren iç sese. Eğer gelecek anca şimdi, her an şöyle ya da başka türlü olabilecek şekilde, yaratılıyor değil de baştan veriliyse, bizim isteğimizin ve çabamızın payına ne düşer? Tomaş,

221 Avcıların av bekleme için belirledikleri noktalar [ed. n.].

kendisine bunu açıklamayı beceremiyordu, onun üzerinden gerçekleşen yasalara boyun eğmesi gerektiğini, öyleyse her adımının hem kendisine ait olduğunu hem de olmadığını biliyordu.

Boyun eğiyordu. Bir ses sesleniyordu sevinçle, bir kristalin çınlaması. Yerde çürüyen yaprak katmanına basıyor ayaklar, kemerin tokasına çarparak çınlıyor tüfeğin metali; köknarlar sessiz, şimdi benekli boynuyla bir görünüp kayboluverecek bir köknar kargası, büyük karınca yuvalarının üzerilerinde hareketin izi dahi yok, hareket içeride, derinlerde, kış uykusuna dalan ülkelerde. Böyle saatlerce yürürdü Tomaş ama işte durmuştu Romuald ve sıvazlıyordu yanağını, düşünüyordu, hangi yöne gitmelerinin en iyisi olacağını. Üç patika birleşiyordu burada, epey sarp bir yokuşun kenarından gidenini seçtiler. Bazı yerlerde ladinlerin tepelerini yukarıdan izliyorlardı, ayaklarının altında, başka bir yerde orman alçalıyordu yumuşacık, yarı çıplak fındık ağaçlarının çemberi içinde yarlar[222] bölüyordu onu, onların diplerinde ise çimlerin ışıltılı yeşili. Romuald, bu yarlardan birinin yanında bıraktı Tomaş'ı. Hem patikayı hem de aşağıdaki geçidi[223] gözleme görevi verdi ona. Tomaş, Romauald'ın ve Wiktor'un uzaklaşan sırtlarına sitemle baktı, çünkü bize daha öteye giden yoldaşlarımızı sanki daha ilginç şeyler bekliyormuş gibi gelir.

Bir çamın gövdesine dayandı. Sonra tüfeği dizlerinin üzerine koyarak çömeldi. Karşısından bir hışırtı geldi, bakındı ve yassı dallar altındaki bir ufacık inden burnunu dışarı çıkartmış bir fare gördü. Burun, gülünç bir şekilde yukarı yukarı çıkarak kokladı havayı. Tehlike olmadığına karar verdi ve koşup gitti, yaprakların solgunluğu içinde yitirdi onu gözden. Dikkatini başka bir hışırtı, bir yerlerde bir daldan bir şeyin hafifçe dökülme hışırtısı çekti. Ayağa kalktı ve dikti başını, ama kozalak pullarının döküldüğü ladin kocamandı, orada, yükseklerde kanat çırpıyorlardı, güneşin parıltısıyla ışımış bir kanat geçiverdi ama o kanat çırpmasından başka bir şeyi seçemedi. Ağacın etrafını dolanmıştı, ya boşuna. İçini kemiriyordu bu, çünkü adlarını bilmiyordu, uzaktan çıkaramamıştı

222 Okuyucumuz için belki anlamı yoktur, ama bu kelimenin Lehçeye kesinlikle Türki dillerden geçmiş olması gerekir. Tınısı ve anlamı tamamen aynı [ed. n.].

223 Buradaki anlamı, av hayvanlarının sıkça kullandıkları yol [ed. n.].

onları ve genel anlamıyla bu küçük kuşlarlaydı en büyük sorunu. Örneğin Romuald, bunların türleri sorulduğunda, sadece elini sallayıp geçiştirirdi: "Kim bilecek onu ya?"

İrkildi ve kendine geldi, çünkü birdenbire ormanın derinliklerinden işitti süreği. Sanki kilisedeki org gürlemişti aniden. Tek tek sesler değil, iyice bastırılmış pedal, ilk taktlardan[224] itibaren yükselen ve inen bir çizgiye dönüşerek gelişen bir ilahi. Yankı çoğaltmaktaydı onu ve Tomaş, sarılıyordu tüfeğine, gözlerini bir kızıl patikaya, bir dibine yarın çivileyerek. Anlamıyordu çünkü köpeklerin ne yandan geldiğini, kâh şiddetleniyor kâh diniyordu sürek avının sesleri ama onun düzenliliği, derin derin hırıldayan bir göğse dönüşmüş bütün o çalılık, ona öyle bir etki yapıyordu ki seslerin kaynağını aramayı bile bırakmıştı. Romuald ile birlikte olsaydı, bu havlamaların içeriğinin ne olduğunu öğrenebilir ve heyecana kapılabilirdi ama ona hiçbir şey söylemiyordu, kendi içinde kendine yeten bu dil.

Galiba uzaklaşıyor. Hemen burada önüne bir av hayvanının çıkıvereceğine artık inanmıyor, hani bir şeyi saydığımızda ve hesap da tuttuğunda, dolayısıyla daha fazla kontrol etmek istenilmediğinde veya bir kaza olmuş olabileceği ihtimalini hesaba katmadığımızda bizi saran bir tembellik vardır ya, işte o tembelliğe kapılıyordu ağırdan ağıra. Yarın dibindeki yeşillik, patika, güçlü varoluşlarıyla reddediyorlardı onlara başka bir şey ekleme olasılığını. Onun atışlarından çok da emin olmayan Romuald'ın onu hayvan geçme olasılığının hayli düşük olduğu bir yere yerleştirmiş olduğunu – tavşanların bu geçidi az kullandıklarını bildiğini – düşünürken, aslında pek yanılmıyordu Tomaş.

Ormanın çağrısına bu edilgen katılım, hayallere daldırdı Tomaş'ı, sorumluluktan kurtulmuş, neşeli, çerçöpü[225] dağıtarak oyalanmaya başladı, ayakkabı tabanının ucuyla yerde çukurlar açıyordu. Yaşına hiç yakışmayan resimler geliyordu aklına: Şu çukur bir kanal, nehir burada, şimdi bir kanal daha geçirelim şuradan. Sürek avı ise sürdürüyordu boşlukla konuşmasını, onun yankısı üzerinde bir uğultu geçiyordu büyük çam ormanının doruklarından.

---

224 Müzikte zaman ölçüsü, mezür [ed. n.].

225 Yerdeki çerçöp, daha tam anlamıyla dökülen yapraklardan ve ölmüş bitki kalıntılarından oluşmuş organik tabaka, ölü örtü [ed. n.].

Köpeklerin avı hep olduğundan daha farklı bir biçimde kovaladıklarını ve seslerinde bir "Dikkat! Dikkat!" çağrısı olduğunu da fark etmemiş miydi Tomaş? Hayır fark etmemişti çünkü boş boş bakıyordu, gündüz düşlerine dalıp gitmiş, beklemiyordu ki bir kötü hüküm verilmiş de bir trajedi yaklaşmakta olsun.

Çünkü hazırlanmıştı her şey, darbe en can acıtıcı şekilde insin diye. Bir kahramanın güvenilirliği. Uzun süre besleyip büyüttüğü korku ve sonra kurtulması korkudan, yani o zayıf nokta, aşktan, o olmadan insanın asla yıldırımlara hedef olmayacağı arzudan kurtulması ve aldatıcı neşe ve geçmişte yaşanan acıların artık bir daha hiç tekrarlanmayacağı vaadi. Bilgisizlik olmadan galiba gerçek bir trajedi de yok, işte ona yöneliyorlar ışıkların demetleri, artık onlarla sarıp sarmalanmış olarak hareket ediyor, nefeslerini tutan seyircilerin dikkatli bakışları altında, bir deli, işitmenin büyüsüne fazlasıyla kaptırarak kendini, ona felaketini getirecek çukurlar oyarak, hiçbir şey beklemiyor.

Köpekler bir keçiyi kovalıyorlardı. Onun izinden giderek büyük bir yay çizmişlerdi ve vadinin bir yerlerinden onların gürültüsü ulaşmıştı Tomaş'ın kulağına, bu gürültüye kaldırdı başını ve dalgın bakışını oraya, uzaklara yöneltti. Ki işte o an tam altında bir şimşek gürledi, onun görüntüsü değildi onu sarsan, yarın tözünün fışkırıp yeni, bilinmeyen bir şeye dönüşüyor olduğunu hissetmişti tüm bedeniyle. Eş zamanlılığı şaşkınlığın, yukarı fırlatmanın tüfeği, ateş etmenin ve "Bir keçi" diye düşünmenin, ama bir bilinçsizlik hâli içinde, daha tetik çekilirken ıskalanacağının bilindiği o olmuş bitmişliğin umutsuzluğuyla.

Tomaş'ın ağzı açıktı. Olmuş olan şeyin anlamını henüz kavrayamamıştı. Sonra dudaklarından bir inleme koptu, Tomaş hiddetle fırlattı tüfeği yere, çevredeki her şey boşalıp çıkıyordu kendi içeriğinden ve çöktü, hıçkırarak, yazgının gaddarlığıyla bir uçtan bir uca delinip geçilmiş bir hâlde.

Tepesinde esinti çamların tüylü tüylü patilerini sallıyordu. Köpekler susmuştu. Huzurlu hâli bir tuzakmış demek. Niçin, niçindi ona güven veren o iç ses? Şimdi nasıl dayanacak sınırsızca küçük düşürücü olan bütün bunlara? Keçi anca şimdi göz kapaklarına bastırdığı parmaklarının altında sürüp gitmekteydi, sıçrayışında

donmuş, ön ayaklarını bükmüş ve boynunu arkaya çekmiş bir resim olarak. Bir saniye önce olsaydı, bir saniyecik. Ama reddedilmişti o saniyenin ona verilmesi.

Çalılıklar hışırdadı, oradan Lavta fırlayıp çıktı, inildeyerek ve gözlerini ona çevirdi, onun ardından da öteki ikisi, anlayamıyorlardı. Üstüne bir de onların o hayal kırıklıkları, bir insan ateş etmiş ve insanın otoritesini sarmıştı. Hareketsiz oturuyordu bir çortuğun üzerinde, avuçları alev alev yanan yanaklarında. Bir ayağın altında çatırdadı küçük bir dal, yargıçları geliyordu.

Romuald, üzerilerine dikildi.

– Keçi nirde, Tomaş?

Hareket etmedi ve bakmadı.

– Iskaladım.

– Saa geliyordu dimdirek. Ben de çıkardım ya önüne, varsın Tomaş alsın dediydim.

Yaklaşmaktaki Wiktor'a hırsla:

– Bırakıvermiş keçiyi Tomaş – dedi.

Her söz soğuk birer bıçak ucu, saplanıyordu Tomaş'a. Hiç kurtuluşu yoktu. Yüzlerine bakmaya korkuyordu. Kendi içine, kendi hapishanesine, onu hayal kırıklığına uğratmış ve reddedemeyeceği bedeninin içine tıkılmış, dişlerini sıkıyordu.

Suskundu dönüş yolu. Kısa bir süre öncesine kadar gözüne onca hoş görünmüş o aynı yol ayrımları ve dönemeçler, şimdi renksiz birer iskelettiler. Ne yapmıştı da hak etmişti bunu? Utançtan daha çok, talihinin yaver gideceği önsezisinin hiçbir anlamı olmamasından ötürü kendisine ya da Tanrı'ya olan sitemiydi can yakıcı olan.

Borkuni'ya sapacakları çayırlarda, onu evden bekledikleri bahanesini söyledi ve vedalaştı.

– Tomaş! Filinta! – diye seslendiler ardından.

Onların yanında kalmıştı Berdan, bir kızılağaca dayalı. Çevirmedi başını geriye, ellerini ceplerine soktu ve ıslık çalmaya uğraştı.

LXVI

Tomaş, on üç yaşını bitirmiş ve bir keşif yapmıştı: Gerçek bir umutsuzluğun ardından genellikle gerçek bir sevinç geliyor ve işte o zaman dünyanın bu sevinç yokken nasıl göründüğü unutuluyor.

Kırağı uzanıyor asterlerin[226] üzerinde. Ucuna beyaz beyaz misketlerin yapışıp sardıkları küçük dal, sallanıyor üzerinden kalkınca bir baştankara. Eskiden Dilbinowa ninenin oturduğu odanın penceresinin karşısında armut ağacının altında duruyor ve yerde büzülmüş, kahverengi armutların, solmaktaki bahçenin kokusunu çekiyordu içine. Panjurlara bakıyor. Yo, galiba henüz çok erken. Uyuyordur. Ama belki uyanmıştır artık? Panjurlara yaklaşıyor ve dikkatlice kaldırıyor çengeli ama hemen geri çekiyor elini.

Yeni huzursuzluğu: İçinde olan şeyle hak ediyor mu onu? Aralarında meyve dolu bir sepet duruyorsa, en kötü elmayı kendisi seçiyor ki kazara o almasın. Yemek masasını kurarken, hiç çentiği olmayan tabakların (çünkü neredeyse hepsinin kenarlarında çentikler vardı) ona gitmesine özen gösteriyor, çatalları koyuyor ve üzerine düşünüyor, kendisine fazla iyisini, ona biraz yıpranmışını koymuş gibi geliyorsa, hemen değiştiriyordu. Onu uyandırmak, evet, çoktan yapmış olmak isterdi bunu ama bencillik olurdu.

Göletin adından bir yankıyla geliyor patozun düzensiz uğultusu. Evin çevresini dönüyor ve koşup çıkıyor Latin çiçeği tohumlarının kurudukları verandaya, mutfakta Antonina'yla çarpışıyor. Zemini koridorun uzun yıllar tepilmekten hafif çökmüş tahta şeritlerden ahşabıyla. Gardırobun içine bakıyor. Mesela şu bir top yünlü kumaşı tartacak ve sonra onun kapısını dinleyecek. Duvardan kantarı indiriyor, çengeline bezin köşelerini takıyor ve pirinç çubuğu kaydırıyor. Bir anlığına dikkatini başka bir şeye verip oyaladı kendini, ama hemen bırakıyor hepsini. Kapıya dayıyor kulağını. Artık tutamıyor kendini ve bastırıyor kapı koluna, sessizce, hiç gıcırtı olmadan aralıktan bir göz atabilmek için içeriye. Ama gıcırdadı ve dışarıdan gelen sesi onun: Tomaş!

226 Yıltızpatı çiçeği, sonbaharda açan, çiçekleri yıldıza benzeyen bir çiçek [ed. n.].

O gün avdan döndüğünde hastalanmıştı. Daha yürürken bile titriyordu; evde çenesi takır takır ederken aceleyle soyunmuş ve girmişti soğuk çarşafların içine. Mişia nine, terlesin diye kurutulmuş ahududu kaynatıp suyunu içirmişti ona. Meğer çoktan içinde taşıyormuş hastalığı ve ertesi sabah içine yuvarlandığı o aldatıcı esriklik haber vermişti ateşinin yükseleceğini ya da belki bir hastalığa ihtiyacı vardı. Çenesiyle değiyor büzdüğü dizlerine, sadece tek bir istek sarmış her yanını, bir ine girip saklanmak ve üzerinde yorgan ile napanın ağırlığını hissetmek. Bu, birkaç hafta önceydi, ama artık çok eskidendi.

Ona yaklaşırken Tomaş loşlukta, yastığa yayılan kestane rengi saçları; aynanın karşısına oturarak ve başını bir yana yatırarak topuz yapıp toplar onları. Ama önce o, dudaklarıyla dokunur yanaklarına ve yatağına oturur, tam şiltenin dışına çıkıntı yapan sert köşesine. Başucu masasında bir saç tokası ya da tam olarak seçemediği başka bir nesne gizemli gizemli parıldar. Sonra açıktır panjurlar ve Tomaş, arkadan bakar ona; aynada onun gözleri, hafif çekik, kurşuni ya da ne renk oldukları bilinmediğindeki o parıltıyla. Güldüğünde aşağıya iner kalın kaşları, öyle bir iner ki kaşlarla yanakları arasına gizlenir gözleri.

Tomaş erken çocukluğundan sadece iki olay biliyordu annesine dair ona anlatılanlardan ve birçok kez düşünmüştü onları, sonunda sanki bazı ayrıntıları hatırlıyormuş gibi gelmişti ona, gerçi hatırlayamazdı bunları çünkü o zamanlar çok küçüktü.

İssa kıyısındaki "yüzme yeri", bir ağaç sırasının içinde, daima gölgeli, bir tür boşluktur, içine bir tarladan inilip girilen. Annesi onu patikanın yanına yatırmıştı, anızlı tarlada dışarı çıkardığı dili ve kıstırdığı kuyruğuyla onlardan tarafa koşan köpeği gördüğünde sudaydı artık (ve civarda kuduz vakaları da çoktu). Fırlayıp çıkmıştı sudan, kaptığı gibi Tomaş'ı olanca hızıyla parka[227] koşmuştu yokuş yukarı, çırılçıplak. Tomaş'ın kendisi de bilmiyordu, annesinin körlemesine kaptığı ve ardı sıra dalgalanan o havlu nereden kalmıştı aklında ve nasıl hissetmişti onun korkusunu, havayı yakalayan ağzını, kalbinin çarpışını. Köpeği de görmüştü: Kızıl, yanları

227 Malikânenin park olarak kullanılan bölümü [ed. n.].

çökük bir köpek, işitmişti ardındaki soluğunu. Belki de bir rüyadan almıştı bunu, çünkü kaçışla ilgili bir rüya sık sık taciz ediyordu onu. Çaresiz, kaderi yalnızca annesinin hızına kalmış, ölüyordu korkudan o artık daha fazla koşamayacak, düşecek diye. Zaten "O" bir işaretten, hatta fotoğrafındakinden ve şimdi her gün dokunabildiği gerçek kendisinden de farklı bir işaretten daha fazlası değildi. Onunla konuşmalarında inatla o olaya dönüyor ve annesi artık her şeyi anlatıp bitirdiğinde, soruyordu: "Ama havlu. Havlu da vardı ya". "Ne havlusu yine?"

Onunlayken diğer olaya hiç değinmezdi. Bir buçuk yaşındaymış o zamanlar ve difteriye yakalanmış. Antonina'nın tamı tamına anlattığı şekliyle, ölmek üzereymiş artık, annesi ise kafasını duvara vuruyor ve dizleri üzerinde yürüyormuş odayı, bağırarak, merhamet dilenerek. Kavuşturduğu ellerini kaldırmış ve ant içmiş: Eğer Tomaş iyileşirse, Wilno Şafak Kapısı Madonnası'na[228] hac yolunu yayan gidecek. Ve durumunda hemen iyileşme olmuş. Yemine ne olduğunu sorup durmasından bunalmış büyükleri, "Bak, bilirsin işte, zamanlar belli, savaş, o kargaşada kim düşünsün bunu," deyip çıkarlardı işin içinden. Dolayısıyla Tomaş, annesinin hacı olmadığını kabullenmek zorundaydı. Şimdi bu, annesi, Helena ve Mişia'nın genelde annesinin odasında yaptıkları konuşmalara bağlanıyordu. Annesi, savaşta, cepheye yakın yerlerde yaptığı yolculukları ya da bu sınır geçişini çarpıcı bir biçimde anlatıyordu: Yabani ormanlarda, gece, ona patikayı gösteren kaçakçıyla bir başına, fakat o kadar karanlıktı ki kaybolmuştu, sınır muhafızlarına denk gelmemeyim diye yürümeye korkuyordu, dolayısıyla bir çalılığın içine saklanmış ve şafağı beklemişti. Helena, şaşkınlıkla "A, ne diyorsun Tekla, ne diyorsun!" diyerek araya girip dururdu. Ama Mişia'yla yalnız kalmışsa, söze hoşgörülü bir "Eh, hep aynı Tekla işte..." ile başlıyordu. Bu, Tekla ciddiyetsizdir, aklı havadadır, maceraları olağanüstüdür ama hiç parası olmaz vesaire demekti. Mişia da sobasının yanından keyifle coşturdu Helena'yı, o tatlı

228 Vilnius'da (Lehçe: Wilno) şehrin ayakta kalan tek kapısında, tahminen XVII. yüzyılda yapılmış bir şapel vardır. Oradaki Meryem Ana (Tanrı'nın Anası) ikonası kutsal kabul ediliyor. Hem Polonya'nın hem Litvanya'nın Katolikliğinin sembolü. Şapel ve ikona Katolikler için bir hac merkezi [ed. n.].

sitemlerinden daha fazlasını yapsın diye, Helena ise, aptal, ninenin onunla eğlendiğini anlamazdı. Ama teyzesinin bu lafları Tomaş'ı çok yaralıyordu çünkü tutulmamış o yemin vardı. Yoksa gerçekten aklı havada mıydı ki? Bir yerlerden, derinlerden bir yerlerden, onu öyle bir başına bırakıp gittiği için bir sitem de beliriyordu. Kendisini bunu düşünürken yakaladığında, hemen ağır bir suç olarak kabul etti bunu. Kendine verecek bir ceza arıyordu ve en zorunu seçti – üç sabah onun odasına "Günaydın"a gitmeyi yasak etti kendine: En katı cezaydı zira sanki ona değer vermiyormuş, başka bir şeyle meşgulmüş gibi görülebilirdi bu. Annesini yargılamak isteği eğer yine ayartmışsa onu, gözlerini kapıyor ve onun ne kadar güzel ve cesur olduğunu anımsaya zorluyordu kendini.

Yapraklar kırmızı, İssa tütüyor kızıllaşmış eğirler[229] arasında. Bazen atı koşuyorlar arabaya ve annesinin genç kızlık yıllarından arkadaşlarını ziyaret etmek için köye gidiyorlar. Masada duruyor içleri bira dolu sürahiler ve sigaralar tüttürülüyor ve kadehler kaldırılıyor ve çocuklar ve köpekler, üzerilerine çiçekler boyanmış yeşil sandıklar, sofadan gelen peynir, peynir altı suyu, elma kokuları, orada, merdivenlerin üzerinde tavuklar kanat çırparak oturuşlarını düzeltiyorlar, tarladaki işlerin bitirilmiş olduğu ve çiftliğin kendi içine, avlusunun dikdörtgeni içine kapandığı bu mevsiminde yılın, tembelliği köy evinin. Tıslıyor yollarda çamur, hafifçe akarak parmaklıklarından tekerlerin. Soba yakılıyor artık ve günün kararmaya yüz tuttuğu saatlerde aleve bakmak ve hiçbir şey düşünmemek hoş. Pembe bir ışık, öyle kalsın, ama ağır ağır söner kor, artık aynı şekilde yanmaz, karanlık, istenilmez hareket etmek.

Bir tarafı beyaz, diğer tarafı yeşil fanuslu lambanın fitilini makasla uzun uzun kesmek gerekir ki arka aynada is bırakmasın. O ödevlerini yapar, ördüğü süveteri bir kenara koyar annesi ve düzeltirken cümlesini kurşun kalemin ucunu tükürüğüyle ıslatır. Sandalyesini onunkinin yanına çeker, omuzlarıyla dayanırlar birbirlerine, lambanın çemberi, onlar burada, pencerenin ardındaki meyve bahçesinde ise uğuldamaktadırlar baykuşlar.

229 Yöresel bir dil kullanıldığı için böyle yazılmış, kastedilen "Eğir kökü" (Hazanbel) bitkisi [ed. n.].

Ama artık olmuş olan şeyden kurtulmak kolay değil. Bir seferinde büyüyünce kim olmak istediğini sormuştu. Kızardı ve başını öne eğdi.

– Ben... peder galiba.

Verdiği yanıt onu eğlendirmiş gibi bakıyordu.

– Ne saçmalıklar yumurtluyorsun sen. Niye illa peder?

– Çünkü ben... çünkü ben...

Yutkunuyordu gözyaşlarını ve onları yatıştırmayı başaramıyordu. Sesini çıkarıp da diyemiyordu ki "Çünkü ben keçiyi ıskaladım ve yemini hatırlamamana üzüldüm", deseydi de aslında gerçeğin tamamı olmazdı bu.

– Çünkü ben... daha kötüyüm.

Diğer insanlardan daha farklı olmak serbesttir papaza cüppe giydiği için, diğerlerine yöneltilmiş talepler ona erişmez. Bunu ifade etmeye çalışmıştı.

Ama öyle bir yüz ifadesiydi ki annesininki, şunu da söylemek zorunda kaldı:

– Çünkü öyle.

– Sen kendinin nasıl biri olduğunu hiç ama hiç bilmiyorsun.

Sırtını döndü ve dişlerinin arasından söyledi içindekini:

– Ben yalnız kalmak istemiyorum.

Kapı hayatta yalnız bir kez açılır böyle, boğazlı bir gri süveterin üzerinde tanıdık olmayan bir yüz ışıklar saçar, çağırır, bekler, hadi gel der ona, o ise hareketsizdir, anlamaz ve birden bir çığlıkla sıçrayış, kollar sarar onu, o gelmiştir. Yo, bir daha asla.

Uykusu huzurlu. Onu yorgan sarıp sarmalıyor ve öpücüğü onun yumuşacık götürüyor onu gecenin çalılığı içine. Adımları uzaklaşıyor, Tomaş burnunu bastırarak yastığa, aranıyor kafasında ona ne verebileceğini. Kuşların olduğu defter? Hayır, başka bir şeydi o. "Ama ben seni seviyorum".

LXVII

Aziz Andrew Yortusu'nun arifesinde bal mumu falı döktüler, annesine çiçeklerden mi, yoksa dikenlerden mi yapıldığı belli olmayan bir taç, ona ise Afrika'yı andıran bir yaprak ve bu Afrika'nın

üzerinde de bir haç çıktı. Bunun hemen peşinden kar yağdı; evin içine girip camsı bir kitleyi topuklarından düşürmek için ayaklarını kuvvetle yere vuran insanların ağızlarından buhar bulutları çıkıyordu; İssa üzerindeki hareketli, çatırdayan balçık buz kesmişti. Öncekilere benzemeyen bir Noel yaklaşıyordu: Arife yemeği masasına yolcu için[230] konulan boş tabak, geçmiş yıllardaki gibi belki aniden annesi çıkagelir diye sessiz bir umutla konulmuş değildi, şimdi gerçekten hiç tanınmayan birisi içindi. Antonina değil, şimdi o yapıyordu bayram hazırlıklarını, Tomaş'ın da desteğini alarak. Mantılı borç çorbasını[231] tek başına pişirmiş ve arifelikler[232] de hazırlamıştı. Arifelikler oklavayla açılıp kızartılan hamur parçalarıdır. Tabakta üzerine – masada bir sürahi dolusu duran – sıta[233] gezdirilir. Sıta su, bal ve dövülmüş haşhaş tohumundan yapılır. Borç çorbası ile tatlı arasındaki diğer yemekler, Tomaş'ı pek ilgilendirmiyordu. Kendine tabaklar dolusu kızılcık muhallebisi doldurmakta ve bu sevdiği tatlıdan yiye yiye şişmekteydi, bebek İsa'nın yemlikte yatışını anmak[234] için masa örtüsünün altına serilen saman ise oburluktan bayılacak gibi olduğunda, yumuşak bir şilte oluyordu dirsekleri için. Sonra Noel ağacının altında annesi ile Noel ilahileri söylemişler ve annesi ona bilmediği ilahiler öğretmişti. Ahırın lüküs[235] lambasını yakmışlar ve gevşek karın içine bata çıka Gece Yarısı Ayini'ne[236] gitmişlerdi.

Tomaş'ın annesi pratik bir kadındı ve kış boyunca Ginie'de kalmalarına karar vermişti. Kışın ayazında sınırı geçmek fazlasıyla

---

230 Bir gelenek; arife yemeği masasına çat kapı gelebilecek bir Tanrı misafirini ağırlayabilmek için boş bir tabak konulur [ed. n.].

231 Kırmızı pancar ağırlıklı sebze çorbası [ed. n.].

232 Lehçe "Sliżyki", Litvanca "Kūčiukai" ya da "Šližikai". Metinde de belirtildiği gibi, kıtır hamur kızartması. Görüntü olarak peksimeti andırıyor, üzerine şerbet gezdiriliyor. Litvanya mutfağında Noel arifesindeki akşam yemeğinin olmazsa olmaz, geleneksel yiyeceği [ed. n.].

233 Syta – Şurup; bal ve su karışımı. Aslında arıları beslemek için hazırlanan bir sıvı besin. Anlaşılıyor ki yemeklerde şerbet gibi kullanılan bir versiyonu da var [ed. n.].

234 İncil'e atıf: "(...) Davut'un kentinde bir Kurtarıcı doğdu. Bu, Rab olan Mesih'tir. 12 İşte size bir işaret: Kundağa sarılmış ve yemlikte yatan bir bebek bulacaksınız." Luka 2: 10-12 [ed. n.].

235 Asıl metinde "ahır feneri" olarak adlandırılıyor. Demek ki sadece ahırı aydınlatmakta kullanılan, muhtemelen ebatları büyükçe bir gaz lambası. Türkçede bu tür lambalara çeşitli yörelerde "lüküs" ya da hatta "löküs" deniliyor [ed. n.].

236 Katolik gelenekte, 24 Aralık'ı 25'ine bağlayan gece yapılan ayin [ed. n.].

zordu, hem de başka nedenlerden ötürü de beklemeleri gerekiyordu. Tomaş'ın babasının işleri kâh iyi kâh kötüyse de genelde kötüydü. Türlü türlü iş kaybetme maceralarından sonra, bir mahalli idare memuru olarak meteliğe kurşun atıyordu. Helena topraktaki payını alıyordu, dolayısıyla annesinin de bir şeyler almaya hakkı vardı ama dolara çevrilecek paralarının olabilmesi için, tahılı dövmek ve daha iyi bir fiyattan gideceği güne kadar bekleyerek satmak gerekiyordu. Helena'nın da işitince "Aklını mı kaçırdın sen!" diye çığlığı basacağı, cesur bir fikir de gelmişti annesinin aklına. Bir çift at kaçırmak sınırdan, yani kocasına hediye etmek için çünkü o kısa, geniş midilli cinsinin Litvanya'daki kadar güzeli başka hiçbir yerde yoktur. Ama kendisi zar zor kaçıp da gelmişti, atlarla nasıl olacak? Çocuk oyuncağı, başarılır mutlaka.

Wilno kentini Lehler kendi mülkleri, Litvanlar ise Lehlerin haksızca el koydukları başkentleri olarak gördükleri için, yalnızca kaçakçılara, kurtlara ve tilkilere açık olan bu sınır, baş belasıydı birçok insanın. Annesi atları seçti, dört yaşındaydılar, her ikisinin de sırtlarında koyu renk bir çizgi bulunan iki kula don[237] at. Onlar götürecekti evlerine kadar onları, bunun yanında annesi şansına ve atları çaktırmadan geçirmek mümkün değilse bile, sınır muhafızlarının, eğer yakınlarında subay yoksa, görmezden gelmeleri için yumuşatılabileceklerine bel bağlıyordu.

Pencerelere yer yer beyaz bir tüy gibi yapışıp kalmış kar ve sessizlik, sessizliğin içinde de mürver ağaççıklarının tohumlarını soyan şakrak kuşlarının monoton cıvıltısı. Yaklaşmakta olan yolculuk, Tomaş'da coğrafyaya karşı bir ilgi uyandırmıştı. Bu dersler için yayın tarihi 1852 olan Alman atlasından yararlanıyordu. Annesi, bu atlasın üzerinde ülkelerin sınırları düzeltmişti kurşun kalemle çünkü bugün birçoğunun şekli daha başkaydı. Atlasta ne Ginie ne de diğer civardaki yerler işaretlenmişti ki sitem edilecek şey de değil bu, fakat genel anlamda haritaları düşünüyordu; parmağın haritada bir noktaya basıldığını ve orada, parmağın altında, ormanların, tarlaların, yolların olduğunu, her biri özel, bir şeyiyle diğerlerinden farklı bir sürü insanın hareket ettiğini düşünüyordu; parmak kaldırılır kaldırmaz, her

237 Açık sarıya çalan bir at rengi [ed. n.].

şey kayboluyordu. Ve hani kilisede uçmak ve diz çökmüş olanları yukarıdan izlemek isteği nasıl çeliyorsa aklını, burada da oralarda gizlenen her şeyi kâğıdın içinden çekip çıkartabilecek bir büyüteci olsun isterdi. Kara parçalarının çizimleri, daireleri ve düz çizgileriyle bu boşluğa ne kadar çok dikkat verilirse, o denli çok çeker o bizi kendisine. Tıpkı bir ve iki gibi iki rakam alındığında ve onların arasında olanı kafada canlandırırken olduğu gibi. Bütün evlerin ve bütün insanların – her birinin durduğu ya da yürüdüğü yerde – işaretlendiği bir harita çizmek mümkün olsa, yine de geriye atlar, inekler, köpekler, kediler, çeşitli kuşlar, İssa'daki balıklar kalacaktır, bunlar da çizilebilse bile, geride daha bir köpeğin üzerindeki bitler, çimde parıldayan böcekler ve karıncalar vesaire vesaire vardır. Dolayısıyla harita hep eksik bir harita olmalıdır. Ve pineklerken onun üzerinde, bir gözlem daha yapılır: Burada, sandalyenin üzerinde, bir ben, orada Ginie'nin olması gereken yerdeki içi boş lekenin üzerinde durdurulmuş parmağımın altında diğer ben vardır. Ben, ufaltılmış kendimi göstermekteyim. Bu ikinci ben, buradaki benle aynı değildir, sadece diğer insanlarla eşitlenmiş, onlarla karıştırılmış bir bendir.

Günler uzuyordu. Dedesi iş seyahatlerinden çok keyifli dönüyordu çünkü nihayet sonuç veriyordu çabaları. Ginie'nin onunla Helena arasında paylaşımının devletçe tanınacağı sözü verilmişti. Sonuç olarak Yuzef'in ihbarının hiçbir zararı olmamıştı. Yuhnieviçler, Aziz Yorgi Günü'nden[238] sonra taşınacaklardı, o mülk gerçekten parsellere bölünüyordu.

Palmiye Pazarı[239] gelmişti gelmesine ama hâlâ don ve ayaz vardı, kedicikleri[240] yoktu henüz söğütlerin, bahar gecikiyordu o yıl. Sonra çürümüş yapraklar ve çam iğnelerinin altından mavi mavi dağ laleleri[241] çıktılar; bunun buradaki son baharı olup olmadığını ve belki de buraya artık hiç dönmeyeceğini düşünüyordu. Parkta

238 23 Nisan. Roma Katolik Kilisesi'ne göre Aziz George, İslami kaynaklarda adı "Cercis" diye de geçen aziz [ed. n.].

239 İsa'nın Kudüs'e girişinin kutlandığı yortu. Paskalya'dan bir önceye düşer ve böylece her yıl tarihi 15 Mart ila 18 Nisan arasında bir güne denk gelir [ed. n.].

240 Baharda tomurcuklanma sonucunda ağaçların yanlarından sarkan püsküller. Erkek çiçek tomurcukları. Lehçede de, Türkçede de bunlara "kedicik" deniyor [ed. n.].

241 Bu çiçeğe "anemon çiçeği" de deniliyor [ed. n.].

uzun süre gezindi, sonunda gözüyle bir yer seçti yamaçta, kare şeklinde bir ufak kayranın ortasında, genç bir kestane ağacını kazıp çıkardı, oraya götürdü ve ekti. Eğer bir kez daha yolu düşerse Ginie'ye, yapacağı ilk şey o küçük kayrana koşmak ve ağacının ne kadar büyüdüğüne bakmak olacak.

İssa'da su hâlâ buzluydu; sadece kıyı bitişiğinde çıkıyordu buzun üzerine açık yeşil yaprakların ilk kıvrımları, ortasına ise boğum boğum beyaz bulutlar yansıyordu. Günlerden bir gün, nehir kıyısındaki çalıların içindeki bir izlekte eski oyun arkadaşına, Onutè'ye rastladı. Zaman zaman uzaktan görmüştü onu ama şimdi her zamanki gibi değildi bu karşılaşmaları. Sanki ona bir an ilgiyle, aslında tuhaf bir ifadeyle bakarak durmuştu kız. Kocaman kızdı artık. İndirmişti başını önüne, Tomaş ise ensesinde ve yanaklarında bir sıcaklık hissetti, sert bir yüz ifadesiyle geçti gitti kızın yanından. Sert ifade titreyişini maskeliyordu, ama Onutè, onu hor gördüğünü de düşünebilirdi, artık neredeyse bir beyzade olmuş olduğu için. Öyle de düşünmüş olabileceğini iş işten geçtikten artık tehlikeden uzaklaşmışken tahmin etmiş ve üzülmüştü Tomaş.

LXVIII

Romuald'ın Barbarka'yla nikâhından altı ay sonra bir oğulları oldu. Tarlalarda erimekte olan karın altından çıplak kara hörgüçler dikelip çıkıyordu, ama artık nisan başı olsa da yine ayaz tuttu ve onu kiliseye kızakla götürdüler. Vaftizde Witold adını aldı.

Bulutlu gökyüzü, kargalar gaklamaktaydı söğüt dalları içinde, kamçısı Romuald'ın, özel bir yere gidişlerinde kullandığı o kamçı, kırmızı püsküllü, özensiz bir hareketle dövüyordu sırtını atın. Elbette, yalnızca yazların ve kışların geri dönüşü, olgunlaşmış başağın sallanışı, kuşların geliş ve gidişleriyle işaretli olmayan zamanın hiç mi hiç farkında olmaksızın gidiyorlardı. Yeşile boyalı kızağın kaydıraklarının üzerinde kaydığı toprak volkanik bir toprak değildi, ateş çıkmazdı içinden, burada kimse düşünmezdi insan tarihine has başka yangınları ve selleri.

Tam evin önündeyken Witold basmıştı çığlığı, Barbarka yatırdı onu sallanan beşiğe ve sallarken, bir yandan da bakıyordu davet için hazırlanmış masaya. Büyük mutluluk, kendi evinin hanımı olmak. Kendisinin pişirdiği tatlı açmalarının kokularının geldiği tel dolabın kapısı açtığında, onların tatlılıklarına denk bir tatlılık kaplamıştı içini. Benim açmalarım. Benim kocam. Benim oğlum. Ve önemi bunlardan hiç de daha az olmayan benim yer döşemem, tahtalar gıcırdıyorlar ve gıcırdıyorlar bağcıklı ayakkabıcıkları da. Dolayısıyla yüzü ışıl ışıl ışıyordu, içeri giriyordu misafirler, Romuald ellerini ovuşturdu ve dedi ki: "Hadi bakam Barbarka, getir de yiyek".

Yaşlı Bukowska torununa bakmış, bakmış ve gelinine değil, oğluna benzediğine hükmetmişti. Avutmalıydı kendisini hem de bu şekilde hem de kadeh üstüne kadeh dikerek kafasına. Sonra pencerenin ardında gece kesifleşti, donları çözen rüzgâr ıslıklar çalıyordu dallarda, bir yanaşsa, ışığa kanmış biri, sandalyelerinde biraz uyuşukça geriye kaykılmış, gülen onları ve izbenin orta yerinde kaşınan köpekleri görürdü (çünkü kışları, soğuklardan ötürü, evde bulunmalarına izin verilirdi onların). Bir köpek arka ayağıyla kaşırken boynunu, yere vurur, ama pencerenin camı dışarı geçirmezdi sesi.

Ormanın kenarında bir kurt, karanlıkta aydınlatılmış pencerelerden yana çevirir başını ve bir anlığına izler insanların anlaşılmaz, onun anlama yetisinde olduğu her şeyden sonsuza dek ayrılmış meskenini. Ve belki de, bu kare başka yaratıkları da, daha zeki yaratıkları da çeker. Ama eğer bunlar, örneğin fraklı cinler ise, insanların evinin barkının içine gösterdikleri alaka yüzünden az bir zaman sonra cezalandırılacaklar artık. Oran duygusu talep eden gözlerde varlıklarını sürdürebilmek için, biraz fazla önem veriyorlar ufak meselelere. Yakında İssa kıyısında artık hiç kimse, bunlardan birini bir değirmende kirişin üzerinde bacaklarını sallarken gördüğünü ya da danslarını işittiğini anlatmayacak. Eğer anlatırsa, inanmamak gerek.

Kar eriten rüzgârlar batı rüzgârıydı, denizden gelen. İsveç ve Finlandiya kıyıları arasındaki sularda, Hansa kenti Riga ve Hansa

kenti Danzig[242] arasında, sallanıyordu gemiler ve uğulduyorlardı sisin içinde. Barbarka, bacaklarını tutarak ve içinde bir şefkat uyandıran küçük kıçını hafifçe yukarı kaldırarak altını değiştiriyordu bebeğin. Bu şefkati, aynı zamanda bluzunu çözdüğünde ve derisinin altından damarı mavi mavi seçilen göğsünü oğluna verdiğindeki duygularını da, onlara uyan deneyim alanının dışına taşımamak gerekir. Hayvani olan ile insani olanın sınırında yaşamak düşmüş bize ve iyidir böyle.

LXIX

Aşağı yukarı aynı sıralarda Romuald, yeni bir ırgat ayarladı: Dominik Malinowski. Eğer bu adam hayatında ilk kez terk ediyorsa Ginie'yi, bunu ciddi nedenlerden ötürü yapıyordu.

O kış çalışmış olduğu çiftlik sahibi ile samanlıkta dikilmiş, harman döveniyle dövüyorlardı hasadı. Sabahtan itibaren her şey ona doğru götürüyor olsa da belki kaçınılabilirdi kavgadan. Domcio, kendini frenlemeyi bilirdi. Söylemek istediğini ama söyleyemediğini gizlemekten hep sıkılı ve dardı dudakları. Kuru, yırtıcı bir kuşa gitgide daha fazla benzeyerek giriyordu erişkinliğe. Şu piçi âdemelmasından bir yakalasam isteği birçok kereler kemirmişse de içini, biliyordu kendi isteklerine boyun eğmenin tehlikeli olduğunu. "Buh" diye bir ses kaldırıyordu yerden harman döveni ihtiyarın, "bah" diye cevaplıyordu onu Domcio'nun harman döveni ve böyle, iki sesli, sürüp götürüyorlardı işi. İşleri böylelikle, iki sesli ilerleyip gidiyordu. Sonra ara verdiler, çünkü moruğun o günlük bağırıp çağırma porsiyonunu evdeki birilerine boca edeceği gelmişti. Ve burasıydı işin asıl başlangıcı.

O biri, Domcio'nun fazla aptal ve herkesin onu itip kakmasına gereksiz yere izin veren bir kız olarak gördüğü, kendisiyle yaşıt, hizmetçi kızdı. Aslında mesele onu ne kadar sevip sevmediği değil şimdi onu savunmak için ağzından bir laf çıkmış olması yeter. Ar-

242 Hansa Birliği. Almanya'nın kuzey bölgeleri ve Almanya dışındaki grupların kurdukları lonca birliği kastediliyor. Bu birliğin kuruluş tarihi 13. yüzyılın sonları. Yukarıdaki dipnotlarda daha önce de bahsedilmişti [ed. n.].

dından ihtiyarın damarlı, kavruk kibri Domcio'nun gücüyle karşılaştı ve o elindeydi, o âdemelması, parmaklarının altında, bir an tuttu onu havada ve öyle bir fırlatış fırlattı ki yere, inledi ortalık. Ambar kapısının öte yanına çıkmıştı ki ardı sıra bir feryat işitti.

Zafer ânı. "Sen hükmedemeyeceksin bana." Ama feribotun yanındaki kulübeye yaklaştığında, bundan ne çıkabilir diye düşünmeye başladı. Çıktı gerçekten. İhtiyar, diğerlerini, o daha zengin olanları, ona karşı isyan ettirmişti, birlik olmuşlardı ve Domcio artık o andan itibaren onlardan para kazanmayı bekleyemezdi. İş aramak lazımdı, şansına Borkuni'daki düştü.

O arada Domcio evde oturmuş ve her gün birkaç kuruş gelsin diye tahta kaşık, leğen, tahta ayakkabılar yontmuştu. Bazen karşısında oturduğu sıradan onun maharetle harıl harıl çalışan ellerine bakardı anası. "Toprak" derdi ve o zaman bakışlarını kırışıklarla çentik çentik kesilmiş bu yüze, derince bastırılmış iki deri kırışıklığının kopçası arasına alınmış dudaklara kaldırırdı. Hep aynı şey: Reform'dan toprak almak için verdiği dilekçe. "Yuzef dedi". "Her yeri parselliyorlar gayri..." Hiç yanıt vermezdi Domcio. Başını eğerdi ve ıhlamur ağacına bıçağı her zamankinden daha büyük bir dikkatle batırırdı. Dalgındı, bıçağın ucunu ağır ağır kendine doğru çekti, derin bir oyuk açarak.

LXX

Tomaş'ın annesiyle gidişi, hazirana ertelendi. Annesi, at arabasına fındık ağacından yarım çemberler taktırdı, bu yarım çemberlerin üzerine Çingene arabalarındaki gibi tente kuruluyordu. Sınıra bir yüz kilometre vardı, öte yanında da kırk kilometre kadar, eğer yağmur yağarsa korunmak gerek, ayrıca geceleyin de arabada uyunabilmeli. Tomaş'ın babasının sevdiği türden bir yığın kimyonlu kuru peynir, salam ve kara dumanda pişmiş jambon da hazırlamıştı.

Bir gün öncesinde dedesi, Tomaş'ı kendi odasına götürdü, kapattı kapıyı, oturdu ve öksürdü. Sonra şehirde insanların bozul-

muş olduklarından ve kötü bir arkadaş çevresine düşmemek için dikkat edilmesi gerektiğinden konuşmaya başladı ama hemen yine burnundan bir tıh tıh üfürdü ve sanki bir şeyden utanıyormuş gibi görünüyordu, çünkü Tomaş, kötü bir arkadaş çevresinin neyine bakılarak anlaşılabileceğini sormuştu. "Bilirsin işte, votka, iskambil..." – kendisine çekti onu ve dudaklarına diken diken batan yanaklarından öperken onu Tomaş, şiddetli bir duygu seline kapıldı, sonunda dedesi aniden uzaklaştırdı onu kendisinden ve ceplerinde mendil arandı.

O sabah kahvaltı ederken Tomaş, dudağını çayla yaktı ve bardağında yarım bırakarak çayı fırlayıp kalktı. Pencerenin önünde arabanın beyaz tentesini görüyordu, yüklenmişti her şey, son telaşlı konuşmalar, o yüzden koşup çıktı verandanın önüne ve çiçeklenmekteki şakayıkların dizisini geçerek çimliğin eğiminden devam etti yoluna. Sabah içindeki parkın ağaçları arasından bir köşesi vadinin, çiylerin üzerinde güzel bir gün pembeleşiyor, şarkılar söylüyordu kuşlar. Hatırlamak istiyordu. "Unutcan bizi, unutcan oy" – demişti Antonina, merdiven basamaklarında toplandıklarında, yüzünü Tomaş'ın iki avucunun arasına almıştı, üzgündü. Mişia'nın yanakları ıslak Reinette[243] elmaları gibi kokuyordu. Luk cıvıldıyor, şapur şupur öpüyor, sıktırıyordu. Ve takdisler ve havaya çizilen haç işaretleri. "Haydi, Tomaş!" – dedi annesi ciddi bir sesle. İstavroz çıkardılar. Dizginlerin sert derisini sıktı. Böyle ayrılışlarda birinin bunu bitirdiği, en iyisi de umulmadık bir şekilde bitirdiği bir an olmalı hep. Salladı kamçıyı, takırdadı tekerler, bağrışmalar işitiyorlardı arkaya bakarken, tentenin brandası ardında aleyin[244] gittikçe küçülen tünelinin ağzında sallanan mendiller, kaldırılmış eller görüyorlardı.

Dizginler artık gerili, dikkatlice iniyorlardı yağmurların dağıtıp silikleştirdiği yolu, gür yaprakların arasından hemen bir görünüp kayboluverdi kaygılı Mesih. Arkada beyaz duvarı ambarın. Tomaş, rahvanda yürümeye bıraktı atları, öyle geçtiler altlarına Magdalena'nın, büyükannesinin ve Baltazar'ın sonsuza kadar bırakılmış oldukları meşelerini mezarlığın. Ginie dönemecin ardında kayboluyordu, önlerinde bilinmezler.

243 Elma çeşidi [ed. n.].

244 İki yanı ağaçlıklı yol [ed. n.].

Ve daha sonra, atlar yokuş yukarı tırmanırlarken, son kez parıldıyor, çayırların üzerine düğüm düğüm yatırılmış İssa. Can nehri, suyu anılarıyla tatlı. Atların tüyleri altındaki kasları oynuyor, dönemeçte eğiliyorlar bir yana, düzlüğe çıktıklarında şaklatıyor kırbacı Tomaş ve bir tehdit savuruyor: "Ah be Birnik, ben saa[245] var ya!"

Yurt dışına, doğdukları yerlerden uzağa gidecek atların adları Smilga[246] ve Birnik'ti, bu adlar alındıkları ilk sahiplerinin adlarını ölümsüzleştiriyordu. Smilga dürüst ve çalışkan bir at olarak biliniyordu, arabayı çekeyim diye dişini tırnağına takardı ve bu yüzden hiç şişmanlamazdı. Ama Birnik, duyarsızdır kamçıya, bir şişko ki bildiğin fıçı, sadece çekiyormuş gibi yapıp bütün yükü yoldaşının üzerine yıkardı. Ama yokuş yukarı deli gibi giderdi Birnik, tembelliğine dokunurdu engel ve en tez elden üstesinden gelmeye çalışırdı onun.

Annesinin renkli çiçekli başörtüsü ve çuvalın içinde ezilip içeri çöken saman ama yolun henüz daha başı ve atlara su verilen kova, gerçi sağlam bağlanmış, yine de tıngırdıyor, boyundurukta[247] da bir aksilik var. Atların kuyruklarını vura vura sığır sineklerini kovaladıkları küçük orman kayranlarından geçerek gidiyorlar büyük göllerin tarafına, bir zamanlar Magdalena'nın tabutta geldiği o aynı yoldan. İleride bir meşe var, öğlen çimenlere masa örtüsü serilerek mola verilen. Akşama doğru yukarıdan görülen yepyeni bir ülke seriliyor önlerine, göz alabildiğince, suyun karadan daha çok olduğu, göl üstüne göl, birini diğerinden ayıran kıstaklardan ayırt edilemeyen yarımadalar, sürü sürü yeşil adanın olduğu o yerde. Tam da ekinlerin biçildiği zaman çayırlıklarda, küçük insan figürlerinin dizileri ritmik bir hareketle sallanıyorlar. Bir balıkçı köyünde gecelenecek, sessizlik, katran kokan kayıklar, çıtırtıları yemlerini yiyen atların.

Geriye sana şans dilemek kalıyor, Tomaş. Bundan sonra yaşayacakların sonsuza kadar bir varsayım olarak kalacak, kimse tahmin edemeyecek, dünyanın seni nasıl biri yapacağını, neye doğru

245 Bir hata değil. Tomaş, yörenin ağzıyla konuşuyor ve çevirmen de bunu vurgulamak istemiş [ed. n.].

246 Okunuşu "şmilga" [ed. n.].

247 Arabanın atlara kayışla bağlanan kısmı [ed. n.].

gitmekte olduğunu. İssa kıyısının cinleri çalışıp senin üzerinde yapabileceklerinin en iyisi yaptılar, gerisi onların işi değil. Şimdi Birnik'e dikkat et. Yine uyukluyor, her şeye kayıtsız, senin sayende bir gün adının anılacağını bilmeden. Kaldırıyorsun kırbacını – ve burada kesiliyor öykü.